หนังสือชุด
ทหารไทย

ลำดับที่ 1

ในนามของความมั่นคงภายใน การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย | พวงทอง ภวัครพันธุ์

ฟ้าเดียวกัน

หนังสือชุดทหารไทย

ในนามของ ความมั่นคงภายใน

การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย

พวงทอง ภวัครพันธุ์

ฟ้าเดียวกัน

ภาพปก : ทหารเข้าไปฝึกอบรมนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรี ในโครงการรณรงค์ปลุกจิตสำนึกรู้คุณแผ่นดิน เมื่อปี 2560 (ภาพจากสำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ในนามของความมั่นคงภายใน

ในนามของความมั่นคงภายใน

การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย

พวงทอง ภวัครพันธุ์

ฟ้าเดียวกัน

นนทบุรี 2567

ในนามของความมั่นคงภายใน
การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย
พวงทอง ภวัครพันธุ์ เขียน

พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2567
ปกอ่อน ราคา 400 บาท
ปกแข็ง ราคา 500 บาท
เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ปกอ่อน) 978-616-94303-5-3
เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ปกแข็ง) 978-616-94303-6-0

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
พวงทอง ภวัครพันธุ์.
ในนามของความมั่นคงภายใน: การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย.-- นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2567.
304 หน้า.
1. กองทัพไทย. 2. ไทย -- ประวัติศาสตร์. I. ชื่อเรื่อง.
355.09593

บรรณาธิการบริหาร ธนาพล อิ๋วสกุล
บรรณาธิการ อัญชลี มณีโรจน์
กองบรรณาธิการ นฤมล กระจ่างดารารัตน์, วิรพา อังกูรทัศนียรัตน์
ดรรชนี อัญชลี มณีโรจน์
ออกแบบปก พรเฉลิม รัตนไตรภพ
จัดรูปเล่ม เด็ดเดี่ยว เหล่าสินชัย

สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน
81 ถนนรัตนาธิเบศร์ 28 ตำบลบางกระสอ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
กองบรรณาธิการ โทรศัพท์ 0-2965-6430
ฝ่ายขาย/บัญชี-สมาชิก: จิราภรณ์ หิรัญบูรณะ วรุฒ จักรวรรดิ์ กัญวรา ภูกองไชย
โทรศัพท์/โทรสาร 0-2965-6414
อีเมล: sameskybooks@gmail.com เว็บไซต์: www.sameskybooks.net
พิมพ์ที่: บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด
จัดจำหน่าย: สายส่งเคล็ดไทย โทรศัพท์ 0-2225-9536-9

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์		(9)
คำนำผู้เขียน		(15)
ชื่อย่อ		(20)
บทที่ 1	ทำไมต้องรู้เรื่องความมั่นคงภายในของกองทัพ	3
บทที่ 2	แนวคิดการจัดการภัยคุกคามความมั่นคงภายใน	31
บทที่ 3	การสร้างความชอบธรรมให้กับกองทัพ	51
บทที่ 4	กำเนิดทหารนักพัฒนาจากชนบทสู่เมือง	103
บทที่ 5	การจัดตั้งมวลชนโดยรัฐยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์	141
บทที่ 6	การขยายมวลชนจัดตั้งหลังการรัฐประหาร 2549	177
บทที่ 7	บทสรุป	215

ภาคผนวก

1. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 — 226
   เรื่อง นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์
2. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 65/2525 — 231
   เรื่อง แผนรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์

ประวัติผู้เขียน	241
บรรณานุกรม	243
ดรรชนี	271

คำนำสำนักพิมพ์

สมัยก่อน เมื่อผู้ใหญ่ถามเด็ก ๆ ว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไร หนึ่งในคำตอบยอดฮิต ของเด็กผู้ชายคือ ทหาร ความเข้าใจของเด็กชายคนนั้นว่าทหารประกอบสัมมาอาชีพอะไรหรือทำหน้าที่อะไรในสังคมจำกัดอยู่เพียงสองสามประโยคที่คุ้นหูกันดีคือ ทหารเป็นรั้วของชาติ คอยปกป้องประเทศชาติจากศัตรูภายนอก ซึ่งในภาพจำก็ไม่พ้นพม่าตามประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมที่ครูพร่ำสอนและหนังละครที่ผลิตซ้ำให้รับชมวนไปเวียนมาปีแล้วปีเล่า

อย่างไรก็ดี เป็นตลกร้ายที่เมื่อเด็กชายเติบโตเป็นวัยรุ่น พอถึงชั้นมัธยม เขาและเพื่อนผู้ชายในห้องทุกคนที่บ้านพอมีฐานะก็เลือกที่จะเรียน รด. เพื่อไม่ต้องเกณฑ์ทหาร เพราะต่างทราบกันดีว่าการเป็นทหารเกณฑ์นอกจากจะเสียเวลาชีวิตแล้ว ยังไม่ทันได้ปกป้องอธิปไตย ก็อาจถูกบังคับให้ไปรับใช้อยู่ตามบ้านนายพล ตัดหญ้า ซักผ้ากระทั่งกางเกงในให้คนในครอบครัวนาย หากโชคร้ายสุด ๆ อาจถูกซ้อมทรมานจนเสียชีวิตในค่ายทหารโดยไม่มีใครต้องรับผิดชอบด้วยซ้ำ

นอกจากประโยคติดปากว่าทหารเป็นรั้วของชาติและข่าวทหารเกณฑ์ถูกทำร้ายจนเสียชีวิตหลายกรณีแล้ว[1] กล่าวได้ว่าประชาชนคนไทยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพทหารน้อยมาก ผู้ใหญ่อาจรู้มากกว่าเด็กชายขึ้นมาอีกหน่อย (แต่ก็เป็นไปได้ว่า

[1] ดู กิตติยา อรอินทร์, “มีเคสไม่มาก แต่ว่าเป็นข่าวเสียชีวิตกว่า 20 ราย รวมเคสทหารเกณฑ์เสียชีวิตในค่าย ตั้งแต่ 2552–2566,” *ประชาไท* 7 กันยายน 2566. https://prachatai.com/journal/2023/09/105813. ประชาไทรายงานข่าวนี้หลังจากสุทิน คลังแสง รมต. กลาโหม กล่าว

เป็นความรู้ที่ผิดเพี้ยนยิ่งขึ้นไปอีก) คือเข้าใจว่าทหารทำหน้าที่พิเศษเป็นครั้งคราว คือนำรถถังออกมาทำรัฐประหารรัฐบาลจากการเลือกตั้งที่ "ฉ้อฉล" เพื่อจัดระเบียบบ้านเมืองให้กลับคืนสู่สภาวะ "ปกติ" ก่อนจะปล่อยให้มีการเลือกตั้งอีกครั้ง หน้าที่เช่นนี้ของทหารที่ถือเป็น "สภาวะผิดปกติ" สำหรับสังคมโลก กลับกลายเป็น "สภาวะปกติ" ที่แสนจะคุ้นชินสำหรับสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม การรัฐประหารสองครั้งในปี 2549 และ 2557 จนถึงการสืบทอดอำนาจของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา และการจัดตั้งรัฐบาลข้ามขั้วจากดีลปีศาจของพรรคเพื่อไทย ซึ่งถูกมองว่าเป็นส่วนต่อขยายของรัฐบาลทหารที่รวมแล้วกินเวลายาวนานเกือบสองทศวรรษนั้น กระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามต่อการมีอยู่ของทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ต้นปี 2559 นิธิ เอียวศรีวงศ์ ปัญญาชนผู้ล่วงลับ เริ่มตั้งคำถามดังๆ ในบทความ "ทหารมีไว้ทำไม"[2] ทั้งยังเน้นย้ำว่า เป็นคำถามสำคัญแห่งยุคสมัยที่แทบจะหาคำถามอื่นเทียบไม่ได้ (อาจยกเว้นเพียงคำถาม "กษัตริย์มีไว้ทำไม" ที่ขึ้นเทรนด์อันดับหนึ่งในทวิตเตอร์ ประเทศไทย เมื่อปี 2563) ในเวลาไล่เลี่ยกันนั้น พวงทอง ภวัครพันธุ์ ก็ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงภายในของกองทัพที่เกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร 2557 และเริ่มค้นคว้าวิจัย เขียนออกมาเป็นหนังสือภาษาอังกฤษชื่อ *Infiltrating society: The Thai military's internal security affairs* ในปี 2564[3] ต่อมาได้แก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมจนกลายเป็นหนังสือภาษาไทย *ในนามของความมั่นคงภายใน: การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย* ในมือผู้อ่านเล่มนี้

ข้อเสนอสำคัญของหนังสือเล่มนี้ (ซึ่งเป็นทั้งคำตอบต่อคำถามของนิธิ และอาจจะเป็นตัวแปรที่ทำให้เด็กชายไทยเจเนอเรชั่นนี้ต้องฉุกคิดว่าโตขึ้นตนอยากจะเป็นทหารจริงหรือไม่) คือ

ว่า "สังคมยังมีทัศนคติเชิงลบต่อทหารเกณฑ์อยู่ คือผู้ปกครองยังติดภาพเดิมๆ อยู่ว่าระบบการฝึกมันทารุณโหดร้าย เด็กเจ็บ เด็กตายอะไรอย่างนี้ เราต้องปรับความเชื่อเขา จริงๆ มีเคสไม่มาก แต่ว่ามันเป็นข่าวเยอะ"

[2] นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ทหารมีไว้ทำไม," *มติชนรายวัน* 1 มกราคม 2559. บทความชิ้นนี้ได้รับการพูดถึงและตอบโต้จากบรรดานายทหารในกองทัพอย่างอื้ออึง

[3] Puangthong Pawakapan, *Infiltrating society: The Thai military's internal security affairs* (Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute, 2021).

> "ไม่ใช่การป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกประเทศหรอก แต่คือภารกิจการป้องกันความมั่นคงภายในประเทศต่างหากที่เป็นสารัตถะ เป็นเหตุผลของการดำรงอยู่ (raison d'être) ของกองทัพไทย ความมั่นคงภายในคือภารกิจหลักของกองทัพ และเป็นเหตุผลที่ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการขยายขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของกองทัพออกไปอย่างกว้างขวางนับแต่ยุคต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ หากไม่มีภารกิจความมั่นคงภายในนี้แล้ว กองทัพไทยแทบไม่มีภารกิจสำคัญอะไรเหลืออีกเลย ซึ่งหมายความต่อว่างบประมาณและกำลังพลจำนวนมหาศาลควรถูกตัดลดลงด้วย"

ว่าไปแล้วก็คงน่าเหลือเชื่อว่า "หน้าที่" ของทหารไทยมีตั้งแต่สอดแนมประชาชนที่เห็นต่างจากรัฐ, เป็นวิทยากรอบรมกล่อมเกลาประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้จงรักภักดีปกป้องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์, จัดตั้งมวลชนกลุ่มต่าง ๆ ให้ยึดถือในอุดมการณ์ราชาชาตินิยมและให้ร่วมจับตาประชาชนที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐ, เป็นวิทยากรอบรมเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสนับสนุนงานในโครงการพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 รวมถึงโครงการจิตอาสาตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 10, แก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวและค้ามนุษย์, ป้องกันปราบปรามผู้ติดยาเสพติด, พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ, แก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้, ดูแลโครงการด้านการท่องเที่ยว เช่น โครงการ "Army Land" หรือดูแลสนามกอล์ฟในพื้นที่ของกองทัพ, ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ขับไล่คนออกจากป่า พิจารณาให้สัมปทานเหมืองแร่บริษัทเอกชน, บรรเทาสาธารณภัย เช่น น้ำท่วม ไฟป่า, ทำงานพัฒนาด้านคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ เช่น จัดระเบียบรถตู้บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ฯลฯ

ยังไม่ต้องพูดถึงการเข้าสู่อาชีพนักการเมืองหลังรัฐประหาร การเข้าไปดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระที่ไม่อิสระ หรือโอกาสในการจับจองที่นั่งในบอร์ดของรัฐวิสาหกิจหรือธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ซึ่งอยู่นอกขอบเขตการศึกษาของหนังสือเล่มนี้ แต่อย่าถามถึงว่าทหารมีความรู้ความเชี่ยวชาญในทักษะต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดหรือไม่ และใครจะเป็นผู้ประเมินผลงานเหล่านั้นว่าสอบตกหรือสอบผ่าน คุ้มค่า มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพแค่ไหน โดยเฉพาะเมื่อกองทัพรับเงินงบประมาณมหาศาลจากภาษีอากรของประชาชน

หากถามว่าทหารขยายภารกิจของตนออกไปอย่างกว้างขวางขนาดนี้ได้อย่างไร ผู้เขียนพาเราย้อนไปสู่จุดกำเนิด กอ.รมน. และ "แนวทางการเมืองนำการทหาร" ในยุค

คอมมิวนิสต์ช่วงทศวรรษ 2500 ที่เป็นเสมือนประตูบานแรกที่เปิดให้กองทัพเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองสังคมของไทย จนหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลายและไม่ได้เป็นภัยคุกคามอีกต่อไปแล้ว ข้ออ้างเรื่อง "ความมั่นคงภายใน" และต่อมาคือ "ความมั่นคงภายในรูปแบบใหม่" ตลอดจนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพในยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความมั่นคงของรัฐไทย ที่มีพลวัตปรับตัวผ่านการที่กองทัพช่วยสนับสนุนงานโครงการพระราชดำริอย่างแข็งขัน ก็ช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับกองทัพในการแทรกซึมสังคม จนกระทั่ง "กิจการพลเรือนของทหาร" วลีสมาสสนธิสวยหวาน แทบจะเบลอเส้นแบ่งระหว่างหน้าที่ของทหารกับหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ไปจนหมดสิ้น โดยที่กลไก กอ.รมน. และกฎหมายยังเปิดทางให้ทหารมีอำนาจเหนือหน่วยงานตำรวจและพลเรือนอีกด้วย

การแทรกซึมและควบคุมสังคมของกองทัพด้วยข้ออ้างเรื่องความมั่นคงภายในนับแต่ยุคคอมมิวนิสต์ ยุคการพัฒนา จนมาหนักข้อขึ้นหลังรัฐประหารสองครั้งล่าสุด เนื่องจากชนชั้นนำจารีตรู้สึกวิตกจริตกับประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งที่นักการเมืองได้รับความนิยมอย่างสูง ขณะที่สถานะการดำรงอยู่เหนือการเมืองของสถาบันกษัตริย์ถูกตั้งคำถามมากขึ้นเรื่อย ๆ ปิดบังความจริงที่ว่าทหารแทบจะไม่เคยปฏิบัติหน้าที่เป็นรั้วของชาติตามที่พูดกันจนติดปาก ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ที่ถือเป็นศัตรูของชาติที่ทหารตลอดจนชนชั้นนำจารีตต่อสู้รบราด้วย ก็ไม่ใช่ชาวต่างชาติที่ไหน แต่คือประชาชนในชาติที่คิดเห็นต่างจากรัฐราชาชาติ ไม่ว่าผู้ที่นิยมแนวคิดคอมมิวนิสต์ในอดีต ขบวนการคนเสื้อแดงที่ต่อต้านรัฐประหารและเรียกร้องประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง หรือเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามอย่างถึงรากถึงโคนและเรียกร้องการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ล้วนถือเป็นภัยต่อ "ความมั่นคงภายใน" ทั้งสิ้น

หนังสือเล่มนี้ท้าทายให้เราตั้งคำถามว่าความมั่นคงภายในที่ว่านี้ เป็นความมั่นคงของใคร และเพื่อใครกันแน่ ทั้งยังตีแผ่ให้เราเห็นว่าทหารในฐานะชนชั้นนำสูบเอาทรัพยากรส่วนรวมไปใช้ในการแทรกซึมและควบคุมสังคมด้วยข้ออ้างเรื่องความมั่นคงภายในนานเกินไปแล้ว ความมั่นคงภายใน ตลอดจนความมั่นคงของชาติ คืออะไรกันแน่นั้น เป็นเรื่องที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต้องช่วยกันขบคิดให้คำนิยาม มิใช่ปล่อยให้ทหารว่าเอาตามใจชอบ

หนังสือเล่มนี้เป็นหนึ่งในชุด "ทหารไทย" ที่สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันตั้งใจจัดทำขึ้น (เช่นเดียวกับชุด "สยามพากษ์" "กษัตริย์ศึกษา" และ "ทวิพากษ์" ที่ออกมาก่อนหน้านี้) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับทหารไทยในหลากมิติ ทั้งประวัติศาสตร์

การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม มาตีพิมพ์ไว้ในชุดเดียวกัน โดยหวังว่าทั้งหมดจะช่วยให้ผู้อ่านเท่าทันพลวัตของสถาบันทหาร พร้อมกับเป็นฐานความรู้ความเข้าใจในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับกองทัพต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นภารกิจหนักหนาที่รอการชำระสะสาง

คำนำผู้เขียน

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้เขียนเกิดความสงสัยเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงภายใน ของกองทัพเกิดขึ้นไม่นานหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่กว่าจะเริ่มต่อจิ๊กซอว์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้และตัดสินใจทำวิจัยเรื่องนี้ก็เข้าสู่ปี 2560 ผู้เขียนเริ่มเสนอข้อค้นพบบางส่วนต่อสาธารณะผ่านเวทีวิชาการ บทความ และให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนหลายครั้งตั้งแต่ปลายปี 2560 เพื่อกระตุ้นเตือนสังคมให้เห็นถึงความพยายามขยายอำนาจของกองทัพเพื่อแทรกซึมและควบคุมสังคมด้วยกลวิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ผู้เขียนอยากจะกล่าวอ้างว่าผู้เขียนมีส่วนทำให้ชื่อ กอ.รมน. กลับมาถูกกล่าวถึงในสังคมอย่างกว้างขวางอีกครั้งหนึ่ง องค์กรที่คนยุคสงครามเย็นเชื่อว่าได้ล้มหายตายจากไปนานแล้ว ส่วนคนรุ่นใหม่ก็แทบไม่รู้จัก กอ.รมน. มาก่อน ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าความพยายามนี้ทำให้ผู้เขียนถูกจับตามองจากกลไกอำนาจรัฐมากขึ้น โดยผู้เขียนเป็นหนึ่งในผู้ที่ตกเป็นเป้าที่ถูกโจมตีด้วยเครื่องมือสอดแนมที่ชื่อว่า Pegasus Spyware ถึงสี่ครั้ง กระนั้น ผู้เขียนถือว่าการทำให้สังคมตระหนักรู้ถึงภัยคุกคามต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการบ่อนเซาะทำลายระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยกลไกอำนาจรัฐทหาร เป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของนักวิชาการ แม้ว่าความรักชาติในแบบผู้เขียนจะเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจไม่ต้องการก็ตาม

ในนามของความมั่นคงภายใน: การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย เกิดจากการสังเกตเห็นปรากฏการณ์ทางการเมืองอันไม่ปกติที่ชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ หลังการรัฐประหารโดย คสช. เป็นความผิดปกติที่เกิดจากความพยายามแทรกซึม-ควบคุม

สังคมและการเมืองผ่านกลไกต่าง ๆ ของกองทัพและระบบราชการ ตัวอย่างของความผิดปกติ อาทิ กอ.รมน. มีบทบาทนำในการระดม-อบรม-สั่งการประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มากมายทั้งในเมืองและต่างจังหวัดทั่วประเทศ กอ.รมน. สามารถควบคุมสั่งการให้หน่วยราชการพลเรือนทำงานมวลชนให้กับตนเองได้ตราบเท่าที่อ้างว่าเป็นภารกิจเพื่อความมั่นคงภายใน นอกจากนี้ ยังมีการปรากฏตัวของกลุ่มมวลชนมากมายทั้งกลุ่มเก่าในยุคสงครามเย็นและกลุ่มใหม่ กองทัพมีโครงการและงบประมาณมากมายที่ไม่เกี่ยวข้องกับทหาร เช่น โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้น

อันที่จริงปรากฏการณ์ที่ว่านี้จะไม่มีทางเกิดขึ้นเลยในสังคมประชาธิปไตย เพราะจะมีการแบ่งแยกอำนาจและหน้าที่ของกองทัพกับพลเรือนอย่างชัดเจน กองทัพจะออกมาช่วยแก้ปัญหาของพลเรือนได้เมื่อถูกร้องขอหรือสั่งการโดยรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤต เช่น สงคราม การจลาจล และภัยพิบัติขนาดใหญ่ เป็นต้น แต่ในสังคมที่อยู่ใต้อำนาจของทหารบ่อยครั้งและเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานเช่นประเทศไทย กองทัพและชนชั้นนำจารีตได้ขยายอำนาจหน้าที่ของกองทัพออกไปจนไม่มีเส้นแบ่งว่ากิจการใดเป็นหน้าที่ของพลเรือน กิจการใดเป็นหน้าที่ของทหารอีกต่อไป ปัญหาเศรษฐกิจสังคมการเมืองถูกทำให้เป็น "ปัญหาความมั่นคงภายใน" โดยที่ฝ่ายประชาชน ภาคประชาสังคม และพรรคการเมืองตามไม่ทัน สภาวะเช่นนี้ดำเนินต่อเนื่องมายาวนานตั้งแต่ช่วงต้นของสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน กลไกควบคุมสังคมทั้งในทางกายภาพและความคิดแผ่ขยายอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกล่าวได้ว่าคนนอกกองทัพมองไม่เห็นความผิดปกติเหล่านี้ ความผิดปกติกลายเป็นสิ่งคุ้นชิน ไม่เกิดคำถามว่าทหารเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างไร เพื่ออะไร

การสังเกตเห็นความผิดปกติต่าง ๆ ได้นำไปสู่คำถามมากมายว่ามันเกิดขึ้นอย่างไรและเพื่ออะไร และคำตอบนั้นได้ปรากฏตัวครั้งแรกในรูปของหนังสือภาษาอังกฤษของผู้เขียนเรื่อง *Infiltrating Society: The Thai Military's Internal Security Affairs* (Singapore: Yusof Ishak ISEAS, 2021) โดยในการตีพิมพ์เป็นหนังสือภาษาไทยที่ท่านถืออยู่นี้ ผู้เขียนได้ปรับปรุงและแก้ไขเนื้อหาหลายจุดด้วยกัน โดยได้ปรึกษาหารือกับสถาบัน Yusof Ishak ISEAS และได้รับอนุญาตให้ใช้เนื้อหาหลักได้โดยไม่ถือเป็นการแปล นอกจากนี้ ผู้เขียนได้รับทุนอุดหนุนการศึกษา/วิจัยเพื่อเขียนหนังสือ/ตำราจากงบประมาณรายได้ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนางานวิจัยชิ้นนี้ให้เป็นหนังสือภาษาไทย เพื่อให้นิสิตนักศึกษาและประชาชนสามารถเข้าถึงความรู้ได้สะดวกยิ่งขึ้น จึงขอขอบพระคุณสถาบันทั้งสองมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้เขียนอยากจะบอกว่าการเขียนหนังสือภาษาอังกฤษไม่เคยเป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้เขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษไม่ดีนักแบบผู้เขียน การเขียนหนังสือภาษาอังกฤษเป็นงานที่เรียกร้องเวลาและการทุ่มเทอย่างมาก และเป็นที่รู้กันดีว่าโอกาสจะได้รับการตีพิมพ์จากสำนักพิมพ์ที่ได้มาตรฐานระดับสากลนั้นยากกว่าการตีพิมพ์งานภาษาไทย แต่สาเหตุที่ทำให้ผู้เขียนต้องเขียนงานวิจัยชิ้นนี้ออกมาเป็นภาษาอังกฤษก่อน เป็นเหตุผลเชิงโลจิสติกส์โดยแท้ เพราะเมื่อผู้เขียนเริ่มเห็นเค้าโครงของงานชิ้นนี้ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนรู้ดีว่าถ้าต้องการให้งานเสร็จภายในสองปี ผู้เขียนต้องมีเวลาทำงานเต็มที่ ปลอดการสอนและภารกิจอื่นๆ ฉะนั้น ต้องหาทางไปนั่งเขียนหนังสือในต่างประเทศให้ได้ ซึ่งนับเป็นความโชคดีที่ผู้เขียนได้รับโอกาสที่ว่านี้จากสถาบันต่างๆ ที่ให้โอกาสผู้เขียนไปนั่งคิดนั่งเขียนในฐานะนักวิจัยอาคันตุกะ (Visiting research fellow) ระหว่างปี 2560-2562 จากสถาบัน Yusof Ishak ISEAS, Singapore, Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University และ Harvard-Yenshing Institute, Harvard University

งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะไม่มีวันได้ปรากฏตัวขึ้นเลยหากไม่ใช่เพราะ Dr. Michael Montesano กัลยาณมิตรที่เชื่อมั่นและสนับสนุนผู้เขียนตลอดมา ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนกำลังติดพันกับกิจกรรมทางการเมืองสารพัด (2553-2557) ไมค์ได้ชักชวนให้ผู้เขียนหันกลับมาทำงานวิจัยมากขึ้น ในปลายปี 2556 ไมค์ชักชวนให้ผู้เขียนไปนั่งเขียนหนังสือที่สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (ISEAS) ประเทศสิงคโปร์ ซึ่งผู้เขียนได้ตอบปฏิเสธไปเกือบจะทันทีเพราะเป็นช่วงที่การเมืองไทยกำลังตึงเครียดอย่างยิ่ง ผู้เขียนไม่สามารถทิ้งภารกิจที่ทำร่วมกับเพื่อนนักวิชาการอื่นๆ ได้ แต่เมื่อเกิดรัฐประหารโดย คสช. ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกลิดรอนอย่างรุนแรง ในช่วงเวลาเช่นนี้ การกลับไปทำงานวิชาการน่าจะเป็นประโยชน์มากกว่า ผู้เขียนจึงติดต่อไมค์ไปว่าโอกาสที่จะไปนั่งเขียนหนังสือที่ ISEAS ยังอยู่ไหม ไมค์ตอบตกลงทันที การมีโอกาสได้นั่งคิดนั่งเขียนหนังสืออย่างสงบนี้เอง (กรกฎาคม 2557–มกราคม 2558) ที่ทำให้ผู้เขียนเริ่มสังเกตเห็นสิ่งผิดปกติและเกิดคำถามต่างๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ผู้เขียนก็ยังไม่สามารถหาคำตอบให้กับสิ่งผิดปกติที่ว่าได้ เมื่อกลับมาไทย ผู้เขียนยังเดินหน้าหาคำตอบอย่างเงียบๆ จนมั่นใจว่าตนเองมาถูกทางแล้ว ในช่วงต้นปี 2560 ผู้เขียนเล่าไอเดียของงานชิ้นนี้ให้ไมค์ฟัง และบอกว่าต้องการเวลา 3 เดือนเพื่อเขียนบทแรก อันเป็นเสมือนกรอบใหญ่ของหนังสือออกมาให้ได้ ไมค์ช่วยดำเนินการให้อย่างรวดเร็ว ผู้เขียนได้รับคำตอบตกลงภายในเวลาไม่ถึงหนึ่งสัปดาห์

แน่นอนว่าผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณ Tan Chin Tiong อดีตผู้อำนวยการ ISEAS ที่อนุมัติ fellowship ให้ผู้เขียนถึงสองครั้งในเวลาอันรวดเร็ว และมอบมิตรไมตรีมากมายให้แก่ผู้เขียนตลอดเวลาที่อยู่ที่สิงคโปร์

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเป็นหนี้บุญคุณต่ออาจารย์และกัลยาณมิตรอีกหลายท่านที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของผู้เขียนทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจารย์คริส เบเกอร์, ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ศ.ธงชัย วินิจจะกูล, ศ.เกษียร เตชะพีระ, ศ.ไชยวัฒน์ ค้ำชู, Professor Tamada Yoshifumi, Professor Masaaki Okamoto, Dr. Terence Chong, Professor Michael Herzfeld, Professor Tyrell Haberkorn, Professor Junko Koizumi, Professor Yoko Hayami, Professor Ben Kiernan, Professor Duncan McCargo, Professor Paul Chambers, รศ.วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, ศ.สุรชาติ บำรุงสุข, รศ.ยุกติ มุกดาวิจิตร, รศ.ประจักษ์ ก้องกีรติ, รศ.เวียงรัฐ เนติโพธิ์, รศ.บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ, รศ.ศุภมิตร ปิติพัฒน์, คุณณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, คุณศรายุธ ตั้งประเสริฐ, คุณนีรนุช เนียมทรัพย์, คุณอธึกกิต แสวงสุข, คุณจุฑาลักษณ์ ภู่เกิด, ดร.เอนกชัย เรืองรัตนากร, ดร.กฤดิกร วงศ์สว่างพานิช และคุณจรินทร์ทิพย์ สายมงคลเพชร อีกทั้ง ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่เปิดเผยนามอีกสองท่านที่กรุณาอ่านต้นฉบับงานวิจัยและให้คำแนะนำอันมีคุณค่าแก่ผู้เขียนเพื่อทำให้หนังสือเล่มนี้ดีขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ที่ผู้เขียนไม่สามารถเปิดเผยชื่อได้อีกหลายท่าน ที่กรุณาสละเวลาให้ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ แต่เพื่อความปลอดภัย จึงไม่สามารถเปิดเผยชื่อในที่นี้ได้

ขอขอบคุณคุณธนาพล อิ๋วสกุล บรรณาธิการบริหาร สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน ที่ให้ความสนใจตีพิมพ์งานชิ้นนี้ ขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อคุณอัญชลี มณีโรจน์ และคุณนฤมล กระจ่างดารารัตน์ ทีมบรรณาธิการมืออาชีพ คุณภาพยอดเยี่ยม ที่ช่วยดูแลปรับปรุงภาษาและตรวจสอบการอ้างอิงให้กับหนังสือเล่มนี้

ขอบคุณนิติ ภวัครพันธุ์ ที่สนับสนุนให้ผู้เขียนทำงานวิชาการได้อย่างเต็มที่ ขอบคุณเพียร ภวัครพันธุ์ ที่เป็นความสุขใจและพลังใจของแม่ตลอดมา

สุดท้ายแต่ไม่ใช่ท้ายสุด ในด้านหนึ่ง ผู้เขียนตระหนักถึงความโชคดีที่ตนมักได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากครูอาจารย์มิตรสหายอยู่เสมอ ในอีกด้านหนึ่ง นับตั้งแต่จบปริญญาเอกมา งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานที่ผู้เขียนทุ่มเทกำลังกายกำลังใจให้มากที่สุดก็ว่าได้ แต่ก็เป็นช่วงเวลาการทำงานวิชาการที่ดีที่สุดช่วงหนึ่งด้วย การหมกมุ่นกับการคิดการเขียนงานวิชาการเป็นทั้งความเครียดและความสุขไปพร้อม ๆ กัน ... ผลของ

การหมกมุ่นทำให้หนังสือ *Infiltrating Society* ได้รับคำวิจารณ์เชิงบวกจากนักวิชาการต่างชาติหลายท่าน และยังได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในหนังสือที่ดีที่สุดของปี 2022 ของวารสาร *Foreign Affairs* สำหรับคนที่มีอาชีพนักวิชาการเช่นผู้เขียน การได้มีหนังสือดี ๆ ออกมาสักเล่มหนึ่งเป็นความฝันที่มีมาตั้งแต่เริ่มอาชีพวิชาการ เป็นความฝันที่ไม่เคยมั่นใจว่าตัวเองจะทำได้ และผู้เขียนพบว่างานชิ้นนี้ให้ความสุขแก่ผู้เขียนมากกว่าการได้ยศถาบรรดาศักดิ์ทางวิชาการใด ๆ แน่นอนว่าผู้เขียนยังใฝ่ฝันต่อว่าหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์ต่อการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความยุติธรรมให้กับผู้คนในสังคมไทยรวมทั้งช่วยขยายฐานทางปัญญาของสังคมไทยให้เติบโตต่อไปได้ด้วย

พวงทอง ภวัครพันธุ์

ชื่อย่อ

กนช.	กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ
กบ.ปค.	กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์
กอ.ปค.	กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์
กอ.รมน.	กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
คจก.	โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม
คมช.	คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ
คสช.	คณะรักษาความสงบแห่งชาติ
ชคบ.	ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน
ชรบ.	ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน
ตชด.	ตำรวจตระเวนชายแดน
ทสปช.	ไทยอาสาป้องกันชาติ
นปช.	แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
บก.ปค.	กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์
ผอ.รมน.	ผู้อำนวยการ กอ.รมน.
พคท.	พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
พคท.รอ.	พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยรักษาพระองค์
พตท.	พลเรือน-ตำรวจ-ทหาร
ป.ป.ช.	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
ป.ป.ส.	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
รสช.	คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ
ศอ.รส.	ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย
ศอฉ.	ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน
สกมช.	สำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์
สขช.	สำนักข่าวกรองแห่งชาติ
สมช.	สภาความมั่นคงแห่งชาติ

อพป.	หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง
อพปร.	อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
อส.	อาสารักษาดินแดน
อสม.	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ในนามของความมั่นคงภายใน

ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าเกิดขึ้นแทบจะทันทีภายหลังการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ส่งผลให้ประชาชนหลายหมื่นคนในหลายจังหวัดทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ถูกขับออกจากพื้นที่ป่าสงวนทันที แสดงให้เห็นว่ากองทัพมีการเตรียมพร้อมไว้แล้วอย่างเป็นระบบ (ภาพจากมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ)

บทที่ 1
ทำไมต้องรู้เรื่อง ความมั่นคงภายในของกองทัพ

ความสนใจศึกษากองทัพไทยของผู้เขียนเกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เนื่องจากปฏิบัติการหลายประการของหลายฝ่ายหลังการรัฐประหารทำให้ผู้เขียนเกิดข้อสงสัยและไม่สามารถหาคำตอบจากงานวิจัยที่มีอยู่ได้ เมื่อสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านการทหารและผู้ปฏิบัติงานของเอ็นจีโอที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากปฏิบัติการของทหารโดยตรง ก็ไม่ได้รับคำตอบเช่นกัน หนึ่งในเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดคำถามขึ้นก็คือ “ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า” ที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลาไม่ถึงหนึ่งเดือนหลังการรัฐประหารของ คสช. โดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะหัวหน้า คสช. ได้ลงนามในคำสั่งวันที่ 14 มิถุนายน 2557 ที่ส่งผลให้ประชาชนหลายพันครอบครัวในหลายจังหวัดทั้งภาคเหนือ อีสาน และใต้ถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ป่าสงวนทันที พืชผลของพวกเขาถูกทำลาย และอีกนับร้อยคนถูกฟ้องคดีอาญา ยิ่งไปกว่านั้น ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน คสช. ได้ประกาศ “แผนแม่บทป่าไม้” ที่มีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าจากร้อยละ 31.37 ของพื้นที่ทั่วประเทศเป็นร้อยละ 40 ภายในระยะเวลา 10 ปี ซึ่งหมายความว่าจะต้องมีการยึดพื้นที่คืนจากประชาชนราว 26 ล้านไร่ โดยแผนแม่บทป่าไม้นี้ได้กำหนดให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับหน้าที่เป็นผู้กำหนดและผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าว ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานรัฐอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2557, 2; *ประชาไท*, 15 มิถุนายน 2557 และ 17 ธันวาคม 2557)

สิ่งที่น่าสนใจคือการบังคับขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่าเกิดขึ้นหลังการรัฐประหารไม่ถึงหนึ่งเดือน และแผนแม่บทป่าไม้ก็ถูกนำเสนอตามมาภายในสามเดือน สิ่งนี้ชี้ว่าทหารให้ความสำคัญกับปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าหรือการจัดการปัญหาที่ดินเป็นอันดับต้นๆ การที่ทหารมีข้อมูลว่าพื้นที่ไหนบ้างที่ต้องขับไล่ชาวบ้านออกไปและสามารถเสนอแผนแม่บทป่าไม้ได้ภายในเวลารวดเร็วเช่นนี้ ชี้ว่าทหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้นานแล้ว ไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังรัฐประหารของ คสช. อย่างแน่นอน คำถามที่เกิดขึ้นคือ ทหารเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ป่าได้อย่างไร ตั้งแต่เมื่อไร และบทบาทดังกล่าวมีข้อกฎหมายหรือความชอบธรรมอะไรรองรับ

เมื่อผู้เขียนพยายามหาคำตอบให้กับตนเอง ก็ได้พบกับงานของ Oliver Pye (2005) ที่ศึกษา “โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม” หรือที่รู้จักกันในชื่อย่อ “คจก.” ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนอย่างมาก โดย Pye ได้ให้ภูมิหลังของกรณี คจก. ที่มีความคล้ายคลึงกับปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าของ คสช. กล่าวคือหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในปี 2534 ทหารก็เริ่มปฏิบัติการเอาคนออกจากป่าเช่นกัน จนกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทหารกับชาวนาในหลายจังหวัดภาคอีสาน Pye ชี้ให้เห็นว่าทหารไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหานี้ตั้งแต่ยุคที่รัฐไทยต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ชนบทห่างไกล อันเป็นช่วงเวลาที่แนวคิด “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง” ได้ก่อตัวขึ้นมา แต่คำถามที่ผู้เขียนต้องถามต่อคือ ทำไมทหารยังคงธำรงรักษาบทบาทดังกล่าวของตนไว้ได้จนถึงปัจจุบันแม้เมื่อภัยคอมมิวนิสต์จบสิ้นไปนานแล้ว อะไรคือฐานอำนาจทางกฎหมายและการเมืองที่ทำให้ทหารสามารถอ้างความชอบธรรมที่จะมีบทบาทดังกล่าวนี้ได้ต่อไป

นอกเหนือจากประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินแล้ว ผู้เขียนยังเกิดคำถามต่อมาว่า มีกิจกรรมอะไรอีกบ้างที่ไม่ควรเป็นภาระหน้าที่ของทหารแต่ทหารกลับเข้าไปมีบทบาทยุ่งเกี่ยว คำถามนี้นำไปสู่ความพยายามค้นหาคำตอบต่อไป สิ่งที่ผู้เขียนได้พบคือ นับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 โดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.)[1] ทหารไทยได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวและมีบทบาทแข็งขันในกิจกรรมสารพัดชนิดที่ควร

[1] คมช. แปรสภาพจากคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. 2549 ต่อไปจะใช้ว่า รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 โดย คมช.–*กองบรรณาธิการ*

จะเป็นหน้าที่ของข้าราชการพลเรือน และยังมีอีกหลายกิจกรรมที่รัฐไม่ควรมีบทบาทเลยด้วยซ้ำ ประการสำคัญ ชื่อของ กอ.รมน. องค์กรที่มีต้นกำเนิดมาจากยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์ มักปรากฏชื่อร่วมอยู่ในกิจกรรมเหล่านั้นด้วย

ทั้งนี้ ภารกิจดั้งเดิมของ กอ.รมน. ในยุคต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ (ชื่อเดิมคือ กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ [บก.ปค.] และกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ [กอ.ปค.] ตามลำดับ) คือทำงานด้านการข่าว แทรกซึมเข้าสู่พื้นที่สีแดง ผลักดันโครงการสงครามจิตวิทยา ใช้การปราบปรามควบคู่ไปกับการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ของรัฐ จัดตั้งและขยายฐานมวลชนของรัฐพร้อม ๆ ไปกับต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ขบวนการนักศึกษา-กรรมกร-ชาวนา แม้ว่าในทางกฎหมาย กอ.รมน. เป็นหน่วยงานในสังกัดของสำนักนายกรัฐมนตรี และทำให้คนเข้าใจผิดว่าเป็นหน่วยงานพลเรือน แต่ในความเป็นจริง กอ.รมน. ถูกกำหนดและควบคุมโดยกองทัพบกมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี 2508 จนถึงปัจจุบัน ตำแหน่งสำคัญตั้งแต่ระดับบังคับบัญชาจนถึงหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ล้วนเป็นนายทหารจากกองทัพบกทั้งสิ้น แต่หลังจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) พ่ายแพ้ให้แก่รัฐไทย ชื่อของ กอ.รมน. ก็ค่อย ๆ หายไปจากความสนใจของสังคมจนคนไม่น้อยเข้าใจว่า กอ.รมน. ถูกยุบทิ้งไปแล้ว

กิจกรรมของ กอ.รมน. ปรากฏให้เห็นมากขึ้นในสื่ออีกครั้งเมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพการเมืองสีเสื้อที่แตกเป็นขั้วอย่างรุนแรง กิจกรรมหลายอย่างมีความคล้ายคลึงกับกิจกรรมในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ ได้แก่ การจัดตั้งกลไกติดตามสอดส่องการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองที่ต่อต้านรัฐ ระดมและขยายการจัดตั้งมวลชน คุกคามและข่มขู่กลุ่มและบุคคลที่ต่อต้านรัฐ จัดอบรมด้านอุดมการณ์ความเชื่อแก่ประชาชน เป็นต้น แต่ก็มีกิจกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นด้วย เช่น บังคับขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่า การปราบปรามและป้องกันปัญหายาเสพติด และการจัดการภัยพิบัติสาธารณะ เป็นต้น ข้อมูลต่อไปนี้เป็นตัวอย่างปฏิบัติการทางการเมืองยุคใหม่ของ กอ.รมน.

ในเดือนมีนาคม 2552 นายจตุพร พรหมพันธุ์ แกนนำแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กล่าวหาว่ารัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้อนุมัติงบประมาณพันล้านบาทเพื่อให้ กอ.รมน. สกัดกั้นกิจกรรมของคนเสื้อแดง ทำให้โฆษก กอ.รมน. พ.อ. ธนาธิป สว่างแสง ต้องออกมาชี้แจงว่างบประมาณดังกล่าวที่รัฐบาลอนุมัติให้นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนโดยเฉพาะในพื้นที่เสื้อแดง เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดของคนเสื้อแดงให้มีความเข้าใจ

ในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 กระนั้น พ.อ. ธนาธิปยอมรับว่า กอ.รมน. ได้จับตาความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในภาคเหนือจริง (*ครอบครัวข่าว 3*, 25 มีนาคม 2552) ต่อมาในเดือนเมษายน 2554 มีรายงานข่าวว่า กอ.รมน. สั่งปิดสถานีวิทยุชุมชนเสื้อแดง 13 แห่ง โดยกล่าวหาว่าสถานีวิทยุเหล่านี้ถ่ายทอดรายการที่มีเนื้อหาล่วงละเมิดสถาบันกษัตริย์ (*ไทยรัฐ*, 28 เมษายน 2554)

เห็นได้ชัดว่า กลไก กอ.รมน. ถูกใช้เพื่อจับตาและสกัดกั้นความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง จึงไม่น่าแปลกใจที่หลังการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ชาวบ้านเสื้อแดงในภาคอีสานและภาคเหนือพบว่ามีทหารพร้อมอาวุธเคลื่อนกำลังเข้าไปประจำในหมู่บ้านของตนทันที ผู้นำเสื้อแดงในท้องถิ่นจำนวนมากถูกคุมตัวหรือถูกเรียกตัวเข้าค่ายทหารเพื่อปรับทัศนคติทันที (สัมภาษณ์นายบัน [นามสมมติ], อุบลราชธานี 19 สิงหาคม 2560; *ประชาไท*, 1 กรกฎาคม 2557; *BBC News*, 9 June 2014) จำนวนไม่น้อยมีชื่ออยู่ในแบล็คลิสต์และมีหมายจับจึงต้องหนีออกจากพื้นที่ (สัมภาษณ์นายวัฒน์ [นามสมมติ], กรุงเทพฯ 30 มีนาคม 2560, นายบุญ [นามสมมติ], อุบลราชธานี 26 ตุลาคม 2560)

กอ.รมน. ยังมีบทบาทสำคัญในการจับตาการเคลื่อนไหวในโลกไซเบอร์ โดยเฉพาะเว็บไซต์ที่ถูกมองว่ามีเนื้อหาเข้าข่ายหมิ่นสถาบันกษัตริย์จะถูกปิดทันที เช่น ในปี 2558 กอ.รมน. ระบุว่าได้สั่งปิดหน้าเว็บไซต์จำนวน 5,268 URL ของเว็บไซต์ 143 แห่ง และยังได้สั่งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT ต่อมาเปลี่ยนเป็นกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม) ให้ปิดเพิ่มอีก 3,426 URL (*ผู้จัดการออนไลน์*, 7 กันยายน 2558) ประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับปฏิบัติการเหล่านี้ของ กอ.รมน. ก็คือ กอ.รมน. ได้ใช้อำนาจข้ามหัวเจ้าหน้าที่ตำรวจและศาล โดยสามารถสั่งปิดเว็บไซต์ได้โดยไม่ต้องอาศัยการสอบสวนของเจ้าหน้าที่และคำสั่งของศาล ทั้ง กอ.รมน. และ ICT ไม่จำเป็นต้องอธิบายให้ประชาชนหรือผู้ดูแลเว็บไซต์เหล่านั้นทราบว่าเว็บไซต์เหล่านั้นมีเนื้อหาอะไรที่ใดที่เข้าข่ายละเมิดสถาบันกษัตริย์หรือกฎหมายอาญามาตรา 112 หรือคุกคามความมั่นคงของชาติอย่างไร การที่ กอ.รมน. และ ICT สามารถกระทำการดังกล่าวได้ก็เพราะมีคำสั่งตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ของ คสช. รองรับนั่นเอง โดยมาตรา 44[2] ให้อำนาจสูงสุดกับ พล.อ. ประยุทธ์

[2] มาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ให้อำนาจสูงสุดในลักษณะครอบ

ในฐานะหัวหน้า คสช. สามารถสั่งการและกระทำการใด ๆ ได้โดยไม่ต้องรับผิดตามบทบัญญัติกฎหมายใด ๆ และให้ถือว่าคำสั่งและการกระทำตามคำสั่งนั้น ๆ มีสถานะเป็นกฎหมายและถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แม้ว่าคำสั่งนั้นจะขัดกับกฎหมายและบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญก็ตาม โดยในกรณีนี้ พล.อ. ประยุทธ์ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ออกคำสั่งที่ 26/2557 ณ วันที่ 24 พฤษภาคม 2557 "เรื่องการดูแลและสอดส่องการใช้สื่อออนไลน์" ให้อำนาจกับ ICT สามารถสั่งปิดเว็บไซต์และโซเชียลมีเดียที่มีเนื้อหาในเชิงปลุกระดม ยุยง สร้างความรุนแรง ความไม่น่าเชื่อถือ และไม่เคารพกฎหมายตลอดจนต่อต้านการทำงานของ คสช. (ราชกิจจานุเบกษา 2557ค, 29 พฤษภาคม)

นอกจากนี้ ทันทีหลังการรัฐประหารโดย คสช. ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ผู้นำเสื้อแดงในจังหวัดทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ถูกทหารเข้าควบคุมตัว หรือเรียกไปรายงานตัวในค่ายทหาร ซึ่งก็คือการคุกคามในนามของ "การปรับทัศนคติ" (*ประชาไท*, 1 กรกฎาคม 2557; *BBC News*, 9 June 2014) หากคนเหล่านี้ต้องการเดินทางออกนอกเขตจังหวัดของตน ยังต้องทำเรื่องขออนุญาตจากผู้บัญชาการทหารในเขตจังหวัดนั้น ๆ อีกด้วย การคุกคามเช่นนี้ส่งผลให้ผู้นำและนักกิจกรรมเสื้อแดงในท้องถิ่นหลายคนตัดสินใจหลบหนีออกจากประเทศเพื่อลี้ภัยในประเทศเพื่อนบ้าน (สัมภาษณ์นายวัฒน์ [นามสมมติ], กรุงเทพฯ 30 มีนาคม 2560)[3] หลังการรัฐประหาร การควบคุมการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงยังคงดำเนินต่อไปหลายปี หากเมื่อไรที่ทหารกังวลว่าคนเสื้อแดงจะมีการรวมตัวกันเพื่อแสดงการสนับสนุนพรรคเพื่อไทยหรือต่อต้าน คสช. หรือรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ พวกเขาก็จะได้รับโทรศัพท์จากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารล่วงหน้า เพื่อเป็นการเตือนว่าไม่ควรจัดหรือเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ (สัมภาษณ์นางสมจิตร [นามสมมติ], อุบลราชธานี 21 สิงหาคม 2560)[4]

ผู้เขียนยังพบว่าหลังการรัฐประหาร 2549 องค์กรมวลชนที่เคยอยู่ในการจัดตั้งของรัฐได้รับการฟื้นฟูและขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วประเทศ ทั้งนี้คนส่วนใหญ่มักรู้จัก

จักรวาลแก่หัวหน้า คสช. ออกคำสั่งที่เห็นว่าจำเป็นต่อ "การปฏิรูปด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หรือเพื่อป้องกัน ระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน"

[3] นายวัฒน์เป็นหนึ่งในแกนนำ นปช.

[4] นางสมจิตรเรียกตนเองว่าเป็น "คนเสื้อแดง" มีบทบาทเป็นผู้นำในโครงการของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาท้องถิ่น

แต่กลุ่มนวพลและกระทิงแดง แต่ทั้งสองกลุ่มนี้ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายและสลายตัวไปนานแล้ว ในความเป็นจริงในช่วงปลายทศวรรษ 2510 และต้นทศวรรษ 2520 รัฐไทยได้จัดตั้งกลุ่มมวลชนขึ้นมามากมายหลายกลุ่มเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ หลายกลุ่มมีกฎหมายรองรับ (ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในบทที่ 5) หลังจาก พคท. พ่ายแพ้และล่มสลายไป บทบาทและกิจกรรมของมวลชนจัดตั้งของรัฐได้ลดลง พวกเขากลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหลังรัฐประหาร 2549 ดังปรากฏในรายงานของกลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) ประจำปี 2555 อันเป็นมวลชนจัดตั้งในสังกัดของ กอ.รมน. ที่อ้างอิงคำสั่งของ พล.อ. ประยุทธ์ ในฐานะรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. และผู้บัญชาการทหารบก ที่สั่งให้ กอ.รมน. เร่งฟื้นฟูและขยายเครือข่ายมวลชน ทสปช. ทั่วประเทศ และหาทางเชื่อมประสานเข้ากับการทำงานของมวลชนจัดตั้งของรัฐกลุ่มอื่นๆ (กอ.รมน. 2555ก, 6–7, 9–10)

มวลชนจัดตั้งของรัฐถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของรัฐบาล คสช. อย่างรวดเร็ว อาทิ ร่วมรณรงค์ให้ประชาชนออกเสียงประชามติสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญของ คสช. ที่จัดให้มีการลงประชามติในวันที่ 7 สิงหาคม 2559 โดยโฆษกของ กอ.รมน. แถลงว่าสามารถระดมประชาชนราว 500,000 คนเข้าร่วมปฏิบัติการนี้ได้ (*โพสต์ทูเดย์*, 7 พฤษภาคม 2559) ในทางตรงกันข้าม กลุ่มประชาชนที่ต้องการรณรงค์ให้ "ไม่รับ" ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ กลับถูกต่อต้าน จับกุม และฟ้องร้องโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

ในเดือนพฤศจิกายน 2559 เกิดประเด็นถกเถียงดุเดือดในหมู่ผู้ใช้โซเชียลมีเดียในประเทศไทย กรณีนางสาวอรพิมพ์ รักษาผล หรือ "เบส" นักพูดชื่อดังที่มีความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟัง ดังประโยคที่ตรึงตราในความรู้สึกของประชาชนจำนวนมากของเธอที่ว่า "เกิดอีกสิบชาติ ก็ไม่เจอมหาราชที่ชื่อภูมิพล" กรณีนี้กลายเป็นข่าวใหญ่ขึ้นมาเมื่อมีผู้นำคลิปวิดีโอในยูทูบที่มีเธอเป็นวิทยากรมาเผยแพร่ในเฟซบุ๊ก โดยในการบรรยายครั้งนั้นมีเนื้อหาที่ชี้ว่าอรพิมพ์ได้กล่าวเชิงตำหนิประชาชนในภาคอีสานด้วยข้อความว่า "พี่จะไม่ถามว่ารักในหลวงไหม รู้อย่างเดียวว่าคนอีสาน ในหลวงเสด็จฯ บ่อยมาก และช่วยคุณเยอะมาก คนอีสานคะ โปรดฟังในหลวงรักพวกคุณ แปลกนะที่บางทีพวกคุณลืมในหลวงเนอะ" (*ผู้จัดการออนไลน์*, 19 พฤศจิกายน 2559) คำพูดดังกล่าวทำให้อรพิมพ์ถูกวิจารณ์ว่าสร้างความแตกแยกและดูถูกประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ ผู้เขียนพบว่าแท้ที่จริงแล้วอรพิมพ์เป็นหนึ่งในนักพูดคนสำคัญที่ กอ.รมน. จ้างให้มาอบรมมวลชนอยู่เสมอ รายการอบรมที่เป็นที่มาของคำพูดดังกล่าวก็คือโครงการ

อบรมภายใต้โครงการเผยแพร่พระราชกรณียกิจของในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมาชิกราชวงศ์คนอื่นๆ โดยมีการระดมนักเรียนมัธยมมากกว่า 3,000 คนจาก 35 โรงเรียน และ 4 วิทยาลัยอาชีวศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม มาร่วมฟังการอบรมโดยอรพิมพ์ และแม้ว่ากรณีนี้จะทำให้อรพิมพ์ถูกวิจารณ์ในโซเชียลมีเดียและสื่อสิ่งพิมพ์อย่างกว้างขวาง แต่ผู้บริหารระดับสูงของ กอ.รมน. ก็กล่าวยืนยันกับสื่อมวลชนว่า กอ.รมน. จะยังคงจ้างอรพิมพ์เป็นวิทยากรของตนต่อไป และถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีประโยชน์ต่อโครงการของ กอ.รมน. อย่างยิ่ง (*ผู้จัดการออนไลน์*, 19 พฤศจิกายน 2559; *The Nation*, 28 November 2016)

นับตั้งแต่การรัฐประหาร 2557 เป็นต้นมา ผู้เขียนพบว่าเว็บไซต์ของกองทัพบก และ กอ.รมน. ตลอดจนช่องยูทูบได้ปรากฏกิจกรรมจำนวนมากที่ กอ.รมน. จัดอบรมให้กับนักเรียนมัธยม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังความรักชาติและสถาบันกษัตริย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และช่วยเจ้าหน้าที่รัฐเฝ้าระวังภัยคุกคามของชาติ กิจกรรมดังกล่าวข้างต้นทำให้เราเข้าใจลักษณะของกิจกรรมเกี่ยวกับสงครามจิตวิทยาและการจัดตั้งมวลชนยุคใหม่ของ กอ.รมน. ได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลทหารของ พล.อ. ประยุทธ์ยังนิยมใช้บริการของ กอ.รมน. มากเป็นพิเศษ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะ พล.อ. ประยุทธ์เคยดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. ในสมัยยังดำรงตำแหน่ง ผบ.ทบ. และเมื่อมาเป็นนายกรัฐมนตรีก็ควบตำแหน่งผู้อำนวยการ กอ.รมน. ด้วย แต่ฝ่ายนักการเมืองดูจะมองข้ามกิจกรรมเหล่านี้ตลอดมา

หลังรัฐประหาร 2557 บทบาทของกองทัพและ กอ.รมน. ยังขยายจากประเด็นทางการเมืองไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมด้วย เช่น การจัดระเบียบรถตู้โดยสารสาธารณะในกรุงเทพฯ อันเป็นธุรกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการเดินทางของผู้คนระหว่างพื้นที่ชานเมืองและจังหวัดรอบกรุงเทพฯ กับพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพฯ ให้รวดเร็วมากขึ้น ขณะเดียวกันธุรกิจนี้ก็สร้างผลตอบแทนอย่างไม่เป็นทางการให้กับเจ้าหน้าที่ในท้องที่มานานแล้ว แต่การขยายตัวอย่างไร้ระเบียบนี้ก็สร้างปัญหาการจราจรในหลายพื้นที่ของกรุงเทพฯ เพราะพื้นที่ถนนได้กลายเป็นลานจอดรถชั่วคราวให้กับรถตู้ ที่น่าสนใจคือการจัดระเบียบรถตู้โดยสารเป็นหนึ่งในภารกิจแรก ๆ ที่ทหารให้ความสำคัญ โดย คสช. มีคำสั่งให้ย้ายจุดจอดรับ-ส่งของรถตู้ที่เคยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน เช่น อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ออกไปอยู่ชานเมืองแทน ซึ่งสร้างปัญหาให้กับผู้ใช้บริการและคนขับรถตู้อย่างมากเพราะไม่ได้หาทางออกให้กับผู้โดยสารว่าจะเชื่อมต่อพื้นที่ชานเมืองกับพื้นที่ชั้นในด้วยบริการขนส่งมวลชนที่รวดเร็วได้อย่างไร

ทั้งนี้ ในเดือนกรกฎาคม 2557 นายทหารยศพันโทผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มารับตัวผู้เขียนไป "ปรับทัศนคติ" ตามคำสั่งของ คสช. ที่กองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์ ถนนพหลโยธิน ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังอย่างภาคภูมิใจว่า เขาได้รับมอบหมายจาก คสช. ให้เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง เขารำคาญการจอดรถตู้อย่างไม่เป็นระเบียบที่สร้างปัญหาจราจรในพื้นที่รอบอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิมานานแล้ว เพราะเขาต้องขับรถผ่านบริเวณนี้ทุกวันเพื่อเดินทางไปทำงานที่กองพลทหารม้าที่ 2 รอ.[5] การจัดระเบียบธุรกิจนี้ยังอยู่ในความดูแลของทหารต่อเนื่องอีกหลายปี (*ไทยรัฐ*, 19 มิถุนายน 2562) เห็นได้ชัดว่าทหารไทยมีความปรารถนาที่จะจัดระเบียบสังคมตามแนวทางแบบทหาร เมื่อยึดอำนาจทางการเมืองได้จึงใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองทันที

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ผลักดันให้ผู้เขียนพยายามทำความเข้าใจบทบาทและอำนาจของทหารไทยมากขึ้น ซึ่งเป็นบทบาทที่ถูกมองข้ามตลอดมาก็ว่าได้ ตัวอย่างข้างต้นยังชี้ว่าคณะรัฐประหารและ กอ.รมน. ได้ปลุกกลไกควบคุมสังคมที่ตกทอดมาจากยุคสงครามเย็นให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนจะชี้ให้เห็นในบทต่อไปว่า บทบาทของกองทัพในพื้นที่เศรษฐกิจสังคมและการเมืองหลังการรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมาได้ถูกขยายอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากกว่าตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น เพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์ความชอบธรรมและการท้าทายจากกลุ่มการเมืองต่างๆ กองทัพและชนชั้นนำอนุรักษนิยมได้พยายามปรับโครงสร้างพื้นฐานของอำนาจ (infrastructure of power) อย่างระมัดระวัง ซึ่งหนึ่งในกลไกอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของพวกเขาก็คือ กลไกความมั่นคงภายในภายใต้อำนาจของกองทัพและ กอ.รมน. นั่นเอง

งานวิจัยว่าด้วยทหารไทย

ความขัดแย้งทางการเมืองไทยที่ยืดเยื้อยาวนานและถูกทำให้ซับซ้อนมากขึ้นด้วยการรัฐประหารสองครั้งในปี 2549 และ 2557 มักได้รับการอธิบายว่าเป็นผลมาจากความพยายามของเครือข่ายพันธมิตรชนชั้นนำอนุรักษนิยมที่มุ่งควบคุม-ต่อต้าน

[5] กองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์ ถนนพหลโยธิน ถูกใช้เป็นที่ทำการของ คสช. ผู้เขียนถูกสอบสวน หรือ "ปรับทัศนคติ" โดยเจ้าหน้าที่รัฐจากกรมยุทธการทหารบก, กอ.รมน., กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และสำนักข่าวกรอง ฯลฯ รวมทั้งสิ้น 9 นาย ทั้งนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยที่ทำหน้าที่บันทึกเทปการสอบสวนและงานอื่นๆ อีกไม่น้อยกว่า 10 คนในห้องนั้น

ระบอบประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้ง นักวิชาการได้นิยามระบบเครือข่ายพันธมิตรนี้ด้วยมโนทัศน์ต่าง ๆ กัน เช่น สถาบันกษัตริย์เชิงเครือข่าย (network monarchy) โดย Duncan McCargo (2005), รัฐคู่ขนาน (parallel state) โดย Paul Chambers (2015), รัฐเร้นลึก (deep state) โดย Eugénie Mérieau (2016) และระบอบประชาธิปไตยแบบกษัตริย์นิยม (royal democracy) โดยธงชัย วินิจจะกูล (Thongchai Winichakul 2019) มโนทัศน์เหล่านี้มีความแตกต่างหลายประการ แต่มีจุดร่วมสำคัญในการวิเคราะห์ประเด็นหนึ่งคือ สถาบันกษัตริย์เป็นเสาหลักที่มีอำนาจนำ (hegemony) ที่เชื่อมร้อยระบบพันธมิตรนี้ไว้ ขณะที่กองทัพเป็นสถาบันที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุด โดยเฉพาะหลังการใช้กำลังปราบปรามการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลทหารของ รสช. ภายใต้การนำของ พล.อ. สุจินดา คราประยูร ในเดือนพฤษภาคม 2535 งานเหล่านี้ดูจะเห็นว่าทหารไทยมีบทบาทแทรกแซงการเมืองเฉพาะในเวลาที่พวกเขาทำรัฐประหารและประเทศปกครองด้วยรัฐบาลทหารเท่านั้น ขณะที่มองข้ามกลไกการเมืองของกองทัพที่สืบทอดมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน

ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับกลไกความมั่นคงภายในของกองทัพมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจอำนาจของชนชั้นนำอนุรักษนิยมที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบการเมืองไทย โดยเครือข่ายพันธมิตรเหล่านี้ทำงานอย่างเปิดเผยต่อเนื่องสม่ำเสมอแม้ในเวลาที่ประเทศปกครองด้วยรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 กองทัพดูจะมั่นใจในอำนาจของตนเองอย่างยิ่งจนไม่ได้พยายามปิดบังกิจกรรมทางการเมืองมากมายที่กระทำผ่านกลไกความมั่นคงภายในของกองทัพ กอ.รมน. และหน่วยราชการพลเรือนอื่น ๆ พวกเขากระทำการบ่อนเซาะอำนาจของกลุ่มการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์อย่างเปิดเผยเป็นปกติทุกเมื่อเชื่อวันจนไม่อาจเรียกพวกเขาว่าเป็นรัฐเร้นลึกได้

นับตั้งแต่การรัฐประหาร 2490 โดยกลุ่มซอยราชครู ที่ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ใต้การปกครองของคณะทหาร ทหารไทยไม่เคยจำกัดบทบาทของตัวเองให้อยู่ภายในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปกป้องเอกราชและดินแดนของประเทศ ในทางตรงกันข้ามทหารไทยเชื่อว่าพวกตนเป็นสถาบันหลักที่มีหน้าที่ปกป้องประเทศชาติจากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายในประเทศ ธำรงรักษาระเบียบทางการเมืองและความสงบเรียบร้อยตลอดจนกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่กองทัพสามารถประกาศชัยชนะเหนือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) พวกเขาก็ยิ่งมีความมั่นใจในการแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการปกป้องชาติ

ให้พ้นจากภัยคุกคามภายใน การเมืองที่เปราะบางต่อการแทรกแซงและยึดอำนาจโดยทหารจึงกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทย โดยนับตั้งแต่การสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี 2475 ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารหรือรัฐบาลที่ทหารเป็นผู้แต่งตั้งนานกว่าภายใต้รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งเสียอีก

แม้ว่าจะมีนักวิชาการเสนอว่ากองทัพไทยถือกำเนิดและก่อรูปขึ้นมาเพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงภายในประเทศมากกว่าภัยคุกคามจากภายนอก (Baker and Pasuk 2005, 61) กระนั้น งานศึกษาเกี่ยวกับปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพไทยกลับมีน้อยมาก และงานเหล่านั้นล้วนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปฏิบัติการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ แน่นอนว่างานเหล่านี้ได้ช่วยสร้างความเข้าใจที่ดีเยี่ยมเกี่ยวกับปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพ อันส่งผลให้กองทัพนิยามและขยายบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเองออกไปจนครอบคลุมมิติเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของชาติอย่างกว้างขวาง (ดูงานของ Chai-anan, Kusuma, and Suchit 1990; Suchit 1987; Suchit and Kanala 1987; McCargo 2002) งานเหล่านี้เตือนผู้อ่านให้เห็นว่า แม้ว่า พคท. พ่ายแพ้ต่อรัฐไทยไปแล้วก็ตาม แต่กองทัพยังคงพยายามที่จะสืบทอดและขยายอำนาจทางการเมืองของตนต่อไปโดยใช้กลไกความมั่นคงภายในนี่เอง แต่ทั้งก่อนและหลังการรัฐประหาร 2549 ก็ไม่ปรากฏว่าวงวิชาการไทยศึกษาให้ความสำคัญต่อประเด็นดังกล่าวสักเท่าไร งานส่วนใหญ่ยังคงมุ่งการวิเคราะห์ไปที่ฝักฝ่ายในกองทัพ ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพลเรือนกับผู้นำกองทัพ การแข่งขันระหว่างรุ่นหรือปีกต่าง ๆ ในกองทัพ และความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำทหารกับวัง เป็นต้น (เช่น Chambers and Napisa 2016; Yoshifumi 2008)

สภาวะที่งานศึกษาเกี่ยวกับกองทัพไทยเกิดช่องโหว่ขนาดนี้นับเป็นเรื่องน่าประหลาดใจไม่น้อย ทั้ง ๆ ที่งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาททหารในกิจการภายในของชาติในประเทศอื่น ๆ เฟื่องฟูมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นอินโดนีเซีย ปากีสถาน หรือลาติน-อเมริกา (Crouch 1988; Mietzner 2008; Lowenthal and Fitch 1986; Farooq 2012) สาเหตุประการหนึ่งอาจเป็นเพราะหลังจากที่คณะทหาร รสช. ใช้กำลังปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 กองทัพได้สูญเสียความชอบธรรมทางการเมืองจนต้องประกาศว่าจะยุติการแทรกแซงการเมือง ทำให้ภาคประชาสังคมและนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าประเทศไทยจะไม่เกิดรัฐประหารอีก ทหารได้กลับเข้ากรมกองแล้ว และจะประพฤติตนเป็นทหารอาชีพ ทัศนะดังกล่าวยังส่งผลให้งานวิจัย

เกี่ยวกับกองทัพไทยซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัด ประการสำคัญ ยังส่งผลให้มองไม่เห็นว่าโครงการของกองทัพจำนวนมากที่ซ่อนอยู่ภายใต้ชื่อ "กิจการพลเรือนของทหาร" "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" "การมีส่วนร่วมของประชาชน" "การพัฒนาประชาธิปไตย" "การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง" ฯลฯ มีความเป็นการเมืองสูงมาก จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารอีกครั้งในปี 2549 งานวิจัยเกี่ยวกับกองทัพจึงเริ่มฟื้นตัวอีกวาระหนึ่ง

สิ่งที่น่าฉงนอีกประการหนึ่งคือ วงการไทยศึกษาไม่เคยมีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับ กอ.รมน. อย่างลึกซึ้งเลย แม้ว่า กอ.รมน. เป็นเสมือนศูนย์บัญชาการกิจการความมั่นคงของรัฐไทยและเป็นกลไกด้านการเมืองของกองทัพไทย อีกทั้งชื่อ กอ.รมน. ปรากฏอยู่ในงานศึกษาเกี่ยวกับทหารไทยในปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และขบวนการฝ่ายขวาในไทยอยู่เสมอ (เช่น Bowie 1997; Ball and Mathieson 2007) ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าหลังจากที่ พคท. ล่มสลายลง ชื่อ กอ.รมน. ก็แทบไม่ปรากฏในสื่อและความรับรู้ของสาธารณชนมากนัก แต่ในความเป็นจริง กอ.รมน. และกองทัพยังคงมีบทบาทหลักในกิจการความมั่นคงภายในที่ถูกขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางในยุคหลังสงครามเย็น บทบาทของ กอ.รมน. และกองทัพในกิจการที่ควรจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานพลเรือนเกิดขึ้นโดยที่รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งไม่เพียงไม่เคยแสดงการคัดค้าน แต่ยังให้การสนับสนุนอีกด้วย โดยผู้เขียนจะแสดงให้เห็นในบทต่อไป ปรากฏการณ์เช่นนี้ชี้ว่านักการเมืองและภาคประชาสังคมของไทยดูจะขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงภายในของชาติ จนถึงระดับที่เรียกได้ว่ามองไม่เห็นนัยทางการเมืองของปฏิบัติการความมั่นคงภายในที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นก็คือ ในขณะที่เป็นที่ทราบกันดีว่า กอ.รมน. เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบปัญหาความมั่นคงภายในของชาติ ทุกเหล่าทัพของไทยในปัจจุบันได้เข้ามามีบทบาทแข็งขันในกิจการความมั่นคงภายในด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และกองบัญชาการกองทัพไทย (กองบัญชาการทหารสูงสุดเดิม) ต่างมีงบประมาณและโครงการที่อ้างว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในของชาติ โครงการเหล่านี้มีจำนวนมากกว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศจากศัตรูภายนอกประเทศเสียอีก และนี่เป็นหนึ่งในประเด็นที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าอำนาจของทหารไทยไม่ได้มีแต่เฉพาะการใช้กำลังอาวุธและทหาร แต่ยังเกี่ยวข้องกับกลไกการเมืองที่อยู่ในรูปของกิจการความมั่นคงภายในของชาติด้วย โครงการที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

เหล่านี้สามารถถูกทำให้เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่อันตรายได้เสมอ แม้ว่าเครื่องมือทางการเมืองนี้ถูกสถาปนาขึ้นในยุคของสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ก็จริง แต่เมื่อ พคท. ล่มสลายลง ชนชั้นนำไทยก็จงใจขยายขอบเขตของปฏิบัติการความมั่นคงภายในและหาทางสร้างความชอบธรรมให้กับการขยายบทบาทของทหารในพื้นที่เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมจนแทบไม่มีขอบเขตจำกัดเลยก็ว่าได้

อันที่จริงนับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงก่อตั้งกองทัพไทยสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกขึ้นมา ทหารไทยไม่เคยต้องทำการรบในสงครามเต็มรูปแบบเพื่อปกป้องแผ่นดินไทยเลยด้วยซ้ำ แม้กระทั่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อกองทัพญี่ปุ่นแสดงความจำนงว่าต้องการยกพลขึ้นที่ประเทศไทยและใช้ดินแดนของไทยในปี 2484 ผู้นำฝ่ายพลเรือนเห็นว่านี่เป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของไทย ยืนยันว่ารัฐบาลต้องไม่ยินยอมและแสดงการต่อต้าน ในทางตรงกันข้าม ผู้นำกองทัพกลับปฏิเสธที่จะต่อต้านและแสดงความยินยอมแต่โดยดี (แถมสุข 2548) ฉะนั้น ข้อเสนอสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือ ไม่ใช่การป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกประเทศหรอก แต่คือภารกิจการป้องกันความมั่นคงภายในประเทศต่างหากที่เป็นสารัตถะ เป็นเหตุผลของการดำรงอยู่ (*raison d'être*) ของกองทัพไทย ความมั่นคงภายในคือภารกิจหลักของกองทัพ และเป็นเหตุผลที่ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการขยายขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของกองทัพออกไปอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่ยุคต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ หากไม่มีภารกิจความมั่นคงภายในนี้แล้ว กองทัพไทยแทบไม่มีภารกิจสำคัญอะไรเหลืออีกเลย ซึ่งหมายความต่อว่างบประมาณและกำลังพลจำนวนมหาศาลควรถูกตัดลดลงด้วย

ทหารไทยและชนชั้นนำอนุรักษนิยมที่เป็นพันธมิตรกับทหารมักไม่ไว้ใจและรังเกียจนักการเมือง มองว่านักการเมืองเป็นพวกโกงกินทุจริต ยากแก่การควบคุม พวกเขาจึงไม่สามารถไว้วางใจปล่อยให้นักการเมืองมีอำนาจนำในการดูแลและกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศตามแบบอย่างประเทศที่มีประชาธิปไตยเข้มแข็งในที่อื่นๆ แม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องง่ายที่พวกเขาจะปฏิเสธหรือล้มล้างระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภานับตั้งแต่การปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา แต่อำนาจการควบคุมกองทัพโดยฝ่ายพลเรือน (civilian control) ก็ยังคงอ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพตลอดมา แม้กระทั่งในช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีรัฐบาลจากการเลือกตั้งต่อเนื่องระหว่างปี 2535–2549 นักการเมืองและภาคประชาสังคมก็ไม่มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะปฏิรูปเพื่อจำกัดอำนาจทางการเมืองของกองทัพ

วิธีการที่นักการเมืองไทยมักใช้เพื่อควบคุมกองทัพตลอดมาก็คือ แต่งตั้งนายพลที่ตนไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพบกเพื่อป้องกันการรัฐประหารเท่านั้น (Chambers 2015) แม้ว่านักวิชาการและภาคประชาสังคมได้เรียกร้องให้ทหารกลับคืนสู่กรมกอง หยุดแทรกแซงทางการเมือง เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยมีโอกาสพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง แต่พวกเขาก็ไม่เคยมีข้อเสนอให้ยกเลิกกลไกความมั่นคงภายในของกองทัพหรือให้ยุติบทบาทของกองทัพที่รุกล้ำเข้ามาในปริมณฑลทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเลย การขาดความสนใจต่อบทบาทอันกว้างขวางของกองทัพนี้จึงปรากฏในข้อเสนอเพื่อปฏิรูปกองทัพที่เรามักได้ยินกัน กล่าวคือ ข้อเสนอส่วนใหญ่มักเดินตามคำแนะนำมาตรฐานสำหรับการเป็นทหารอาชีพในสังคมประชาธิปไตย เช่น ให้ลดขนาดและงบประมาณ เพิ่มประสิทธิภาพด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้งาน ปรับตัวให้เข้ากับพลวัตของโลกาภิวัตน์ เรียนรู้ที่จะรับมือกับความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security threats) และขยายอำนาจในการควบคุมกองทัพโดยพลเรือนให้เข้มแข็งมากขึ้น (สุรชาติ 2542; Chambers 2015, 9) แต่ดังที่ Gregory Raymond (2018, 131–32) ได้ชี้ว่าเพราะนักการเมืองและรัฐบาลจากการเลือกตั้งกลัวว่าการพยายามควบคุมกองทัพอาจนำไปสู่การถูกยึดอำนาจในที่สุด พวกเขาจึงเลือกที่จะไม่ทำอะไรให้ทหารขุ่นเคืองใจ ในทางตรงกันข้าม พวกเขาพยายามเอาใจด้วยการยินยอมตามการเรียกร้องของกองทัพ โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณประจำปีและการจัดซื้ออาวุธ ประการสำคัญ นักการเมืองมักขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาความมั่นคงทั้งภายในและภายนอกประเทศ พวกเขาแทบไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนทางยุทธศาสตร์ของกองทัพ จึงขาดความเข้าใจว่ากลไกความมั่นคงในมือของทหารมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการเมืองอย่างไรบ้าง อีกทั้งเมื่อ พคท. ล่มสลายไป ทั้งนักการเมือง นักวิชาการ และภาคประชาสังคมต่างก็เข้าใจว่าปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพได้ยุติบทบาทไปพร้อมกันด้วย ฉะนั้น นี่คือปริมณฑลที่ถูกควบคุมและครอบงำโดยกองทัพตลอดมา

ในหนังสือ *The Thai Military Power: A Culture of Strategic Accommodation* Raymond (2018) เห็นว่าการป้องปรามและปกป้องประเทศจากภัยคุกคามจากภายนอกเป็นใจกลางหลักของวัฒนธรรมองค์กรและการกำหนดยุทธศาสตร์ของกองทัพไทยนับตั้งแต่การจัดตั้งกองทัพสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 กระนั้น เมื่อพิจารณาปฏิบัติการและการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากภายนอก ก็พบว่ากองทัพไทยค่อนข้างอ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพ สาเหตุสำคัญก็คือการยึดติดกับ

ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม ความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพที่ฝ่ายหลังอยู่ในสถานะข้ารับใช้ และความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับพลเรือนที่ฝ่ายหลังขาดอำนาจกำกับควบคุมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นแย้งกับข้อเสนอหลักของ Raymond โดยผู้เขียนยืนยันว่ากองทัพไทยได้ทุ่มเททรัพยากรจำนวนมหาศาลไปกับภารกิจความมั่นคงภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังสงครามเย็นเมื่อภัยคอมมิวนิสต์หมดไปแล้วและภัยคุกคามจากการรุกรานจากภายนอกลดลง

ประเด็นและขอบเขตการศึกษา

เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้คือกิจการความมั่นคงภายในของไทยที่อยู่ภายใต้การควบคุมและครอบงำของกองทัพและ กอ.รมน. นับตั้งแต่ช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นต้นมา แม้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ของงานชิ้นนี้จะเกี่ยวข้องกับ กอ.รมน. แต่ผู้เขียนต้องการย้ำว่าไม่ได้มีแต่ กอ.รมน. ที่มีบทบาทในกิจการความมั่นคงภายในแต่ทุกเหล่าทัพไม่ว่าจะเป็นกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กองบัญชาการกองทัพไทย ล้วนเข้ามามีบทบาทและงบประมาณสนับสนุนในเรื่องที่ถูกตีความว่าเกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในของชาติ บทบาทนี้ถูกขยายออกไปกว้างขวางมากขึ้นและยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ กิจกรรมในปัจจุบันที่เหล่าทัพเหล่านี้ผลักดันไม่ได้แตกต่างจาก กอ.รมน. มากเท่าไรนัก ส่วนที่แตกต่างก็คือ มีแต่ กอ.รมน. เท่านั้นที่มีอำนาจในการสั่งการและประสานงานหน่วยงานรัฐที่สังกัดกระทรวงทบวงกรมอื่น ๆ ตราบเท่าที่ กอ.รมน. อ้างว่ากิจกรรมเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในของชาติ อำนาจหน้าที่พิเศษของ กอ.รมน. นี้เองที่เป็นช่องทางสำคัญให้กองทัพไทยมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ และสามารถแทรกซึมอิทธิพลอำนาจของตนเข้าสู่สังคมได้อย่างสะดวกสบาย

ผู้นำกองทัพและชนชั้นนำจารีตของไทยให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการธำรงรักษาอำนาจหน้าที่ของกองทัพในปริมณฑลทางสังคมและการเมืองของประชาชนไทยแม้เมื่อ พคท. ล่มสลายไปแล้วก็ตาม และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว พวกเขาได้ช่วยเหลือสนับสนุนกันในการขยายนิยามและขอบเขตของภัยคุกคามความมั่นคงของชาติออกไปอย่างกว้างขวาง ประเด็นเหล่านี้จึงนำมาสู่คำถามหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ

- แนวทางและยุทธศาสตร์ของรัฐไทยในการต่อสู้กับ พคท. เปิดโอกาสให้กองทัพสามารถขยายอำนาจหน้าที่ของตนเข้าสู่ปริมณฑลทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้อย่างไร

- ทำไมอำนาจหน้าที่ดังกล่าวของกองทัพจึงยังคงสืบสานต่อเนื่องมาแม้ว่า พคท. หมดสภาพของการเป็นภัยคุกคามต่อรัฐไทยแล้ว
- ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยในยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์ถูกนิยามให้มีขอบเขตกว้างขวางอย่างไร และการนิยามใหม่นี้ส่งผลต่อบทบาทและอำนาจของกองทัพอย่างไร
- อะไรคือเป้าหมายและเหตุผลที่ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของกองทัพ
- ผู้นำกองทัพและชนชั้นนำจารีตใช้กลไกด้านความมั่นคงภายในเพื่อปกป้องอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองของตนอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่การรัฐประหารในปี 2549 เป็นต้นมา
- การระดมและจัดตั้งมวลชนของทหารนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 แตกต่างจากยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างไร

กรอบการมองปัญหา อุดมการณ์ ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงภายในของทหารไทยก่อร่างขึ้นมาในช่วงปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงปลายทศวรรษ 2500 ถึงต้นทศวรรษ 2520 แม้ปัญหาความมั่นคงภายในของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้ว แต่กรอบการมองปัญหา อุดมการณ์ และวิธีการที่ใช้ก็ยังคงสืบทอดต่อมา มรดกของยุคสงครามเย็นยังปรากฏให้เห็นชัดเจนแม้ว่าระบอบการเมืองที่วางอยู่บนการเลือกตั้งจะเป็นระบอบหลักของประเทศแล้วก็ตาม ฉะนั้นหนังสือเล่มนี้จะครอบคลุมปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพ 3 ช่วงระยะเวลาด้วยกัน คือ

ช่วงที่หนึ่ง คือช่วงปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ อันเป็นช่วงก่อกำเนิดมโนทัศน์ว่าด้วย "แนวรุกทางการเมือง" หรือ "แนวทางการเมืองนำการทหาร" (political offensive) ในฐานะหนึ่งในเครื่องมือต่อสู้กับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ แนวทางการเมืองที่ว่าได้ผสมผสานงานด้านการพัฒนา สงครามจิตวิทยา การระดมและจัดตั้งมวลชน ควบคู่กับการต่อสู้ด้วยอาวุธ มีการก่อตั้งองค์กรที่ชื่อ "กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์" (กอ.ปค.) ในปี 2508 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน" (กอ.รมน.) รวมทั้งเป็นช่วงเวลาที่สายสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับสถาบันกษัตริย์พัฒนาอย่างมากผ่านปฏิบัติการต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์

ช่วงที่สอง ครอบคลุมช่วงที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ ซึ่งตรงกับรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (ตุลาคม 2520–มีนาคม 2523) และรัฐบาล

พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ (มีนาคม 2523–สิงหาคม 2531) เป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ การพ่ายแพ้ของ พคท. การปฏิรูปปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และการเตรียมการเพื่อให้กลไกจัดการความมั่นคงภายในของกองทัพสามารถมีชีวิตต่อเนื่องไปได้แม้ว่า พคท. จะยุติการเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยแล้วก็ตาม ในช่วงดังกล่าวนี้ รัฐบาล พล.อ. เปรมประกาศใช้คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 อันเป็นคำสั่งที่คนส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่าเป็นกำเนิดของแนวทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ และได้รับการยกย่องสรรเสริญอย่างยิ่งใหญ่ว่าเป็นแนวทางที่ทำให้รัฐไทยสามารถเอาชนะคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว แต่หนังสือเล่มนี้จะนำเสนอการตีความที่แตกต่างจากความเข้าใจดังกล่าว และชี้ให้เห็นนัยทางการเมืองของการสรรเสริญความสำเร็จดังกล่าวว่าได้กลายเป็นฐานความชอบธรรมให้กับการขยายบทบาททางการเมืองของกองทัพในยุคหลัง พคท. ล่มสลาย ผลกระทบทางการเมืองของคำสั่งทั้งสองมีมากกว่าการเอาชนะคอมมิวนิสต์และยังดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันอย่างแน่นอน

ช่วงที่สาม เริ่มขึ้นหลังการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร โดย คมช. ในปี 2549 ต่อเนื่องมาถึงระบอบ คสช. ที่ยังคงปกครองประเทศอยู่ในช่วงที่ผู้เขียนเขียนงานวิจัยชิ้นนี้เสร็จเรียบร้อย (2563) นี่เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายประการด้วยกันคือ การรัฐประหารสองครั้ง ความนิยมอันล้นหลามต่อทักษิณและพรรคการเมืองของเขาในหมู่ประชาชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน การเปลี่ยนผ่านจากรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 ไปสู่รัชกาลที่ 10 ความขัดแย้งทางการเมืองที่แผ่ขยายลงสู่ประชาชนและปรากฏในรูปของขบวนการคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง และระบอบเผด็จการของ คสช. สิ่งที่หนังสือเล่มนี้พึงชี้ให้เห็นคือ ตลอดช่วงของพัฒนาการทางการเมืองดังกล่าว มีการขยายอำนาจและหน้าที่ของ กอ.รมน. และกลไกความมั่นคงของกองทัพในระดับที่น่าวิตกกังวลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการฟื้นฟูและขยายการจัดตั้งมวลชนของรัฐ รวมถึงการปลูกฝังอุดมการณ์ราชาชาตินิยมอย่างเข้มข้นไปทั่วประเทศและทุกระดับของสังคม

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ใช้ลำดับเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งบท ทว่าในแต่ละบทจะครอบคลุม 3 ช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้ ควรกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่ไม่ได้อยู่ในหนังสือเล่มนี้ นั่นคือปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นพื้นที่ที่กองทัพและ กอ.รมน. มีบทบาทสูงมากนับตั้งแต่ปี 2547 หรือเมื่อความรุนแรงในพื้นที่

ปะทุขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เหตุผลสำคัญที่ไม่ได้รวมกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ด้วยก็เพราะเป็นหัวข้อใหญ่ที่ต้องการการศึกษาแยกไปต่างหาก แม้ผู้เขียนจะเชื่อว่ากรอบสำคัญที่ใช้อธิบายในหนังสือเล่มนี้จะสามารถใช้กับปฏิบัติการของทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ด้วย แต่พื้นที่ดังกล่าวก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศไทย อาทิ ปัจจัยชาติพันธุ์ ศาสนา ความรุนแรง ตลอดจนการรับรู้เข้าใจ (perception) ของหน่วยงานความมั่นคงของไทยที่มีต่อปัญหาในพื้นที่ ผู้เขียนจึงหวังว่าในอนาคตอันใกล้นี้จะมีงานวิจัยที่มุ่งศึกษาบทบาทของกองทัพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กอ.รมน. ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

คำสำคัญและกรอบการวิเคราะห์

มีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายคำสำคัญจำนวนหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้บ่อยครั้ง ได้แก่ ความมั่นคงภายใน (internal security) ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ (counterinsurgency operations) และโครงการกิจการพลเรือนของทหาร (military civic actions หรือ military civilian affair projects)

ความมั่นคงภายในถูกนิยามไว้อย่างหลวม ๆ ว่าหมายถึง การกระทำที่มุ่งรักษาสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐฐาธิปัตย์หนึ่ง ด้วยการธำรงรักษาให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายภายในของรัฐนั้นและป้องกันภัยคุกคามจากภายในประเทศ โดยปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในมีทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นิยามความมั่นคงภายในยุคใหม่มักรวมประเด็น “ความมั่นคงของมนุษย์” (human security) อันเป็นผลของภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security threats) ไว้ด้วย ซึ่งหมายถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ความยากจน ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์-ศาสนา ฯลฯ ฉะนั้น การธำรงรักษาความมั่นคงภายในของชาติจึงต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาหลากหลายรูปแบบและวิธีการ (Katoch 2016, 18)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามเย็น ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศในทุกภูมิภาคต่างเผชิญกับสารพัดปัญหาที่ท้าทายการสร้างชาติที่มีเสถียรภาพ ทั้งปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางการเมือง ชาติพันธุ์ ศาสนา และ/หรืออุดมการณ์ ฯลฯ หลายประเทศประสบปัญหาการแทรกแซงและยึดอำนาจทางการเมืองโดยกองทัพ ในด้านหนึ่ง กองทัพในประเทศเหล่านี้มักมีบทบาทควบคุมกิจการเกือบทุกด้านของประเทศ รวมทั้งการจัดการกับภัยคุกคามความมั่นคง

ภายใน แต่ด้วยเหตุที่ความมั่นคงภายในประเทศเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประชาชนภายในประเทศ ในอีกด้านหนึ่ง ปัญหาความมั่นคงภายในจึงเปิดโอกาสให้กองทัพสามารถขยายบทบาทและการควบคุมพื้นที่ทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองออกไปได้อย่างกว้างขวาง ดังที่ Alfred Stepan (1986) ชี้ว่าในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในหลายประเทศในลาตินอเมริกา กองทัพไม่เพียงพัฒนาความเป็นมืออาชีพ ศักยภาพด้านกำลังรบ ยุทธศาสตร์ และขยายขอบเขตภารกิจของตน แต่ยังเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแง่นี้หมายความว่ากิจการความมั่นคงภายในได้กลายเป็นภารกิจสำคัญของกองทัพ พร้อม ๆ ไปกับเป็นความชอบธรรมที่กองทัพอ้างเพื่อขยายอำนาจหน้าที่ของตนเองด้วย สภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นในหลายประเทศ เช่น บราซิล เปรู อาร์เจนตินา และไทย

ทั้งนี้ นิยามว่าอะไรคือภัยคุกคามความมั่นคงภายในของชาติเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ยิ่งคำนิยามหลวมหรือเป็นนามธรรมเท่าไร ก็ยิ่งเปิดโอกาสให้มีการตีความกว้างขวางมากขึ้น นำไปสู่การสร้างโครงการรูปธรรมหลากหลายประเภทเพื่อตอบสนองนิยามดังกล่าว ซึ่งหมายความว่าขอบเขตอำนาจหน้าที่ของทหารก็ยิ่งกว้างขวางมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เช่น หากความมั่นคงภายในหมายถึงความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา (พุทธ) และพระมหากษัตริย์ การวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ก็จะถูกตีความว่าคือการกระทำที่คุกคามต่อความมั่นคงของชาติ กิจกรรมรูปธรรมเพื่อรับมือกับภัยคุกคามเช่นนี้ก็มักปรากฏในรูปของโครงการอบรมเพื่อบ่มเพาะความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ โครงการจับตาความเคลื่อนไหวในโลกไซเบอร์ โครงการระดมประชาชนออกมาแสดงความจงรักภักดีในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น ยิ่งอำนาจหน้าที่ของทหารแผ่ขยายออกไปกว้างขวางเท่าไร งบประมาณก็สูงเป็นเงาตามตัว ผู้นำกองทัพและพันธมิตรชนชั้นนำของทหารก็ยิ่งทำหูทวนลมต่อเสียงเรียกร้องให้ทหารยุติการแทรกแซงการเมืองภายใน

ในยุคหลังสงครามเย็น มโนทัศน์ความมั่นคงของมนุษย์ (human security) ที่เผชิญกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (non-traditional security threats) ได้รับการส่งเสริมจากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program) โดยชี้ว่าในยุคหลังสงครามเย็น รัฐต่าง ๆ ควรตัดลดงบประมาณด้านการทหารลงเพราะโอกาสที่จะเกิดสงครามรุกรานกันมีน้อยลง แต่รัฐควรหันมาให้ความสำคัญกับความมั่นคงรูปแบบใหม่มากขึ้น เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การค้ามนุษย์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ยาเสพติด

การอพยพย้ายถิ่น โรคติดต่อ การก่อการร้าย ฯลฯ อันเป็นปัญหาที่กระทบต่อสมาชิกในสังคมมาเนิ่นนานแต่ถูกละเลยและมีลักษณะข้ามชาติ หากประชาชนขาดความมั่นคง รัฐและชาติย่อมไม่มั่นคงตามไปด้วย ฉะนั้น โดยสารัตถะแล้ว มโนทัศน์ความมั่นคงรูปแบบใหม่มุ่งลดอำนาจและบทบาทของทหารในสังคม สำหรับสังคมประชาธิปไตย การรับมือกับความมั่นคงรูปแบบใหม่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศ และมักอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานพลเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจปัญหาเศรษฐกิจและสังคมมากกว่า ทหารอาจมีบทบาทสนับสนุนหน่วยงานพลเรือนได้แต่ต้องอยู่ใต้การควบคุมกำกับของหน่วยงานพลเรือน (Caballero-Anthony and Cook, 2013) แต่ในกรณีประเทศไทย กองทัพและ กอ.รมน. ได้ถือโอกาสผนวกรวมความมั่นคงรูปแบบใหม่ไว้ในภารกิจของตน มีบทบาทเป็นอิสระจากหน่วยงานพลเรือน และบ่อยครั้งเป็นฝ่ายนำพลเรือนเสียเอง

คำว่า “counterinsurgency operations” หากแปลตรงตัวคือ “ปฏิบัติการต่อต้านผู้ก่อการร้าย” แต่เนื่องจากคำนี้กำเนิดขึ้นในยุคสงครามเย็น ปฏิบัติการของรัฐต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้นมุ่งไปที่การสกัดกั้นและปราบปรามการขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามความมั่นคงภายในอันดับหนึ่งของรัฐทุนนิยมเสรี หนังสือเล่มนี้จึงขอแปลคำว่า counterinsurgency operations ว่า “ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์” เพื่อให้ชัดเจนตรงตัวมากขึ้น ทั้งนี้ การเอาชนะคอมมิวนิสต์จะต้องประกอบด้วยวิธีการหลากหลายด้าน ทั้งการใช้กำลังทางทหาร กำลังกึ่งทหาร (paramilitary) แนวทางการเมือง เศรษฐกิจ สงครามจิตวิทยา และกิจการพลเรือนของทหาร ในแง่นี้ ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงมีขอบเขตที่กว้างขวาง มีความแตกต่างและเข้มข้นต่างกันในแต่ละประเทศ (Barber and Ronning 1966, 7–8)

กิจการพลเรือนของทหารเป็นหนึ่งในวิธีการสำคัญของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของหลายประเทศ รวมทั้งรัฐไทยด้วย และเป็นประเด็นสำคัญของหนังสือเล่มนี้ กิจการพลเรือนของทหารหมายถึงการใช้ทหารเพื่อทำงานในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกระดับในพื้นที่เป้าหมาย พร้อม ๆ ไปกับพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับประชาชนด้วย กิจการพลเรือนของทหารอาจเป็นงานด้านการศึกษา (เช่น สอนหนังสือให้เด็กในพื้นที่ชายแดน) การฝึกฝนด้านอาวุธและอาชีพให้ชาวบ้าน สร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (เช่น ขุดคลอง ทำฝาย สร้างสะพาน สร้างโรงเรียน ฯลฯ) พัฒนาการทำเกษตรกรรม การขนส่ง การสื่อสาร การปลูกฝังความเชื่อ-อุดมการณ์ ฯลฯ ถึงแม้ว่าในความคิดของกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ กิจการพลเรือน

ของทหารควรเป็นเพียงเทคนิคที่มาช่วยส่งเสริมปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงในหลายประเทศ มันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือเพื่อส่งเสริมสถานะของทหารในสายตาประชาชน ด้วยคำอธิบายว่าหากความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับประชาชนดี ก็จะทำให้การป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น (Barber and Ronning 1966, 6)

ทั้งนี้ กิจการพลเรือนของทหารได้สร้างสภาวะหนีเสือปะจระเข้ให้กับการเมืองของหลายประเทศ กล่าวคือ กองทัพมักอ้างว่ากิจการพลเรือนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทให้เข้มแข็ง ซึ่งสำคัญต่อการป้องกันการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ภารกิจความมั่นคงภายในส่วนใหญ่ของทหารถูกผลักดันในรูปแบบกิจการพลเรือนนั่นเอง แต่งานพัฒนาส่วนใหญ่ของทหารมักเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถตอบสนองเป้าหมายที่วางไว้ได้จริง และบ่อยครั้งแย่งเอาทรัพยากรที่มีน้อยอยู่แล้วไปจากหน่วยงานอื่นหรือจากโครงการอื่นที่จำเป็นมากกว่า กิจกรรมเหล่านี้มักไม่สอดคล้องกับแผนระดับชาติ และขาดการประสานงานกับหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ประการสำคัญกิจการพลเรือนของทหารถูกใช้เพื่อเพิ่มอำนาจให้กับกองทัพในกิจการภายในของประเทศ และกลายมาเป็นเครื่องมือยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนในที่สุด (Barber and Ronning 1996, 223–24)

Aurel Croissant et al (2010, 958) เสนอว่า หากจะดูว่าอำนาจของพลเรือนในการควบคุมกองทัพ (civilian control) ในแต่ละสังคมมีมากน้อยเพียงใด ต้องดูอำนาจของพลเรือนและทหารใน 5 ประเด็นต่อไปนี้คือ การเลือกผู้นำ การกำหนดนโยบายสาธารณะ ความมั่นคงภายในประเทศ การป้องกันประเทศ และการบริหารจัดการหน่วยงานของกองทัพ เฉพาะประเด็นความมั่นคงภายในของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในจักต้องอยู่ภายใต้เป้าหมาย-หลักการ-แนวทาง-ขอบเขต-รูปแบบที่ฝ่ายพลเรือนเป็นผู้กำหนด หากทหารจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านี้ ก็ต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนและปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายพลเรือน อย่างไรก็ตาม นี่เป็นมิติที่อำนาจพลเรือนถูกท้าทายอย่างยิ่งยวดในประเทศที่ประชาธิปไตยอ่อนแอ งานชิ้นนี้จะชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลจากการเลือกตั้งของไทยแทบไม่มีบทบาทใด ๆ ในกิจการความมั่นคงภายในของประเทศมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็น กิจกรรมความมั่นคงภายในอยู่ในมือของทหารอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดและขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคหลังสงครามเย็น

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับประโยชน์จากงานที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับสถาบันกษัตริย์ที่มีมาก่อนหน้านี้ ที่ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทั้งสองมีความพิเศษอย่างไรและสำคัญต่อการขยายบทบาททางการเมืองของกองทัพอย่างไร แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ได้ใช้มโนทัศน์ Network monarchy (สถาบันกษัตริย์เชิงเครือข่าย) ของ Duncan McCargo (2006) เป็นกรอบในการวิเคราะห์งานชิ้นนี้โดยตรง แต่ก็ต้องยอมรับว่ามโนทัศน์นี้ช่วยทำให้ผู้สนใจศึกษาการเมืองไทยยุคใหม่ตระหนักถึงการร่วมมือในหมู่ชนชั้นนำจารีตของไทยที่ช่วยกันผลักดันให้การเมืองเดินไปในทิศทางที่พวกเขาต้องการอย่างไร ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายใน เราจะเห็นความร่วมมือในลักษณะที่ส่งเสริมให้กองทัพมีความชอบธรรมในการขยายบทบาทเข้าสู่ปริมณฑลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชอำนาจนำ (royal hegemony) ของสถาบันกษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายบทบาทของกองทัพโดยไม่ถูกตั้งคำถามหรือคัดค้านจากสังคม ขณะที่มโนทัศน์ "ประชาธิปไตยแบบกษัตริย์นิยม" ของธงชัย วินิจจะกูล ช่วยชี้ให้เห็นแนวทางการทำงานของสถาบันและบุคคลต่าง ๆ ในเครือข่ายกษัตริย์นิยม ที่ในด้านหนึ่งช่วยกันผลักดันสนับสนุนบทบาทและอำนาจของสถาบันกษัตริย์ พร้อม ๆ ไปกับจำกัดอำนาจของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (Thongchai 2019)

ยังมีงานวิจัยก่อนหน้านี้อีกหลายชิ้นที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับทหารที่มีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสถาบันกษัตริย์มีสถานะเหนือกว่าในเชิงสิทธิธรรม ในทางกลับกัน ทหารก็ตอบสนองต่อแนวทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์และผลักดันโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยเชิดชูสถานะของสถาบันกษัตริย์ (Thak 1979; Kobkua 2003; Hyun 2014) แนวคิด "ทหารของพระราชา" (the monarchized military) โดย Chambers and Napisa (2016) ทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่หลอมรวมอย่างแนบแน่นและส่งเสริมอำนาจทางการเมืองของสถาบันทั้งสองได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ดี หนังสือเล่มนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวหยั่งรากลึกและแผ่ขยายกว้างขวางกว่าความสัมพันธ์ระหว่างวังกับผู้นำกองทัพ แต่นำไปสู่การออกแบบโครงสร้างพื้นฐานทางอำนาจ (infrastructure of power) ให้กับกองทัพ เป็นอำนาจอันมั่นคงที่ยากจะรื้อถอนได้ พร้อม ๆ ไปกับการใช้กำลังทางทหารและการปราบปราม กองทัพสมัยใหม่ก็ใช้ "อำนาจโน้มนำ" (soft power) ควบคู่ไปด้วย ในรูปของการปลูกฝังอุดมการณ์ของทหาร การโฆษณาชวนเชื่อ การเข้าร่วมโครงการพัฒนาเพื่อขจัดความยากจนต่าง ๆ และการจัดตั้งมวลชนของรัฐ

ข้อมูลการวิจัย

เมื่อผู้เขียนเริ่มสนใจประเด็นการแทรกซึมของกองทัพในปริมณฑลทางสังคมและการเมืองของประชาชนในปัจจุบัน ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าจะสามารถค้นคว้าหาข้อมูลมาสนับสนุนการวิจัยของตนเองได้ เพราะกิจการของทหารมักถูกถือเป็นความลับสุดยอดของชาติ อีกทั้งผู้เขียนไม่มีสายสัมพันธ์กับแหล่งข้อมูลใด ๆ ในกองทัพ แต่ความสงสัยที่มากขึ้นทุกวันก็ทำให้ผู้เขียนไม่สามารถละทิ้งความสนใจในเรื่องนี้ลงได้ เมื่อมีเวลาว่าง ผู้เขียนจึงค้นข่าว ข้อมูล ตลอดจนงานเขียนที่เกี่ยวข้องไปเรื่อย ๆ ยิ่งค้นก็ยิ่งพบข้อมูลที่น่าสนใจมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเอกสารราชการ รายงานข่าว เว็บไซต์ เฟซบุ๊กไลน์ ภาพถ่าย คลิปวิดีโอกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมากที่ปรากฏในยูทูบ ที่บอกเล่าความคิดและกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานของกองทัพ กอ.รมน. และมวลชนจัดตั้งของรัฐหลากหลายกลุ่ม ข้อมูลเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่ในด้านหนึ่งในยุคอินเทอร์เน็ตนี้หน่วยงานของรัฐทั้งพลเรือนและทหารต่างใช้พื้นที่ในโลกไซเบอร์เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานของตน และอาจรวมถึงแสดงให้ผู้บังคับบัญชาเบื้องสูงได้เห็นว่าพวกเขาทำงานประสบความสำเร็จมากเพียงใด ในอีกด้านหนึ่งพวกเขาก็ใช้โลกไซเบอร์เพื่อทำสงครามจิตวิทยากับประชาชน ทั้งการเผยแพร่อุดมการณ์ของตนและต่อต้านแนวคิดที่พวกเขาเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

เฟซบุ๊กและเว็บไซต์ของ กอ.รมน. ส่วนกลางและภูมิภาคและของกองทัพภาคต่าง ๆ เป็นพื้นที่ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์จำนวนมากแก่ผู้เขียน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและการทำงานกับเครือข่ายต่าง ๆ หน่วยงาน กอ.รมน. ระดับจังหวัดขยันนำคลิปวิดีโอการฝึกอบรมมวลชนในพื้นที่จังหวัดของตนเผยแพร่ผ่านยูทูบ[6] เมื่อไรก็ตามที่ กอ.รมน. เปิดโครงการใหม่ พวกเขาก็มักตั้งเฟซบุ๊กอันใหม่ขึ้นมา

[6] ตัวอย่างเว็บไซต์ www.isoc.go.th (เดิมคือ www.isocthai.go.th จนถึงราวเดือนกรกฎาคม 2560 จึงมีการเปลี่ยนแปลง) www.facebook.com/isocnews1/ of ISOC Headquarter; http://www2.army2.mi.th/th/category/isoc2 and //th-t.facebook.com/pg/กอรมนภาค-2-176558233055660/posts/?ref=page_internal of the Army Region 2; https://www.isoc.go.th/?tag=%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84-3 of ISOC Region 3; https://www.isoc.go.th/?tag=%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84-4-%E0%B8%AA%E0%B8%99 of ISOC Region 4; https://www.isoc.go.th/?tag=%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84-4-%E0%B8%AA%E0%B8%99 of the Army Region 5; https://www.facebook.com/massisocsmtpr/?__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARBQQ5_A_i4GggrZ1ClIEF

เพื่อประชาสัมพันธ์และชักชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการ หนึ่งในโครงการที่น่าสนใจคือ “007 สายข่าวความมั่นคง” ที่ปรากฏทั้งในยูทูบและแอปพลิเคชันไลน์อันเป็นช่องทางสำหรับให้ประชาชนรายงานข้อมูลให้กับ กอ.รมน. ได้ 24 ชั่วโมง[7] ขณะที่มวลชนจัดตั้งในสังกัดของ กอ.รมน. หลายกลุ่มก็มีเฟซบุ๊กของตนเองเพื่อแสดงกิจกรรมและเชื้อเชิญคนอื่นๆ ให้เข้าร่วมกับตน[8] เพียงพิมพ์ข้อความทำนอง “อบรม, กอ.รมน.” “มวลชนจัดตั้งของ กอ.รมน.” “กองทัพบกอบรม...” “กองทัพภาคอบรม...” หรือชื่อกลุ่ม/องค์กรจัดตั้งของกองทัพ เราก็จะพบรายชื่อเว็บไซต์และคลิปวิดีโอในยูทูบให้ได้ชมอย่างเหลือเฟือ[9] เว็บไซต์และเฟซบุ๊กของกองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ ก็มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์เช่นเดียวกัน[10] นอกจากนี้หอจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังมีเอกสารจำนวนมากเกี่ยวกับปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยในช่วงสงครามเย็น ซึ่งยังไม่มีนักวิจัยใช้มากนัก

ถึงแม้ว่าจะเป็นการยากที่จะสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. แต่ผู้เขียนก็สามารถสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พลเรือนที่เคยร่วมงานกับกองทัพและ กอ.รมน. ตลอดจนประชาชนที่ถูกเกณฑ์ให้เข้าไปรับการอบรมของ กอ.รมน. สิ่งนี้เป็นไปได้เพราะ

9oz5X-GV_PhTL5pvBb2mSqDUYiqoqjDwPRYxi05tMVPUOhNVTa89HCwlHp of ISOC News (ปัจจุบันเว็บไซต์ส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงได้–*กองบรรณาธิการ*)

[7] เฟซบุ๊ก 007 สายข่าวความมั่นคง https://www.facebook.com/isoc007/?__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARD2wHDTzvnsXUdPSvFWVsZnKQDmgaShgq64Ico9R_8inb-EAsSTHjFWT34Gxg-F-

[8] ตัวอย่างเช่น https://www.facebook.com/thai.asa.pongkanchat/ ของไทยอาสาป้องกันชาติ; https://www.facebook.com/groups/1581194052132176/ ของกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ จังหวัดภูเก็ต; https://www.facebook.com/Bigbike.center/ ของชมรมบิ๊กไบค์ไทยใจรักแผ่นดิน กอ.รมน.; https://www.facebook.com/profile.php?id=100006388475830 ของชมรมลูกเสือชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร

[9] เช่น เฟซบุ๊กชมรมลูกเสือชาวบ้านกรุงเทพมหานคร https://www.facebook.com/profile.php?id=100006388475830; https://www.youtube.com/watch?v=mlXc7ZjFl7Y

[10] เช่น เฟซบุ๊กกิจการพลเรือนของกองทัพอากาศ https://www.facebook.com/กรมกิจการพลเรือน-ทหารอากาศ-1468497056773884/?ref=page_internal; กิจการพลเรือนของกองทัพบก https://www.facebook.com/pg/doca.thaiarmy/posts/; กิจการพลเรือนของกองทัพเรือ https://www.facebook.com/navalcivil/; กิจการพลเรือนของกองบัญชาการกองทัพไทย https://j5.rtarf.mi.th/web/index.php

กิจกรรมเหล่านี้ของกองทัพและ กอ.รมน. มักเกี่ยวข้องกับประชาชนและเกิดขึ้นในพื้นที่นอกค่ายทหาร จึงยากที่จะเก็บเป็นความลับได้ นอกจากนี้ยังเป็นไปได้ว่าภายใต้การปกครองระบอบทหารของ คสช. กองทัพมีความมั่นใจล้นเปี่ยมในอำนาจของตน เจ้าหน้าที่ทหารและ กอ.รมน. จึงนิยมตั้งโต๊ะแถลงข่าวเพื่อรายงานหรืออวดอ้างภารกิจของตนต่อสื่อมวลชน แม้แต่การนำคนเสื้อแดงมาอบรมเพื่อให้รู้รักสามัคคีตามอุดมการณ์ของรัฐไทย ก็ยังต้องนำมาแถลงให้สื่อมวลชนได้รับทราบ ในช่วงเวลานี้คนต่างจังหวัดยังมักได้ยินเสียงเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่พูดแสดงผลงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนผ่านสถานีวิทยุในท้องถิ่นเป็นประจำอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนเองก็มีโอกาสได้รับฟังระหว่างเดินทางในภาคอีสานปลายปี 2560 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดน้ำท่วมหลายจังหวัดในภาคอีสาน แทนที่ผู้เขียนจะได้ยินเสียงของผู้ว่าราชการจังหวัดกลับได้ยินเสียงของเจ้าหน้าที่ทหารสังกัดกองทัพภาค 2 บอกเล่าถึงบทบาทของกองทัพในการช่วยแก้ไขปัญหาภัยพิบัติให้กับประชาชน แน่นอนว่าข้อมูลและประสบการณ์เหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจปฏิบัติการด้านความมั่นคงภายในของกองทัพนับตั้งแต่การรัฐประหารปี 2549

โครงสร้างหนังสือ

แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะครอบคลุมระยะเวลา 3 ช่วงดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่โครงสร้างหนังสือจะไม่เรียงตามระยะเวลา ทว่าจะแบ่งบทตามประเด็นสำคัญของปฏิบัติการด้านความมั่นคงภายในของกองทัพ ได้แก่ 1) เริ่มจากทำความเข้าใจพัฒนาการ เหตุผล และความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของกลไกความมั่นคงภายในของกองทัพที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ตามด้วย 2) บทบาทด้านการพัฒนาของกองทัพ และ 3) โครงการจัดตั้งและขยายมวลชนของกองทัพ

ในบทถัดไป หรือบทที่ 2 มุ่งทำความเข้าใจพัฒนาการของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของกองทัพไทย บทบาทสำคัญของสถาบันกษัตริย์และสหรัฐอเมริกาในปฏิบัติการดังกล่าว ซึ่งในส่วนนี้จะอธิบายกำเนิดและความหมายของแนวคิด “การเมืองนำการทหาร” “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง” และปฏิบัติการร่วม “พลเรือน-ตำรวจ-ทหาร” (พตท.) แนวคิดทั้งสามนี้เป็นแกนหลักที่ให้กำเนิดและขับเคลื่อนภารกิจของ กอ.รมน. รวมทั้งขับเคลื่อนปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษ 2500–2520 และยังถูกปรับให้รองรับการขยายตัวของบทบาทของทหารในยุคหลังจากนั้นอีกด้วย

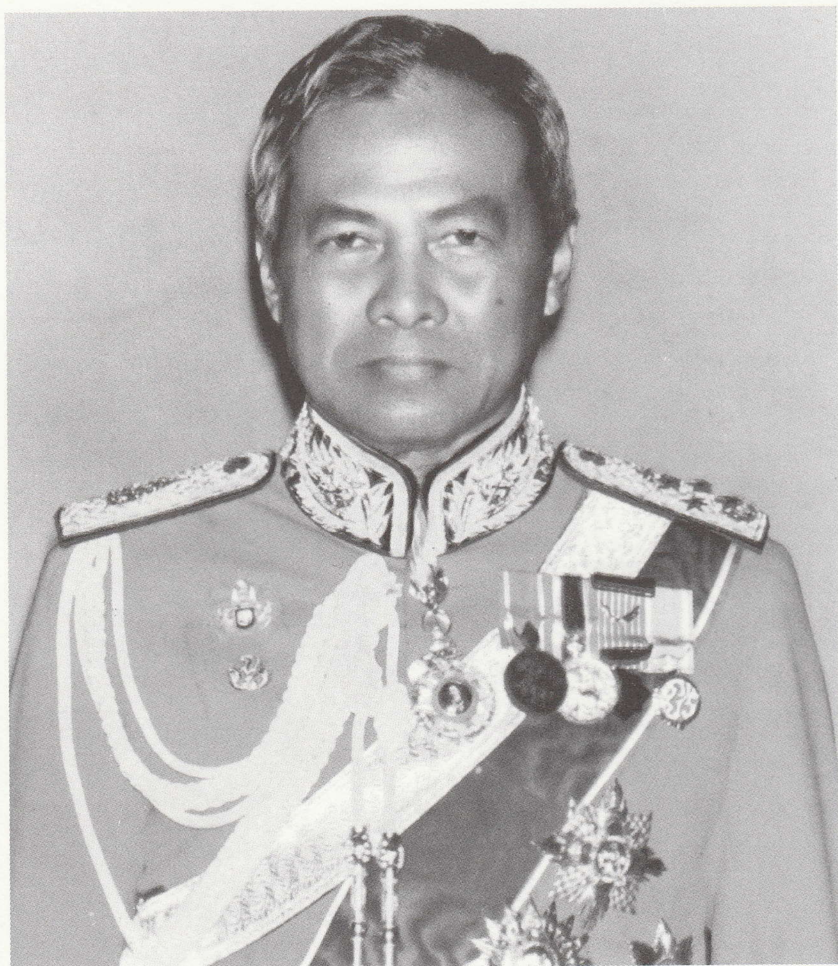
บทที่ 3 จะพิจารณาแหล่งที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองและกฎหมายที่อนุญาตให้กองทัพสามารถมีอำนาจและหน้าที่ด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่ยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์มาจนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าชนชั้นนำอนุรักษนิยมและกองทัพได้ตระเตรียมให้กองทัพมีบทบาทหน้าที่ในกิจการภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ บทนี้ยังต้องการแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบัน กองทัพไทยทุกเหล่า ไม่ว่าจะเป็นกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ ฯลฯ ล้วนมีบทบาท งบประมาณ และโครงการที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการความมั่นคงภายใน

บทที่ 4 เกี่ยวข้องกับบทบาทด้านการพัฒนาของกองทัพ โดยพิจารณาการก่อตัวของ "ทหารนักพัฒนา" และโครงการด้านการพัฒนาของกองทัพที่ขยายตัวออกไปสู่มิติใหม่ ๆ ที่มากกว่าการพัฒนาชนบท ในบทนี้ ผู้เขียนเสนอว่าแนวคิดว่าด้วยการพัฒนาเพื่อความมั่นคงและการรับรู้เข้าใจเกี่ยวกับภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็นได้ถูกปรับขยายเพื่อเอื้ออำนวยให้กองทัพสามารถดำรงบทบาทและขยายโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคมของตนออกไปได้ไม่มีขีดจำกัด กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ โครงการพัฒนาของกองทัพในพื้นที่ชนบทได้ถูกผันแปรเข้าสู่พื้นที่เขตเมืองอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ บทบาทและอำนาจหน้าที่อันกว้างขวางของกองทัพเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนสิทธิธรรมของสถาบันกษัตริย์ด้วย

บทที่ 5 เริ่มด้วยการพิจารณาวัตถุประสงค์และวิธีการจัดตั้งมวลชนของรัฐในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ รวมทั้งประเมินความสำเร็จหรือล้มเหลวของแนวทางการเมืองนำการทหารของกองทัพ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการประเมินและตีความคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 อันเป็นคำสั่งที่มักได้รับการยกย่องสรรเสริญอย่างล้นเหลือว่าเป็นนโยบายทางการเมืองที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดที่ผลักดันโดยกองทัพ ซึ่งทำให้สามารถเอาชนะภัยคอมมิวนิสต์ได้อย่างรวดเร็ว บทนี้ยังต้องการแสดงให้เห็นว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายสำคัญของการที่รัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบของ พล.อ. เกรียงศักดิ์และ พล.อ. เปรมให้ความสำคัญกับการขยายมวลชนจัดตั้งต่อไป แม้ว่าเหตุการณ์สังหารหมู่นักศึกษาประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้ภาพลักษณ์ของมวลชนจัดตั้งของรัฐโหดเหี้ยมป่าเถื่อนอย่างยิ่ง แต่พวกเขาก็ไม่เคยละทิ้งแนวทางนี้แต่อย่างใด

บทที่ 6 เป็นเรื่องราวหลังการรัฐประหาร 2549 ซึ่งเราจะเห็นความพยายามฟื้นคืนชีวิตชีวาให้กับมวลชนจัดตั้งของรัฐที่ได้ซบเซาลงไปหลัง พคท. พ่ายแพ้และยุติการเป็นภัยคุกคามของรัฐ ด้วยเหตุที่มรดกของสงครามเย็นชิ้นนี้ไม่เคยถูกล้มเลิกไป

จึงเป็นการง่ายที่กองทัพและฝ่ายอนุรักษนิยมจะนำมันกลับมาใช้เพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงภายในโฉมใหม่ มีการฟื้นฟูและขยายองค์กรเดิมที่มีอยู่ และสร้างองค์กร-กลุ่มใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นจำนวนมากทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองทุกจังหวัดทั่วประเทศ ยิ่งการเมืองสีเสื้อดุเดือดเข้มข้นขึ้น การจัดตั้งมวลชนโดยรัฐก็คึกคักมากขึ้นเช่นกัน บทนี้จะพิจารณาว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายใหม่ของการพยายามควบคุมมวลชนในรอบใหม่นี้ ใครคือกลุ่มเป้าหมายที่ถูกผนวกไว้ในการจัดตั้ง และวิธีการที่รัฐใช้คืออะไรบ้าง

พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ขณะดำรงตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 2 มีบทบาทสำคัญในการทำสงครามประชาชนในภาคอีสานด้วยแนวคิด "การเมืองนำการทหาร" ต่อมาเมื่อขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี (2523–2531) รัฐบาล พล.อ. เปรมได้จัดตั้งหน่วยงาน "กองกิจการพลเรือน" ให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพบก โดยยังดำเนินการต่อมาจนถึงปัจจุบัน (ภาพจาก *ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อัศวินม้าขาว ชาวใต้คนแรกที่เป็นนายกรัฐมนตรี*, ม.ป.ป.)

บทที่ 2
แนวคิดการจัดการภัยคุกคามความมั่นคงภายใน

บทนี้มุ่งทำความเข้าใจพัฒนาการของอำนาจหน้าที่ของกองทัพในกิจการความมั่นคงภายในประเทศที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน โดยปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยในช่วงสงครามเย็นนับตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา เป็นบริบทสำคัญที่มีผลต่อการรับรู้เข้าใจปัญหา การกำหนดยุทธศาสตร์และวิธีการของรัฐไทยในการรับมือกับภัยคุกคามของชาติที่ชื่อว่าคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็คือรัฐที่มีทหารครอบงำการบริหารประเทศและกิจการความมั่นคงภายในของชาตินั่นเอง นอกจากนี้ บทบาทของสหรัฐอเมริกาและสถาบันกษัตริย์ในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ก็มีความสำคัญยิ่งจนไม่สามารถมองข้ามได้ ส่วนนี้ยังเกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจแนวคิดสำคัญ 2 ประการที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยด้วย นั่นคือ "การเมืองนำการทหาร" และ "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" หรือ "ยุทธพัฒนา" แนวคิดทั้งสองนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การขยายภาระหน้าที่ของทหารในปริมณฑลทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในช่วงการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ แนวคิดทั้งสองยังคงถูกใช้ต่อมาแม้ว่า พคท. จะล่มสลายไปแล้วก็ตาม

ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์: กองทัพ สถาบันกษัตริย์ และสหรัฐอเมริกา

กองทัพ สถาบันกษัตริย์ และรัฐบาลสหรัฐอเมริกามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการนำแนวทางแบบใหม่ในการต่อสู้กับภัยคุกคามคอมมิวนิสต์เข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งทำให้ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นปริมณฑลที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทั้งสามนี้

ใกล้ชิดกันมากขึ้น

ขบวนการคอมมิวนิสต์เริ่มเคลื่อนไหวในประเทศไทยตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2460 โดยสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีนได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทย และเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในหมู่ชาวจีนอพยพเป็นหลัก รัฐบาลไทยในขณะนั้นยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ยังไม่ได้เห็นว่าเป็นภัยคุกคามที่น่ากลัวเท่าไรนัก ส่วน พคท. ถูกจัดตั้งขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การต่อต้านญี่ปุ่น จนกระทั่งสงครามยุติลงแล้ว พคท. จึงเริ่มเผยแพร่แนวคิดปฏิวัติในหมู่ชาวนาและผู้ใช้แรงงาน ซึ่งในช่วงแรกนี้ยังไม่มีกองกำลังติดอาวุธด้วยซ้ำ และสมาชิกเกือบทั้งหมดเป็นชาวจีนอพยพ (สุธาชัย 2551, 76–77)

คณะรัฐประหาร 2490 ที่นำโดยกลุ่มซอยราชครู อันประกอบด้วย พล.ท. ผิน ชุณหะวัณ พ.อ. เผ่า ศรียานนท์ น.อ. กาจ กาจสงคราม พ.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยศในขณะนั้น) ได้เลือกจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในปี 2491 อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารอย่างต่อเนื่องยาวนาน ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ สหรัฐฯ วิตกกังวลอย่างยิ่งกับการขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังพรรคคอมมิวนิสต์จีนสามารถปฏิวัติสำเร็จในปี 2492 และการระเบิดขึ้นของสงครามเกาหลีในปี 2493 สหรัฐฯ จึงเริ่มให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการทหารและการพัฒนาแก่ประเทศที่เป็นพันธมิตรกับตน ประเทศไทยได้กลายเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ ที่ทำหน้าที่สนับสนุนยุทธศาสตร์ปิดล้อมการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ (the Containment policy) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในสงครามเวียดนาม

สำหรับจอมพล ป. นโยบายปิดล้อมคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ เป็นโอกาสที่รัฐบาลใหม่ของเขาจะได้รับความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารจากสหรัฐฯ ซึ่งมีความสำคัญต่อความมั่นคงของตัวเขาเอง เพราะการกลับคืนสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรอบนี้มาจากการสนับสนุนของคณะรัฐประหารล้วน ๆ จอมพล ป. ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ในกองทัพแล้ว อีกทั้งเขาต้องพยายามถ่วงดุลอำนาจของเผ่าและสฤษดิ์ ซึ่งเป็นคู่แข่งทางการเมืองที่กำลังโดดเด่นด้วย จอมพล ป. รู้ดีว่าความช่วยเหลือด้านการทหารจากสหรัฐฯ จะทำให้ตนสามารถรักษาความนิยมและการสนับสนุนจากกองทัพได้ต่อไป ขณะที่ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาต่าง ๆ จำเป็นต่อการรักษาความนิยมในหมู่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่เศรษฐกิจหลังสงครามโลกประสบปัญหากันทั่วโลก ฉะนั้น เมื่อเกิดสงครามเกาหลีขึ้น จอมพล ป. จึงใช้โอกาสนี้เพื่อ

แสวงหาความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2493 จอมพล ป. ประกาศว่ารัฐบาลไทยจะส่งกำลังทหารจำนวน 4,000 นาย และข้าวสารไปยังเกาหลีใต้เพื่อช่วยเหลือสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์เกาหลีเหนือ ควรกล่าวด้วยว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่ประกาศให้การสนับสนุนดังกล่าวต่อสหรัฐฯ ฉะนั้นจึงสร้างความประทับใจต่อรัฐบาลสหรัฐฯ อย่างมาก (Thak 2007, 68–69; Fineman 1997, 104–14; ณัฐพล 2563)

จอมพล ป. จำเป็นต้องแสดงจุดยืนต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขันให้รัฐบาลสหรัฐฯ ได้เห็น ฉะนั้น ในเดือนกุมภาพันธ์ 2493 จอมพล ป. จึงตอบสนองคำขอร้องของรัฐบาลสหรัฐฯ ที่ให้รัฐบาลไทยประกาศยอมรับรัฐบาลเบ๋าได๋ของเวียดนามใต้ อันเป็นรัฐบาลที่ไทยเองก็รู้ดีว่าเป็นเพียงหุ่นเชิดของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ที่ตั้งขึ้นมาเพียงเพื่อเป็นฉากหน้าที่แสดงว่าฝรั่งเศสได้พยายามมอบอำนาจการปกครองให้ชาวเวียดนามแล้วเพื่อต่อสู้กับขบวนการชาตินิยมเวียดมินห์ในเวียดนาม ต่อมาในปี 2495 รัฐบาลจอมพล ป. ประกาศใช้ พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ การรณรงค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์เริ่มขึ้นอย่างแข็งขัน มีการปิดหนังสือพิมพ์ที่ถูกกล่าวหาว่าเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์และอื่น ๆ ผลก็คือมูลค่าความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เพิ่มสูงขึ้นทันที Daniel Fineman (1997, 101–4) เห็นว่าในช่วงต้นของนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์นี้ ปฏิบัติการดังกล่าวเป็นแต่เพียงแผนการดึงดูดความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เท่านั้น แต่จอมพล ป. ยังไม่ได้มีความวิตกกังวลต่อภัยคอมมิวนิสต์สักเท่าไรนัก

หลังจากสฤษดิ์ทำรัฐประหารยึดอำนาจในปี 2500 และอีกครั้งในปี 2501 รัฐบาลใหม่เริ่มรับมือกับปัญหาคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังมากขึ้น ในคำประกาศของคณะรัฐประหารในปี 2501 สฤษดิ์ยังอ้างว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคามที่น่ากลัวอันเป็นผลจากการขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งในประเทศและภูมิภาค กระนั้นก็ตาม ชนชั้นปกครองไทยยังคงมองว่าขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นเพียงภัยคุกคามจาก “ภายนอก” ประเทศ และเชื่อว่าอุดมการณ์ปฏิวัติเป็นสิ่งแปลกปลอมสำหรับประชาชนไทย ส่วน พคท. ที่ครอบงำโดยคนจีนก็เป็นปัญหาของชนกลุ่มน้อย (Chai-anan, Kusuma and Suchit 1990, 49–50)

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ขยายตัวอย่างแข็งแกร่งมากขึ้นเมื่อฝรั่งเศสพ่ายแพ้ในสงครามเดียนเบียนฟู ต้องคืนเอกราชและถอนตัวจากอินโดจีนในปี 2497 สหรัฐฯ จึงก้าวเข้ามาแทนที่ฝรั่งเศสเต็มตัวด้วยนโยบายปิดล้อมการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในรูปของโครงการสร้างชาติขนาดมหึมาทั้ง

ทางเศรษฐกิจสังคมและการทหารในเวียดนามใต้และประเทศไทย สนับสนุนรัฐบาลและกองกำลังฝ่ายขวาในลาวและกัมพูชา รวมทั้งเปลี่ยนประเทศไทยให้กลายเป็นฐานทัพสนับสนุนการรบทางอากาศของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนาม

เมื่อเข้าสู่ต้นทศวรรษ 2500 ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งในไทยและประเทศเพื่อนบ้านเติบโตเข้มแข็งมากขึ้น ในเดือนธันวาคม 2503 ฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามใต้ประกาศจัดตั้ง "แนวหน้าปลดปล่อยแห่งชาติ" (the National Liberation Front) หรือเวียดกง (the Viet Cong) เพื่อขับไล่กองทัพสหรัฐฯ ออกจากเวียดนามใต้และรวมประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว ในกลางปี 2504 หลังจากรองประธานาธิบดีลินดอน จอห์นสัน (Lyndon Johnson) กลับจากเดินทางเยือนประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาทำรายงานต่อประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ว่าหากสหรัฐฯ หวังที่จะป้องกันประเทศไทยและเวียดนามใต้จากการเป็นโดมิโนตัวต่อไปที่จะล้มลง สหรัฐฯ จักต้องให้การสนับสนุนอย่างขนานใหญ่ต่อสองประเทศนี้ (Williams, McCormick, Gardner, and LaFeber 1985, 191–94) คำแนะนำดังกล่าวน่าจะเป็นเพราะสถานการณ์ในภูมิภาคโดยรวมอยู่ในภาวะที่ไม่น่าไว้วางใจ กล่าวคือ กองกำลังฝ่ายขวาในลาวพ่ายแพ้ให้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ "ปะเทดลาว" ทั้งยังมีรายงานว่าขบวนการคอมมิวนิสต์ในลาวและเวียดนามพยายามชักชวนให้คนลาวและเวียดนามในภาคอีสานของไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตที่สูง เข้าร่วมกับขบวนการของตน ในประเทศไทย พคท. ได้เริ่มโครงการปลุกระดมโฆษณาชวนเชื่อในหมู่ชาวนาในภาคอีสาน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวนี้ ในปี 2508 รัฐบาลถนอม-ประภาสได้ประกาศจัดตั้ง "กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์" (บก.ปค.) อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกองบัญชาการทหารสูงสุด (Chai-anan et al. 1990, 51) ต่อมาในปี 2512 หน่วยงานนี้เปลี่ยนชื่อเป็น "กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์" (กอ.ปค.) และเปลี่ยนอีกครั้งในปี 2518 เป็น "กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน" (กอ.รมน.) (Saiyud 1986, 14–15) หลังจากนี้จะเรียกชื่อหน่วยงานนี้ว่า กอ.รมน.

ไม่เกินเลยนักหากจะกล่าวว่ากองทัพไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพบก จะไม่มีทางพัฒนาเป็นกองทัพที่ทันสมัยได้หากปราศจากความช่วยเหลืออย่างมากจากสหรัฐฯ ที่ครอบคลุมแทบจะทุกด้าน เช่น อาวุธยุทโธปกรณ์ การฝึกฝนด้านการทหาร ปฏิบัติการสงครามจิตวิทยา การสืบข้อมูลลับ การจัดตั้งมวลชนของรัฐ (Chai-anan et al. 1990, 20–21; Randolph 1986; ณัฐพล 2556) แน่นอนว่าความช่วยเหลือและ

สนับสนุนจากสหรัฐฯ ยังตอบสนองผลประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้นำทหารและสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐบาลทหารด้วย (Kusuma 1985, 250–51) พัฒนาการด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ตลอดจนนโยบายต่างประเทศของไทยในยุคนี้ดำเนินไปตามแนวนโยบายของสหรัฐฯ อย่างแนบชิด จนเบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) เรียกประเทศไทยในยุคนี้ว่า "ยุคอเมริกัน" (the American era) (Anderson and Mendiones 1985) เป็นการดำเนินนโยบายตามหลังสหรัฐฯ อย่างปราศจากการวิเคราะห์ไตร่ตรองอย่างรอบด้านเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการเมืองในระดับโลกและระดับภูมิภาค[1]

สถาบันกษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในปฏิบัติการจิตวิทยาและการโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ (ณัฐพล 2563, 149–67) ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงริเริ่มโครงการพระราชดำริ หรือโครงการหลวงมากกว่า 3,000 โครงการ อย่างน้อยตั้งแต่ปี 2497 โครงการพัฒนาเหล่านี้ถือเป็นหนึ่งในแนวทางการเมืองเพื่อต่อต้านการขยายตัวของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในพื้นที่ชนบทและป่าเขาห่างไกลเพื่อเอาชนะใจประชาชนไม่ให้โอนเอียงไปตามอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ในด้านหนึ่ง โครงการเหล่านี้และการเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนในชนบทห่างไกลอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยของรัชกาลที่ 9 และสมาชิกราชวงศ์คนอื่น ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ในฐานะประมุขที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมและห่วงใยประชาชน ในอีกด้านหนึ่งได้ทำให้สถาบันกษัตริย์กลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย ที่ผนึกประชาชนไทยไว้ด้วยกันเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

ก่อนการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ในปี 2500 ราชสำนักมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่ก่อตั้งขึ้นโดยเผ่า สมาชิกราชวงศ์และ ตชด. ร่วมกันผลักดันกิจกรรมด้านการพัฒนา เช่น จัดตั้งโรงเรียน สอนหนังสือในเขตพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ ให้บริการทางการแพทย์ และส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งมีการจัดตั้งและฝึกฝนชาวบ้านให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังกึ่งทหารให้กับรัฐบาล ตชด. ยังถือเป็นกองกำลังหน่วยแรกที่เข้าร่วมปฏิบัติการในยุทธศาสตร์แนวรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ด้วย โดยก่อตั้งขึ้นในปี 2494

[1] ดูคำวิจารณ์เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหรัฐอเมริการะหว่างปี 2492-2518 ใน Randolph 1986, 10–11 และพวงทอง 2565, 146–60.

ด้วยความสนับสนุนของหน่วยข่าวกรองของสหรัฐฯ (the Central Intelligence Agency หรือ ซีไอเอ) และอยู่ในการบังคับบัญชาของกรมตำรวจ แต่การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ส่งผลให้เผ่าหลุดจากอำนาจ บทบาทของ ตชด. ในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงลดลงเพราะสฤษดิ์ไม่ไว้วางใจกองกำลังที่เคยสวามิภักดิ์กับเผ่ามาก่อน หลังจากนี้ กองทัพบกจะเข้ามาเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทย ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพในปริมณฑลนี้เติบโตตามไปด้วย (Hyun 2014, 127–31)

เป็นที่ทราบกันดีว่าสฤษดิ์เป็นผู้ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ไว้วางพระทัย ซึ่งต่างจากจอมพล ป. ที่พยายามจำกัดบทบาทสาธารณะของสถาบันกษัตริย์ พระองค์จึงทรงสนับสนุนระบอบสฤษดิ์อย่างเปิดเผย และในทางกลับกัน ระบอบสฤษดิ์ก็แสดงเจตจำนงอันมั่นคงที่จะสนับสนุนบทบาทสาธารณะของสถาบันกษัตริย์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกองทัพ สฤษดิ์ริเริ่มพิธีธงชัยเฉลิมพล อันเป็นพิธีที่กษัตริย์มอบธงชัยเฉลิมพลให้แก่กองทหารในโอกาสที่เหล่าทหารสาบานว่าจะจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ นอกจากนี้ สฤษดิ์ได้โอนกรมทหารราบที่ 21 ไปทำหน้าที่ทหารรักษาพระองค์ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้เป็นนายพันเอกพิเศษของกรมนี้ ส่วนในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงรับตำแหน่งกิตติมศักดิ์เป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยทหารบก ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 11 กรมทหารม้าที่ 1 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 และกรมทหารช่างที่ 1 ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของทหารรักษาพระองค์ (Thak 2007, 210)

การสนับสนุนระบอบสฤษดิ์ที่ปรากฏในพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และการเสด็จเยือนมิตรประเทศของในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระราชินี ยังถือเป็นการสนับสนุนนโยบายและความร่วมมือที่รัฐบาลไทยมีให้กับสหรัฐอเมริกาในปฏิบัติการสงครามเวียดนามด้วย (พวงทอง 2556, 50–51) ในทางกลับกัน ความสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ก็เป็นที่มาของความชอบธรรมให้กับระบอบทหารของสฤษดิ์ ความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนผันของบทบาทและสถานะของสถาบันกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (the constitutional monarchy) ของไทยอย่างสำคัญยิ่ง โดยบทบาททางการเมืองของกษัตริย์และความนิยมในองค์กษัตริย์ได้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (Thak 2007) ฉะนั้น เมื่อถึงปลายยุครัฐบาลถนอม-ประภาส พระบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้กลายเป็นอำนาจทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง ทำให้การสนับสนุนของสถาบันกษัตริย์ทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผยมีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐบาลในยุคต่อมา

ความร่วมมือในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ระหว่างทศวรรษ 2490 จนถึง 2520 เป็นปริมณฑลแรก ๆ ที่ความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างกษัตริย์กับกองทัพก่อตัวขึ้นจนเติบโตเข้มแข็ง สถาบันกษัตริย์ยืนอยู่แถวหน้าในสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยก็ว่าได้ โดยทหารมีบทบาทแข็งขันให้การสนับสนุนและผลักดันโครงการพัฒนาในพระราชดำริในพื้นที่ห่างไกลจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกองทัพมีกำลังพลที่อยู่ภายใต้การควบคุมจำนวนมหาศาลและมีอุปกรณ์ทันสมัยประจำอยู่ทั่วประเทศ สถาบันกษัตริย์จึงมีบทบาทสำคัญในปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์การเมืองนำการทหารและส่งเสริมความชอบธรรมให้กับกิจการพลเรือนของกองทัพ แม้ว่าความสัมพันธ์นี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยสถาบันกษัตริย์อยู่ในสถานะที่เหนือกว่ากองทัพ แต่ความสัมพันธ์นี้ก็ทำให้อำนาจทางการเมืองของทั้งสองสถาบันเติบโตเข้มแข็งขึ้น (Thak 2007; Kobkua 2003, 168; Chambers and Napisa 2016, 426) ประเด็นนี้จะถูกพิจารณาอย่างละเอียดอีกครั้งในบทที่ 4 ที่กล่าวถึงงานพัฒนาของกองทัพ

กำเนิดแนวทางการเมืองนำการทหาร (The Political Offensive Approach)

แนวรุกด้านการเมือง หรือที่รัฐไทยเรียกว่า “แนวทางการเมืองนำการทหาร” นี้ เป็นแนวคิดที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ากำเนิดมาพร้อมกับคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่อง “นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์” ที่ลงนามโดย พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2523 แต่แท้ที่จริงแล้วแนวทางการเมืองนำการทหารเป็นหัวใจของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์นับแต่กลางทศวรรษ 2500 หรือพร้อมกับการก่อตั้ง กอ.รมน. ในปี 2508 ในทางปฏิบัติ แนวทางการเมืองนำการทหารปรากฏในรูปของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์กรมวลชนจัดตั้งของรัฐ โครงการสงครามจิตวิทยา และการอบรมบ่มเพาะทางอุดมการณ์

อนึ่ง หน่วยงานแรกของรัฐไทยที่ตั้งขึ้นมาในปี 2505 เพื่อรับผิดชอบการปราบปรามคอมมิวนิสต์คือ กองบัญชาการความมั่นคงกลาง (the Central Security Command) ด้วยความเชื่อว่าจะสามารถเอาชนะคอมมิวนิสต์ได้ภายใน 6 เดือน แต่หน่วยงานนี้ก็ล้มเหลวในการรับมือกับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ อีกทั้งไม่สามารถทำให้หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐร่วมมือกับตนได้เพราะหน่วยงานรัฐทั้งหลายยังไม่ได้มองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่น่ากังวล จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับภารกิจต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง อีกทั้งในช่วงเวลานี้ ทหารส่วนใหญ่ยังไม่ได้เห็นความสำคัญ

ของแนวทางการเมืองนำการทหาร การใช้กำลังในการปราบปรามยังเป็นแนวทางที่ครอบงำปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์

จากที่เชื่อว่าจะสามารถเอาชนะได้อย่างรวดเร็ว แต่พอเข้าสู่ปลายทศวรรษ 2500 พคท. กลับเข้มแข็งขึ้น สามารถยึดพื้นที่ในหลายจังหวัดได้มากขึ้น และสร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินของทางราชการมากขึ้น ในที่สุดในวันที่ 7 สิงหาคม 2508 หรือที่รู้จักกันในชื่อ "วันเสียงปืนแตก" พคท. ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า "กองกำลังปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย" ของตนจะต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลด้วยอาวุธ และเปิดการโจมตีกองกำลังของรัฐที่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ในปีเดียวกันนี้ รัฐไทยจึงประกาศใช้แนวทางการเมืองนำการทหาร ภายใต้บริบทภายในประเทศดังว่านี้ กอปรกับการขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ทำให้รัฐไทยจำเป็นต้องยอมรับว่าการใช้กำลังทหารเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะยุติสงครามกับ พคท. ได้ ประการสำคัญ รัฐไทยจักต้องเปลี่ยนทัศนะที่มองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามจากภายนอกด้วย แต่ต้องยอมรับว่ารากของความขัดแย้งมาจากความยากไร้ ช่องว่างทางเศรษฐกิจ การกดขี่จากเจ้าหน้าที่รัฐ และความอยุติธรรม ที่เปิดโอกาสให้อุดมการณ์คอมนิวนิสต์สามารถก่อตัวขึ้นและดึงประชาชนให้เข้าร่วมต่อสู้กับตน ทั้งนี้ ในช่วงแรก ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องยังเชื่อว่า พคท. เป็นขบวนการที่มาจากภายนอกประเทศ ที่พยายามเข้ามาเกลี้ยกล่อมให้คนไทยหลงเชื่อคล้อยตาม กระนั้นประชาชนไทยยังคงจงรักภักดีกับรัฐบาลไทย[2] แต่ทหารไทยค่อย ๆ เรียนรู้จากการทำสงครามกับ พคท. ว่าพื้นฐานความเข้มแข็งของ พคท. คือการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากประชาชนในพื้นที่ เพราะกำลังทางทหารของ พคท. ไม่สามารถเทียบได้กับของรัฐบาล พคท. จึงต้องพยายามขยายฐานมวลชนของตนให้กว้างขวางมากที่สุดด้วยกระบวนการเผยแพร่อุดมการณ์ คำสัญญาเกี่ยวกับแผนปฏิวัติระบบเศรษฐกิจสังคมและการเมือง การโฆษณาชวนเชื่อ และการจัดตั้งมวลชนเพื่อเอาชนะใจประชาชนในพื้นที่ ในทางตรงกันข้าม การมุ่งใช้กำลังปราบปรามทำให้รัฐไทยล้มเหลวในการเอาชนะใจประชาชน ยิ่งเป็นการผลักให้ประชาชนเข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้น (Chai-anan et al. 1990; Saiyud 1986)

[2] สุนทรพจน์ของ พล.อ. สายหยุด เกิดผล ในปี 2511 เป็นหลักฐานที่ดีของความเชื่อดังกล่าว (Saiyud 1986, 35).

ภายใต้บริบทดังกล่าวนี้เองที่รัฐบาลถนอม-ประภาสเริ่มให้ความสนใจต่อปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังมากขึ้น ไม่กี่เดือนหลัง "วันเสียงปืนแตก" พล.อ. ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีได้ลงนามจัดตั้ง "กองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์" (บก.ปค.) หรือ กอ.รมน. โดยประภาสในฐานะผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้อำนวยการคนแรก ภารกิจหลักของหน่วยงานใหม่นี้คือ ทำหน้าที่วางยุทธศาสตร์ สั่งการ และประสานความร่วมมือระหว่างทหาร-ตำรวจ-พลเรือนในภารกิจต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ โดยมีการประสานแนวทางการทหารเข้ากับการเมืองเป็นดั่งคัมภีร์หลักในการทำงาน (Saiyud 1986, 28–30)

ในจดหมายลับที่ พล.อ. ประภาสมีถึงจอมพลถนอมนายกรัฐมนตรี ในเดือนกรกฎาคม 2514 เขาได้ร้องขอให้นายกรัฐมนตรีย้ำต่อบรรดาหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหลายว่าต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในนโยบายต่อสู้คอมมิวนิสต์ในฐานะนโยบายที่มีความสำคัญอันดับต้นของรัฐบาล เนื่องจากหน่วยงานรัฐยังเห็นว่า "การดำเนินการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นงานรองหรืองานฝาก" ที่สำคัญน้อยกว่างานปกติของตน พล.อ. ประภาสย้ำว่าหน่วยงานรัฐจักต้อง "ใช้มาตรการทางการเมืองเป็นหลัก มาตรการใช้อาวุธหรือวิธีรุนแรง หรือมาตรการทางกฎหมาย ให้ใช้ประกอบเมื่อมีความจำเป็น" โดยการใช้กำลังอาวุธ "ใช้เพื่อมุ่งหมายที่จะส่งเสริมผลทางการเมืองเพื่อดึงประชาชนให้สนับสนุนรัฐบาลเป็นสำคัญ" (หจม.มธ. ส.บ. 9.7.2/65)

ควรกล่าวไว้ด้วยว่า พล.อ. สายหยุด เกิดผล เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งและขับเคลื่อน กอ.รมน. โดยดำรงตำแหน่งเสนาธิการและผู้อำนวยการ กอ.รมน. ก่อนที่จะเกษียณอายุราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในสุนทรพจน์หลายวาระที่เขากล่าวในช่วงกลางทศวรรษ 2500 พล.อ. สายหยุดกล่าวถึงความสำคัญของการผสมผสานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทเข้ากับการดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐ เพื่อทำให้ประชาชนมีความไว้วางใจและความมั่นใจต่อหน่วยงานรัฐ เขาย้ำถึงเรื่องนี้บ่อยครั้งมากขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2510 เมื่อรัฐไทยเผชิญกับการโจมตีด้วยอาวุธจาก พคท. มากขึ้น และพื้นที่ยึดครองของ พคท. ขยายมากขึ้นเรื่อย ๆ (Saiyud 1986, 30, 42, 116) เขามักย้ำถึงแนวทางความร่วมมือกันระหว่าง "พลเรือน-ตำรวจ-ทหาร" (พตท.) ในการผลักดันแผนการต่าง ๆ ภายใต้ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ให้บรรลุผล โดยพลเรือนในที่นี้หมายถึงข้าราชการพลเรือนและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภายใต้อิทธิพลของ พคท. แนวทาง พตท. นี้วางอยู่บนความคิดที่ว่าการทำสงครามกองโจร

ของฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นสงครามประชาชน และฝ่ายผู้ก่อการร้ายพยายามเอาชนะใจประชาชนด้วยสารพัดวิธี รัฐจึงควรใช้แนวทางการเมืองตอบโต้ในลักษณะเดียวกัน เช่น การปลูกฝังอุดมการณ์ โฆษณาชวนเชื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ และนโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งแก้ปัญหาให้คนจน ด้วยแนวรุกทางการเมืองเช่นนี้เท่านั้นที่จะทำให้รัฐสามารถเอาชนะใจประชาชนได้ ไม่ใช่ด้วยการใช้กำลังแต่เพียงอย่างเดียว (Saiyud 1986, 30–31; Tanham 1974, 72–84)

แนวคิดข้างต้นนำมาสู่โครงการมวลชนจัดตั้งในการควบคุมของรัฐ (state-controlled mass organization) โดยองค์กรมวลชนจัดตั้งทั้งหลายจะทำงานเชื่อมโยงเข้ากับโครงการอื่น ๆ ของรัฐ เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการพัฒนาอาชีพและทักษะการทำงาน โครงการอบรมเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์หลักของชาติ โครงการโฆษณาชวนเชื่อ การจัดตั้งกองกำลังกึ่งทหาร โครงการฝึกอบรมชาวบ้านในท้องถิ่นให้สอดส่องความเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70) ในแง่หนึ่ง องค์กรมวลชนจัดตั้งของรัฐเป็นดั่ง “แกนกลาง” ที่ผนวกรวมโครงการต่าง ๆ ตามแนวรุกด้านการเมืองของรัฐไทย มวลชนจัดตั้งองค์กรแรกที่จัดตั้งโดย กอ.รมน. เกิดขึ้นในปี 2509 คือ “ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน” (ชรบ.) ในปี 2510 จำนวน ชรบ. ทั่วประเทศมีถึง 140 หมู่บ้าน (Saiyud 1986, 30–31) โดยการประสานความร่วมมือของ พตท. และมวลชนจัดตั้งของรัฐยังเป็นหัวใจสำคัญของปฏิบัติการของ กอ.รมน. ทั้งยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ควรกล่าวไว้ด้วยว่าการจัดตั้งมวลชนของรัฐไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากรัฐบาลอเมริกันตั้งแต่ยุคของประธานาธิบดีดไวท์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) ที่เห็นความสำคัญในการระดมและจัดตั้งกองกำลังกึ่งทหารของคนพื้นเมืองเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยในระดับหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกปลอดภัยในการสนับสนุนรัฐเพื่อต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ เอกสารภายในของซีไอเอในปี 2497 ว่าด้วยยุทธศาสตร์การทำสงครามจิตวิทยาในประเทศไทย ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่พึงมี หนึ่งในข้อเสนอสำคัญคือ จะต้องทำให้กองกำลังกึ่งทหารเป็นหน่วยป้องกันตนเองของหมู่บ้านที่มีประสิทธิภาพ และมีความภักดีต่อรัฐไทย (Hyun 2014, 122) (ดูบทวิเคราะห์ว่าด้วยมวลชนจัดตั้งของรัฐในบทที่ 5 และ 6)

โดยสรุป แนวรุกด้านการเมืองของรัฐไทยเน้นย้ำว่าการใช้กำลังอาวุธเพื่อต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์จักต้องกระทำควบคู่ไปกับมาตรการทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองและ

จิตวิทยา การใช้ปฏิบัติการทางทหารเพียงลำพังไม่สามารถทำให้รัฐเอาชนะสงครามแย่งชิงประชาชนกับ พคท. ได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ "สีแดง" ที่อยู่ในเขตอิทธิพลของ พคท. (Saiyud 1986; Chai-anan et al. 1990, 9–10) จุดนี้นำไปสู่ความคิดที่ว่าทหารจึงจำเป็นต้องมีบทบาทแข็งขันในด้านการพัฒนาควบคู่ไปกับด้านความมั่นคง หรือหลักการ "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" เพื่อรองรับบทบาทอันกว้างขวางของทหาร ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

แนวคิดการพัฒนาเพื่อความมั่นคง

หลังการรัฐประหารครั้งที่สองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี 2501 สฤษดิ์ได้ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเองและนำประเทศไทยเข้าสู่ยุคการพัฒนา แต่เดิมแนวคิดการพัฒนาของสฤษดิ์นั้นมุ่งไปที่การสร้างชาติ ซึ่งต่างจากแนวทางการพัฒนาที่ผลักดันโดยสหรัฐฯ ที่ต้องการใช้การพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์เพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ด้วยอิทธิพลของสหรัฐฯ ทำให้แนวความคิดว่าด้วย "ยุทธพัฒนา" หรือ "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" กลายมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทย ความมั่นคงของชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้กลายมาเป็นสองด้านของเหรียญอันเดียวกันในที่สุด

หลังฝรั่งเศสคืนเอกราชให้แก่อินโดจีนในปี 2497 วอชิงตันยิ่งวิตกกังวลมากขึ้นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของตนในอินโดจีน จึงยินดีที่จะอนุมัติตามการร้องขอความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและการทหารจากไทยเพื่อแลกกับความร่วมมือกับสหรัฐฯ เพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ในทางกลับกัน ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ ที่ให้กับไทยก็มาพร้อมคำแนะนำในการวางแผนและผลักดันโครงการความช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการด้านยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากที่สหรัฐฯ จะเกลี้ยกล่อมให้รัฐบาลสฤษดิ์เห็นคล้อยไปกับภัยคุกคามในประเทศและภูมิภาคที่ขยายตัวมากขึ้น โครงการพัฒนาพื้นที่ชนบทของรัฐบาลสฤษดิ์จึงค่อย ๆ ถูกกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์

เดิมทีโครงการพัฒนาของสฤษดิ์นั้นเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการสร้างชาติที่มุ่งพัฒนามาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศ ด้วยการสร้างขยายสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า ถนนหนทางทั้งในระดับจังหวัดและหมู่บ้าน ระบบสาธารณสุขและอนามัย พัฒนาด้านการเกษตร ระบบชลประทาน และขยายการศึกษา แต่หลังจากการรัฐประหารในปี 2501 สฤษดิ์

ได้กล่าวว่าการยึดอำนาจของเขามีจุดมุ่งหมายใหญ่สองประการ คือ การปฏิวัติและการพัฒนา กระนั้น ดังที่ทักษ์ เฉลิมเตียรณ ได้ชี้ไว้ว่าจุดมุ่งหมายทั้งสองนี้ไม่ได้มีนัยถึงการเปลี่ยนแปลงระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างถอนรากถอนโคนแต่ประการใด แต่อยู่ในกรอบการสร้างชาติเท่านั้น คำว่า "ปฏิวัติ" ของสฤษดิ์จึงหมายถึงการสร้างเสถียรภาพให้กับระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมืองแบบมีลำดับชั้นตามจารีตของไทย ส่วนการพัฒนาเป็นวิธีการเพื่อให้การปฏิวัติบรรลุผลสำเร็จเท่านั้น โดยมีรัฐบาลอำนาจนิยมทำหน้าที่ดูแลและวางแผนพัฒนาเพื่อให้ประเทศชาติและประชาชนเข้าถึงความมั่งมีศรีสุข แต่อิทธิพลของสหรัฐฯ ได้ทำให้ความหมายของการพัฒนาในยุคสฤษดิ์เปลี่ยนไปสู่การตอบสนองยุทธศาสตร์สกัดกั้นคอมมิวนิสต์ โดยนับจากปี 2504 การพัฒนากลับมุ่งไปที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออีสานเป็นหลัก เพราะภาคอีสานตั้งอยู่ใกล้กับอินโดจีน สะดวกต่อปฏิบัติการด้านการรบทางอากาศของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนาม อีกทั้งยังเป็นฐานที่มั่นหลักของ พคท. ฉะนั้น แทนที่โครงการพัฒนาด้านการเกษตรและชลประทานจะเป็นโครงการที่โดดเด่นในแผนพัฒนาของรัฐบาล กลับกลายเป็นโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สนามบิน ที่ดึงเอางบพัฒนาไปเป็นจำนวนมหาศาล โครงการพัฒนาชุมชนและโครงการรวมศูนย์การปกครองส่วนภูมิภาคจำนวนมากมีไว้เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายในการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ (Thak 2007, 9, 167–69) ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สหรัฐฯ สามารถผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความมั่นคงของตนต่อรัฐบาลสฤษดิ์ได้อย่างราบรื่นก็คือ สหรัฐฯ ได้ให้ความช่วยเหลือมูลค่ามหาศาลแก่กองทัพไทย จึงทำให้รัฐบาลทหารและกองทัพไทยเป็นฝ่ายพึ่งพิงสหรัฐฯ ค่อนข้างมาก

ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี โน้มเอียงไปทางสนับสนุนให้เพิ่มมาตรการด้านเศรษฐกิจสังคมการเมือง ควบคู่ไปกับปฏิบัติการด้านการทหาร ฉะนั้น กิจกรรมด้านพลเรือนเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ จึงถูกซ่อนไว้ใต้เสื้อคลุม "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" และ "ความทันสมัย" (Hyun 2014, 142) โดยมีองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐฯ หรือยูซอม (United States Operations Mission—USOM) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการทำงานของกรมการพัฒนาชุมชนในสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่ตั้งขึ้นมาในปี 2503 ยูซอมยังให้การสนับสนุนด้านการเงินอย่างมากแก่หน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ 3 แห่งของกองทัพบกที่ตั้งขึ้นในปี 2505 หน่วยงานเหล่านี้ได้ช่วยทำให้กองทัพบกสามารถนำการพัฒนาเข้าสู่พื้นที่สีแดงได้สะดวกมากขึ้น (Thak 2007, 171)

เมื่อกองทัพทำหน้าที่ผลักดันกิจกรรมด้านพลเรือนในพื้นที่ชนบทห่างไกล งานพัฒนาชนบทของไทยจึงถูกเชื่อมโยงเข้ากับความมั่นคงของชาติไปด้วย เมื่อการปกป้องความมั่นคงของชาติเป็นภาระหน้าที่หลักของกองทัพ การพัฒนาจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่อยู่ภายใต้การกำหนดทิศทางของกองทัพบกในที่สุด (Chai-anan el al. 1990, 93) ความมั่นคงและการพัฒนาจึงกลายมาเป็นสองด้านของยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่กองทัพไทยยึดถือมาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 จนกระทั่งปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโดยหลักการแล้ว แนวรุกทางการเมืองได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนสำคัญของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่เป็นความโชคร้ายของสังคมไทยที่ข้อเท็จจริงปรากฏว่า กอ.รมน. และกองทัพบกกลับใช้แนวทางการปราบปรามเป็นหลัก ทั้งนี้ ผู้เขียนจะประเมินความล้มเหลวในการใช้แนวทางการเมืองนำการทหารของรัฐไทย รวมทั้งคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ในบทที่ 5

กอ.รมน. ในฐานะกลไกการเมืองของกองทัพ

เมื่อเริ่มก่อตั้ง บก.ปค. หรือ กอ.รมน. ในปี 2508 พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 คือกฎหมายที่รองรับสถานะทางกฎหมายของ กอ.รมน. และปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ทั้งหลายในช่วงสงครามเย็น จนกระทั่งในปี 2543 รัฐสภาในยุคของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย (2540–2544) ได้เห็นชอบให้ยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่รัฐบาลพลเรือนในยุคนั้นไม่มีแนวคิดยกเลิก กอ.รมน. แต่อย่างไร รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้กฎหมายฉบับใหม่เพื่อรองรับการดำรงอยู่ของ กอ.รมน. ต่อไป นอกจากนี้ แม้ว่าในภายหลัง กอ.รมน. ได้ถูกโอนย้ายให้มาอยู่ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ในทางปฏิบัติ กอ.รมน. ไม่ได้มีคุณลักษณะของหน่วยงานพลเรือนแต่อย่างใด เพราะยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของกองทัพบก

นับตั้งแต่ปี 2508 ที่ก่อตั้ง กอ.รมน. จนถึงปี 2530 ตำแหน่งผู้อำนวยการ กอ.รมน. (ผอ.รมน.) ถูกกำหนดว่าต้องเป็นผู้บัญชาการทหารบกเท่านั้น ซึ่งผู้อำนวยการคนแรกของ กอ.รมน. ในขณะนั้นคือ พล.อ. ประภาส จารุเสถียร ส่วนตำแหน่งรองผู้อำนวยการต้องเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกโดยตำแหน่ง และตำแหน่งผู้ช่วย ผอ.รมน. อีก 4 ตำแหน่งประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก 2 คน, ปลัดกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการตำรวจ ในช่วงที่ประภาสเป็น ผอ.รมน. ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ในปี 2512 ให้มีตำแหน่งเพิ่มขึ้นมา โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น ผอ.รมน. ในระดับจังหวัด โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา

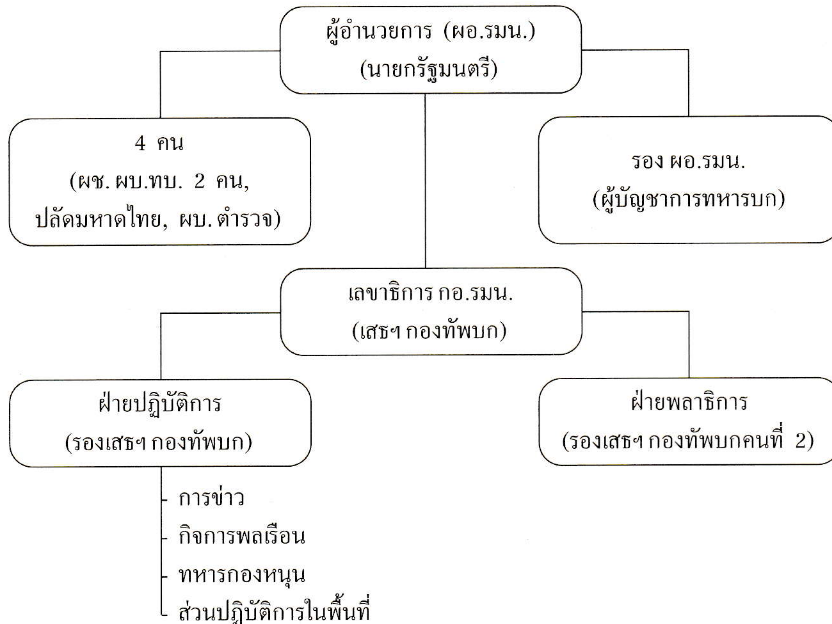
ของ ผอ.รมน. ในระดับภาค ซึ่งก็คือผู้บัญชาการกองทัพภาคทั้ง 4 ภาคโดยตำแหน่ง (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/46) กอ.รมน.ยังมีตำแหน่งรอง ผอ.รมน. ระดับจังหวัดที่กำหนดให้เป็นทหารอีกด้วย ในปัจจุบัน ณ ศาลากลางจังหวัดของทุกจังหวัดจะมีสำนักงานของ กอ.รมน. ตั้งอยู่ เพื่อทำงานประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัด ข้อเท็จจริงนี้ชี้ว่าเมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงภายใน หน่วยงานพลเรือนถูกกำหนดให้ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของทหารโดยตรง เป็นปริมณฑลที่อนุญาตให้ทหารมีอำนาจข้ามกระทรวงนั่นเอง

ในปี 2530 พล.อ. เปรมแก้ไขโครงสร้างอำนาจของ กอ.รมน. เสียใหม่ โดยกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็น ผอ.รมน. โดยตำแหน่ง และผู้บัญชาการทหารบกเป็นรอง ผอ.รมน. โดยตำแหน่ง (ดูแผนผังที่ 2.1) การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้หมายความว่าเปรมต้องการให้พลเรือนมีอำนาจควบคุมภารกิจด้านความมั่นคงภายในแต่ประการใด แต่มีสาเหตุมาจากการที่เปรมรู้สึกว่าตนกำลังถูกท้าทายอำนาจจากผู้ที่ตนเคยไว้วางใจ คือ พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ที่แสดงออกมากขึ้นว่ามีความทะเยอทะยานทางการเมืองและเริ่มวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลมากขึ้น และในบางครั้งก็ใช้กลไกของ กอ.รมน. เพื่อเป้าหมายทางการเมืองของตนเอง ฉะนั้นเปรมจึงต้องการเข้าควบคุม กอ.รมน. โดยตรง (Chai-anan et al. 1990, 100–102; Suchit 1987, 52, 57–62) กระนั้น การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ทำให้พลเรือนมีอำนาจเหนือ กอ.รมน. มากขึ้นแม้แต่น้อย เพราะเปรมก็คือผู้นำทหารโดยเนื้อแท้นั่นเอง

การกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็น ผอ.รมน. โดยตำแหน่งนี้เป็นสิ่งที่ตรงกับความปรารถนาของ พล.อ. สายหยุด เกิดผล นายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการก่อร่างสร้าง กอ.รมน. ขึ้นมา ตั้งแต่ปี 2519 พล.อ. สายหยุดได้เคยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีเข้าดำรงตำแหน่ง ผอ.รมน. เพราะหวังว่านายกรัฐมนตรีจะช่วยทำให้หน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ปฏิบัติตามคำสั่งของ กอ.รมน. อย่างจริงจังมากขึ้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ นายทหารที่ก่อตั้ง กอ.รมน. ต้องการให้ทหารมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ของรัฐมานานแล้ว (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/148)

แม้ว่าในเดือนธันวาคม 2561 พล.อ. ประยุทธ์ประกาศว่ารัฐบาลของเขาจะปรับปรุงให้ข้าราชการพลเรือนเข้าไปมีบทบาทใน กอ.รมน. มากขึ้น โดยจะบรรจุหรือโยกย้ายข้าราชการพลเรือนและตำรวจเข้าไปดำรงตำแหน่งใน กอ.รมน. ให้มากขึ้น เพื่อจะได้ไม่ถูกกล่าวหาว่า กอ.รมน. เป็นเครื่องมือทางการเมืองของกองทัพ (*โพสต์ทูเดย์*, 25 ธันวาคม 2561) แต่เมื่อพิจารณาภาพรวมว่านับตั้งแต่รัฐประหาร 2557 เป็นต้นมา กองทัพได้ยึดอำนาจแทบจะทุกด้านไว้กับตนเอง การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่มีความหมาย

แผนผัง 2.1 โครงสร้างการบริหารงาน กอ.รมน. ตั้งแต่ปี 2530 จนถึงก่อนประกาศใช้ พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551

ใด ๆ ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจของทหารกับประชาชนและหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ จนถึงเดือนพฤษภาคม 2562 อันเป็นช่วงที่ผู้เขียนทำงานวิจัยชิ้นนี้ ตำแหน่งสำคัญใน กอ.รมน. ตั้งแต่ ผอ.รมน. ระดับประเทศ ลงมาถึงตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานและศูนย์ต่าง ๆ ล้วนเป็นนายทหารจากกองทัพบกทั้งสิ้น[3]

ความสัมพันธ์ระหว่าง กอ.รมน. กับหน่วยงานรัฐอื่น ๆ

มีหน่วยงานหลายแห่งเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์แต่กองทัพบกยึดครองการควบคุมทิศทางของนโยบายและแนวทางมาตั้งแต่ต้น และแม้ว่าจะมีการ

[3] ดู https://www.isoc.go.th/structure.php

จัดตั้ง กอ.รมน. ในปี 2508 แต่การทำงานร่วมกับหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น

อำนาจหน้าที่หลักของ กอ.รมน. คือการวางแผนยุทธศาสตร์ สั่งการ ประสานงาน ให้คำแนะนำและดูแลการทำงานของหน่วยงานรัฐต่าง ๆ ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์และแผนงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายใน นั่นหมายความว่าในการผลักดันโครงการต่าง ๆ ให้ปรากฏเป็นจริงในระดับพื้นที่ กอ.รมน. จะต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานพลเรือนของรัฐที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐสามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย ในที่นี้มีทั้งหน่วยงานที่สังกัดอยู่กับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงกลาโหมก็คือ กองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ที่มีโครงการกิจการพลเรือนและโครงการหลวงในความดูแล

หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลก็เป็นส่วนสำคัญของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และกรมประชาสงเคราะห์ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยเหล่านี้มีสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศ และยังมีกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านคอยทำงานสนับสนุนโครงการมากมายของทหารและกระทรวงมหาดไทยในระดับชุมชน อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยเหล่านี้เป็นเสมือนปีกด้านการปกครองและพลเรือนของกองทัพ (Connors 2007, 111) ด้วยเหตุที่หน่วยงานพลเรือนเหล่านี้มีภาพลักษณ์คุกคามน้อยกว่าทหาร จึงสามารถทำงานกับชาวบ้านในชุมชนได้ง่ายกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคนท้องถิ่นสามารถเป็นสะพานเชื่อมระหว่างรัฐศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ กับประชาชนในพื้นที่ห่างไกลได้เป็นอย่างดี บทบาทของพวกเขาในการผลักดันโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐทั่วประเทศยังคงดำเนินต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ นับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 กอ.รมน. ได้ทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการมากขึ้นด้วยการผลักดันโครงการอบรมด้านการทหารและอุดมการณ์กษัตริย์นิยมให้กับนักเรียนทั่วประเทศ (ดูประเด็นนี้เพิ่มเติมในบทที่ 6)

ในแง่กำลังพล จำนวนเจ้าหน้าที่ที่สังกัด กอ.รมน. โดยตรงมีจำนวนไม่มากนัก ตัวเลขที่ปรากฏในเดือนพฤษภาคม 2561 กอ.รมน. มีเจ้าหน้าที่ประจำราว 200 คน และมีเจ้าหน้าที่ที่ยืมตัวมาจากหน่วยงานอื่นอีก 1,452 คน (*ผู้จัดการออนไลน์,* 16 มิถุนายน 2561) ดูเผิน ๆ อาจเข้าใจว่า กอ.รมน. ไม่ใช่หน่วยงานขนาดใหญ่แต่ประการใด แต่ในความเป็นจริง หน่วยงานระดับกรมนี้กลับมีอำนาจมหาศาลในการระดมและสั่งการ

สรรพกำลังของหน่วยงานรัฐ ดังปรากฏว่าในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557 พล.อ. ประยุทธ์ในฐานะนายกรัฐมนตรีและ ผอ.รมน. ได้ออกคำสั่งให้ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า ที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอำนาจควบคุม สั่งการ อำนวยการ และกำกับดูแลกำลังพลและบุคลากรของรัฐจำนวนถึง 70,738 คน ในจำนวนนี้แบ่งเป็น ส่วนบังคับบัญชาและอำนวยการ 1,050 คน ส่วนพลเรือน 2,489 คน ส่วนปฏิบัติงาน ด้านการข่าว 739 คน ส่วนกองกำลังทหาร ตำรวจ และกำลังกึ่งทหาร 61,221 คน ส่วนควบคุมและต่อต้านวัตถุระเบิด 75 คน ส่วนต่อสู้ด้านความคิด 849 คน ส่วน สนับสนุนการรบและการช่วยรบ 1,487 คน ส่วนการพัฒนา 1,425 คน ส่วน ลาดตระเวนและสนับสนุนการปฏิบัติทางทหาร 1,403 คน (ราชกิจจานุเบกษา 2557ก, 30 ธันวาคม, 40) นี่คืออำนาจที่แท้จริงของกลไกการเมืองของกองทัพ

“การเมืองนำการทหาร” ในยุคปัจจุบัน

แม้ว่าทหารไทยในปัจจุบันไม่ค่อยได้เอ่ยถึงแนวทางการเมืองนำการทหารเท่าไรนัก แต่ในทางปฏิบัติ พวกเขายังเชื่อและใช้มันอยู่ กองทัพมีโครงการพัฒนาและโครงการ ด้านการเมืองกับประชาชนทั้งในเมืองและชนบททั่วประเทศจำนวนมาก และไม่ได้มี แต่ กอ.รมน. หรือกองทัพบกที่สร้างโครงการเหล่านี้ขึ้นมา แต่กองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพเรือ และกองทัพอากาศล้วนมีโครงการเหล่านี้ในความรับผิดชอบ บางครั้ง กองทัพเรียกโครงการเหล่านี้ว่า “กิจการพลเรือน” เพื่อให้เกิดความรู้สึกคุกคามและ แทรกแซงประชาชนน้อยลง แต่แท้ที่จริงแล้วกิจกรรมเหล่านี้ล้วนถูกจัดให้เป็นพันธกิจ การรักษาความมั่นคงภายในของกองทัพ

ในปี 2525 อันเป็นช่วงเวลาที่ พคท. กำลังเผชิญกับความพ่ายแพ้ รัฐบาล พล.อ. เปรมได้จัดตั้งหน่วยงานใหม่ชื่อ “กองกิจการพลเรือน” ให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ กองทัพบก ต่อมากองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพเรือ และกองทัพอากาศก็จัดตั้ง หน่วยงานชื่อเดียวกันนี้ในสังกัดของตนขึ้นมาบ้าง โดยมีภารกิจหลัก 3 ประการคือ

1. ใช้ทรัพยากรทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติทางทหาร ในทุกมิติ ทั้งด้านกิจการพลเรือน การปฏิบัติการจิตวิทยา และการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศและการรักษาความมั่นคงภายใน

2. ใช้ทรัพยากรของฝ่ายทหารเข้าไปช่วยเหลือและสนับสนุนฝ่ายพลเรือนในการ บริหารประเทศ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันหลักของชาติ เพื่อให้ประชาชนจรรโลงไว้ซึ่ง

สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (*หลักเมือง*, 6 มีนาคม 2559)

เมื่อดูในรายละเอียดจะพบว่ากิจกรรมของกองกิจการพลเรือนในสังกัดเหล่าทัพทั้งหลายนี้ซ้ำซ้อนกับงานของ กอ.รมน.[4] อนึ่ง ในช่วงแรกของการก่อตั้งกองกิจการพลเรือนเหล่านี้ กิจกรรมของพวกเขามีกลุ่มเป้าหมายจำกัดอยู่ที่เจ้าหน้าที่ทหารที่สังกัดอยู่ในเหล่าทัพนั้นๆ เช่น กองกิจการพลเรือนกองทัพบกก็มุ่งทำงานกับเจ้าหน้าที่ทหารบกเท่านั้น ในขณะที่กิจการพลเรือนของ กอ.รมน. มีกลุ่มเป้าหมายคือข้าราชการพลเรือนและประชาชนทั่วไป อย่างน้อยหลักการนี้ดำรงอยู่ในช่วงทศวรรษ 2530 (สุรศักดิ์ 2536, 89) แต่เมื่อพิจารณากิจกรรมของกองกิจการพลเรือนของเหล่าทัพในปัจจุบันตามที่ปรากฏในเว็บไซต์ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2562 จะพบว่ากลุ่มเป้าหมายของพวกเขาคือประชาชนทั่วไป นักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนหลากหลายสาขาอาชีพถูกดึงเข้ามาร่วมกิจกรรมหลากหลายของพวกเขา โดยกิจกรรมหลักมุ่งไปที่การส่งเสริมความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการจิตอาสาตามพระราชดำริของรัชกาลที่ 10 มีการฝึกอบรมประชาชนให้จับตาความเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความมั่นคงของรัฐในโลกไซเบอร์ อบรมอุดมการณ์ราชาชาตินิยม อบรมการรับมือกับภัยพิบัติสาธารณะ อบรมต่อต้านภัยยาเสพติด เป็นต้น[5] และเมื่อไม่นานมานี้ กองทัพบกยังจัดตั้งศูนย์ไซเบอร์เพื่อจับตาความเคลื่อนไหวของประชาชนในโลกไซเบอร์อีกด้วย[6] นอกจากนี้ ทหารยังมี "หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา" ที่มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม รวมทั้งโครงการหลวงจำนวนมาก

[4] โครงสร้างการบริหารงานของ กอ.รมน. ตามที่ปรากฏใน พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ไม่มีกองกิจการพลเรือนอีกต่อไป แต่กิจกรรมต่างๆ ได้กระจายอยู่ในหน่วยงานย่อยของ กอ.รมน.

[5] ดู กรมกิจการพลเรือนทหาร https://www.facebook.com/pg/doca.thaiarmy/posts/ และ www.ryt9.com/tag/; https://www.facebook.com/navalcivil/; https://www.facebook.com/navalcivil/; https://j5.rtarf.mi.th/web/index.php

[6] https://www.facebook.com/ArmyCyberCenter/

หลังเหตุการณ์พฤษภา 2535 ทหารจำต้องกลับเข้ากรมกอง แทรกแซงการเมืองน้อยลง งบประมาณกองทัพก็ลดลงตามไปด้วย แต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (2544–2549) กลับขยายขอบข่ายการทำงานของ กอ.รมน. ในระดับท้องถิ่นมากขึ้นทั่วประเทศ โดยคาดหวังว่ากลไกนี้จะสามารถรับมือกับทั้งปัญหายาเสพติดและความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ (ภาพจาก *ทักษิณ ชินวัตร ชีวิตและงาน*, 2558)

บทที่ 3
การสร้างความชอบธรรมให้กับกองทัพ

บทนี้มุ่งทำความเข้าใจวิธีการสร้างความชอบธรรมด้านการเมืองและกฎหมายให้กับการขยายอำนาจหน้าที่ของกองทัพออกไปสู่ปริมณฑลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทหาร ตั้งแต่ยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรในปี 2475 ช่วงเวลาที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารนั้นยาวนานกว่าอยู่ภายใต้รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง การนิยามว่าอะไรคือความมั่นคงและภัยคุกคามความมั่นคงของชาติจึงอยู่ภายใต้กองทัพและพันธมิตรฝ่ายอนุรักษนิยมเสียเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในยุคหลังสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างมาก และเกิดการเปลี่ยนแปลงนิยามว่าด้วยความมั่นคงและภัยคุกคามของชาติ แต่การนิยามใหม่นี้กลับกลายเป็นเหตุผลและความชอบธรรมในการขยายบทบาทของทหารให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่กองทัพบกและ กอ.รมน. บทนี้ยังวิพากษ์ความไม่รู้หรือไม่สนใจของรัฐบาลพลเรือนที่จะจำกัดอำนาจหน้าที่ของกองทัพด้วย

ประเด็นสำคัญของบทนี้ที่ผู้เขียนใคร่ย้ำต่อผู้อ่านคือ กอ.รมน. ไม่ได้เป็นหน่วยงานเดียวที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อปฏิบัติการความมั่นคงภายในอย่างที่มักเข้าใจกัน แต่อย่างน้อยตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 หรือเมื่อความพ่ายแพ้ของ พคท. เริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ หน่วยงานหลักของกองทัพไทยทั้งหมดล้วนมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจการความมั่นคงภายใน มีโครงการด้านกิจการพลเรือนภายใต้การกำกับดูแลของตนเอง ซึ่งไม่เพียงซ้ำซ้อนกันเองแต่ยังซ้ำซ้อนกับหน่วยงานพลเรือนด้วย ข้อถกเถียงหลักของผู้เขียนคือ อย่างน้อยที่สุดนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา

ภารกิจความมั่นคงภายในคือภารกิจหลักของกองทัพไทยทุกเหล่าทัพ ไม่ใช่ภารกิจปกป้องประเทศจากภัยคุกคามจากภายนอกดังที่ทหารมักชอบกล่าวอ้างเพื่อการจัดซื้ออาวุธราคาแพงแต่ประการใด

ใต้ร่มพระบารมี

> หน้าที่สำคัญของทหาร ดูกันอย่างผิวเผิน ก็คือการรบ หรือการทำสงครามต่อสู้กับศัตรูของชาติ แต่ถ้าจะดูกันให้ชัดตามความจริงแล้วจะเห็นว่า หน้าที่รบเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะการป้องกันรักษาเอกราชอธิปไตย และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศนั้น นอกจากจะต้องมีกำลังรบที่เข้มแข็งพร้อมมูลแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้บ้านเมืองเกิดความเจริญมั่นคงขึ้นทุก ๆ ด้านอยู่ตลอดเวลาด้วย ทหารจึงต้องรับภาระสำคัญอีกประการหนึ่ง ควบคู่กันไปกับการรบ ได้แก่ การพัฒนา ซึ่งหมายถึงการพัฒนาทั้งด้านกิจการทหารโดยตรง และด้านอื่น ๆ ทั้งหมด (อ้างใน อุษณีย์ 2542, ไม่ปรากฏเลขหน้า)[1]

> ทหารนั้น มิใช่จะมีหน้าที่ในการใช้ศาสตราวุธทำสงครามประการเดียว หากยังต้องปฏิบัติภารกิจด้านกิจการพลเรือน คือ ใช้ความรู้ ความคิด จิตวิทยา และความเฉลียวฉลาด ซึ่งอาจรวมเรียกได้ว่า อาวุธทางปัญญาเข้าปฏิบัติพัฒนาท้องถิ่น ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความปลอดภัย มีขวัญและกำลังใจที่จะสร้างความดีความเจริญ ความมั่นคงให้ตนเอง และส่วนรวมอีกประการหนึ่ง (อ้างใน *หลักเมือง*, 6 มีนาคม 2559, 1)[2]

สถาบันกษัตริย์ในรัชสมัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีบทบาทสำคัญต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความมั่นคงของรัฐไทย ตลอด 70 ปีของรัชกาลที่ 9 มีการริเริ่มโครงการหลวงมากกว่า 3,000 โครงการ โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทและพื้นที่สูงห่างไกล ในช่วงเริ่มต้น โครงการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและรัฐบาล

[1] บางส่วนจากพระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในพิธีสวนสนามของหน่วยทหารรักษาพระองค์ ในวันที่ 3 ธันวาคม 2523

[2] พระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า วันที่ 29 เมษายน 2536

สหรัฐฯ ในแง่ที่เป็นโครงการที่มุ่งเอาชนะใจประชาชนให้มีความจงรักภักดีต่อรัฐไทย เป็นเสมือนปฏิบัติการจิตวิทยาในสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ พื้นที่การพัฒนานี้เองที่ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพก่อตัวขึ้น เป็นความสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคลและสถาบัน ความร่วมมือระหว่างสถาบันทั้งสองในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ระหว่างช่วงปลายทศวรรษ 2490 จนถึงทศวรรษ 2520 คือแก่นกลางของความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นที่สถาบันกษัตริย์มีอำนาจนำเหนือกองทัพ โดยทหารมีบทบาทแข็งขันช่วยเหลือสนับสนุนโครงการหลวงจำนวนมาก เป็นภารกิจที่กองทัพนิยมกล่าวอ้างอยู่เสมอ โครงการหลวงจึงกลายเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรมให้กับกิจการพลเรือนของกองทัพไปด้วย ข้อความต่อไปนี้คือตัวอย่างของการอ้างอิงความชอบธรรมโดยกองทัพ

> กองทัพไทยจึงเป็นองค์กรที่รับสนองพระบรมราชโองการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จนอาจกล่าวได้ว่ามีกำเนิดมาพร้อมกับการก่อตั้งประเทศ และในปัจจุบันก็ยังคงดำรงสถานะเป็นทหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความจงรักภักดีอันเปี่ยมล้นที่ไม่มีวันเสื่อมคลาย ภารกิจสำคัญที่ทหารปฏิบัติในฐานะที่เป็นเครื่องมือแห่งจอมทัพนั้น นอกจากงานพิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคงของรัฐ ตลอดจนปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแล้ว ในข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช 2540 มาตราที่ 72 ยังระบุถึงงานด้านการพัฒนาประเทศไว้ด้วย ซึ่งงานพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่ทั่วประเทศที่กองทัพรับผิดชอบอยู่ ทุกโครงการล้วนก่อประโยชน์แก่ราษฎรและประเทศชาติเป็นส่วนรวมทั้งสิ้น (อุษณีย์ 2542, คำนำ)

การจัดตั้งองค์กรมวลชนของรัฐยังเป็นพื้นที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่งที่ความสัมพันธ์พิเศษระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพก่อตัวขึ้น การสร้างกลุ่มพลังทางการเมืองที่ประกอบด้วยพลเมืองผู้จงรักภักดีเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของชนชั้นนำจารีต ในยุคที่ชนชั้นนำไทยไม่สามารถปฏิเสธสิทธิทางการเมืองของประชาชนได้อย่างเด็ดขาด นักการเมืองอ้างความชอบธรรมทางการเมืองของตนจากการสนับสนุนของประชาชนผ่านการเลือกตั้ง ชนชั้นนำจารีตที่ไม่สามารถแข่งขันกับนักการเมืองในเวทีการเลือกตั้งได้จึงต้องอ้างความจงรักภักดีของมวลชนมหาศาลเป็นฐานความชอบธรรมทางการเมือง

ของตน ในขณะที่สมาชิกขององค์กรมวลชนจัดตั้งต้องปฏิญาณตนว่าจะจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์และทำหน้าที่สนับสนุนแนวทางการต่อสู้ของรัฐไทย แล้วพวกเขาก็จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการตอบแทน

พระราชดำรัสที่ยกมาข้างต้นไม่ใช่สิ่งที่หายากแต่ประการใด ในยุคหลังจากที่คอมมิวนิสต์พ่ายแพ้ไปแล้ว เราสามารถเห็นพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ชี้ว่ากองทัพควรเข้ามามีบทบาทแข็งขันในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ความชอบธรรมนี้ยังช่วยให้กองทัพได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล ได้รับเงินบริจาคจากภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาภายใต้การดำเนินงานของกองทัพ ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความรู้สึกที่ดีต่อบทบาทของกองทัพ และเป็นเสมือนเกราะคุ้มกันการวิพากษ์วิจารณ์ต่อบทบาทที่อยู่นอกเหนือภารกิจด้านการป้องกันประเทศของกองทัพอีกด้วย (Bowie 1997, 81–87; ชนิดา 2550, 131–32) ผู้เขียนจะอภิปรายรายละเอียดของประเด็นนี้ในบทที่ 4

โครงการหลวงกว่า 3,000 โครงการและการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลเป็นประจำสม่ำเสมอของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้พระองค์ได้รับการขนานนามว่า “กษัตริย์นักพัฒนา” ความอุตสาหะวิริยะของพระองค์และสมาชิกราชวงศ์องค์อื่น ๆ ในประเด็นนี้ มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ทั้งนี้ งานของณัฐพล ใจจริง (2563) ได้แสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ มีนโยบายสนับสนุนและผลักดันให้สถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยที่กำลังถูกคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้แต่สื่อมวลชนต่างชาติในช่วงทศวรรษ 2500 ก็ยังวิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมาถึงยุทธศาสตร์ของแผนการที่รัฐบาลสหรัฐฯ สนับสนุนให้สถาบันกษัตริย์มีบทบาทในสังคมมากขึ้น ดังตัวอย่างบทวิเคราะห์ในนิตยสาร *Time* ในเดือนพฤษภาคม 2509 ที่อ้างถึงคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ประจำสำนักข่าวสารอเมริกัน (The United States Information Service หรือ USIS) ประจำประเทศไทย อันเป็นองค์กรที่ทำงานด้านปฏิบัติการสงครามจิตวิทยาและโฆษณาชวนเชื่อว่า สหรัฐฯ ยอมรับว่า “ไม่มีอะไรที่ให้ผลคุ้มค่ากับเงินสนับสนุนของ USIS มากไปกว่าการขยายความชื่นชอบในองค์พระมหากษัตริย์” (*Time* 1966, 53–56)

โครงการพัฒนาชนบทที่ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ได้ถูกผนวกกลืนเข้าเป็นโครงการหลวงอย่างค่อยเป็นค่อยไป สำหรับคนไทย โครงการหลวงยังคงมีภาพลักษณ์ว่าไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่นั่นเอง โครงการเหล่านี้ทำให้

ความชื่นชมสรรเสริญในหมู่ประชาชนและพระบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 9 เติบโตเข้มแข็งมากขึ้น ฉะนั้น แม้ว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 จะเสด็จขึ้นครองราชย์ท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในหมู่ผู้นำทหาร นักการเมือง และชนชั้นนำอนุรักษนิยม แต่เมื่อถึงทศวรรษ 2520 พระองค์ก็ประสบความสำเร็จในการสถาปนาพระราชอำนาจนำ (hegemony) เหนือสถาบันการเมืองต่าง ๆ ในขณะที่ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของกองทัพแปดเปื้อนไปด้วยปัญหาคอร์รัปชันและขาดธรรมาภิบาลในหมู่ผู้นำทหาร แต่ภาพลักษณ์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 กลับทะยานขึ้นสู่สถานะผู้ทรงคุณธรรมสูงสุดในสังคมไทย ซึ่งโครงการหลวงมักถูกเอ่ยอ้างถึงในฐานะหลักฐานที่ยืนยันความเสียสละและทุ่มเทพระวรกายของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีให้กับประชาชนและชาติไทย โครงการหลวงที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวกับการเมืองนี้ได้กลายมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับภาพลักษณ์ของกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมและเป็นพื้นฐานของการก่อร่างพระราชอำนาจนำ ตลอดจนเป็นฐานของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมยุคใหม่ที่แฝงฝังอยู่ในจินตนาการของประชาชนไทย จนอาจกล่าวได้ว่าสถาบันกษัตริย์เป็นผู้ชนะที่ได้รับชัยชนะสูงสุดจากปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย (Thongchai 2016, 15–16; Hyun 2014)

เมื่อเข้าสู่ปลายทศวรรษ 2540 วาทกรรมราชาชาตินิยมได้ถูกใช้เพื่อถ่วงดุล-คัดง้างกับระบอบการเมืองแบบรัฐสภา/การเลือกตั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดจนต่อต้านนักการเมืองที่ได้รับความนิยมสูงจากประชาชน การโฆษณาส่งเสริมถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของโครงการหลวง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 และความรักเทิดทูนต่อสถาบันกษัตริย์เป็นประเด็นใจกลางของการอบรมบ่มเพาะทางความคิดความเชื่อให้กับประชาชน โดยมีกองทัพและกอ.รมน. ร่วมกันผลักดันอย่างแข็งขัน ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นประเด็นนี้อย่างละเอียดต่อไปในบทที่ 4–5

ความชอบธรรมด้านกฎหมาย

นอกเหนือจาก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ที่ประกาศใช้มาตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. ทหารและชนชั้นนำจารีตได้เขียนกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมรองรับการขยายบทบาทของกองทัพเข้าสู่พื้นที่เศรษฐกิจสังคมและการเมืองอีกจำนวนมาก

ในขณะที่ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับผลพวงของการปฏิวัติประชาชนเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 คือการล้มลงของระบอบเผด็จการทหารถนอม-ประภาส และเป็นช่วง

เวลาที่การเมืองเปิดให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงมากที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน กลับเป็นช่วงเวลาที่มีการผลักดันกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้กองทัพขยายอำนาจหน้าที่ของตนออกไปอย่างกว้างขวาง กฎหมายสำคัญที่สุดในขณะนั้นคือ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 กล่าวคือ การล้มลงของระบอบทหารที่ปกครองประเทศมาอย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่การรัฐประหาร 2490 ส่งผลให้ระบบการเมืองเปิดโอกาสให้กับพลังทางสังคมที่ถูกกดปราบได้รับการปลดปล่อยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ขบวนการนักศึกษา กรรมกร และชาวนาได้ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ขบวนการเหล่านี้โน้มเอียงไปทางอุดมการณ์สังคมนิยม-คอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น พลังทางสังคมเหล่านี้เคลื่อนไหวขยายขอบเขตขึ้นสู่ระดับที่ทำให้ชนชั้นนำไทยมองพวกเขาเป็นภัยคุกคามต่อระเบียบทางสังคมเดิม ผลประโยชน์ และอำนาจของพวกเขา ในอีกด้านหนึ่ง ในช่วงเวลานั้นกองทัพตกเป็นเป้าการโจมตีจากนักศึกษาปัญญาชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กอ.รมน. ที่ปรากฏหลักฐานหลายกรณีว่าเกี่ยวข้องกับการปราบปรามประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกล เป็นองค์กรที่สร้างความคับแค้นให้กับประชาชน และผลักประชาชนให้เข้าร่วมกับ พคท. มากกว่าจะเอาชนะใจประชาชน ในช่วงปี 2516–2519 เสียงเรียกร้องให้ยุบสลาย กอ.รมน. ดังมากขึ้นทุกที (Chai-anan et al. 1990, 103; Saiyud 1986, 195) ในขณะเดียวกันขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งในประเทศและนอกประเทศกลับเติบโตเข้มแข็งมากขึ้นอย่างน่าเป็นห่วง กองกำลังของ พคท. โจมตีกำลังและสถานที่ทำการของฝ่ายรัฐในชนบทบ่อยครั้งขึ้น ขบวนการคอมมิวนิสต์ในกัมพูชา เวียดนาม และลาวสามารถยึดครองประเทศได้สำเร็จในปี 2518 ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ สหรัฐฯ ภายใต้ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ได้ประกาศนโยบายทำสงครามเวียดนามให้เป็นความรับผิดชอบของคนเวียดนาม (Vietnamization) สหรัฐฯ เริ่มดำเนินการถอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนามใต้และไทย และทยอยปิดฐานทัพในประเทศไทย

ฉะนั้น แม้ว่าหลัง 14 ตุลา บทบาททางการเมืองของทหารจะตกเป็นเป้าการวิจารณ์ของสังคม แต่ด้วยปัจจัยทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้น ฝ่ายชนชั้นนำทั้งพลเรือนและทหารจึงวิตกกังวลอย่างยิ่งว่าไทยอาจกลายเป็นโดมิโนตัวต่อไปที่จะล้มลง จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้พวกเขาเลือกที่จะสนับสนุนให้กองทัพมีบทบาททางการเมืองและสังคมมากขึ้น ขั้นแรกที่พวกเขาลงมือปฏิบัติคือ บรรจุมันลงไปในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 อันเป็นผลงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากการแต่งตั้ง โดยในหลวงรัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภาฯ จำนวน 2,347 คนและให้เลือกกันเอง

จนเหลือจำนวน 299 คน รัฐธรรมนูญฉบับนี้แตกต่างอย่างมากจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับ พ.ศ. 2475 มาตรา 39 ที่กำหนดพันธกิจของกองทัพไว้อย่างจำกัด คือ "รัฐต้องมีกำลังทหารไว้เพื่อรักษาเอกราชและผลประโยชน์แห่งประเทศชาติ" แต่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 ขยายพันธกิจของกองทัพออกไปสู่กิจการภายในประเทศอย่างกว้างขวาง โดยมาตรา 70 กำหนดว่า (Suchit 1996, 57)

1) กำลังทหารพึงใช้เพื่อการรบหรือการสงคราม
2) เพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์
3) เพื่อการปราบปรามการกบฏและการจลาจล
4) เพื่อการรักษาความมั่นคงของรัฐ
5) เพื่อการพัฒนาประเทศ

ในบรรดาพันธกิจทั้ง 5 ข้อนี้ มีเพียงข้อ 1 ที่เป็นความรับผิดชอบปกติของทหารทุกประเทศทั่วโลก ส่วนข้ออื่นล้วนเป็นเรื่องภายในประเทศที่มักมีสาเหตุจากความขัดแย้งภายในสังคมทั้งสิ้น ในอดีตข้ออ้างเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ถูกใช้เป็นเหตุผลเพื่อก่อรัฐประหารล้มล้างระบอบประชาธิปไตยของคณะทหารหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (ราชกิจจานุเบกษา 2519ข, 6 ตุลาคม) การรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) (ราชกิจจานุเบกษา 2549, 19 กันยายน) (ต่อไปจะใช้คำว่า คมช.) และรัฐประหารวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) (*ผู้จัดการออนไลน์*, 2 มิถุนายน 2557) ในปัจจุบัน การปกป้องสถาบันกษัตริย์ได้กลายมาเป็นพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุดของกองทัพ โดยดำเนินควบคู่ไปกับสถิติการฟ้องร้องกล่าวหาและดำเนินคดีต่อประชาชนด้วยข้อหาละเมิดกฎหมายอาญามาตรา 112 ที่พุ่งสูงขึ้นนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549

การกบฏและการจลาจลมักมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งภายในสังคมมากกว่าจะเกิดจากปัจจัยภายนอกประเทศ ภารกิจนี้ควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานด้านการปกครองและตำรวจที่ควรได้รับการฝึกฝนด้านการควบคุมฝูงชนและเจรจา หากจะมีการใช้กำลังทหารก็ต้องเป็นแค่การหนุนช่วยและอยู่ภายใต้การสั่งการของฝ่ายพลเรือน เพราะทหารถูกฝึกให้มองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูของชาติ ให้ปราบปรามศัตรูอย่างเด็ดขาด จึงมีแนวโน้มจะใช้กำลังเกินกว่าเหตุจนทำให้ประชาชนเสียชีวิตจำนวนมากดังที่เคยเกิดมาแล้วในการเมืองไทย

พันธกิจของกองทัพในการรักษาความมั่นคงของรัฐก็สร้างปัญหาให้กับประชาธิปไตยของไทยตลอดมา เพราะผู้มีอำนาจมักตีความความมั่นคงของรัฐอย่างกว้างขวางจนถึงขั้นไร้ขอบเขต กรณีที่ชัดเจนคือกฎหมายอาญามาตรา 112 ที่ถูกบรรจุไว้ในหมวดความมั่นคงของรัฐ ประการสำคัญ ในปัจจุบันการตีความการกระทำที่เข้าข่ายว่าละเมิดกฎหมายฉบับนี้มีขอบเขตไม่จำกัด การวิจารณ์และตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของสมาชิกราชวงศ์ สมาชิกองคมนตรี และพระมหากษัตริย์ในอดีตได้ถูกสรุปเหมารวมว่าเป็นการแสดงการดูหมิ่นเหยียดหยามหรือคุมคามต่อสถาบันกษัตริย์และความมั่นคงของรัฐ แม้ว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาจะแสดงความเห็นด้วยหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสาธารณชนก็ตาม จำนวนตัวเลขผู้ถูกกล่าวหาที่ทะยานสูงขึ้นคือสิ่งที่ชี้ว่าความมั่นคงของรัฐหรือชาติได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายทางการเมืองของกลุ่มผู้มีอำนาจมากขึ้น และเมื่อไม่นานมานี้แม้แต่การวิจารณ์หรือล้อเลียน พล.อ. ประยุทธ์ก็ถูกฟ้องร้องกล่าวโทษด้วยมาตรา 116 ว่าเป็นการกระทำยุยงปลุกปั่นให้ประชาชนเกิดความปั่นป่วนและกระด้างกระเดื่องถึงขนาดที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบในประเทศได้ (Human Rights Watch 18 April 2017) ประการสำคัญ ในปัจจุบันประเด็นปัญหาที่มีรากอยู่ที่เศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้ถูกบัญญัติว่าเป็นปัญหาภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ทหารก็กล่าวอ้างว่าตนจะต้องเข้ามารับผิดชอบปัญหาเหล่านี้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย คนเข้าเมืองผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ มาเฟีย สิ่งที่ตามมาคือรัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณให้กับภารกิจเหล่านี้ที่อยู่ในมือของกองทัพและ กอ.รมน. ด้วย (กองทัพบก 2563)

ฉะนั้น แม้ว่ารัฐบาลทหารจะถูกพลังของประชาชนขับไล่ และกองทัพจะสูญเสียความชอบธรรมทางการเมืองจากการปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 แต่ 14 ตุลาไม่ได้ส่งผลต่ออำนาจหน้าที่ในมิติความมั่นคงภายในของกองทัพแต่ประการใด ในทางตรงกันข้าม ความกลัวภัยคอมมิวนิสต์ของชนชั้นนำได้ช่วยขยายอำนาจของกองทัพออกไปอย่างกว้างขวาง กองทัพเป็นองค์กรสำคัญที่สุดที่รัฐไทยใช้เพื่อต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ทั้งในแง่การต่อสู้-ป้องกันภัยด้วยกำลังอาวุธ และการจัดตั้งมวลชนของรัฐในพื้นที่ชนบท แนวความคิดที่จะปฏิรูปกองทัพด้วยการแบ่งแยกภารกิจของทหารออกจากภารกิจของพลเรือนยังไม่ได้ก่อตัวขึ้นด้วยซ้ำ ประการสำคัญ เราพึงเข้าใจว่ารัฐบาลไทยระหว่างปี 2516–2519 ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลพระราชทานของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ หรือรัฐบาลจากเลือกตั้งของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ม.ร.ว. เสนีย์

ปราโมช ล้วนแต่เป็นชนชั้นนำอนุรักษนิยม ที่ยังเห็นความจำเป็นของการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ด้วยแนวทางการทหารควบคู่ไปกับการปลุกระดมอุดมการณ์ราชาชาตินิยม แม้ว่าแนวคิดการเมืองนำการทหารในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ได้ถูกผลักดันในกองทัพให้เป็นแนวทางสำคัญตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500 แต่ในความเป็นจริง แนวทางการทหารยังคงมีบทบาทนำเหนือแนวทางการเมือง การใช้กำลังปราบปรามประชาชนที่ถูกมองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ทั้งในเมืองและชนบทยังเกิดขึ้นทั่วไป

สิ่งที่น่าเศร้าคือ บทบัญญัติว่าด้วยพันธกิจของทหารในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ได้กลายมาเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญไทยฉบับต่อ ๆ มา โดยบทบัญญัติดังกล่าวปรากฏอยู่ในมาตรา 56 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521, มาตรา 61 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534, มาตรา 72 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540, มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และมาตรา 51 และ 52 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 แม้ว่าคำที่ใช้ในรัฐธรรมนูญเหล่านี้จะแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ไม่มีความแตกต่างในเนื้อหาสาระ

สิ่งที่น่าประหลาดใจคือ หลังการปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เป็นช่วงเวลาที่ทหารสูญเสียความชอบธรรมทางการเมืองอย่างมาก ถูกกดดันเรียกร้องจากภาคประชาชนให้ยุติการแทรกแซงทางการเมือง ผู้นำคณะรัฐประหาร รสช. ต้องเก็บตัวเงียบ ไม่ปรากฏตัวต่อสังคม แต่ความพยายามของพรรคการเมือง รัฐบาลพลเรือน ตลอดจนภาคประชาสังคมที่จะปฏิรูปกองทัพอย่างจริงจังกลับไม่ปรากฏขึ้นทั้ง ๆ ที่เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มประชาสังคมมีเสียงดังและมีบทบาทในการผลักดันประเด็นการเมืองและสังคมอย่างแข็งขัน ความไม่สนใจปฏิรูปกองทัพอย่างจริงจังจึงปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งมักถูกเรียกขานว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน แต่กลับปรากฏว่าบทบาทอันกว้างขวางของกองทัพที่ริเริ่มโดยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 ยังคงดำรงอยู่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ต่อไป ไม่ถูกกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น กองทัพจึงสามารถอ้างอิงความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญของตนต่อไป (อุษณีย์ 2542, 35–38)

นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว ชนชั้นนำฝ่ายจารีตยังผลักดันกฎหมายระดับรองอื่น ๆ เพื่อรองรับปฏิบัติการที่เป็นจริงของกองทัพอีกด้วย กล่าวคือ ในปี 2519 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม โดยเพิ่มข้อความต่อไปนี้เข้าไป

> มาตรา 4 กระทรวงกลาโหมมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและรักษาความมั่นคงของราชอาณาจักร จากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายในประเทศ โดยจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อการรบหรือการสงคราม เพื่อปกป้องสถาบันพระ

มหากษัตริย์ เพื่อการปราบปรามการกบฏและการจลาจล เพื่อช่วยการพัฒนาประเทศ และเพื่อรักษาประโยชน์ของชาติในประการอื่นตามที่กฎหมายกำหนด (ราชกิจจานุเบกษา 2519ค, 24 ธันวาคม, 22–28)

ในปี 2518 รัฐบาลคึกฤทธิ์ผลักดันให้ความมั่นคงเป็นเป้าหมายหลักของแผนพัฒนาชาติ ด้วยการกำหนดให้ "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" เป็นจุดมุ่งหมายหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (ปี 2520–2524) (ชนิดา 2550, 125) เอกสารสิ่งพิมพ์ของกองทัพมักอ้างอิงหลักการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและถ้อยแถลงของรัฐบาลคึกฤทธิ์ ที่ย้ำว่าจะสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการพัฒนาชาติเพื่อทำให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อกองทัพ (อุษณีย์ 2542, 35–38) ด้วยพลังความชอบธรรมด้านกฎหมายและวาทศิลป์ทางการเมืองที่สนับสนุนบทบาททหารเช่นนี้เองที่เราจะเห็นการขยายบทบาททหารออกไปทุกด้าน รวมทั้งการจัดตั้งมวลชนของรัฐด้วย

ไม่แต่เพียงเท่านั้น "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" ได้รับการสืบทอดให้เป็นจุดมุ่งหมายหลักของแผนพัฒนาฉบับต่อ ๆ มา ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (2525–2529) แผนพัฒนาฉบับที่ 6 (2530–2534) (ชนิดา 2550, 128–29) มาจนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 12 (2560–2564) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525ก, 2530, 2560) ซึ่งนี่เป็นสิ่งที่ช่วยค้ำประกันบทบาทและความชอบธรรมของกองทัพนั่นเอง และชี้ว่าผู้นำทหารและเทคโนแครต เช่น นายสุเมธ ตันติเวชกุล ผู้มีบทบาทสำคัญในสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและโครงการหลวง มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ความมั่นคงเป็นเป้าหมายของแผนพัฒนาแห่งชาติ ซึ่งความชอบธรรมก็มักถูกกล่าวอ้างโดยข้อเขียนของกองทัพเสมอ (ปัญญา 2531, 89–97; สุเมธ 2531, 113–17)

อันตรายของการเมืองแบบขวาจัด

สิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยที่เพิ่งมีโอกาสผลิแย้มหลัง 14 ตุลา 2516 ได้ถูกกดปราบด้วยความรุนแรงในเหตุการณ์สังหารหมู่นักศึกษาประชาชน 6 ตุลา 2519 กองกำลังตำรวจทั่วประเทศ ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจพลร่ม กลุ่มมวลชนขวาจัดโดยการจัดตั้งของรัฐหลากหลายกลุ่ม ได้ร่วมมือกันกระทำความรุนแรงที่โหดเหี้ยมป่าเถื่อนอย่างถึงที่สุด ทั้งด้วยอาวุธหนัก รุมประชาทัณฑ์ ไปจนถึงทำร้ายร่างไร้ชีวิตของผู้ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พวงทอง และธงชัย 2561) หลังการสังหารหมู่

6 ตุลา กลุ่มทหารภายใต้ชื่อ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ ได้ประกาศยึดอำนาจจากรัฐบาลเสนีย์ และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาขวาจัด เป็นนายกรัฐมนตรี ถือเป็นช่วงยุคมืดของสิทธิและเสรีภาพของสังคมไทย แต่ยิ่งรัฐบาลธานินทร์ใช้วิธีการแบบขวาจัดกดปราบประชาชนมากเท่าไร ก็ยิ่งสั่นคลอนความมั่นคงของรัฐไทยมากขึ้นเท่านั้น และทำให้คณะรัฐประหารตระหนักว่านโยบายขวาจัดได้นำประเทศไปสู่เส้นทางที่อันตรายมากยิ่งขึ้น

ภายในประเทศ นิสิตนักศึกษาปัญญาชนและผู้นำกรรมกรชาวนาหลายพันคนหนีการปราบปรามของรัฐเข้าร่วมกับ พคท. ในเขตป่าเขามากขึ้น จำนวนการปะทะกันระหว่างกองกำลังของ พคท. กับรัฐเพิ่มสูงขึ้น พคท. สามารถขยายพื้นที่ครอบครองในชนบทได้มากขึ้น นอกประเทศ นโยบายขวาจัดของรัฐบาลธานินทร์ทำให้ประเทศไทยเผชิญหน้ากับประเทศเพื่อนบ้านโดยตรง ด้วยการละทิ้งความพยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ในลาว กัมพูชา และเวียดนามของรัฐบาลพลเรือนหลัง 14 ตุลา เพราะรัฐบาลพลเรือนตระหนักว่าไทยไม่สามารถดำเนินนโยบายเผชิญหน้ากับคอมมิวนิสต์ที่รายล้อมไทยอยู่ได้ โดยเฉพาะเมื่อไทยไม่ได้มีสหรัฐฯ ช่วยปกป้องอีกต่อไป ฉะนั้น เมื่อรัฐบาลธานินทร์ประกาศตัดความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่รัฐบาลหลัง 14 ตุลาได้เริ่มไว้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือการปะทะกันบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชารุนแรงมากขึ้นในระดับที่กลายเป็นปัญหารายวัน บางกรณีกองกำลังเขมรแดงบุกเข้ามาเผาทำลายหมู่บ้านและสังหารประชาชนเกือบหมดทั้งหมู่บ้าน (Puangthong 2005) ในที่สุด คณะรัฐประหารตัดสินใจทำรัฐประหารยึดอำนาจจากนายธานินทร์ในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและสมาชิกคณะรัฐประหาร ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนนายธานินทร์ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรีของในหลวงรัชกาลที่ 9

รัฐประหาร 2520 ยังเปิดโอกาสให้กลุ่มทหารสายพิราบก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการต่อสู้กับ พคท. โดยทหารกลุ่มนี้รู้จักกันในชื่อ "ทหารประชาธิปไตย" ที่พยายามผลักดันแนวทางการเมืองนำการทหารมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 แต่ไม่ประสบความสำเร็จหรือได้รับการยอมรับจากทหารส่วนใหญ่ในกองทัพ แนวทางการเมืองนำการทหารยังคงเป็นเพียงหลักการที่สวยหรูแต่ไม่ได้ถูกผลักดันให้เป็นจริงและอย่างเป็นระบบในระดับปฏิบัติการ จนกระทั่งหลังรัฐประหาร 2520 เป็นช่วงเวลาที่นายทหารกลุ่มนี้ได้เติบโตตามอายุราชการ และก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งทั้งในระดับเสนาธิการและบัญชาการหน่วยรบ อันเป็นช่วงเวลาที่

ประเทศไทยกำลังเผชิญวิกฤตด้านความมั่นคงทุกด้าน ทั้งนี้ หนึ่งในสมาชิกของทหารประชาธิปไตยที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ พวกเขาได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อดีตสมาชิก พคท. ที่หันมาทำงานให้กับกองทัพตั้งแต่ปี 2501 (Chai-anan et al. 1990, 67–68, 147) ทหารกลุ่มนี้ยังมีบทบาทในการผลักดันคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 ที่ประกาศใช้โดย พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ในปี 2523 และ 2525 ตามลำดับ

ความชอบธรรมในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ

ระบบการเมืองที่เรียกว่า "ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ" เริ่มต้นขึ้นในสมัยรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (พฤศจิกายน 2520–มีนาคม 2523) ต่อเนื่องจนสิ้นสุดรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ (มีนาคม 2523–สิงหาคม 2531) สาเหตุที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นประชาธิปไตยครึ่งใบก็เพราะแม้ว่าจะมีการเลือกตั้งในเดือนเมษายน 2522 แต่ทหารก็ยังมีอำนาจครอบงำระบบการเมืองอย่างชัดเจน ฐานอำนาจของระบอบนี้วางอยู่บนรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญที่พยายามรักษาอำนาจของทหารและชนชั้นนำฝ่ายจารีตในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาและการเลือกตั้ง เพราะไม่ต้องการที่จะให้นักการเมืองและพรรคการเมืองมีอำนาจควบคุมทิศทางการเมืองไทยอย่างสมบูรณ์แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเบ็ดเสร็จได้อีกต่อไป นอกจากนี้ ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบสะท้อนให้เห็นความจำเป็นที่กองทัพและชนชั้นนำฝ่ายจารีตต้องประนีประนอมกับกระแสความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและนักการเมืองด้วย

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 คือกำหนดให้มีวุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ซึ่งก็คือ พล.อ. เกรียงศักดิ์ จำนวนไม่เกิน 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจำนวนวุฒิสมาชิกที่ พล.อ. เกรียงศักดิ์ แต่งตั้งจำนวน 225 คน เป็นนายทหารถึง 180 คน หรือเท่ากับร้อยละ 80 นั่นเอง คนเหล่านี้มีอำนาจเท่าเทียมหรืออาจจะมากกว่า สส. ด้วยซ้ำ โดยวุฒิสมาชิกสามารถลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีได้ สามารถร่วมพิจารณาและลงมติร่าง พ.ร.บ. พิจารณางบประมาณประจำปีและกฎหมายอื่นที่รัฐบาลเห็นว่าสำคัญ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ยังอนุญาตให้คนนอกที่ไม่ได้เป็น สส. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ด้วย และให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภาในเวลาที่มีการประชุมร่วมระหว่างวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ไม่นานหลังจาก พล.อ. เกรียงศักดิ์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เขาได้เริ่มผลักดันแผนปรองดองทางการเมืองต่อนักศึกษาและฝ่ายซ้าย ในเดือนกันยายน 2521 รัฐบาลเกรียงศักดิ์ได้ผลักดัน พ.ร.บ. นิรโทษกรรมให้กับผู้นำนักศึกษา 18 คนที่ถูกจับกุมคุมขังในเหตุการณ์ 6 ตุลา และริเริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม ลาว และกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง (Puangthong 2005)

หลังจาก พล.อ. เกรียงศักดิ์ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พล.อ. เปรมได้รับการลงคะแนนให้ขึ้นดำรงตำแหน่งแทนในเดือนมีนาคม 2523 เพียงไม่ถึงหนึ่งเดือน เขาได้ลงนามประกาศใช้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และตามมาด้วยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 65/2525 ในปี 2525 คำสั่งทั้งสองฉบับนี้ได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้แนวทางการเมืองนำการทหาร เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษากรรมกรและชาวนาที่เปลี่ยนใจไม่ต้องการร่วมมือกับ พคท. อีกต่อไป สามารถกลับมาใช้ชีวิตปกติเช่นเดิมได้โดยไม่ต้องเผชิญกับการถูกดำเนินคดี นโยบายนี้ประกาศใช้ในช่วงเวลาที่ พคท. กำลังเผชิญกับวิกฤตทั้งภายในพรรคและการสนับสนุนจากนอกประเทศ จึงส่งผลให้ พคท. อ่อนแออย่างรวดเร็ว

แม้ว่าสถานะทางกฎหมายของคำสั่งทั้งสองฉบับนี้เป็นกฎหมายลำดับรองเท่านั้น คือต่ำกว่ารัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติ แต่ในทางปฏิบัติ รัฐบาลมีคำสั่งให้หน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับกระทรวงทบวงกรมและองค์การต่าง ๆ กำหนดแผนโครงการและการปฏิบัติตามคำสั่งนี้ โดยมี กอ.รมน. เป็นกองอำนวยการเฉพาะกิจ มี ผอ.รมน. เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและการสั่งการ ตลอดจนการประสานงานของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีอำนาจหน้าที่ในการให้คุณให้โทษที่เป็นผลต่อข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร และบุคคลอื่น ๆ ซึ่ง ผอ.รมน. ได้แต่งตั้งจากส่วนราชการต่าง ๆ มาปฏิบัติงาน แม้ว่าอำนาจของ กอ.รมน. ตามคำสั่งนี้เป็นอำนาจที่ดูเหมือน กอ.รมน. จะมีมาแต่เดิมแล้ว แต่การที่ พล.อ. เปรมระบุว่าคำสั่งทั้งสองนี้เป็นนโยบายระดับชาติที่ทุกหน่วยงานจะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม อีกทั้งหากมีคำสั่ง ระเบียบ หรือข้อบังคับใดที่ขัดแย้งกับคำสั่งนี้ ให้ยึดถือคำสั่งนี้แทน ในแง่นี้หมายความว่าคำสั่งของ พล.อ. เปรมและอำนาจของ กอ.รมน. อยู่เหนือกฎหมายทุกชนิดในประเทศนี้ รวมทั้งรัฐธรรมนูญด้วย

นอกจากนี้ ยังมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 83/2526 ที่ประกาศใช้ในปี 2526 ที่ออกมาเสริมอำนาจของ กอ.รมน. เหนือหน่วยงานพลเรือน ตำรวจ ทหาร ตลอดจนองค์กรมวลชนจัดตั้งของหน่วยงานเหล่านี้ เช่น กองอาสารักษาดินแดนในสังกัด

กระทรวงมหาดไทย จะต้องฟังคำสั่งและการประสานงานร่วมมือกับ กอ.รมน. (Ball and Mathieson 2007, 101) ต่อมาในปี 2529 พล.อ. เปรมออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 47/2529 กำหนดให้หน่วยงานรัฐทั้งหลายจักต้องร่วมมือส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมุ่งต่อต้านกิจกรรมของกลุ่มการเมืองที่ก่อตัวขึ้นหลังการล่มสลายของ พคท. เพราะกลุ่มเหล่านี้อาจบ่อนเซาะความมั่นคงของชาติได้ (Suchit 1987, 68, 75, 100–4)

ควรกล่าวไว้ในที่นี้ว่า นายทหารที่มีบทบาทในการก่อร่างสร้าง กอ.รมน. มาแต่ต้นนั้น มีความปรารถนาให้ กอ.รมน. มีอำนาจควบคุมเหนือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในกิจการที่เกี่ยวกับความมั่นคงภายในอย่างแท้จริงมานานแล้ว แม้ว่าคำสั่งที่เกี่ยวกับ กอ.รมน. ที่มีมาก่อนยุค พล.อ. เปรม ได้กำหนดให้ กอ.รมน. มีอำนาจเช่นว่านี้ แต่ในทางปฏิบัติ กอ.รมน. ก็ประสบปัญหาว่าไม่สามารถสั่งการและประสานหน่วยงานอื่น ๆ ได้จริง และนี่เป็นสาเหตุสำคัญที่นายทหารที่ดูแล กอ.รมน. มองว่าคือสาเหตุของความล้มเหลวในการต่อสู้กับ พคท. ในช่วงทศวรรษ 2510 ดังปรากฏว่าในปี 2514 พล.อ. ประภาสในฐานะผู้อำนวยการ กอ.ปค. มีบันทึกถึงจอมพลถนอม นายกรัฐมนตรี ขอให้มีคำสั่งกำชับให้หน่วยงานพลเรือนและกองทัพให้ความสำคัญสูงสุดในการร่วมมือกับ กอ.รมน. ในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/65) ต่อมาในวันที่ 5 สิงหาคม 2519 พล.อ. สายหยุด เกิดผล ในฐานะรอง ผอ.รมน. ได้ยื่นร่างข้อเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้ปรับโครงสร้างการบังคับบัญชาสำหรับปฏิบัติการร่วมพลเรือน-ตำรวจ-ทหารภายใต้ กอ.รมน. และมีคำสั่งให้หน่วยงานรัฐทั้งหลายปฏิบัติตามคำสั่งของ กอ.รมน. ในฐานะความสำคัญอันดับต้นของชาติ (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/148) ฉะนั้น คำสั่งทั้งสองฉบับของ พล.อ. เปรมจึงช่วยทำให้อำนาจของ กอ.รมน. เหนือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ บรรลุผลในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม ดังที่ผู้เขียนแสดงไว้ในช่วงต้นของบทนี้ว่า ในความเป็นจริงรัฐไทยได้รับเอาหลักการการเมืองนำการทหารเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์มาใช้ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2500 ไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นในยุค พล.อ. เปรม แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการผลักดันอย่างจริงจังเริ่มขึ้นในระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบนี้เอง กระนั้น การเชิดชูความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของคำสั่ง 66/2523 ก็ออกจะเกินจริงไปมาก ผู้เขียนจะถกเถียงประเด็นนี้อย่างละเอียดในบทที่ 5

การขยายอำนาจของทหารและ กอ.รมน. โดยรัฐบาลพลเรือน

แม้ว่าระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบของ พล.อ. เปรมยุติลงในปี 2531 และ พคท. พ่ายแพ้ทั้งทางการเมืองและการทหารแก่รัฐไทยไปแล้ว แต่ทหารยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐและสร้างความชอบธรรมใหม่ ๆ ให้กับการขยายบทบาทด้านต่าง ๆ ของตนต่อไป

นอกเหนือจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่สนับสนุนการขยายอำนาจของกองทัพเรื่อยมา รัฐบาลจากการเลือกตั้งหลังเหตุการณ์ปราบปรามประชาชนพฤษภาคม 2535 ก็ยังช่วยสร้างและขยายบทบาทใหม่ ๆ ให้กับกองทัพอีกด้วย เช่น ในสุนทรพจน์ที่นายชวน หลีกภัย กล่าวต่อสภาฯ ในพิธีเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนพฤศจิกายน 2540 ชวนได้ย้ำว่าจะสนับสนุนให้กองทัพเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ช่วยเหลือด้านบริการสาธารณสุข สนับสนุนปฏิบัติการบรรเทาสาธารณภัย ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม (*บิซนิวส์*, 21 พฤศจิกายน 2540) นอกจากนี้ แม้ว่าคณะรัฐมนตรีของชวนได้ผลักดันให้ยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่รัฐบาลชวนไม่ได้มีเจตจำนงที่จะยุบเลิก กอ.รมน. แม้แต่น้อย แถมยังเพิ่มบทบาทการปราบปรามยาเสพติดให้กับ กอ.รมน. อีกต่างหาก (Ball and Mathieson 2007, 101)

มีความเป็นไปได้ว่ารัฐบาลชวนเห็นว่าการผลักให้กองทัพหันไปทำงานด้านเศรษฐกิจสังคมมากขึ้นเป็นการป้องกันไม่ให้ทหารแทรกแซงการเมืองอีก โดยกองทัพยังได้ประโยชน์จากงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ด้วย แม้ว่าหลังเหตุการณ์พฤษภา 2535 กองทัพสูญเสียความนิยมในหมู่ประชาชน และผู้นำกองทัพประกาศว่ากองทัพจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่กองทัพก็ยังเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพของรัฐบาลพลเรือนได้เสมอ ดังที่ Tamada Yoshifumi (2008, 72–109) ชี้ว่ารัฐบาลพลเรือนไม่สามารถเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของผู้นำกองทัพได้จริง การโยกย้ายตำแหน่งประจำปีในกองทัพเป็นภาระที่รัฐบาลพลเรือนต้องระมัดระวังอย่างยิ่งยวดเพื่อลดโอกาสของการถูกรัฐประหาร

มักเข้าใจกันว่าภายหลังจากทักษิณ ชินวัตร ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนกุมภาพันธ์ 2544 เขาพยายามผลักดันให้เกิดการปฏิรูปกองทัพ และให้รัฐบาลพลเรือนมีอำนาจควบคุมกองทัพมากขึ้น แต่ในความเป็นจริง นโยบายของรัฐบาลทักษิณไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่ออำนาจของทหารอย่างมีนัยสำคัญแต่ประการใด การพยายามควบคุมกองทัพด้วยการแต่งตั้ง พล.อ. ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ญาติของตนเองขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก กลับทำให้เขาถูกวิจารณ์อย่างหนักว่าใช้ระบบพรรคพวกเส้นสาย เป็นการปฏิรูปที่ตอบสนองผลประโยชน์ของตนเอง

มากกว่า (Chambers and Napisa 2016, 431) ทำให้แผนการใด ๆ ที่รัฐบาลมีเกี่ยวกับกองทัพถูกจับตาด้วยความรู้สึกต่อต้านมากยิ่งขึ้น

Akira Suehiro ตั้งข้อสังเกตว่าการปฏิรูปภายใต้รัฐบาลทักษิณนั้นมุ่งไปที่การทำให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานด้านความมั่นคงทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นสำคัญ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของยุคโลกาภิวัตน์ แม้ว่าในความเป็นจริง การพยายามผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบราชการและปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้ทันการเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นไปอย่างจำกัด กระนั้นมันกลับสร้างปัญหาให้กับรัฐบาลทักษิณอย่างมาก เพราะการปฏิรูปของทักษิณถูกมองว่า "เร็วเกินไป ถอนรากถอนโคนเกินไปสำหรับคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นพวกรอยัลลิสต์ ทหาร ข้าราชการ และพวกอนุรักษนิยม" เพราะคนเหล่านี้ปฏิเสธที่จะปรับตัวนั่นเอง (Suehiro 2014, 299)

ในด้านงบประมาณของกองทัพก็ถูกปรับลดลงอย่างช้า ๆ ตลอดช่วงรัฐบาลทักษิณ โดยงบประมาณของกระทรวงกลาโหมลดจากร้อยละ 7.5 ของงบประมาณทั้งหมดในปี 2545 ลงไปที่ร้อยละ 6.3 ในปีงบประมาณ 2549 กระนั้น ต้องเข้าใจด้วยว่างบประมาณของทหารได้ถูกปรับลดลงมาก่อนรัฐบาลทักษิณแล้ว จากที่งบประมาณทหารเคยสูงถึงร้อยละ 16 ในปี 2534 หลังเหตุการณ์พฤษภาเลือดในปี 2535 ก็ค่อย ๆ ถูกปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง (Suehiro 2014, 329–30)

ในส่วนของ กอ.รมน. รัฐบาลทักษิณได้เพิ่มข้าราชการพลเรือนเข้าไปในโครงสร้างการบริหารงานของ กอ.รมน. มากขึ้น ด้วยการออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2545 โดยกำหนดตำแหน่งรองผู้อำนวยการขึ้นมาอีก 3 ตำแหน่ง ที่มาจากผู้บัญชาการกองทัพไทย ปลัดกระทรวงมหาดไทย และอีกกระทรวงหนึ่ง กำหนดให้มีตำแหน่งผู้ช่วย ผอ.รมน. เพิ่ม 4 ตำแหน่งที่มาจากผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และอธิบดีกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ขณะที่ตำแหน่ง ผอ.รมน. ยังคงเป็นนายกรัฐมนตรี และเสนาธิการทหารบกเป็นเลขาธิการ กอ.รมน. โดยตำแหน่ง ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าทักษิณเพิ่มตำแหน่งใหม่สำหรับทหารเข้าไปด้วย สัดส่วนของทหารจึงมีมากกว่าพลเรือนอยู่ดี จึงไม่ได้ส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนงานของ กอ.รมน. แต่ประการใด (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545) (ดูแผนผังที่ 3.1)

นอกจากนี้ รัฐบาลทักษิณยังทำให้ขอบข่ายการทำหน้าที่ของ กอ.รมน. ขยายลงไปสู่ประชาชนในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศมากขึ้นด้วยซ้ำ ดังเป็นที่รู้กันว่าเมื่อทักษิณ

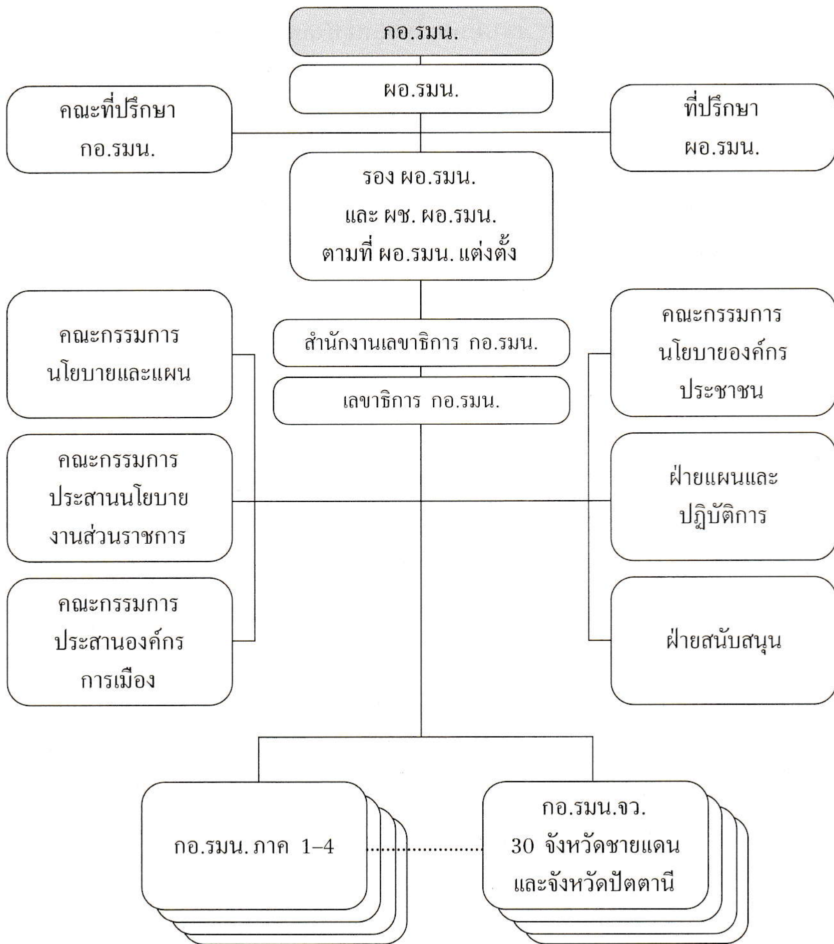
เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่นาน รัฐบาลของเขาต้องเผชิญกับกระแสความกลัวของประชาชนเกี่ยวกับการระบาดของยาบ้าหรือเมทแอมเฟตามีน จนทำให้ในปี 2545 ทักษิณประกาศใช้นโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติดทั่วประเทศ หนึ่งในแผนงานที่รัฐบาลประกาศคือ "โครงการชุมชนมั่นคงโดยยุทธศาสตร์ กอ.รมน.ชุมชน" ที่กำหนดให้ กอ.รมน. เป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่วางแผน ผลักดัน และประสานงานร่วมกับหน่วยงานรัฐภายใต้กระทรวงต่าง ๆ เพื่อป้องกันและปราบปรามปัญหายาเสพติด รวมทั้งภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในพื้นที่ชายแดนทั่วประเทศ มีการจัดทำโครงสร้างการบริหารงานใหม่เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว โดยขยายเครือข่ายของ กอ.รมน. ในระดับจังหวัดลงไปสู่ระดับอำเภอ กิ่งอำเภอ ตำบล เทศบาล ชุมชนเมือง และหมู่บ้าน (ดูแผนผังที่ 3.2) คำสั่งดังกล่าวยังตอกย้ำให้ กอ.รมน. ระดมมวลชนเพื่อเข้าร่วมในการต่อต้านภัยคุกคามรูปแบบใหม่ด้วย โดยต้องพยายามดึงนักธุรกิจ ข้าราชการ สื่อมวลชน ครู นักเรียนนิสิตนักศึกษา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ด้วย (กอ.รมน. 2545)

เช่นเดียวกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เริ่มปะทุขึ้นในปี 2547 ทักษิณไม่ลังเลที่จะใช้ปฏิบัติการทางทหารภายใต้การควบคุมของ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า (Srisompob 2013, 558) ผลก็คือ กอ.รมน. กลายเป็นหน่วยงานที่ทรงอำนาจที่สุดในการจัดการปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในช่วงท้ายของรัฐบาลทักษิณที่เขาตกเป็นเป้าของการมุ่งทำร้ายและทำลาย มีความพยายามลอบสังหารเขาด้วยการใช้รถยนต์ขนระเบิดหรือที่รู้จักกันในกรณีคาร์บอมบ์ กรณีนี้ถูกเปิดเผยให้สื่อมวลชนรับรู้ในเดือนสิงหาคม 2549 โดยมีการกล่าวหาว่า พล.อ. พัลลภ ปิ่นมณี รอง ผอ.รมน. และนายทหารในสังกัด กอ.รมน. อีกสามนายอยู่เบื้องหลังแผนการลอบสังหารนี้ (*The Nation*, 25 August 2006) เหตุการณ์นี้ทำให้ทักษิณต้องการปฏิรูป กอ.รมน. แต่ยังไม่ทันที่เขาจะได้ทำอะไร ก็ถูกรัฐประหารโดย คมช. ในวันที่ 19 กันยายน 2549 เสียก่อน

เช่นเดียวกัน รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก็นิยมใช้งาน กอ.รมน. ด้วย โดยรัฐบาลอภิสิทธิ์มักใช้ประโยชน์จาก พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 อันเป็นกฎหมายที่รองรับสถานะและอำนาจหน้าที่ของ กอ.รมน. ในปัจจุบัน เป็นมรดกที่เกิดจากการผลักดันของคณะรัฐประหาร คมช. และรัฐบาล พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ ทั้งนี้ เมื่อรัฐบาลอภิสิทธิ์เข้าบริหารประเทศตั้งแต่เดือนธันวาคม 2551 ก็ต้องเผชิญกับการต่อต้านจากแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือขบวนการคนเสื้อแดงที่สนับสนุนทักษิณและพรรคการเมืองของเขา การต่อต้าน

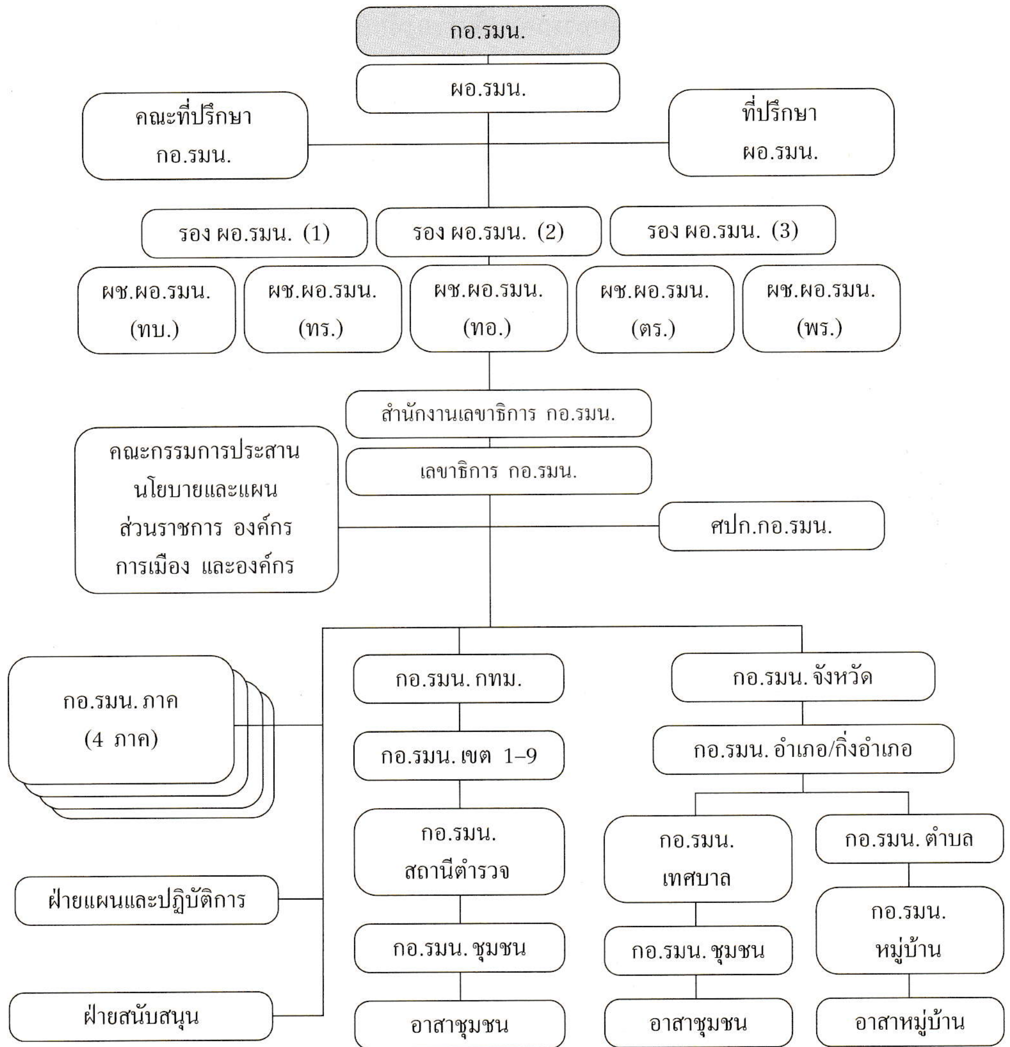
แผนผัง 3.1 โครงสร้างการบริหารงานภายในของ กอ.รมน.
ในยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

หมายเหตุ:
——— สายการควบคุมและกำกับดูแล
·········· สายสนับสนุนและประสานงาน

ที่มา: กอ.รมน. 2545, ภาคผนวก 1.

แผนผัง 3.2 โครงสร้าง กอ.รมน. ระดับชุมชนโดยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

ที่มา: กอ.รมน. 2545, ภาคผนวก 2.1.

ถูกยกระดับมากขึ้นเรื่อย ๆ โดย นปช. จัดการชุมนุมขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ สองครั้ง เรียกร้องให้อภิสิทธิ์ยุบสภาเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ เพราะ นปช. และคนเสื้อแดงเชื่อว่าอภิสิทธิ์ได้เป็นนายกรัฐมนตรีด้วยการสนับสนุนจากกองทัพที่กดดันให้บางพรรคการเมืองยุติการสนับสนุนพรรคการเมืองของทักษิณ และหันมาสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์แทน รัฐบาลอภิสิทธิ์จึงไม่ได้สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของเสียงส่วนใหญ่ของประเทศนี้ การชุมนุมครั้งแรกของ นปช. เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 25 มีนาคม–14 เมษายน 2552 และครั้งที่สองเกิดขึ้นระหว่างวันที่ 14 มีนาคม–19 พฤษภาคม 2553 การชุมนุมทั้งสองครั้งจบลงด้วยความรุนแรงและความพ่ายแพ้ของ นปช. ผู้ชุมนุมเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก

เพื่อรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว นายอภิสิทธิ์ในฐานะ ผอ.รมน. โดยตำแหน่งได้ใช้อำนาจตามมาตรา 15 ของ พ.ร.บ. ความมั่นคงฯ เพื่อจัดตั้งหน่วยงานชั่วคราวชื่อ "ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย" (ศอ.รส.) ให้ขึ้นตรงกับ กอ.รมน. พล.ต. ดิฏฐพร ศศะสมิต โฆษกของ กอ.รมน. บอกกับสื่อมวลชนว่าหน้าที่หลักของ ศอ.รส. คือจับตาความเคลื่อนไหวกิจกรรมของคนเสื้อแดงในต่างจังหวัด (*คมชัดลึก*, 20 ธันวาคม 2553) แต่ในความเป็นจริง ศอ.รส. ภายใต้การควบคุมของ กอ.รมน. มีอำนาจหน้าที่กว้างขวางกว่านั้นอย่างมาก โดยมาตรา 15 ระบุว่า ในกรณีที่มีเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและมีแนวโน้มที่จะมีอยู่ต่อไปเป็นเวลานาน แต่ยังไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน คณะรัฐมนตรีจะมีมติมอบหมายให้ กอ.รมน. เป็นผู้รับผิดชอบในการป้องกัน ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์นั้นภายในพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนดได้ มาตรา 17 ของ พ.ร.บ. ความมั่นคงฯ ได้ให้อำนาจแก่ ผอ.รมน. จัดตั้งศูนย์อำนวยการเพื่อปฏิบัติภารกิจดังกล่าวได้ และมาตรา 18 ผอ.รมน. โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจบังคับให้ประชาชนกระทำการดังต่อไปนี้

1. ห้ามเข้าหรือให้ออกจากบริเวณพื้นที่ อาคาร หรือสถานที่ที่กำหนดในห้วงเวลาที่ปฏิบัติการ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
2. ห้ามออกนอกเคหสถานในเวลาที่กำหนด
3. ห้ามนำอาวุธออกนอกเคหสถาน
4. ห้ามใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ

5. ให้บุคคลปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเกี่ยวกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (ราชกิจจานุเบกษา 2551, 27 กุมภาพันธ์, 33–34)

ในช่วงเวลาที่รัฐบาลอภิสิทธิ์บริหารประเทศไม่ถึง 2 ปีนี้ ได้มีการออกคำสั่งจัดตั้ง ศอ.รส. ถึง 4 ครั้ง คือระหว่างวันที่ 29 สิงหาคม–1 กันยายน 2552, 18–22 กันยายน 2552, 15–25 ตุลาคม 2552, และ 24 กุมภาพันธ์–25 มีนาคม 2554 (ราชกิจจานุเบกษา 2552ก, 21 กันยายน, 87; ราชกิจจานุเบกษา 2552ข, 26 ตุลาคม, 113; ราชกิจจานุเบกษา 2552ค, 21 ธันวาคม, 89; ราชกิจจานุเบกษา 2554, 17 มีนาคม, 56)

นอกจากนี้ เมื่อสถานการณ์ตึงเครียดมากขึ้น รัฐบาลอภิสิทธิ์ได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงถึง 2 ครั้ง คือระหว่างวันที่ 11–24 เมษายน 2552 และวันที่ 8 เมษายน 2553 ไปจนถึงสิ้นปี 2553 ในการประกาศช่วงที่สองนี้เองที่รัฐบาลได้จัดตั้ง "ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน" (ศอฉ.) มีนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นประธาน โดยผู้นำกองทัพและ กอ.รมน. มีบทบาทนำในหน่วยงานนี้ และนำไปสู่การปราบปรามผู้ชุมนุมคนเสื้อแดงอย่างรุนแรงในวันที่ 10 เมษายน และ 14–19 พฤษภาคม 2553 ส่งผลให้มีพลเรือนเสียชีวิต 84 คน เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจอีก 10 นาย และบาดเจ็บอีกราว 2,000 คน (ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุมกรณี เม.ย.–พ.ค. 53 2555)

กล่าวได้ว่าบทบาทของ กอ.รมน. โดดเด่นและขยายอย่างกว้างขวางภายใต้รัฐบาลอภิสิทธิ์ ซึ่งเป็นผลจากการที่พรรคประชาธิปัตย์พึ่งพิงการสนับสนุนอย่างมากจากกองทัพและชนชั้นนำรอยัลลิสต์ เพื่อให้ตนได้เป็นรัฐบาลและเพื่อรับมือกับผู้ชุมนุมคนเสื้อแดง

ล่าสุด กรณีที่น่าผิดหวังที่สุดก็คือ ณ ปี 2566 พรรคเพื่อไทยก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงภายในของกองทัพ และยังคิดจะขยายบทบาทด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองให้กับกองทัพต่อไป ทั้ง ๆ ที่ตลอด 9 ปีภายใต้ระบอบ คสช. พรรคเพื่อไทยได้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของกองทัพและรัฐบาลประยุทธ์ไม่น้อย อีกทั้งในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในปี 2566 ทั้งพรรคก้าวไกลและพรรคเพื่อไทยก็ประกาศว่าตนมีนโยบายปฏิรูปกองทัพและยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหาร นอกจากนี้หลังผลการเลือกตั้งในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ชี้ว่าพรรคก้าวไกลได้จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรมากเป็นอันดับหนึ่ง และพรรคก้าวไกลทำหน้าที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคเพื่อไทยก็ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจ (หรือ MOU—Memo-

randum of Understanding) ร่วมกับพรรคก้าวไกลและพรรคการเมืองอื่นอีก 6 พรรค เพื่อเป็นการประกาศเจตจำนงว่าพรรคร่วมรัฐบาลจะร่วมกันผลักดันการปฏิรูปกองทัพให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย โดยยึดหลักความโปร่งใส ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และผลประโยชน์สูงสุดของประชาชน (*ThaiPublica*, 22 พฤษภาคม 2566) แต่เหตุการณ์กลับพลิกจากหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อพรรคก้าวไกลไม่ได้รับเสียงสนับสนุนเพียงพอจากวุฒิสมาชิก พรรคเพื่อไทยจึงเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลแทน และจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ โดยมีนายเศรษฐา ทวีสิน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายสุทิน คลังแสง สส. พรรคเพื่อไทยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

แต่เมื่อนายเศรษฐาแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา กลับไม่ปรากฏนโยบายยกเลิกการบังคับเกณฑ์ทหารและปฏิรูปกองทัพเลย จึงทำให้รัฐบาลเศรษฐาถูกวิพากษ์วิจารณ์จากพรรคก้าวไกลว่าเป็น “ส่วนต่อขยายของระบอบประยุทธ์” ประชาชนบนโซเชียลมีเดียประณามพรรคเพื่อไทยด้วยถ้อยคำรุนแรง เช่น #รัฐบาลตระบัดสัตย์ เป็นต้น จนเศรษฐาต้องให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่าเรื่องการปฏิรูปกองทัพนั้น “ที่ผ่านมาตนไม่เคยใช้คำว่าปฏิรูปกองทัพ ใช้คำว่าพัฒนามาโดยตลอด” (*Workpoint Today*, 31 ตุลาคม 2566) อีกทั้งพรรคเพื่อไทยไม่เคยมีนโยบายยุบเลิก กอ.รมน. แต่ต้องการให้ กอ.รมน. “มีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงทางประชาธิปไตย ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในยามวิกฤตก็พร้อมช่วยเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชนด้วย” (*มติชน*, 2 พฤศจิกายน 2566) เช่นเดียวกัน สุทิน คลังแสง กล่าวว่าแนวทางในการป้องกันไม่ให้กองทัพแทรกแซงการเมืองนั้น จะต้องให้กองทัพมีบทบาทในด้านอื่น ๆ มากขึ้น เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม แก้ไขภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดกับประชาชน แก้ไขความยากจน และปัญหายาเสพติด เพื่อให้ทหารมีความใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น (*ประชาไท*, 13 กันยายน 2566)

รัฐบาลเศรษฐากำลังดำเนินรอยตามรัฐบาลชวน รัฐบาลทักษิณ และรัฐบาลอภิสิทธิ์อย่างน่าเศร้า ในด้านหนึ่งเพราะพวกเขาไม่กล้าที่จะท้าทายอำนาจของกองทัพ แต่พยายามเอาใจกองทัพด้วยการมอบหมายภารกิจด้านพลเรือนให้กับกองทัพมากขึ้น ปล่อยให้กลไกความมั่นคงภายในของกองทัพเติบโตมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่งเพราะรัฐบาลพลเรือนมักประเมินผลกระทบของกิจการพลเรือนของกองทัพต่ำเกินไป ในภาวะปกติ งานกิจการพลเรือนของกองทัพไม่เพียงแย่งชิงงบประมาณที่ควรให้กับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในประเด็นปัญหาต่าง ๆ แต่ยังเปิดโอกาสให้กองทัพสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น เป็นโอกาสที่กองทัพสามารถ

ใช้ฟื้นฟูความนิยมของประชาชนมากขึ้น และในภาวะที่การเมืองตึงเครียดขัดแย้ง กิจการพลเรือนของกองทัพสามารถแปรเปลี่ยนเป็นเครื่องมือทางการเมืองได้อย่างดี (จะกล่าวถึงประเด็นนี้อย่างละเอียดในบทที่ 4–6) ในขณะที่ภาคประชาชนเรียกร้องให้กองทัพกลับสู่กรมกอง เป็นทหารอาชีพ ต้องปฏิรูปตนเองให้สอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยและโลกาภิวัตน์ โครงการกิจการพลเรือนที่รัฐบาลพลเรือนเป็นผู้มอบให้นี้กลับทำให้กองทัพแทรกซึมเข้าสู่สังคมได้มากขึ้นโดยมีทั้งความชอบธรรมและงบประมาณ บรรดานายทหารในกองทัพย่อมยินดีต้อนรับโอกาสเช่นนี้เพื่อแสดงให้ประชาชนเห็นว่ากองทัพยังมีประโยชน์อีกหลายด้านต่อสังคมแม้ว่าภัยคุกคามหลายด้านลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

ความไม่รู้เกี่ยวกับกิจการของกองทัพทำให้นักการเมืองเชื่อว่าโครงการเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้ไม่มีพิษมีภัยต่อรัฐบาลพลเรือน เป็นงานที่ปลอดจากการเมือง แต่สามารถทำให้กองทัพพึงพอใจได้เพราะรัฐบาลจะยังคงจัดสรรงบประมาณให้กองทัพมีบทบาทมีเกียรติมีศักดิ์ศรี เป็นหนึ่งในวิธีการที่จะช่วยป้องกันไม่ให้กองทัพยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนอีก ซึ่งประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาก็ได้พิสูจน์ให้เห็นครั้งแล้วครั้งเล่าว่าพวกเขาคิดผิด

กองทัพกับแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

ควรกล่าวถึงบริบททางวิชาการที่ถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการขยายบทบาทด้านเศรษฐกิจสังคมใหม่นี้ให้กับกองทัพด้วย กล่าวคือ ในยุคหลังสงครามเย็น วงวิชาการตะวันตกที่ศึกษาเรื่องความมั่นคงของโลก ได้เสนอแนวคิด “ภัยคุกคามรูปแบบใหม่” (Non-traditional security threats) หรือความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) ขึ้นมา ภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ ได้แก่ การก่อการร้าย ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนา ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การโยกย้ายถิ่นฐาน ผู้อพยพ โรคระบาด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวเริ่มเผยแพร่เข้าสู่วงวิชาการไทยช่วงทศวรรษ 2540 (ดูตัวอย่างงานวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้ สุรชาติ 2543, 2545) แน่นอนว่าทหารไทยย่อมพอใจที่จะโอบรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ไว้เป็นภารกิจของตนเอง อะไรที่เข้าข่ายภัยคุกคามของชาติ กองทัพย่อมถือว่าตนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบนี้ด้วย

การผนวกภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ไว้เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจของรัฐเริ่มขึ้นในกลางทศวรรษ 2540 โดยเอกสาร “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2546–

2549)” ที่เขียนขึ้นโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) (สภาความมั่นคงแห่งชาติ 2546) ระบุถึงปัญหาเศรษฐกิจสังคมการเมืองหลากหลายรูปแบบที่รัฐจะต้องเร่งแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง สี่ปีต่อมาในเอกสาร “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2550–2554)” สมช. บัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็น “ความเสี่ยงทางด้านความมั่นคงภายในประเทศที่รุนแรง” ได้แก่ การขาดความสามัคคีของคนในชาติ การกระทำที่กระทบต่อความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ การก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหายาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมือง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาดร้ายแรง และปัญหาเศรษฐกิจ สมช. ยังระบุถึงบทบาทของกองทัพที่จะต้องเข้ามาช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามเหล่านี้ด้วย (สภาความมั่นคงแห่งชาติ 2550)

เมื่อ สมช. อันเป็นหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่บัญญัติว่าอะไรคือความมั่นคงและภัยคุกคามของชาติปูทางไว้เช่นนั้น ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ก็ปรากฏมากขึ้นในแผนงานของ กอ.รมน. และกองทัพนับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา แม้แต่ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในขณะดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก และเลขาธิการ กอ.รมน. ยังเขียนงานวิจัยเสนอต่อวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรในหัวข้อ “กองทัพไทยกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่: การปรับบทบาทของกองทัพไทยเพื่อรองรับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์” ซึ่งความขัดแย้งของการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดงเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่ พล.อ. ประยุทธ์ให้ความสำคัญในฐานะภัยความมั่นคงของชาติรูปแบบใหม่ รายงานฉบับนี้ยังแสดงให้เห็นความปรารถนาของ พล.อ. ประยุทธ์ที่ต้องการให้กองทัพและ กอ.รมน. มีบทบาทในปัญหาเหล่านี้มากขึ้น (ประยุทธ์ 2551) พล.อ. อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก ก็เคยย้ำว่าทหารอาชีพที่ดีจะต้องมีบทบาทในการปกป้องสถาบันกษัตริย์ ตลอดจนการปราบปรามยาเสพติด การลักลอบค้าอาวุธสงคราม และปัญหาคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย (*ข่าวสด*, 13 พฤษภาคม 2562) เมื่อพิจารณาโครงสร้างการบริหารงานของ กอ.รมน. ยุคใหม่ก็พบว่าถูกออกแบบเพื่อรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่สารพัดชนิด (ดูแผนผังที่ 3.3)

อย่างไรก็ตาม ควรระบุไว้ให้ชัดเจนว่ากองทัพมีบทบาทด้านการพัฒนา โรคระบาด ปัญหายาเสพติด และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจ ซึ่งมีมานานก่อนปี 2550 เพียงแต่โครงการเหล่านี้ไม่ได้ถูกนิยามว่าเป็นภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ (สำนักงบประมาณ 2548) แต่หลังปี 2550 เป็นต้นมา แผนงานเกี่ยวกับภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ก็ขยายตัวเป็นดอกเห็ด

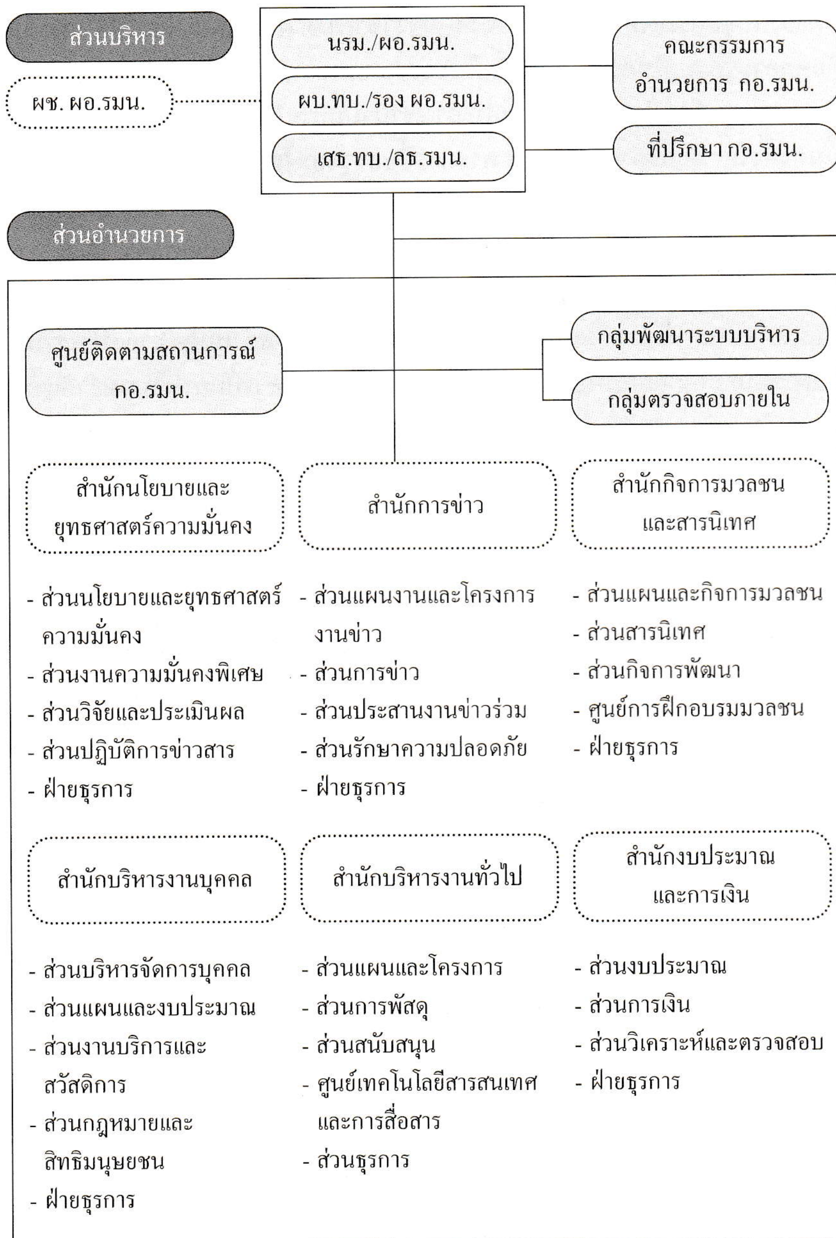
ไปทุกเหล่าทัพ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

อันที่จริงปรากฏการณ์การจัดการกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในไทยนี้เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับจุดประสงค์เดิมของแนวคิดนี้ในวงวิชาการต่างประเทศ กล่าวคือ แนวคิดภัยคุกคามรูปแบบใหม่นี้เริ่มก่อตัวขึ้นในช่วงปลายสงครามเย็น โดยนักวิชาการมองว่าในยุคสงครามเย็น รัฐต้องจัดสรรงบประมาณจำนวนมหาศาลให้กับหน่วยงานด้านความมั่นคงทั้งทหารและตำรวจ โดยเฉพาะการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ราคาแพง ทำให้งบประมาณด้านการศึกษา สาธารณสุข และการพัฒนาด้านอื่น ๆ ถูกเบียดบังไป แต่เมื่อโลกคอมมิวนิสต์อ่อนแอลง สงครามเย็นกำลังยุติลง ภัยคุกคามรูปแบบเก่า ได้แก่ การรุกรานระหว่างประเทศ และการต่อสู้ระหว่างอุดมการณ์คอมมิวนิสต์กับทุนนิยมเสรีกำลังลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ ฉะนั้น เมื่อสงครามเย็นยุติลง งบประมาณที่จัดสรรให้กับการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบเก่าก็ควรลดลงด้วย รัฐควรหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาอื่น ๆ ที่กระทบต่อชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะหากรัฐไม่จัดการปัญหาเหล่านี้ก็จะส่งผลต่อความไม่มั่นคงของรัฐและสังคมในที่สุด ข้อเสนอของนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องภัยคุกคามรูปแบบใหม่คือ รัฐพึงลดความสำคัญด้านการทหาร แล้วจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานพลเรือนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Caballero-Anthony and Cook, 2013) แต่ในประเทศไทย เมื่อปัญหาเหล่านี้ถูกเรียกขานด้วยคำว่า "ความมั่นคง" ก็กลับกลายเป็นโอกาสที่ทหารจะเข้ามามีบทบาทและขอมีส่วนแบ่งในงบประมาณด้วย ทั้งนี้ นักวิชาการไทยเองก็ไม่เห็นอันตรายที่กองทัพขยายบทบาทของตนเข้ามาในอาณาบริเวณนี้แต่ประการใด

กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ จุดประสงค์ดั้งเดิมของแนวคิดภัยคุกคามรูปแบบใหม่และความมั่นคงของมนุษย์คือต้องการลดบทบาทและอิทธิพลของทหารในสังคม (demilitarization) จัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานพลเรือนเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองภายในประเทศ แต่สิ่งที่เกิดในสังคมไทยกลับเป็นตรงกันข้าม คือปัญหาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองถูกทำให้กลายเป็นเรื่องของความมั่นคงแบบทหาร (securitization) เปิดโอกาสให้ทหารเข้ามามีอิทธิพลครอบงำการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีคิดและวิธีการแบบทหาร (militarization) พวกเขาฉวยใช้วลี "ความมั่นคงรูปแบบใหม่" และ "ความมั่นคงของมนุษย์" กับกิจการพลเรือนของทหารที่สืบทอดมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นนั่นเอง

ข้อมูลที่ยกมาข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าพรรคการเมืองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทที่แท้จริงของกิจการความมั่นคงภายในของทหาร

แผนผัง 3.3 โครงสร้างการบริหารงานภายในของ กอ.รมน. ในปี 2555

ส่วนประสานงาน

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 1
(ยาเสพติด)

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 2
(คนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง
โดยผิดกฎหมาย)

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 3
(การก่อการร้ายและ
อาชญากรรมข้ามชาติ)

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4
(ความมั่นคงพิเศษ)

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5
(ความมั่นคงเฉพาะพื้นที่)

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 6
(โครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ)

หน่วยปฏิบัติงานในระดับพื้นที่

กอ.รมน. ภาค 1–4

กอ.รมน. จังหวัด/กทม.

ศูนย์อำนวยการ หรือหน่วยงานอื่นๆ
ที่จัดตั้งตามความจำเป็นของสถานการณ์

ที่มา: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร 2555, 13.

น้อยมาก รัฐบาลพลเรือนที่ผ่านมาไม่ตระหนักเลยว่าตนได้สร้างโอกาสมากมายให้ทหารแผ่ขยายเครือข่ายการทำงานซึมลึกเข้าสู่ประชาชนมากเพียงใด

การควบคุมระบอบประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่

นักวิชาการหลายคนที่ศึกษาการเมืองไทยมีความเห็นพ้องกันประการหนึ่งว่า จุดมุ่งหมายของการรัฐประหารในปี 2549 และ 2557 นั้นใหญ่กว่าการขับไล่รัฐบาลของทักษิณและยิ่งลักษณ์ แต่มีสาเหตุมาจากการที่ชนชั้นนำจารีตไม่ไว้วางใจนักการเมืองผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในชนบท และระบอบประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่ ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงที่มีต่อนักการเมืองและระบอบประชาธิปไตยเสียงส่วนใหญ่นี้ยังแพร่กระจายในหมู่ชนชั้นกลางในเมืองด้วย ความรู้สึกนี้เติบโตและหยั่งรากลึกลงเรื่อย ๆ ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 อันเป็นช่วงเวลาที่การเมืองแบบการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมของประชาชนขยายตัวมากขึ้น

ภายหลังจาก พล.อ. เปรมตัดสินใจไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้งในปี 2531 บทบาททางการเมืองโดยตรงของทหารและข้าราชการค่อย ๆ ลดลง พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงนับว่า พล.อ. ชาติชายเป็นนายกรัฐมนตรีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนแรกนับตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา ในช่วงเวลาที่บริหารประเทศไม่ถึงสามปีนี้ รัฐบาลชาติชายถูกสื่อมวลชนเรียกขานอย่างดูแคลนว่าเป็น "บุฟเฟต์คาบิเนต" ในความหมายว่าเป็นคณะรัฐมนตรีที่โกงกินกันอิ่มหนำสำราญอย่างไม่มีขีดจำกัด ฉะนั้น เมื่อคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลชาติชายในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ก็ไม่ปรากฏการประท้วงต่อต้านจากสาธารณชนไทย หลังจาก รสช. ถูกประท้วงขับไล่จากประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาเลือด 2535 รัฐบาลจากการเลือกตั้งผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาบริหารประเทศ แต่ไม่มีรัฐบาลใดที่อยู่ครบวาระ 4 ปีเลย จนกระทั่งพรรคไทยรักไทยของทักษิณชนะการเลือกตั้งในปี 2544 ทักษิณเป็นรัฐบาลจากการเลือกตั้งเพียงรัฐบาลเดียวนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่สามารถบริหารประเทศจนครบวาระ

กระนั้น ในช่วงปลายของรัฐบาลทักษิณนี่เอง เขาก็ต้องประสบกับกระแสต่อต้านจากกลุ่มประชาสังคม สื่อมวลชน และนักวิชาการ ที่รวมตัวกันในนามกลุ่ม "พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย" แม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2548 กระแสต่อต้านรัฐบาลกลับเข้มข้นรุนแรงขึ้น จนกระทั่งนำ

ไปสู่การรัฐประหารโดย คมช. ในวันที่ 19 กันยายน 2549 เป็นการรัฐประหารที่ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากคนหลากหลายกลุ่มโดยเฉพาะผู้มีชื่อเสียงในสังคมและคนชั้นกลางในเมืองใหญ่ ๆ ข้ออ้างเพื่อสนับสนุนการรัฐประหารยังวนเวียนอยู่กับประเด็นภัยคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์ โจมตีการทุจริตในหมู่นักการเมือง การซื้อสิทธิขายเสียงในหมู่ชาวชนบท โดยเฉพาะประชาชนในภาคเหนือและภาคอีสานผู้เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรคทักษิณ พวกเขาเรียกร้องการเมืองที่ขาวสะอาดโดยคนดี ซึ่งนี่เป็นประเด็นสำคัญที่ครอบงำการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาธิปไตยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2530 (Thongchai 2008, 24–27)

หลังการรัฐประหาร 2549 มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พยายามทำความเข้าใจพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในต่างจังหวัด โดยชี้ว่าคำอธิบายเรื่องชาวบ้านซื้อสิทธิขายเสียงมีความบกพร่องอย่างไร ไม่สามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกของประชาชนได้อย่างน่าพอใจอีกต่อไป ในทางตรงกันข้าม การตัดสินใจเลือกผู้แทนของประชาชนซับซ้อนมากขึ้น มีปัจจัยหลายประการที่พวกเขานำมาคำนวณร่วมกัน เช่น นโยบายของพรรคการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับนักการเมืองมีมากน้อยเพียงใด เป็นต้น (เช่น อภิชาต, ยุกติ และนิติ 2556; Walker 2012) แต่ก็น่าเสียดายว่าวาทกรรมที่ว่าคนชนบทและคนจนเป็นพวกซื้อสิทธิขายเสียง เป็นพวกโง่-จน-เจ็บได้ฝังรากอยู่ในความเข้าใจของคนชั้นกลางในเมืองและสื่อมวลชนส่วนใหญ่จนยากที่พวกเขาจะยอมรับและเคารพการตัดสินใจทางการเมืองของคนต่างจังหวัด ทัศนะดังกล่าวจึงทำให้ชนชั้นนำและชนชั้นกลางช่วยกันลดคุณค่าของประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่ และสนับสนุนการโค่นล้มรัฐบาลจากการเลือกตั้งด้วยการรัฐประหาร นอกจากนี้ ความนิยมอย่างล้นหลามและไม่เสื่อมคลายต่อทักษิณในหมู่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในต่างจังหวัดและในหมู่คนชั้นกลางระดับล่างในเมืองต่าง ๆ จนนำไปสู่การก่อตัวของคนเสื้อแดง อันเป็นขบวนการประชาชนที่ใหญ่ที่สุดที่ประเทศนี้เคยมีมา ได้กลายเป็นสิ่งท้าทายต่ออำนาจของชนชั้นนำจารีตที่ครอบงำการเมืองไทยมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมันเกิดขึ้นในช่วงปลายรัชสมัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 ก็ยิ่งเพิ่มความวิตกกังวลต่อสถานะของพระราชอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ที่จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ทั้งหมดนี้ทำให้ชนชั้นนำจารีตจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะทำให้พวกเขาสามารถควบคุมทิศทางการเมืองในช่วงของการเปลี่ยนรัชสมัยให้ได้ (Thongchai 2014; Kasian 2016)

ความวิตกกังวลเกี่ยวกับภัยคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์และการปกป้องคุ้มครองสถาบันกษัตริย์จึงปรากฏอยู่ทั่วไปในแผนยุทธศาสตร์และแผนงานของกองทัพ กอ.รมน.

และหน่วยงานหลักของชาติ ได้แก่ "นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ 2558–2564" ของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (2558, 5) และ "ยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร" ปี 2555–2559 และปี 2560–2564 ของ กอ.รมน. (2555ข; 2560) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560–2564) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (2562–2565) และแผนการปฏิรูปประเทศ (กองทัพบก 2563, ภาคผนวก ข.) และงบประมาณประจำปีของกระทรวงกลาโหม ข้อความต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของความวิตกกังวลดังกล่าว

> จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชาติเกิดความขัดแย้งทางความคิดในเรื่องต่าง ๆ อาทิ การเมือง การปกครอง ความเชื่อทางศาสนาและความไม่เท่าเทียมทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับกติกาภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550 ที่หลายกลุ่มยังคงมีความคิดเห็นแตกต่างทำให้เกิดความแตกแยกทางสังคมลุกลามเป็นวงกว้างจนถึงระดับชุมชนและสถาบัน นำไปสู่ความขัดแย้งเผชิญหน้าและมีการพาดพิงไปถึงสถาบันเบื้องสูง ซึ่งถือว่าความขัดแย้งทางสังคมเหล่านี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งของชนในชาติ ที่ต้องเร่งแก้ไขปัญหาสันติวิธีให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง (กอ.รมน. 2555ข, 3–4)

สิ่งที่ควรย้ำคือ นับตั้งแต่รัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา ความแตกแยกของคนในชาติกลายมาเป็นภัยคุกคามที่อันตรายที่สุดในทัศนะของทหารก็ว่าได้ เพราะหากจัดการไม่ได้ก็จะทำให้ไทยกลายเป็นรัฐล้มเหลว (a failed state) และจะส่งผลให้ภัยคุกคามรูปแบบอื่น ๆ ลุกลามรุนแรงขึ้น ดังข้อความในเอกสารยุทธศาสตร์ของ กอ.รมน. ที่ว่า

> การเปลี่ยนแปลงบริบทจากการเป็นโลกาภิวัตน์ในภาพรวม จะทำให้โลกทั้งโลกกลายเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ทุกสิ่งทุกอย่างไหลเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายถึงกันหมดในลักษณะไร้พรมแดน ทำให้ส่วนต่าง ๆ เกิดการขับเคลื่อนได้ด้วยตัวเอง ส่งผลกระทบอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ไม่คาดคิด โดยเฉพาะในเรื่องการรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการทางสังคม การเมือง รัฐบาล ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตบุคคลพลเมืองของคนในชาตินั้น ๆ การรับรู้ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดของคนในชาติที่ไม่เห็นด้วย เกลียดชังหรือนิยมชมชอบต่อการกระทำที่รัฐกระทำต่อประชาชน หรือประชาชนกลุ่มบุคคลกระทำ

ต่อกัน โดยการรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ติดต่อสื่อสารทั้งภาพและเสียงได้อย่างรวดเร็วทันทีทันใดตลอดเวลาและสามารถเข้าถึงบุคคลได้ทุกหมู่เหล่า มีการพัฒนาความคิดไปสู่ความต้องการพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเป็นธรรม ความโปร่งใสและความต้องการตรวจสอบได้ สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังก่อให้เกิดความขัดแย้งในวิถีชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหลายกลุ่ม หลายเชื้อชาติ ศาสนา ที่มีความคิดว่ากลุ่มตนถูกเอารัดเอาเปรียบหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมและพยายามเรียกร้องต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของกลุ่มตน ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมขึ้นทั่วไป หากรัฐไม่เข้าใจหรือปรับตัวไม่ทัน จะนำไปสู่ความเสี่ยง (Risk) ต่อปัญหาความมั่นคงที่มีลักษณะผันผวน ซับซ้อนเหนือความคาดหมาย ควบคุมและแก้ไขได้ยาก จนอาจนำไปสู่ภาวะของรัฐที่ล้มเหลวได้ และความเป็นโลกาภิวัตน์ยังทำให้ปัญหาต่าง ๆ มีความยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาการค้ายาเสพติด การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ แรงงานเถื่อน อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ปัญหาความพยายามแบ่งแยกดินแดนของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติหรือศาสนา อาชญากรรมข้ามชาติประเภทอื่น ๆ รวมถึงปัญหาด้านสาธารณสุขที่เกิดจากโรคติดต่อร้ายแรงต่าง ๆ ปัญหาภัยธรรมชาติหรือปัญหาเส้นเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ปัญหาการขาดแคลนอาหารและพลังงาน ประกอบกับราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงโดยรวมเป็นอย่างมาก ซึ่งปัญหาเหล่านี้คือปัญหาความมั่นคงใหม่ที่เรียกว่าปัญหาความมั่นคงของสังคม (Social Security) และความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่จะกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองภายในของประเทศ (กอ.รมน. 2555ข, 1)

ข้อความข้างต้นยังสอดคล้องกับสิ่งที่ Gregory Raymond ชี้ไว้ว่าความแตกแยกของคนในชาติเป็นความวิตกกังวลที่แฝงฝังอยู่ในการรับรู้ปัญหาของทหารไทยมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางยุทธศาสตร์และวิธีการจัดการปัญหาของกองทัพ เช่น กองทัพมองว่าการเสียกรุงศรีอยุธยาถึงสองครั้งมีสาเหตุมาจากความแตกสามัคคีกันของคนในชาติ ส่งผลให้ชาติอ่อนแอล้มเหลวในด้านต่าง ๆ และพังพินาศในที่สุด จะรับมือกับภัยคุกคามจากภายนอกได้ดีหรือไม่จึงขึ้นกับการจัดการความมั่นคงภายในเป็นสำคัญ นั่นคือการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชาติ โดยความสามัคคีนี้หมายถึงการ

ทำให้คนในชาติยอมรับระเบียบทางสังคมและการเมืองที่รัฐเป็นผู้เสนอให้เท่านั้น ซึ่งวิธีการที่รัฐทหารไทยนิยมใช้ตลอดมาคือต้องทำให้ประชาชนรักในสถาบันหลักของชาติให้ได้ ด้วยการทำให้ประชาชนสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและพระปรีชาสามารถอันสูงส่งของบูรพกษัตริย์ที่ช่วยปกป้องชาติไทยไว้ให้ลูกหลานไทย ตลอดจนทำให้ชาติไทยยิ่งใหญ่เกรียงไกรมาได้จนถึงปัจจุบัน (Raymond 2018, 32–36) พวกเขาเชื่อมั่นว่าอุดมการณ์ราชาชาตินิยม (ดูมโนทัศน์นี้ใน Thongchai 2014) นี้ได้เคยทำให้รัฐไทยสามารถเอาชนะภัยคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จมาแล้ว ย่อมต้องสามารถแก้ไขปัญหาของชาติในปัจจุบันได้ด้วย

ฉะนั้น ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หลักในการรับมือกับภัยคุกคามยุคใหม่ที่ปรากฏในเอกสารของ กอ.รมน. ชิ้นนี้จึงมุ่งไปที่ "การเสริมสร้างให้ประชาชนตระหนักถึงหน้าที่ที่ต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์" "การสร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติ" "เสริมสร้างให้มวลชนมีอุดมการณ์ความรักชาติ ความจงรักภักดี และมีจิตสำนึกด้านความมั่นคงเป็นพื้นฐานที่สำคัญ" (กอ.รมน. 2555ข, 17–23) ภารกิจการควบคุมข้อมูลข่าวสารทั้งทางทีวี วิทยุ โลกอินเทอร์เน็ต รวมทั้งจัดอบรมบ่มเพาะอุดมการณ์ให้ประชาชน จึงเป็นวิธีการรับมือกับความมั่นคงที่ทหารไทยทำกันเป็นกิจวัตรก็ว่าได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นโครงการแก้ไขปัญหาความมั่นคงอะไรก็ตาม เช่น ยาเสพติด การตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาที่ดิน ก็จะต้องมีการอบรมบ่มเพาะให้ประชาชนรู้รักสามัคคีและจงรักภักดีต่อสถาบันหลักแทรกเข้าไปเป็นเนื้อหาหลักเสมอ

อย่างไรก็ดี ฝ่ายชนชั้นนำจารีตย่อมไม่สามารถปฏิเสธการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ตลอดไป ทันทีหลังการรัฐประหาร ทั้ง คมช.และ คสช. จึงประกาศให้สัญญากับประชาชนว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าคำสัญญา "ขอเวลาอีกไม่นาน" ของ คสช. ได้ถูกยืดเวลายาวออกไปถึงเกือบ 5 ปีกว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งได้ ช่วงเวลาที่พวกเขายึดอำนาจอยู่นี้ถูกใช้เพื่อบรรลุภารกิจสำคัญประการหนึ่งนั่นคือการเขียนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ช่วยวางฐานอำนาจให้กับพวกเขา พร้อม ๆ ไปกับสร้างกลไกสำหรับควบคุมและจำกัดอำนาจของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง นักการเมืองและพรรคการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 และ 2560 คือรูปธรรมที่ยืนยันความข้อนี้ (Thongchai 2014; Puangthong 2015a; Kasian 2016; Prajak and Veerayooth 2018)

หลังการรัฐประหาร 2557 ความพยายามที่จะยัดเยียดระเบียบอำนาจนิยมลงไปในระบอบประชาธิปไตยโจ่งแจ้งชัดเจนมาก ในช่วงเกือบ 5 ปีภายใต้ระบอบ คสช.

อำนาจของทหารได้ถูกแฝงฝังผ่านหลายช่องทาง อาทิ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560, การมีวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งของหัวหน้า คสช. ทั้งหมด, แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, การเปลี่ยนที่มาและขยายอำนาจให้กับองค์กรอิสระ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้ง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน ฯลฯ นอกจากนี้ ระบบการเลือกตั้งก็ถูกออกแบบเพื่อป้องกันไม่ให้รัฐบาลจากการเลือกตั้งในอนาคตเข้มแข็ง โดยทำให้โอกาสที่พรรคการเมืองจะได้เสียงส่วนใหญ่ในสภาเป็นไปได้ยากมากขึ้น, อนุญาตให้นักการเมืองย้ายพรรคได้ง่ายขึ้น เป็นต้น คสช. ยังผลักดันโครงการในพื้นที่ชนบทอีกมากมายเพื่อเอาชนะใจประชาชน เช่น โครงการประชารัฐ (Prajak and Veerayooth 2018) ซึ่งเป็นเสมือนการแข่งขันแย่งชิงความนิยมจากประชาชนที่ยังชื่นชอบและฝังใจกับนโยบายสนับสนุนคนจนและเกษตรกรของทักษิณ

พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 กับอำนาจอันล้นเหลือของ กอ.รมน.

ในขณะที่งานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทยในปัจจุบันมักให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 และ 2560 ในฐานะที่เป็นเครื่องมือขยายอำนาจของรัฐบาลทหาร แต่กลับมองข้าม พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 (ราชกิจจานุเบกษา 2551, 27 กุมภาพันธ์, 33–44) อันเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจนำแก่ กอ.รมน. ในกิจการทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต กฎหมายนี้ถือเป็นมรดกชิ้นสำคัญที่ คมช. และรัฐบาล พล.อ. สุรยุทธ์ทิ้งไว้ให้กับการเมืองไทย พ.ร.บ. นี้นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าชนชั้นนำจารีตให้ความสำคัญกับ กอ.รมน. ในฐานะกลไกการเมืองของทหารที่ตกทอดมาจากยุคสงครามเย็นมากเพียงใด มันยังแสดงให้เห็นด้วยว่าทุกครั้งที่ทหารมีอำนาจปกครองประเทศ พวกเขาจะพยายามขยายและสถาปนาอำนาจของตนไว้ในโครงสร้างของอำนาจรัฐเสมอ

ภายหลังการรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน 2549 พล.อ. สนธิ บุญยรัตกลิน หัวหน้าคณะรัฐประหาร คมช. ได้เชิญ พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และประกาศว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน 1 ปี กระนั้นก่อนจะปล่อยให้การเมืองกลับสู่ระบบการเลือกตั้งอีกครั้ง พวกเขาจำเป็นต้องจัดตั้งกลไกทางการเมืองที่เอื้อให้พวกเขาสามารถควบคุมสังคมและการเมืองได้อย่างชอบธรรมและ

แนบเนียนมากขึ้น โดยร่างแรกของ พ.ร.บ. ความมั่นคงนี้ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี พล.อ. สุรยุทธ์ในเดือนมิถุนายน 2550 และร่างสุดท้ายผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากการแต่งตั้งของ คมช. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2550 หรือเพียงสามวันก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไป พ.ร.บ. ฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2551 โดยได้ขยายอำนาจและความชอบธรรมให้แก่ กอ.รมน. หลายประการดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ได้ยกระดับสถานะทางกฎหมายของ กอ.รมน. ให้สูงยิ่งขึ้นกว่าเดิม จากองค์กรเฉพาะกิจที่ดำรงอยู่ด้วยคำสั่งของฝ่ายบริหารกลายมาเป็นองค์กรที่มีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติรองรับการดำรงอยู่ ซึ่งส่งผลให้ยากต่อการแก้ไขปรับลดอำนาจและปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่มีทหารครอบงำอยู่นี้ จะเข้าใจประเด็นนี้ได้จำเป็นต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจกฎหมายเกี่ยวกับ กอ.รมน. ในอดีตเสียก่อน

กล่าวคือ ในปี 2508 รัฐบาลถนอม-ประภาสได้ใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 แต่งตั้งประภาสให้เป็นผู้อำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ ด้วยตำแหน่งผู้อำนวยการนี้ ประภาสมีอำนาจจัดตั้งหน่วยงานเพื่อเป็นกลไกการทำงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตาม พ.ร.บ. ดังกล่าว ประภาสจึงได้จัดตั้งกองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ขึ้น (หรือ กอ.รมน.) หมายความว่า กอ.รมน. เกิดขึ้นด้วยกฎหมายระดับ "คำสั่งฝ่ายบริหาร" เท่านั้น หากจะยกเลิกหน่วยงานนี้ก็สามารถกระทำได้ด้วยคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเท่านั้น ต่อมาในยุค พล.อ. เปรม คำสั่งฝ่ายบริหารที่ขยายอำนาจและหน้าที่แก่ กอ.รมน. คือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523

หลังจาก พคท. ยุติการเป็นภัยคุกคามต่อรัฐไทย นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในปี 2543 ได้ประกาศยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ชวนไม่ต้องการยุบเลิก กอ.รมน. เขาจึงออกประกาศใหม่มารองรับการดำรงอยู่ของ กอ.รมน. นั่นคือ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2542 ว่าด้วย "การจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน" ต่อมาเมื่อทักษิณต้องการให้ กอ.รมน. มีบทบาทสนับสนุนการแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงข้างต้นไปแล้ว เขาได้ออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545 ว่าด้วย "การจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน" มาแทนที่คำสั่งที่ 187/2542 ของชวน ในแง่นี้หมายความว่าตั้งแต่ปี 2508 ที่ก่อตั้ง กอ.รมน. การดำรงอยู่ของหน่วยงานนี้ถูกรองรับด้วยคำสั่งนายกรัฐมนตรีโดยความเห็น

ชอบของคณะรัฐมนตรีเท่านั้น หากรัฐบาลในภายหน้าต้องการแก้ไขอำนาจหรือยุบเลิก กอ.รมน. ก็สามารถกระทำได้ไม่ยาก เพียงออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีและขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก็สามารถกระทำได้ ในทางตรงกันข้าม นับตั้งแต่ปี 2551 การดำรงอยู่ของ กอ.รมน. ได้รับการรับรองโดยกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ อันมีสถานะสูงกว่าคำสั่งนายกรัฐมนตรี การแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายระดับ พ.ร.บ. จะต้องกระทำผ่านรัฐสภา ซึ่งทำได้ยากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐสภาที่เกิดจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่ประกอบด้วยวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งของคณะรัฐประหาร และยังมีศาลรัฐธรรมนูญที่สามารถให้คุณให้โทษกับผู้ที่พยายามเปลี่ยนแปลงการเมืองผ่านระบบรัฐสภาอีกด้วย

การยกระดับสถานะทางกฎหมายของ กอ.รมน. ให้มีความมั่นคงมากขึ้นนี้ได้ช่วยเติมเต็มความปรารถนาของผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อร่างสร้าง กอ.รมน. ตั้งแต่ยุคเริ่มแรก นั่นคือ พล.อ. สายหยุด เกิดผล โดยในปี 2519 พล.อ. สายหยุดเคยเขียนบันทึกลับถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น แสดงความกังวลต่อสถานะชั่วคราวและไม่มั่นคงของ กอ.รมน. เขาพยายามโน้มน้าวให้เสนีย์ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้ง กอ.รมน. เพื่อทำให้ กอ.รมน. มีความมั่นคงและมีอำนาจมากขึ้นในการสั่งการ-ประสานงานหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ความพยายามของรัฐบาลในการต่อสู้กับ พคท. บรรลุประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น พล.อ. สายหยุดยังย้ำว่าตนได้เคยพยายามผลักดันเรื่องนี้กับรัฐบาลก่อนหน้านี้แล้ว แต่ไม่เป็นผล (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/147) เสนีย์เองก็ไม่ได้ทำตามความต้องการของ พล.อ. สายหยุดแต่อย่างใด เหตุผลสำคัญน่าจะเป็นเพราะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กอ.รมน. เป็นหนึ่งในองค์กรที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงจากขบวนการนักศึกษาว่าเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนในหลายพื้นที่ จึงเป็นการยากที่รัฐบาลจะผลักดันนโยบายที่สนับสนุนสถานะของ กอ.รมน. ให้สูงขึ้น พล.อ. สายหยุดจึงต้องรอจนถึงการรัฐประหารปี 2549 ความปรารถนาของเขาจึงบรรลุผล ควรบันทึกไว้ด้วยว่า พล.อ. สายหยุดมีบทบาทแข็งขันในขบวนการต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และหลังการรัฐประหาร 2557 เขายังแสดงความเห็นผ่านสื่อเรียกร้องให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญบรรจุบทบัญญัติที่อนุญาตให้พระมหากษัตริย์สามารถแทรกแซงการเมืองได้ (*Khaosod English,* 6 January 2015)

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมายได้ส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณประจำปีในทันที กล่าวคือ ในอดีตเมื่อ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานที่เกิดจากคำสั่งนายกรัฐมนตรี กอ.รมน. จึงไม่ได้รับงบประมาณประจำปีโดยตรงจากสำนักงบประมาณ ทั้งนี้ มาตรา 11 ในคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545 ชี้ว่างบประมาณสำหรับ

กอ.รมน. มาจากการจัดทำแผนงานและโครงการเสนอผ่านหน่วยงานที่ กอ.รมน. ต้องการร่วมมือด้วย และจากการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานรัฐอื่น ๆ แต่หลังจาก พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 มีผลบังคับใช้ กอ.รมน. ได้รับงบประมาณโดยตรงจากสำนักงบประมาณ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี (ดูตารางที่ 3.1) ข้อสังเกตคืองบประมาณที่ กอ.รมน.ได้รับในแต่ละปีนั้นสูงกว่างบประมาณของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และสำนักข่าวกรองแห่งชาติ (สขช.) ทั้ง ๆ ที่สององค์กรนี้เป็นหน่วยงานหลักด้านความมั่นคงของไทยมานาน เช่น ในปี 2561 กอ.รมน. ได้รับงบประมาณกว่า 10,000 ล้านบาท ส่วน สมช. ได้รับเพียง 304.8 ล้านบาท และ สขช. ได้รับ 760.1 ล้านบาท (สำนักงบประมาณ 2561, 1)

ควรขยายความเพิ่มด้วยว่า งบประมาณที่ กอ.รมน. ได้ใช้จริงนั้นมีมูลค่าสูงกว่าจำนวนเงินที่สำนักงบประมาณจัดสรรให้โดยตรง ด้วยเหตุที่ กอ.รมน. มีอำนาจสั่งการให้หน่วยงานราชการอื่น ๆ ต้องปฏิบัติตามนโยบายด้านความมั่นคงภายใน หากหน่วยงานใดได้รับคำสั่งจาก กอ.รมน. ก็ต้องใช้งบประมาณของตนดำเนินการตาม ตัวอย่างเช่น หาก กอ.รมน. มีคำสั่งให้กระทรวงศึกษาธิการจัดโครงการอบรมให้กับนักเรียนทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ค่าใช้จ่ายในการระดมนักเรียนเป็นความรับผิดชอบของโรงเรียนหรือกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบ่อยครั้งมีการระดมนักเรียนจากหลายโรงเรียนมาฟังการอบรมร่วมกัน ส่วน กอ.รมน. รับผิดชอบเพียงส่งวิทยากรของตนไปทำหน้าที่อบรมเท่านั้น

ประการที่สาม พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ให้อำนาจในการควบคุมและปราบปรามอันกว้างขวางแก่ กอ.รมน. พร้อม ๆ ไปกับปกป้องเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. จากการรับผิด (accountability) ทั้งนี้ พ.ร.บ. ฉบับนี้มีสองส่วนด้วยกัน คือส่วนที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ในภาวะปกติและภาวะไม่ปกติ

ในภาวะปกติ กอ.รมน. มีอำนาจในการติดตามตรวจสอบและประเมินแนวโน้มสถานการณ์ มีอำนาจเสนอแผนและแนวทางในการปฏิบัติงานและดำเนินการต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐนำไปปฏิบัติตามแผนและแนวทางที่เสนอมา กอ.รมน. ยังมีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานและเสริมการปฏิบัติของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความมั่นคงภายใน

ในภาวะไม่ปกติหรือกรณีที่เกิดเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายใน แต่ยังไม่ถึงขั้นต้องประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน คณะรัฐมนตรีสามารถมีมติมอบหมายให้ กอ.รมน. เป็นผู้รับผิดชอบในการป้องกัน

ตาราง 3.1 งบประมาณของ กอ.รมน. ระหว่าง พ.ศ. 2552–2561

ปี	มูลค่า (บาท)
2552	8,222,878,800
2553	8,240,272,500
2554	8,306,068,400
2555	6,915,923,000
2556	7,980,125,500
2557	8,201,570,700
2558	8,906,478,600
2559	10,200,971,600
2560	6,357,934,200
2561	10,049,512,900

ที่มา: Oliver Pye 2005, 96.

ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ หากเจ้าหน้าที่รัฐมีพฤติกรรมเป็นภัยหรือเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน กอ.รมน. มีอำนาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ออกจากพื้นที่ที่กำหนดได้ นอกจากนี้ ถ้ามีความจำเป็นที่ กอ.รมน. ต้องใช้อำนาจและหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐอื่น คณะรัฐมนตรีสามารถแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. ให้ทำหน้าที่นั้นได้ หรือสั่งให้หน่วยงานนั้นมอบอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายให้ กอ.รมน. ดำเนินการแทน ในทางปฏิบัติ ผู้อำนวยการ กอ.รมน. โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี มีอำนาจออกข้อกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามคำสั่ง กอ.รมน., ห้ามประชาชนเข้าหรือออกจากพื้นที่ อาคาร หรือสถานที่ที่กำหนดไว้, ประกาศเคอร์ฟิว, ห้ามนำอาวุธออกนอกเคหสถาน, ห้ามใช้เส้นทางหรือยานพาหนะ, ห้ามบุคคลใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์, เจ้าหน้าที่ กอ.รมน. สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานร่วมสอบสวนคดีความทางอาญาในฐานะพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

จะเห็นได้ว่าเหล่านี้เป็นอำนาจในระดับเดียวกับที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับเมื่อรัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและใช้อำนาจตาม พ.ร.ก. ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เป็นอำนาจที่อนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายของประชาชนได้ในสถานการณ์ร้ายแรง เช่น เกิดสงคราม จลาจล ภัยพิบัติร้ายแรง เป็นต้น เราเรียกสถานการณ์เช่นนี้ว่าสภาวะยกเว้น ที่รัฐอนุญาตให้ตนมีอภิสิทธิ์ที่จะละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้โดยไม่ต้องรับผิด แต่ พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 กลับไม่ระบุให้ชัดเจนว่า "เหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายใน แต่ยังไม่มีความจำเป็นต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน" คืออะไรกันแน่ ฉะนั้น เพียงแค่มีการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลก็สามารถอนุมัติอำนาจล้นเหลือให้แก่ กอ.รมน. ได้แล้ว ดังเช่นกรณีที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ประกาศจัดตั้ง ศอ.รส. และให้อำนาจ กอ.รมน. ตาม พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ระหว่างปี 2552–2554 ถึง 4 ครั้งเพื่อรับมือกับการชุมนุมของคนเสื้อแดง ฉะนั้น พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 คือการอนุญาตให้ กอ.รมน. ครอบครองอำนาจในสภาวะยกเว้นในภาวะปกตินั่นเอง

นอกจากนี้ อำนาจของ กอ.รมน. เป็นอำนาจปราบปรามที่อยู่เหนือตำรวจและศาล และอำนาจนี้ขัดกับหลักการแบ่งแยกอำนาจในการบริหารและตุลาการโดยสิ้นเชิง เพราะ กอ.รมน. คือผู้ใช้อำนาจในการบริหาร (ระงับ จับกุม ตรวจค้น ฯลฯ) ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของประชาชน แต่กลับมีอำนาจแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมได้ด้วย

ประการสำคัญ บรรดาข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำดังกล่าวข้างต้นนี้ "ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง" หมายความว่าปัจเจกบุคคลไม่สามารถฟ้องร้องเอาผิดเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานภายใต้ พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ผ่านศาลปกครองได้ แม้ว่ามาตรา 23 ของ พ.ร.บ. ความมั่นคงฉบับนี้กำหนดว่าการดำเนินคดีใด ๆ อันเนื่องมาจากข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำข้างต้นให้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม (หมายถึงทั้งศาลอาญาและศาลแพ่ง) แต่การฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมจะกระทำได้เมื่อการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในกรณีหนึ่ง ๆ ได้สิ้นสุดลงแล้ว ขณะที่การฟ้องร้องต่อศาลปกครองสามารถกระทำได้ทั้งก่อนและหลังหรือในระหว่างที่การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐกำลังดำเนินอยู่ เพื่อระงับหรือบรรเทาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และมีแต่ศาลปกครองเท่านั้นที่มีอำนาจในการสั่งยกเลิกคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของรัฐได้ ซึ่งรวมถึงตัวคำสั่งใน พ.ร.บ. ความมั่นคงด้วย ในทางตรงกันข้าม ศาลยุติธรรมทำได้เพียงพิจารณาคดีเป็นกรณี ๆ ไป ต่อให้คำสั่งดัง

กล่าวของรัฐละเมิดกฎหมายและสิทธิของประชาชน ศาลยุติธรรมก็ไม่สามารถสั่งยกเลิกคำสั่งดังกล่าวได้ เจ้าหน้าที่รัฐจึงยังสามารถใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ไปละเมิดสิทธิของปัจเจกชนในกรณีอื่นๆ ได้ต่อไป (International Commission of Jurists 2010, 72–73) นอกจากนี้ บทลงโทษต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำผิดกลับเบาบางมาก คือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ทั้งๆ ที่อำนาจหน้าที่ที่ พ.ร.บ. ความมั่นคงได้มอบให้แก่ กอ.รมน. ในภาวะไม่ปกตินี้อนุญาตให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตของประชาชนอย่างเกินเลย

ประการที่สี่ อำนาจของกองทัพบกในการควบคุม กอ.รมน. มีมากขึ้นและกีดกันอำนาจของฝ่ายพลเรือนในตำแหน่งสำคัญ กล่าวคือ แม้ว่าในทางกฎหมาย กอ.รมน. ยังอยู่ใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีเป็น ผอ.รมน. แต่ได้กำหนดให้รองผู้อำนวยการ กอ.รมน. (รอง ผอ.รมน.) ต้องเป็นผู้บัญชาการทหารบก และเลขาธิการ กอ.รมน. ต้องเป็นเสนาธิการทหารบกโดยตำแหน่งเท่านั้น และหากนายกรัฐมนตรีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการได้ ต้องมอบอำนาจให้รองผู้อำนวยการปฏิบัติหน้าที่แทนเท่านั้น ซึ่งจุดนี้ต่างจากคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545 ที่ลงนามโดยทักษิณ ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีสามารถแต่งตั้งใครเป็นรอง ผอ.รมน. ก็ได้ และหากนายกรัฐมนตรีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ผอ.รมน. ก็สามารถแต่งตั้งรองนายกรัฐมนตรีให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตนได้ จะเห็นได้ว่าแม้ว่าในอนาคต ต่อให้ผู้อำนวยการ กอ.รมน. จะเป็นพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ตำแหน่งสำคัญถูกกำหนดให้ต้องเป็นทหารเท่านั้น ยังไม่นับว่าในทางปฏิบัติตำแหน่งบริหารในหน่วยงานย่อยของ กอ.รมน. ก็เป็นทหารทั้งหมด (ดูแผนผังที่ 3.2)

ประการที่ห้า พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ได้ให้อำนาจแก่ กอ.รมน. ในลักษณะที่ทับซ้อนกับ สมช. และในบางกรณี กอ.รมน. มีอำนาจเหนือกว่าด้วยซ้ำ กล่าวคือ ในขณะที่คำสั่ง 158/2545 ที่ประกาศใช้โดยทักษิณ กำหนดไว้ในมาตรา 3 ว่าให้ กอ.รมน. นำนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในและพื้นที่บริเวณชายแดนที่กำหนดโดย สมช. ไปปฏิบัติ และมาตรา 11 กำหนดว่า กอ.รมน. จะต้องเสนอแผนงาน/โครงการประจำปีเพื่อให้ สมช. พิจารณาเพื่อขออนุมัติงบประมาณก่อน แต่อำนาจดังกล่าวของ สมช. กลับหายไปเมื่อประกาศใช้ พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 กอ.รมน. สามารถเสนอแผนงานและยุทธศาสตร์ของตนต่อ ครม. ได้โดยตรง และเมื่อ ครม. อนุมัติ หน่วยงานอื่นๆ จะต้องนำไปปฏิบัติตาม ภารกิจของ กอ.รมน. จึงซ้ำซ้อนกับ สมช. อย่างเห็นได้ชัด แต่สิ่งที่ต่างกันคือองค์ประกอบของ สมช. มีข้าราชการ

พลเรือนมากกว่าทหาร ในแง่นี้หมายความว่าแนวคิดและปฏิบัติการแบบทหารจะครอบงำนโยบายและมาตรการความมั่นคงภายในของไทยอย่างชัดเจน ต่อให้ในอนาคตประเทศไทยมีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง แต่หาก พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ยังมีผลบังคับใช้ การประเมินและวางแผนเพื่อรับมือกับปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศก็ยังจะถูกครอบงำจากทหารอยู่เช่นเดิม

ประการที่หก พ.ร.บ. ความมั่นคง 2551 ให้อำนาจของทหารอยู่เหนือข้าราชการพลเรือนอย่างเบ็ดเสร็จ ในปัจจุบัน กอ.รมน. ขยายสาขาออกไป 4 ภูมิภาค 77 จังหวัด รวมทั้งกรุงเทพฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดดำรงตำแหน่ง ผอ.รมน. จังหวัดโดยตำแหน่ง แต่ขึ้นตรงกับ ผอ. รมน. ภาคที่เป็นแม่ทัพภาคโดยตำแหน่ง รวมทั้งรอง ผอ. รมน.จังหวัดยังเป็นเจ้าหน้าที่ทหารจาก กอ.รมน. อีกด้วย

ประการสุดท้าย เมื่อผนวกอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายตาม พ.ร.บ. ความมั่นคงนี้เข้ากับนิยามความมั่นคงภายในอันกว้างขวางที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ของ กอ.รมน. ระหว่างปี 2555–2564 จะเห็นว่าครอบคลุมหลายหัวข้อ ตั้งแต่การกระทำที่ละเมิดสถาบันกษัตริย์ ความแตกต่างทางอุดมการณ์และความคิดของคนไทย สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ แรงงานต่างด้าวและคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กอ.รมน. 2555ข; 2560)

พล.อ. ประยุทธ์ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและผู้อำนวยการ กอ.รมน. ด้วยดูจะนิยมชมชอบการทำงานของ กอ.รมน. อย่างมาก เขามักมอบหมายภารกิจด้านการเมืองที่สำคัญให้ กอ.รมน. เป็นผู้ดำเนินการ อาทิ มอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานโครงการตามนโยบายปรองดองแห่งชาติของรัฐบาล ด้วยการจัดตั้งศูนย์ปรองดองขึ้นในทุกจังหวัด (*Reuters*, 30 May 2014) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อสร้างความปรองดอง (*ประชาไท*, 7 มีนาคม 2560) รัฐบาลประยุทธ์ยังให้ กอ.รมน. รับผิดชอบรวบรวมและพิจารณาวาระสำหรับการปฏิรูปแห่งชาติและแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้วย (*มติชน*, 6 กุมภาพันธ์ 2560) นอกจากนี้ กอ.รมน. ยังได้รับคำสั่งให้จัดชุดวิทยากรร่วมกับกระทรวงมหาดไทยเพื่ออบรมประชาชนในโครงการ "ประชาธิปไตยไทยนิยม-ยั่งยืน" อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการประชารัฐ โดยให้ทำครอบคลุมหมู่บ้าน 83,000 แห่งทั่วประเทศ (*ประชาชาติธุรกิจ*, 15 กุมภาพันธ์ 2561)

กิจการความมั่นคงภายในครอบจักรวาลในปัจจุบัน

ในส่วนนี้ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่า การที่นิยามความมั่นคงภายในของไทยถูกกองทัพขยายออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้นได้นำมาซึ่งรูปธรรมปัญหาในปัจจุบันอย่างไร โดยในยุคหลังการล่มสลายของ พคท. ไม่เพียงแต่ กอ.รมน. แต่ทหารทุกเหล่าทัพได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในของประเทศ มีงบประมาณและโครงการกิจการพลเรือนสารพัดชนิดในความรับผิดชอบของตนเอง และกระทำการอย่างเป็นอิสระจากหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในปัญหาเดียวกัน

เมื่อพิจารณางบประมาณรายจ่ายของกระทรวงกลาโหมอย่างละเอียด จะพบว่าภารกิจส่วนใหญ่ของกองทัพไทยนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการทหารหรือการปกป้องประเทศจากภัยคุกคามภายนอกเลย แต่กลับเป็นกิจการพลเรือนด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง โดยในที่นี้ผู้เขียนสุ่มเลือกงบประมาณประจำปี 2552 และ 2561 ที่ห่างกัน 10 ปีมาเป็นตัวอย่างในการพิจารณา ตารางที่ 3.2 แสดงให้เห็นการจัดสรรงบประมาณของกระทรวงกลาโหมในปี 2552 ให้กับแผนงานต่าง ๆ ที่หน่วยงานและเหล่าทัพทั้งหลายต้องนำไปปฏิบัติ โดยมี 10 แผนงานดังต่อไปนี้

1. สร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย
2. แก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดเร่งด่วนและปราบปรามผู้มีอิทธิพล
4. พัฒนาสุขภาพของประชาชน
5. ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวและบริการ
6. รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (เป้าหมายที่ต้องบรรลุคือ พระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ไม่มีผู้ใดล่วงละเมิดได้)
7. เสริมสร้างระบบป้องกันประเทศ
8. ป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายและการรักษาผลประโยชน์ของชาติทั้งทางบกและทางทะเล
9. ป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูความเสียหายจากภัยธรรมชาติและสาธารณภัย
10. บริหารจัดการภาครัฐ

จะเห็นว่าในบรรดา 10 แผนงานของกองทัพ มีเพียงแผนงานที่ 7 และ 8 เท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามจากภายนอกประเทศ ส่วนแผนงานที่ 10 เป็นงบประมาณสำหรับพัฒนาปรับปรุงองค์กร หมายความว่า 7 ใน 10 แผนงานเป็นเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ทั้งนี้ ฝ่ายทหารอาจโต้แย้งว่าปัญหาสามจังหวัดชายแดน

ตาราง 3.2 แผนงานและงบประมาณของหน่วยงานในสังกัด
กระทรวงกลาโหมในปีงบประมาณ 2552

แผนงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	งบประมาณ (หน่วย: ล้านบาท)
1. สร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย	*รวม*	*62.3545*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	26.7545
	กองบัญชาการกองทัพไทย	5.0000
	กองทัพบก	30.0000
	กองทัพอากาศ	0.6000
2. แก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	*รวม*	*7,824,4026*
	กองบัญชาการกองทัพไทย	50.8436
	กองทัพบก	6,273.0000
	กองทัพเรือ	1,025.5590
	กองทัพอากาศ	475.0000
3. ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดและปราบปรามผู้มีอิทธิพล	*รวม*	*277.4316*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	2.2700
	กองบัญชาการกองทัพไทย	46.4440
	กองทัพบก	179.4266
	กองทัพเรือ	32.7555
	กองทัพอากาศ	16.5355
4. พัฒนาสุขภาพของประชาชน	*รวม*	*94.3728*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	0.3287
	กองบัญชาการกองทัพไทย	0.9000
	กองทัพบก	12.5000
	กองทัพเรือ	3.7330
	กองทัพอากาศ	67.0111
5. ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวและบริการ	*รวม*	*29.7340*
	กองบัญชาการกองทัพไทย	9.0000
	กองทัพเรือ	0.7340
	กองทัพอากาศ	20.0000

แผนงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	งบประมาณ (หน่วย: ล้านบาท)
6. รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (เป้าหมาย: พระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ไม่มีผู้ใดล่วงละเมิดได้)	*รวม*	*1,222.3684*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	11.5573
	กรมราชองครักษ์	660.6896
	กองบัญชาการกองทัพไทย	249.5125
	กองทัพบก	280.0000
	กองทัพเรือ	5.6090
	กองทัพอากาศ	15.0000
7. เสริมสร้างระบบป้องกันประเทศ	*รวม*	*158,247.54051*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	6,214.9648
	กองบัญชาการกองทัพไทย	13,685.6845
	กองทัพบก	76,784.4317
	กองทัพเรือ	30,398.0577
	กองทัพอากาศ	31,164.4018
8. ป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้าย และรักษาผลประโยชน์ของชาติทั้งทางบกและทางทะเล	*รวม*	*1,831.3270*
	กองทัพบก	230.0000
	กองทัพเรือ	1,601.3270
9. ป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูความเสียหายจากภัยธรรมชาติและสาธารณภัย	*รวม*	*530.7200*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	2.3000
	กองบัญชาการกองทัพไทย	10.0000
	กองทัพบก	479.7700
	กองทัพอากาศ	15.0000
	กองทัพเรือ	23.6500
10. บริหารจัดการภาครัฐ	*รวม*	*47.1424*
	สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	2.7824
	กองบัญชาการกองทัพไทย	10.0000
	กองทัพบก	30.3600
	กองทัพเรือ	2.0000
	กองทัพอากาศ	2.0000

ที่มา: สำนักงบประมาณ 2552, 419–24.

ภาคใต้เป็นปัญหาความมั่นคงของชาติที่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพโดยตรง เพราะเป็นความขัดแย้งในระดับที่มีการใช้กองกำลังและอาวุธสงคราม ประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นความผิดพลาดของรัฐไทยตลอดมาที่มุ่งแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยวิธีการทางทหารเป็นสำคัญ และอนุญาตให้ทหารเป็นฝ่ายนำ-ครอบงำการแก้ไขปัญหานี้ตลอดมา ซึ่งจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เห็นอนาคตว่าเราจะออกจากปัญหานี้ได้อย่างไร จึงถึงเวลาที่เราต้องทบทวนการรับรู้เข้าใจปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาอย่างถอนรากถอนโคนเสียที

การที่กองทัพสามารถขยายการทำงานของตนเองออกไปได้อย่างไร้ขอบเขตเช่นนี้ก็เป็นผลมาจากการตีความว่ากองทัพจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติในทุกมิติ สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซ้ำร้ายกว่านั้นภายใต้รัฐบาลทหารของ พล.อ. ประยุทธ์ โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้การควบคุมของทหารได้ขยายออกไปสู่มิติใหม่ ๆ ที่ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในเลย อีกทั้งทหารไม่ได้มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวมาก่อน เช่น งบประมาณกระทรวงกลาโหมปี 2561 ประกอบด้วยแผนงานบูรณาการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว แผนงานบูรณาการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจภายในประเทศ แผนงานบูรณาการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ แผนงานบูรณาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก แผนงานบูรณาการพัฒนาด้านคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ แผนงานบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม ในจำนวนทั้งหมด 15 แผนงานในปี 2561 มีเพียง 2 หรือ 3 แผนงานเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านการทหารโดยตรง แต่กองทัพก็สามารถอ้างได้ว่าแผนงานเหล่านี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (ดูตารางที่ 3.3)

ข้อความจากเอกสาร *แผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563–2565) ของกองทัพบก* ที่คัดมานี้ชี้ให้เห็นขอบเขตของปัญหาความมั่นคงอันกว้างขวางในปัจจุบันที่กองทัพจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และมีบทบาทผลักดันหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

> เพื่อให้ปัญหาเดิมที่มีอยู่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจนยุติลง หรือไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ รวมทั้งให้การบริหารและการพัฒนาบ้านเมืองเดินหน้าไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยผลักดันการวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาทุกภาคส่วนในทุกประเด็นอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการหารือ วางแผน

> และยกระดับวิธีการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย การผนึกกำลังคนและทรัพยากรให้มีส่วนร่วมแบบบูรณาการอย่างแท้จริง เสริมสร้างความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานหลักและรองในการป้องกัน แก้ไขปัญหา และช่วยเหลือประชาชน ทั้งจากภัยคุกคามและปัญหาที่ส่งผลต่อความมั่นคงต่างๆ เช่น การก่อการร้าย อาชญากรรมทางไซเบอร์ การฟอกเงิน การค้ามนุษย์ การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การลักลอบค้าสินค้าเถื่อน การค้าและการแพร่ระบาดของยาเสพติด การขยายอำนาจหรือแข่งขันกันทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง รวมไปถึงปัญหาการรุกเข้ามาอย่างรวดเร็วของทุนขนาดใหญ่ เทคโนโลยียุคใหม่ การย้ายถิ่นของทุนและแรงงานข้ามชาติ ที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติและความมั่นคงของมนุษย์ ปัญหาภัยพิบัติสำคัญที่ทำให้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการความมั่นคง รวมไปถึงการส่งเสริมผลักดันหลักการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนถึงโครงการสำคัญของประเทศให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (กองทัพบก 2563, 4)

ตัวอย่างที่ดีของการขยายนิยามความมั่นคงของชาติอย่างไร้ขอบเขตก็คือโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกองทัพ โดยกองทัพอ้างว่ากิจกรรมนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่บัญญัติไว้ใน "แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (2561–2580)" ของ คสช. และ "แผนยุทธศาสตร์กองทัพบก พ.ศ. 2560–2579" ที่กำหนดให้กองทัพมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน เห็นได้ว่าการอ้างแผนยุทธศาสตร์ก็คือการอ้างตนเอง ให้ความชอบธรรมกับตนเอง (self-reference) เพราะเป็นแผนที่เขียนโดยทหารทั้งสิ้น นี่เป็นวิธีการมาตรฐานที่ทหารใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมทางกฎหมายและสร้างงานสร้างงบประมาณให้กับกิจการพลเรือนต่างๆ ของตน

บทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวของทหารที่ขยายตัวขนานใหญ่ในปัจจุบันคือโครงการ *Army Land* ที่นำเงินภาษีของประชาชนไปพัฒนาค่ายทหารทั่วประเทศให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ณ เดือนธันวาคม 2562 กองทัพบกแถลงอย่างภาคภูมิใจว่าจะเปิด *Army Land* ในค่ายทหารถึง 173 แห่งให้ประชาชนได้เยี่ยมชมในช่วงปีใหม่ โดยประชาชนจะได้ร่วมกิจกรรมสันทนาการในแบบทหาร เช่น ปีนหน้าผาจำลอง กระโดดหอ ยิงปืน เข้าชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวีรประวัติของพระมหากษัตริย์ไทย ตลอดจนการแสดงอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ฯลฯ (*ไทยรัฐ*, 19 ธันวาคม 2562; Facebook "Armyland สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬา

ตาราง 3.3 แผนงานและงบประมาณของกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2561 ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

ยุทธศาสตร์ชาติ	แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 12	ยุทธศาสตร์จัดสรร	แผนงาน	งบประมาณ (ล้านบาท)
ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง	ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน	ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง	- แผนงานยุทธศาสตร์เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ	163.5909
			- แผนงานบูรณาการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์	54.3511
			- แผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้	2,260.2339
			- แผนงานบูรณาการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าวและการค้ามนุษย์	50.1760
			- แผนงานบูรณาการป้องกันปราบปราม และบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด	327.9422
			- แผนงานยุทธศาสตร์ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านความมั่นคง	77.2000
			- แผนงานยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพการป้องกันประเทศ	74,947.5242
			- แผนงานบุคลากรภาครัฐ (ด้านความมั่นคง)	104,335.0216
			- แผนงานพื้นฐานด้านความมั่นคง	36,774.0759

ยุทธศาสตร์ชาติ	แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 12	ยุทธศาสตร์จัดสรร	แผนงาน	งบประมาณ (ล้านบาท)
ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน	ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน	ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	- แผนงานบูรณาการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและบริการ	95.0533
			- แผนงานบูรณาการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจภายในประเทศ	170.3722
	ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน	ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	- แผนงานบูรณาการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ	33.6268
	ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์	ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	- แผนงานบูรณาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก	443.0100
			- แผนงานบูรณาการพัฒนาด้านคมนาคมและระบบโลจิสติกส์	9.5600
	ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม	ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	- แผนงานบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม	781.9226

ที่มา: สำนักงบประมาณ 2561, 310–11.

กองทัพบก"[3]) ผู้เขียนไม่สามารถระบุได้ว่าโครงการท่องเที่ยวเหล่านี้คุ้มค่ากับภาษีที่ใช้ไปหรือไม่เพราะไม่มีการตรวจสอบและประเมินผลจากหน่วยงานที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่ที่ชัดเจนคือโครงการเหล่านี้ย่อมมุ่งส่งเสริมภาพลักษณ์ของทหารไทยในสายตาประชาชนพร้อม ๆ ไปกับส่งเสริมอุดมการณ์หลักของชาติ นอกจากนี้ จากภาพประกอบการประชาสัมพันธ์โครงการ *Army Land* ในโลกออนไลน์จำนวนมาก ผู้เขียนพบว่ามีการนำนักเรียนเข้าชมเป็นหมู่คณะด้วย แน่นอนว่าเยาวชนย่อมต้องเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายของการสร้างความมั่นคงภายในของกองทัพด้วย

สรุป

แนวความคิด "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" ได้ก่อกำเนิดและขยายปฏิบัติการในสังคมไทยมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็น เป็นส่วนสำคัญของแนวรุกทางการเมืองของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทย โดยกองทัพเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการทั้งหลายในพื้นที่ห่างไกล ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันกษัตริย์และสหรัฐอเมริกา ส่งผลต่อการขยายบทบาทและอำนาจของกองทัพเข้าสู่ปริมณฑลทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมากยิ่งขึ้น ประการสำคัญ พวกเขาให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างความชอบธรรมด้านกฎหมายและการเมืองให้กับบทบาทหน้าที่ด้านนี้ของกองทัพ จุดมุ่งหมายนี้ยังคงดำเนินต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน เมื่อไรก็ตามที่ทหารสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองได้ พวกเขาจะพยายามหาทางขยายอำนาจของกองทัพให้เข้าสู่มิติใหม่ ๆ มากขึ้น เป็นการขยายที่ทำให้อำนาจของกองทัพแฝงฝังอยู่ในระบบ (a systemic power) ด้วยการออกกฎหมายและคำสั่งหลากหลายระดับ เป็นกระบวนการที่ทำให้อำนาจทางการเมืองของกองทัพมั่นคงแข็งแกร่งและถาวร (institutionalization of the military power)

การดำรงอยู่ของ กอ.รมน. ยังทำให้ทหารมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ ทั้งในยามปกติและในยามที่สังคมเกิดวิกฤตทางการเมือง เป็นอำนาจที่ข้ามกระทรวงทบวงกรมในแบบที่ไม่มีหน่วยงานใดในประเทศไทยมีได้ เป็นอำนาจที่จะไม่มีวันปรากฏในสังคมประชาธิปไตยอื่นใด สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ไม่ใช่เกิดจากการกระทำของผู้นำคนใดคนหนึ่ง แต่ต้องมาจากการเห็นร่วมกันของกองทัพและชนชั้นนำอนุรักษนิยม

[3] เฟซบุ๊ก "Armyland สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬากองทัพบก" https://www.facebook.com/Armytour101 (เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2566).

ควรย้ำในที่นี้ด้วยว่ากองทัพไม่ได้แค่ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศ แต่กองทัพต้องการมีบทบาทนำในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาทุกด้านของประเทศ ด้วยเหตุนี้เองที่กองทัพจำเป็นต้องมีอำนาจที่จะกำหนดว่าอะไรคือภัยคุกคามของชาติ และมีอำนาจกำหนดแนวทาง-สั่งการ-ประสานงานเหนือหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ อำนาจนี้จะปรากฏชัดเจนและใช้ได้อย่างราบรื่นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยปกครองด้วยรัฐบาลทหาร ซึ่งหลังการรัฐประหาร 2490 เป็นต้นมา ประเทศไทยถูกปกครองด้วยรัฐบาลทหารยาวนานมากกว่าปกครองด้วยรัฐบาลจากการเลือกตั้ง

แม้เมื่อภัยคุกคามของชาติที่ชื่อว่าคอมมิวนิสต์ยุติลงแล้ว ชนชั้นนำจารีตยังเดินหน้าขยายอำนาจของกองทัพในพื้นที่เศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศต่อไป นิยามของภัยคุกคามความมั่นคงของชาติจึงถูกขยายออกไปสู่กิจการพลเรือนอย่างไร้ขอบเขตเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทหน้าที่ใหม่ของกองทัพ ความชอบธรรมนี้ถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมายและคำสั่งฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ ฉบับแล้วฉบับเล่า ในช่วงเวลาที่ภัยคุกคามจากขบวนการคอมมิวนิสต์อ่อนแอลงนี้เอง ที่ไม่ใช่มีแต่อำนาจหน้าที่ของ กอ.รมน. ที่ขยายออกไป แต่ทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กองบัญชาการกองทัพไทย สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ต่างขยายภารกิจความมั่นคงภายในของตนให้ครอบคลุมภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ชนิดต่าง ๆ ภารกิจเหล่านี้มีจำนวนมากกว่าภารกิจด้านการป้องกันประเทศจากภัยคุกคามจากภายนอกเสียอีก ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าการรักษาความมั่นคงภายในประเทศเป็นภารกิจหลักที่รองรับการดำรงอยู่ของกองทัพไทย มีไว้สร้างงานให้กับบรรดานายทหารระดับสูงของกองทัพ มีไว้เพื่อให้กองทัพสามารถแทรกซึมปริมณฑลสังคมอย่างเป็นปกติทุกเมื่อเชื่อวัน

อำนาจหน้าที่ของทหารในปริมณฑลที่เกี่ยวกับภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่เป็นสิ่งที่กลับหัวกลับหางกับสังคมที่เป็นประชาธิปไตยอย่างน่าขันขื่น แทนที่สังคมไทยจะผลักดันแนวคิดภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่เพื่อลดงบประมาณและความสำคัญของกำลังทหารเพื่อนำทรัพยากรไปแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงในชีวิตประจำวันของประชาชน แต่กองทัพกลับใช้เพื่อขยายอำนาจหน้าที่ของตนเอง และแย่งชิงทรัพยากรไปจากหน่วยงานพลเรือนที่มีหน้าที่และความรู้ความเชี่ยวชาญในปัญหานั้นโดยตรง ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองถูกทำให้เป็นปัญหาด้านความมั่นคงแบบทหาร และแก้ไขด้วยกรอบคิดและวิธีการแบบทหาร

สิ่งที่น่าผิดหวังคือ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ไร้ขอบเขตของกองทัพและ กอ.รมน. นี้ดำรงอยู่อย่างยาวนานโดยที่นักการเมืองและภาคประชาสังคมของไทยมองข้ามหรือมองไม่เห็น เราจึงไม่เห็นข้อเรียกร้องหรือความพยายามที่จะทำให้กองทัพอยู่ภายใต้การควบคุมของพลเรือนที่เป็นตัวแทนของประชาชน หรือปฏิรูปอำนาจหน้าที่ของกองทัพอย่างจริงจัง แม้ว่าในช่วงทศวรรษ 2530–2540 ประเทศไทยจะปกครองด้วยรัฐบาลจากการเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ แต่รัฐบาลพลเรือนก็ดูจะไม่เข้าใจถึงนัยทางการเมืองของอำนาจอันกว้างขวางของกองทัพและโครงการกิจการพลเรือนทั้งหลายของกองทัพ ในด้านหนึ่ง รัฐบาลพลเรือนมองว่าโครงการพัฒนาและปลูกฝังอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของกองทัพเป็นโครงการที่ "ไม่เกี่ยวกับการเมือง" (apolitical) ไม่เป็นภัยต่อการเมืองใด ๆ อีกทั้งการให้กองทัพมีบทบาทในเรื่องการพัฒนาต่าง ๆ มากขึ้นน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ป้องกันไม่ให้กองทัพสนใจปัญหาการเมืองและแทรกแซงการเมือง รัฐบาลพลเรือนจึงมักสนับสนุนโครงการกิจการพลเรือนสารพัดชนิดของกองทัพโดยไม่ตั้งคำถาม

ในอีกด้านหนึ่ง น่าจะเป็นเพราะกองทัพคือผู้ครอบงำกิจกรรมด้านความมั่นคงภายในของประเทศ ขณะที่นักการเมืองถูกกีดกันออกจากกิจกรรมเหล่านี้ นักการเมืองจึงมักเป็นฝ่ายที่ต้องรับฟังข้อมูล ความเห็น นโยบาย ตลอดจนแนวทางแก้ปัญหาจากกองทัพเป็นหลัก ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลพลเรือน ทั้งรัฐบาลชวน ทักษิณ และอภิสิทธิ์ นิยมใช้กลไกปราบปรามของ กอ.รมน. เพื่อจัดการกับปัญหาภายในประเทศ

สิ่งที่น่ากังวลไม่น้อยอีกประการหนึ่งคือ การที่รัฐบาลพลเรือนพึ่งพิงกองทัพเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงภายในสารพัดรูปแบบนี้ รวมถึงปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย ชี้ว่านักการเมืองไทยขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัญหาภัยความมั่นคงทั้งแบบทหารและภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ พวกเขาจึงรับเอากรอบคิดเรื่องความมั่นคงและวิธีการแบบทหารโดยไม่เคยตั้งข้อกังขา

ในภาวะปกติ งานความมั่นคงภายในสารพัดรูปแบบของกองทัพแย่งงบประมาณไปจากหน่วยงานพลเรือนและใช้ภาษีของประชาชนอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ในภาวะปกติมันอาจไม่ได้สร้างปัญหาให้กับการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศมากนัก แต่เมื่อไรที่การเมืองไทยอยู่ในความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและรุนแรง เราจะเห็นได้ว่าโครงการความมั่นคงภายในของกองทัพถูกแปรเปลี่ยนเป็นกลไกทางการเมืองเพื่อจัดการกับกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามและเสริมสร้างอำนาจให้กับฝ่ายของตนอย่างชัดเจน ซึ่งนี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยหลังการรัฐประหาร 2549 และ 2557 ที่ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นในบทต่าง ๆ ต่อไป

ในยุคสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาดึงกองทัพและสถาบันกษัตริย์เข้าเป็นพันธมิตรในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยมีนโยบาย "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" เป็นส่วนหนึ่งของแนวรุกทางการเมือง โครงการหลวงหลายพันโครงการส่งเสริมภาพลักษณ์ "กษัตริย์นักพัฒนา" ของในหลวงรัชกาลที่ 9 กองทัพซึ่งแสดงบทบาทเป็นผู้ช่วยในโครงการหลวง ก็พลอยเรียกขานตัวเองว่า "ทหารนักพัฒนา" ตามไปด้วย แต่เมื่อ พคท. พ่ายแพ้แก่รัฐไทยไปแล้ว นโยบายนี้กลับยังดำเนินต่อไป ทั้งยังขยายตัวออกไปสู่พื้นที่ใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะหลังรัฐประหารปี 2557 (ภาพจาก *สารคดี*)

บทที่ 4
กำเนิดทหารนักพัฒนาจากชนบทสู่เมือง

ผู้เขียนกล่าวไว้ในบทนำถึงเหตุการณ์ที่ชี้ว่าภารกิจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดินได้กลายมาเป็นประเด็นปัญหาที่กองทัพให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ดังเช่นกรณีที่กองทัพบังคับอพยพประชาชนนับพันครอบครัวออกจากพื้นที่ป่าหลังการรัฐประหารโดย คสช. ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่ตามมาด้วยการประกาศใช้แผนแม่บทป่าไม้เพื่อทวงคืนผืนป่าทั่วประเทศทันที ในบทที่ 4 นี้ผู้เขียนจะมุ่งอธิบายบทบาทด้านการพัฒนาและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของกองทัพที่มีต้นกำเนิดมาจากช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์จนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าแนวคิด "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" ได้ถูกปรับเปลี่ยนและขยายออกไปอย่างไรบ้าง และการปรับเปลี่ยนดังกล่าวมีนัยต่อการขยายบทบาทของกองทัพไปสู่ปริมณฑลใหม่ ๆ ในสังคมอย่างไร

ผู้เขียนอธิบายไว้ในบทก่อนหน้านี้เกี่ยวกับแนวคิด "การพัฒนาเพื่อความมั่นคง" หรือ "ยุทธพัฒนา" ว่าเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทและโครงการด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของกองทัพ และมีการสร้างกฎหมายระดับต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนบทบาทดังกล่าว ในบทที่ 4 นี้ผู้เขียนจะมุ่งไปที่ปัจจัยทางการเมืองและตัวแสดงหลักที่ช่วยกันสนับสนุนให้บทบาทด้านการพัฒนาของกองทัพขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์และในยุคหลังจากที่คอมมิวนิสต์พ่ายแพ้แล้ว ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 และโครงการพระราชดำริหรือโครงการหลวงที่ขยายตัวไปทั่วประเทศกว่า 3,000 โครงการของพระองค์ได้สร้างความจงรักภักดีในหมู่ประชาชนต่อสถาบันหลักของชาติ และสามารถชนะใจประชาชนอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ความอุตสาหะของในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมาชิกราชวงศ์ในโครงการเหล่านี้

กอปรกับการยกย่องเชิดชูภาพลักษณ์การเป็นกษัตริย์ที่ทรงอุทิศตนเพื่อประชาชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอของรัฐไทย นับเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่รัฐไทยใช้เพื่อต่อสู้กับการขยายตัวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ชนบทและป่าเขาห่างไกล

โครงการหลวงในพื้นที่ชนบทและป่าเขาอันห่างไกลนี้เป็นพื้นที่ที่สถาบันกษัตริย์และกองทัพทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด กำลังพลของกองทัพที่กระจายอยู่ทั่วประเทศได้เข้ามามีบทบาทเป็นผู้ช่วยโครงการหลวงจำนวนมาก ขณะที่โครงการหลวงหลายพันโครงการส่งผลให้ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้รับการยกย่องเชิดชูว่าทรงเป็น "กษัตริย์นักพัฒนา" การเข้าร่วมโครงการพัฒนาชนบทของกองทัพ ซึ่งจำนวนมากเป็นโครงการหลวง ก็ทำให้ทหารไทยเรียกขานตนเองว่าเป็น "ทหารนักพัฒนา" ยิ่งพระบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 9 เติบโตเข้มแข็งมากขึ้นเท่าไร กองทัพก็แอบอิงสถาบันกษัตริย์มากขึ้นเท่านั้น ความสัมพันธ์นี้เป็นมากกว่าความสัมพันธ์ระดับผู้นำกองทัพไม่กี่คน แต่เป็นความสัมพันธ์ระดับสถาบันที่เปิดโอกาสให้กองทัพสามารถขยายบทบาทของตนเข้าสู่พื้นที่เศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้มากยิ่งขึ้น

นโยบายการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของกองทัพมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้ว่านโยบายนี้จะเริ่มต้นขึ้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อ พคท. พ่ายแพ้ให้แก่รัฐไทยไปแล้ว นโยบายนี้ไม่เพียงดำเนินต่อไป แต่ยังขยายออกไปสู่พื้นที่ใหม่ คนกลุ่มใหม่ และมิติทางเศรษฐกิจและการเมืองใหม่ ๆ ซึ่งหลังรัฐประหารโดย คสช. ในปี 2557 การขยายตัวนี้จะเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น

การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติเป็นประเด็นปัญหาที่กองทัพให้ความสำคัญมาตั้งแต่ยุคต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ และเป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ขณะเดียวกันเรื่องนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับรัฐมาหลายทศวรรษแล้ว หากแต่ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยปกครองด้วยรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ประชาชนและกลุ่มภาคประชาสังคมในฐานะผู้ออกเสียงเลือกตั้งมักมีอำนาจต่อรองและเจรจากับรัฐบาลมากกว่า จึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางและร่วมบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความจำเป็นในการดำรงชีวิตของพวกเขา ในทางตรงกันข้าม ทหารมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการแบบทหารที่เด็ดขาดฉับพลันเพื่อให้ได้ผลลัพธ์รวดเร็วไม่รับฟังความเห็นและแนวทางที่แตกต่าง ทั้ง ๆ ที่นี่เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อน ในทัศนะของทหาร เกษตรกรรายย่อยคือฝ่ายรุกล้ำพื้นที่ป่าและทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ขณะที่นายทุน

อุตสาหกรรมการเกษตรขนาดใหญ่กลับได้รับโอกาสให้เข้ามาใช้ที่ดินและทรัพยากรของชาติภายใต้โครงการเศรษฐกิจและฟื้นฟูพื้นที่ป่า เมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้น กองทัพจึงถือโอกาสเข้ามาควบคุมสั่งการประเด็นปัญหานี้ได้เองโดยตรง ส่งผลให้ประเด็นความมั่นคงแบบทหารมีความสำคัญเหนือประเด็นอื่น ๆ ความมั่นคงในชีวิตของประชาชนธรรมดาย่อมมีความสำคัญน้อยกว่าความมั่นคงของชาติตามนิยามของทหาร

กษัตริย์นักพัฒนา

นับตั้งแต่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จขึ้นครองราชย์ พระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นพิเศษก็คือการเสด็จเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ชนบทและป่าเขาอันห่างไกลทั่วประเทศ พร้อม ๆ กับทรงผลักดันโครงการพระราชดำริในพื้นที่เหล่านี้ ด้วยเหตุที่กองทัพมีกำลังพลประจำอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ กองทัพจึงเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยโครงการหลวงได้อย่างสะดวกสบาย การทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของกองทัพไม่เพียงทำให้สถาบันทั้งสองมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น แต่ยังทำให้บทบาทด้านนี้ของกองทัพได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วย

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ ชี้ว่าโครงการหลวงมีเป้าหมายเพื่ออุดช่องว่างที่เกิดจากแผนการพัฒนาของรัฐบาล กล่าวคือในขณะที่โครงการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลมุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเชิงมหภาค ให้ความสำคัญกับตัวเลขทางเศรษฐกิจโดยรวม แต่กลับละเลยเพิกเฉยต่อประชาชนตัวเล็ก ๆ ในพื้นที่ชนบทห่างไกลและผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นกับพวกเขา ซึ่งสุ่มเสี่ยงกับการที่ประชาชนจะหันไปเข้ากับฝ่ายคอมมิวนิสต์ (ชนิดา 2550, 125, 130–31) อีกทั้งในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเน้นย้ำถึงการใช้แนวทางพัฒนาเพื่อต่อสู้กับการขยายอิทธิพลของขบวนการคอมมิวนิสต์มากกว่าการใช้กำลัง (Connors 2007, 67) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมายังไม่เคยปรากฏการประเมินสัมฤทธิผลของโครงการหลวงต่อการลดความยากจนของประชาชนอย่างเป็นอิสระ กระนั้น แม้ว่าโครงการหลวงจะมีขนาดเล็กกว่าโครงการพัฒนาของรัฐบาล แต่ผลเชิงจิตวิทยาการเมืองในแง่ความรู้สึกประทับใจของสาธารณชนกลับมีสูงกว่าโครงการของรัฐบาลอย่างเทียบกันไม่ได้ ความรู้สึกนี้กระจายไปสู่ประชาชนทั่วประเทศ รวมถึงต่อประชาชนในพื้นที่ที่ไม่เคยมีโครงการหลวงด้วย ภาพถ่ายเกี่ยวกับการเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ห่างไกลถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อเป็นประจักษ์พยานถึงความห่วงใยและเสียสละที่พระมหากษัตริย์มีต่อราษฎร แม้ว่าจะเปลี่ยนรัชสมัยไปสู่รัชกาลที่ 10 แล้วก็ตาม จิตใจของประชาชนไทยรุ่นแล้วรุ่นเล่าถูกทำให้ซาบซึ้งใน

พระมหากรุณาธิคุณของสถาบันกษัตริย์ ภาพลักษณ์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในฐานะธรรมราชาเป็นสิ่งที่ยากจะโต้แย้งได้ ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างกระแสกษัตริย์นิยมล้นเกิน (hyper-royalism) ที่ปรากฏตัวขึ้นในช่วงทศวรรษ 2540 ด้วย เป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ที่กระทำกันอย่างเข้มข้นกว้างขวางโดยรัฐบาล ระบบราชการ กองทัพ สื่อมวลชน กลุ่มการเมือง และปัจเจกชน ขณะที่การวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ต่อสถาบันกษัตริย์ถูกตีตราว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติและมักถูกดำเนินคดีอาญาร้ายแรง (Thongchai 2016)

การเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลยังเป็นโอกาสที่สมาชิกราชวงศ์จะได้แสดงออกถึงความห่วงใยและให้กำลังใจแก่ทหารตำรวจแนวหน้าผู้ปกป้องชาติด้วย ทั้งการเสด็จเยี่ยมฐานปฏิบัติการทหาร การพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้และเสด็จเยี่ยมทหารตำรวจที่ได้รับบาดเจ็บจากการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในโรงพยาบาล การได้พบปะกับทหารและตำรวจตระเวนชายแดนในแนวหน้าแสดงให้เห็นว่าสมาชิกราชวงศ์ยอมเสี่ยงภัยและเสียสละความสุขสบายส่วนตัวเพื่ออยู่เคียงข้างนักรบของชาติเหล่านั้น ซึ่งบ่อยครั้งในการเยี่ยมเยียนรั้วของชาติเหล่านี้ ในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมาชิกราชวงศ์มักสวมใส่เครื่องแบบทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งก็คือการแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับทหารของชาตินั่นเอง (ชนิดา 2550, 183–96)

โครงการหลวงบางโครงการยังแสดงให้แนวหน้าของชาติเห็นว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงให้ความสำคัญกับรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของพวกเขาเป็นการเฉพาะ เช่น พระองค์ทรงริเริ่มชุดโครงการพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ขนาดเล็กที่ทหารแนวหน้าและตำรวจใช้ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์สนับสนุนปฏิบัติการภาคสนาม เช่น พระราชทานพระราชดำริให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องประดิษฐ์ฐานสำหรับติดตั้งปืนกลติดกับตัวเครื่องเฮลิคอปเตอร์ของกรมตำรวจที่ใช้ปฏิบัติการภาคสนาม, ทรงซ่อมอาวุธปืนที่ชำรุดเมื่อเสด็จเยี่ยมหน่วยทหารและตำรวจด้วยพระองค์เอง ให้เจ้าหน้าที่หาทางแก้ไขระบบสปริงบางส่วนของปืนเอ็ม 16 ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทรงติดต่อกับตำรวจในระดับปฏิบัติการผ่านเครื่องรับส่งวิทยุของพระองค์ พระราชทานรถจี๊ป เครื่องบินอีเกิ้ล ปืนกลแบบเอ็ม-16 ปืนกลอากาศพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นต้น (ชนิดา 2550, 180–82) ซึ่งพระราชกรณียกิจเหล่านี้จะถูกรายงานโดยสื่อมวลชนต่อไป

ในหลวงรัชกาลที่ 9 ยังทรงเกี่ยวข้องกับการวางแผนยุทธศาสตร์และให้คำแนะนำแก่ทหารและตำรวจถึงวิธีการที่จะทำให้ฝ่ายรัฐสามารถยึดครองพื้นที่ที่สามารถต่อสู้

ยึดคืนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้อย่างมั่นคงถาวร ทรงให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อความมั่นคงในฐานะแนวทางต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ และวิธีการติดตามความก้าวหน้าหรือล้มเหลวในพื้นที่ แน่นอนว่ากองทัพ ระบบราชการ และรัฐบาลต่างน้อมรับพระราชดำริของพระองค์เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชาติ (ชนิดา 2550, 184–85)

หนึ่งในโครงการพระราชดำริที่กองทัพมักยกเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของในหลวงรัชกาลที่ 9 และการทำหน้าที่เป็นข้ารับใช้ที่จงรักภักดีที่ตอบสนองพระราชดำริของพระองค์อย่างเข้มแข็งคือ โครงการลุ่มน้ำเข็ก อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้ในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ พื้นที่เขาค้อเป็นหนึ่งในฐานที่มั่นสำคัญของ พคท. เป็นพื้นที่ที่กองทัพประสบความยากลำบากในการรบเพื่อยึดพื้นที่ มีการปะทะหลายครั้งและทหารเสียชีวิตจำนวนมาก จนกระทั่งในปี 2519 หลังจากต่อสู้กันถึง 6 สัปดาห์ กองทัพก็สามารถยึดพื้นที่เขาค้อได้สำเร็จ แต่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสว่า การใช้มาตรการทางทหารอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ฝ่ายรัฐยึดครองพื้นที่นี้ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง เพราะเมื่อทหารถอนตัวออกจากพื้นที่ ฝ่าย พคท. ก็จะกลับมาเข้ายึดพื้นที่ได้อีก จึงทรงแนะนำต่อกองทัพภาคที่ 3 ให้จัดตั้ง "หมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนา" ขึ้นมา โดยพระองค์ได้บริจาคเงินก้อนแรกเพื่อโครงการดังกล่าว ในปีถัดมา กองทัพจึงให้มวลชนจัดตั้งที่เป็นชาวนาไร้ที่ดินและเป็นสมาชิกของกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (กนช.) และกลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ อพยพเข้าไปตั้งรกรากในหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาที่เขาค้อ โดยมวลชนเหล่านี้จะได้รับที่ดินทำกินพร้อมโครงการพัฒนาที่รัฐบาลจัดสรรให้ ได้ฝึกอาวุธ ผ่านการอบรมด้านการเมืองและอุดมการณ์ และมีหน้าที่จับตาความเคลื่อนไหวของ พคท. ให้กับรัฐ โครงการพระราชดำริลุ่มน้ำเข็กนี้เป็นเสมือนต้นแบบที่กองทัพมักเอ่ยถึงอย่างภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นปฏิบัติการรุกทางการเมืองที่ทำให้กองทัพชนะคอมมิวนิสต์ (อุษณีย์ 2542, 92)

เมื่อกองทัพบกภายใต้การนำของ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ผลักดันโครงการ "อีสานเขียว" หรือที่มีชื่อเต็มว่า "โครงการน้ำพระราชหฤทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ในปี 2531 สิ่งพิมพ์ของกองทัพบกมักอ้างพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในฐานะที่เป็นแนวทางให้กับการทำงานของกองทัพที่ได้มีพระราชดำรัสไว้ตั้งแต่ปี 2512

> *...ความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญ คือ ความมั่นคงของประชาชนทั่วไปในชนบท เพราะประชาชนในชนบทเป็นประชาชนส่วนใหญ่ เป็นประชาชนส่วนรวม และประชาชนส่วนรวมหรือประชาชนทั้งหมดนั้นคือชาติ เราจึงต้องปฏิบัติให้ชาติคือประชาชนในส่วนรวม มีความมั่นคงเพื่อเราจะอยู่ได้*
>
> *ถ้ามีการรุกเข้ามาด้วยอาวุธ เราก็ต้องรบ ถ้ารุกเข้ามาด้วยการแทรกซึม เราต้องทำให้บ้านเมืองมั่นคง คือทำให้บ้านเมืองมั่นคงด้วยการพัฒนาชนบท ด้วยการพัฒนาให้ประชาชนทั่วไปมีความอยู่ดีกินดี มีความมั่นคง* (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 21 เน้นตามต้นฉบับเอกสาร)

เอกสารชิ้นเดียวกันนี้ยังระบุต่อว่า จากพระราชดำรัสดังกล่าว พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ในฐานะรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้ปราศรัยเนื่องในพิธีสวนสนามวันกองทัพไทยเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2531 มีใจความบางส่วนดังนี้

> *...ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงทราบและเข้าพระทัยสภาพที่เป็นจริงของประเทศชาติและประชาชนทั่วทั้งประเทศอย่างถูกต้องแท้จริง เป็นความถูกต้องแท้จริงยิ่งกว่าข้อมูลทางวิชาการใด ๆ ที่เคยมีมาในประเทศไทย ทั้งแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและพระปัญญาอันลุ่มลึกกว้างขวางของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท*
>
> *เพราะพระบรมราชาธิบายนี้โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ การกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ทั้งทางการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศไทย เป็นการวางรากฐานที่เป็นปึกแผ่นแน่นหนาให้แก่การสร้างความมั่นคงที่แท้จริงให้แก่ประเทศไทย และเป็นการวางเสาเอกให้แก่การสร้างความอยู่ดีกินดีและความมั่นคงให้แก่อาณาประชาราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร*
>
> *ดังนั้น เพื่อให้ปวงข้าพระพุทธเจ้าทั่วทั้งกองทัพและทั้งประเทศได้เทิดหลักยุทธศาสตร์ที่ทรงพระราชทานไว้เหนือเกล้า และนำไปปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกัน กองทัพไทยจึงให้ข้อสรุปหลักยุทธศาสตร์พระราชทานนี้ว่า*
>
> *ประเทศมั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง*
>
> *สิ่งเหล่านี้ข้าพระพุทธเจ้าจักถือว่า นี่คือดวงแก้ววิเศษสำหรับพัฒนาและนำพาประเทศชาติและประชาชนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าต่อไป* (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 22 เน้นตามต้นฉบับเอกสาร)

แนวคิดการพัฒนาเพื่อความมั่นคงถูกนำเสนอบ่อยครั้ง เช่น ในวันที่ 3 ธันวาคม

2531 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ยังมีพระราชดำรัสในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและสวนสนามเนื่องในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ดังนี้

> *...ทหารจะต้องแผ่ความเมตตาอาทร ปกป้องคุ้มครองประชาชนทั่วไปให้มีชีวิตอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นปกติสุขปลอดจากอันตรายและความเดือดร้อนยากเข็ญต่าง ๆ ทหารทุกระดับจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความรู้ความสามารถของตนให้แน่นหนาสมบูรณ์ พร้อมทุกเมื่อ ไม่ว่าด้านยุทธการหรือในด้านการร่วมมือประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ในการสนับสนุนและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน* (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 22 เน้นตามต้นฉบับเอกสาร)

ควรต้องระบุไว้ด้วยว่าโครงการอีสานเขียวเกิดขึ้นในยุคที่ พคท. พ่ายแพ้แก่รัฐไทยแล้ว แต่บทบาทการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของกองทัพยังดำเนินต่อไป รวมทั้งการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับบทบาทดังกล่าว ผู้เขียนจะกล่าวถึงโครงการอีสานเขียวอย่างละเอียดอีกครั้งในช่วงท้ายของบทนี้

ภารกิจร่วมสนับสนุนโครงการพระราชดำรินับเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของกองทัพ สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ของกองทัพก็มักย้ำเรื่องทหารเป็นข้ารับใช้ที่จงรักภักดีต่อองค์กษัตริย์ที่สุด, ทหารเป็นรั้วของชาติ, ประโยชน์ของกองทัพกับสังคมในปัจจุบัน, และบทบาทหน้าที่อันชอบธรรมของกองทัพในกิจการด้านสังคมและเศรษฐกิจ (เช่น อุษณีย์ 2542; เว็บไซต์ของสำนักงานทหารพัฒนา[1])

สารพัดหน่วยงานพัฒนาของกองทัพ

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ที่ตามมาด้วยการเติบโตของขบวนการนักศึกษาและกองกำลัง พคท. ในชนบท ขอบเขตภารกิจและอำนาจของกองทัพได้ถูกขยายออกไปอย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่ารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 ได้เปิดทางให้กองทัพสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างถูกต้องชอบธรรม นับจากนั้นเป็นต้นมาการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชาติและบทบาทของกองทัพในเรื่องนี้จะถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ อันนำไปสู่การให้กำเนิดหน่วยงานและโครงการต่าง ๆ มากมายภายใต้การควบคุมของกองทัพและระบบราชการอื่น

[1] สำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา https://mdo.rtarf.mi.th/index_2.html

โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงได้ถูกประกาศให้เป็นจุดมุ่งหมายหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520–2524) นายสุเมธ ตันติเวชกุล เทคโนแครตคนสำคัญของสภาพัฒน์ฯ และโครงการพระราชดำริ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์นี้ เขาอธิบายว่าการต่อสู้เพื่อเอาชนะภัยคอมมิวนิสต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจำเป็นต้องจัดให้มีระบบการประสานแผนเศรษฐกิจและความมั่นคงเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม โดยต้องกำหนดให้ครอบคลุมหลักการ 3 ประการคือ

- การประสานงบพัฒนาเศรษฐกิจกับงบพัฒนากองทัพเพื่อการป้องกันประเทศให้มีความสมดุลระหว่างกัน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านภัยคุกคาม
- กำหนดเป้าหมายด้านเศรษฐกิจและสังคมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการป้องกันประเทศ โดยเร่งขยายฐานเศรษฐกิจในสาขาที่สำคัญ และพัฒนากำลังให้มีขีดความสามารถรองรับการป้องกันประเทศ
- การพัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคง โดยมุ่งขจัดเงื่อนไขที่อาจก่อปัญหาความมั่นคงภายในขึ้น โดยใช้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเข้าสนับสนุนการปฏิบัติด้านการทหาร (สุเมธ 2531, 114–15)

หลักการดังกล่าวนี้ได้ถูกสานต่อในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับหลังด้วยเช่นกัน

นอกเหนือจากกองทัพแล้ว กระทรวงมหาดไทยเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง Michael Connors (2007, 111–12) ชี้ว่างานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในช่วงทศวรรษ 2500–2520 เต็มไปด้วยโครงการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายใน รวมถึงการจัดตั้งมวลชนของรัฐในพื้นที่ชนบททั่วประเทศ ซึ่งทำให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเปรียบเสมือนหน่วยงานด้านพลเรือนของกองทัพนั่นเอง นอกจากนี้ หน่วยงานอื่นของกระทรวงมหาดไทยก็มีส่วนร่วมในภารกิจนี้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกรมการพัฒนาชุมชน กรมการเร่งรัดพัฒนาชนบท และกรมประชาสงเคราะห์

ยังมีหน่วยงานของกองทัพอีกหลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในภารกิจดังกล่าวนี้ เช่น กองอำนวยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกองบัญชาการกองทัพไทย หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานแรกที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาของกองทัพ ก่อตั้งขึ้นในปี 2505 ในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส (*เดลินิวส์*, 23 ธันวาคม 2561) ต่อมาในปี 2540 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา” ซึ่งมีสาขากระจายอยู่ใน 5 ภูมิภาค มีภารกิจครอบคลุมทุกจังหวัดของประเทศ

ทหารในหน่วยงานนี้นิยมเรียกตนเองด้วยชื่อ "ทหารนักพัฒนา" ซึ่งสื่อมวลชนก็เรียกพวกเขาด้วยชื่อนี้เช่นกัน แต่ก็นับเป็นหน่วยงานที่มีความซ้ำซ้อนมากที่สุดแห่งหนึ่ง เพราะกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศต่างก็มีหน่วยทหารพัฒนาของตนเองที่เรียกว่า "กองพลพัฒนา"

เช่นกัน กอ.รมน. ก็มีงานด้านพัฒนาของตนเองด้วย แต่ภารกิจและอำนาจของ กอ.รมน. กว้างขวางกว่าหน่วยพัฒนาของ 3 เหล่าทัพและกองบัญชาการกองทัพไทย กล่าวคือ กอ.รมน. มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์ วางแผนงาน สั่งการ กำกับดูแล และประสานงานหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ที่ทำงานด้านความมั่นคงภายใน

ในปี 2525 กองทัพบกก่อตั้งหน่วยงานใหม่ชื่อ "กองกิจการพลเรือน" ซึ่งในเวลาต่อมาทั้งกองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพเรือ และกองทัพอากาศก็จัดตั้ง "กองกิจการพลเรือน" ของตนขึ้นมาต่างหากด้วย ความซ้ำซ้อนดูจะเป็นเรื่องปกติของหน่วยราชการไทย แม้ว่าชื่อหน่วยงานใหม่นี้ดูเป็นทหารน้อยลงหรือคุกคามน้อยลง แต่จุดมุ่งหมายก็คือการรักษาความมั่นคงภายในของชาติและปกป้องสถาบันหลักของชาติ สุจิต บุญบงการ และกนลา สุขพานิช ขันธปราบ (2530, 30–32) ชี้ว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของกิจการพลเรือนก็คือ การธำรงรักษาและขยายบทบาทของทหารออกไปยังปริมณฑลด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในยุคที่ พคท. พ่ายแพ้แล้ว เพราะทหารเชื่อว่าพวกเขายังจำเป็นต้องมีบทบาทในการพัฒนาเพื่อปกป้องประเทศจากภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่อาจก่อตัวขึ้นในอนาคต พวกเขาไม่สามารถปล่อยให้ประเทศอยู่ในการบริหารของนักการเมืองที่มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนโดยลำพัง

สายสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับทหารในด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคงดำเนินต่อเนื่องมาในยุคหลัง พคท. การสนับสนุนโครงการพระราชดำริเป็นภารกิจที่กองทัพให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ โครงการกิจการพลเรือนจำนวนมากของทั้ง 3 เหล่าทัพและกองบัญชาการกองทัพไทยคือโครงการพระราชดำริ ตามข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ระหว่างปี 2495–2560 มีโครงการพระราชดำริทั้งสิ้น 4,741 โครงการ จำแนกได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2560, 2–5)

1. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ
2. โครงการพัฒนาด้านการเกษตร
3. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

4. โครงการพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ
5. โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข
6. โครงการพัฒนาด้านคมนาคมสื่อสาร
7. โครงการสวัสดิการสังคม/การศึกษา
8. โครงการพัฒนาบูรณาการอื่น ๆ

โครงการพัฒนาของกองทัพก็มีการจัดแบ่งประเภทต่าง ๆ คล้ายคลึงกับโครงการพระราชดำริ[2] ณ ปี 2561 กองทัพบกรับผิดชอบ-สนับสนุนโครงการพระราชดำริทั้งสิ้น 127 โครงการ ซึ่งมากที่สุดในบรรดาเหล่าทัพอื่น ๆ[3] โครงการของกองทัพบกดูแลและรับผิดชอบโดยหน่วยงานพัฒนาที่ประจำอยู่ในกองทัพภาคทั้งสี่ภาค (ชนิดา 2550, 128–29) ในจำนวนนี้ กองทัพภาคที่ 2 ที่ดูแลพื้นที่ 20 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโครงการในความรับผิดชอบมากที่สุด (อุษณีย์ 2542, 3–5)

นอกจากกองทัพจะมีกองกิจการพลเรือนประจำเหล่าทัพต่าง ๆ แล้ว ยังมีศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคงขึ้นตรงกับกองบัญชาการกองทัพไทย ส่วน กอ.รมน. เคยมีศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและกองกิจการพลเรือนของตนเอง (สุจิต และกนลา 2530, 38–39) แต่หน่วยงานทั้งสองถูกยุบเลิกไปเมื่อไม่นานมานี้[4] โดยงานกิจการพลเรือนทั้งหลายของ กอ.รมน. กระจายไปอยู่ในหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ของ กอ.รมน. เช่น สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ สำนักการข่าว ศูนย์ดิจิทัลเพื่อความมั่นคง เป็นต้น กอ.รมน. ยังทำหน้าที่ประสานงานและดูแลกำกับงานด้านความมั่นคงภายในของเหล่าทัพต่าง ๆ ตำรวจ และหน่วยงานข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ

[2] ดูเว็บไซต์ของกรมกิจการพลเรือนของกองทัพบก กองทัพอากาศ และกองบัญชาการทหารไทย ตามลำดับดังนี้ http://doca.rta.mi.th/, https://dca.rtaf.mi.th/, http://www.rtarf.mi.th/index.php/th/

[3] ดู เว็บไซต์สำนักงานประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคงของกองทัพบก https://cordsp.rta.mi.th

[4] ราวปี 2557 ผู้เขียนยังเห็นหน่วยงานนี้ในเว็บไซต์ กอ.รมน. แต่ไม่นานหลังการรัฐประหารโดย คสช. ในปี 2557 ได้มีการปรับปรุงเว็บไซต์และโครงสร้างภายในของ กอ.รมน. หน่วยงานทั้งสองก็หายไป

ภารกิจต่อสู้กับความยากจน

สายสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างสถาบันกษัตริย์กับกองทัพที่ถักสานมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็นเป็นรากฐานที่นำไปสู่ความร่วมมือในโครงการใหม่ ๆ ของกองทัพในยุคหลังสงครามเย็น อันเป็นช่วงเวลาที่กองทัพขยายขอบเขตการทำงานของตนออกไปอย่างกว้างขวางอย่างเงียบ ๆ

ในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพลเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2538 ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระบรมราโชวาท ดังความตอนหนึ่งว่า

> *ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศนั้น นอกจากจะต้องมีกำลังรบและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เข้มแข็งพร้อมมูลแล้ว ยังจำเป็นที่ประชาชนจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นปรกติสุข ปลอดภัยจากภยันตรายและความเดือดร้อนยากเข็ญต่าง ๆ ด้วย เมื่อความสำคัญและจำเป็นมีอยู่ดังนี้ ทหารจะต้องเตรียมตัว เตรียมใจ และเตรียมการให้พร้อมทุกเมื่อ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้พร้อมเพรียงคล่องตัว มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าด้านยุทธการ หรือด้านร่วมมือประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ในการเกื้อกูลสนับสนุน ยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน และช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนในยามเมื่อเกิดภัยพิบัติอย่างทันการณ์ ทันเวลา และทันท่วงที จึงขอให้ทหารทั้งหลายได้ตระหนักในหน้าที่ของตน แล้วร่วมกันใช้ความรู้ ความสามารถ และสติปัญญา ปฏิบัติภารกิจทั้งปวงอย่างมีเอกภาพ* (อ้างจาก อุษณีย์ 2542, 32. เน้นตามต้นฉบับเอกสาร)

พระบรมราโชวาทนี้มีขึ้นในปีที่ พคท. ล่มสลายไปนานแล้ว และถูกจัดพิมพ์รวมไว้ในหนังสือ *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกองทัพไทยในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในโอกาสที่มีพระชนมพรรษาครบ 72 ปี* ในปี 2542 แน่นอนว่าทหารย่อมน้อมรับพระบรมราโชวาทดังกล่าวไว้อย่างเต็มใจยิ่ง ผู้บัญชาการเหล่าทัพและตำรวจต่างชื่นชมสรรเสริญในพระปรีชาสามารถและสติปัญญาอันเลิศล้ำของในหลวงรัชกาลที่ 9 และให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะทำให้กองทัพดำเนินตามแนวทางของพระองค์อย่างแน่วแน่ (อุษณีย์ 2542, ไม่ปรากฏเลขหน้า) การพัฒนาเพื่อความมั่นคงเกิดขึ้นเพื่อต่อสู้กับภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ คอมมิวนิสต์ได้พ่ายแพ้ให้แก่รัฐไทยตั้งแต่กลางทศวรรษ 2520 แต่ความยากจนยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย ทหารจึงยังต้องแบกรับภารกิจการพัฒนาเพื่อความมั่นคงต่อไปนั่นเอง

แน่นอนว่าภารกิจต่อสู้กับความยากจนของกองทัพดูน่ากลัวน้อยกว่า เป็นมิตร

กับประชาชนมากกว่า แต่สงครามต่อสู้กับความยากจนไม่สามารถแยกออกจากปัญหาการเมืองได้เลย ซึ่งทหารได้อธิบายไว้ชัดเจนว่าการจะต่อสู้กับความยากจนได้จำเป็นต้องทำให้ประเทศเป็นประชาธิปไตย ฉะนั้น ทหารก็ต้องมีบทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยด้วย (บุญกรมและคณะ 2532, 172; กรมกิจการพลเรือนกองทัพบก 2545) สนามรบของกองทัพในยุคหลังสงครามเย็นจึงไม่ใช่พื้นที่ชนบทห่างไกลเท่านั้น แต่คือทุกที่ในประเทศ หรือจะเรียกว่าเป็นภารกิจที่ไร้ขอบเขตก็ว่าได้ ซึ่งกองทัพก็ได้ประกาศถึงขอบเขตการทำงานของตน ดังนี้

> การสงครามครั้งนี้ (สงครามแห่งความยากจน—ผู้เขียน) คงมิได้แตกต่างไปจากการต่อสู้ในสงครามอาวุธที่ดำเนินมาในครั้งอดีตกาล ที่เหล่าทหารหาญได้นำศาสตราวุธเข้าสู้รบกับอริราชศัตรูในสมรภูมิ โดยการนำทัพของพระมหากษัตริย์เพื่อปกปักรักษาไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดน ตลอดจนนำความสมบูรณ์พูนสุข และความมั่นคง มั่งคั่ง มาสู่ราชอาณาจักรไทย จะมีเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เพียงวิธีการต่อสู้ เนื่องจากรูปแบบของสงครามได้พัฒนาไปตามลักษณะของภัยคุกคามที่ต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ในปัจจุบันไม่มีการยาตราทัพเข้าสู่สมรภูมิด้วยกำลังรบที่พรั่งพร้อมทั้งกำลังพลและยุทโธปกรณ์ แต่ภัยคุกคามที่ไม่มีขอบเขตจำกัดนี้ กลับมีความร้ายแรงยิ่งกว่า ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติหรือภัยที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ ทั้งยังมีสมรภูมิรบปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะมีผู้คนอยู่อาศัยหรือไม่ เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ก็ไร้รูปแบบอันแน่นอน หากทว่าความสามารถจู่โจมบ่อนทำลายทางเศรษฐกิจจนส่งผลให้เกิดความอ่อนแอทางสังคมอย่างรุนแรง (อุษณีย์ 2542, 33)

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2530 จนถึงปัจจุบัน เราเห็นภารกิจที่ขยายเพิ่มขึ้นของกองทัพปรากฏออกมาในโครงการสาธารณะขนาดใหญ่หลายโครงการ และบางโครงการสร้างปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ บางโครงการถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นหน้าฉากให้กับธุรกรรมที่ไม่มีความโปร่งใส โครงการที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ได้แก่ โครงการอีสานเขียว โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) โครงการอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด โครงการประชารัฐ และโครงการประชาธิปไตยไทยนิยมของรัฐบาล คสช.

โครงการอีสานเขียว

ชื่ออย่างเป็นทางการของโครงการอีสานเขียวคือ "โครงการน้ำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวพระราชดำริ" ก่อตั้งขึ้นในปี 2530 นับเป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่โครงการแรกของกองทัพในยุคหลังสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ ที่ก้ำกึ่งระหว่างการเป็นโครงการพระราชดำริกับโครงการกิจการพลเรือนของกองทัพ

ตามคำบอกเล่าของ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ขณะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและรักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด และในฐานะผู้นำโครงการอีสานเขียว โครงการนี้มีจุดกำเนิดเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2530 เมื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชทานเพลิงศพแก่ทหารที่เสียชีวิตจากปฏิบัติการในแนวหน้า และมีพระราชปรารภกับ พล.อ. ชวลิต ความว่า "*...เป็นพระราชดำริเริ่มต้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2530 พระองค์ท่านได้ตระหนักว่าพี่น้องประชาชนอีสานใน 4–5 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ฝนทิ้งช่วงมากเหลือเกิน ฝนแล้งมา 4–5 ปีและอดน้ำมากประชาชนหนี ท่านก็มีรับสั่งกับผม*" (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 23 เน้นตามต้นฉบับเอกสาร; บุญกรมและคณะ 2532, 172)

ในวันต่อมา พล.อ. ชวลิตจัดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนถึงพระราชปรารภที่ในหลวงทรงมีกับตนและความประสงค์ที่ต้องการให้กองทัพเข้ามาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่ง พล.อ. ชวลิตถือเป็นภารกิจที่ตนต้องปฏิบัติตามอย่างเร่งด่วน ฉะนั้น ภายใน 72 ชั่วโมง คือวันที่ 28 มีนาคม 2530 กองทัพได้ระดมกำลังพลและรถน้ำประมาณ 100–200 คัน เอาหน่วยงานทหารลงไปขนน้ำแจกประชาชนในห้าจังหวัดดังกล่าว และช่วยขุดบ่อน้ำบาดาลได้ถึง 500–600 บ่อ ต่อมาในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน พล.อ. ชวลิตนำคณะทำงานเข้าเฝ้าถวายรายงานความก้าวหน้าต่อในหลวง พระองค์ได้ทรงถาม พล.อ. ชวลิตว่า ทำอย่างไรถึงจะมีแผนระยะยาวแก้ไขปัญหาภัยแล้งในภาคอีสาน ซึ่งทำให้ พล.อ. ชวลิตประกาศว่ากองทัพจะเป็นผู้นำผลักดันโครงการอีสานเขียว โดยเน้นย้ำว่านี่เป็นโครงการตามพระราชดำริของในหลวงที่ทรงมีพระราชปรารภให้กองทัพเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาภัยแล้งและความยากจนในภาคอีสาน (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 23–24; บุญกรมและคณะ 2532, 172)

ในคำปราศรัยของ พล.อ. ชวลิตเนื่องในโอกาสวันกองทัพไทยเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2531 เขาประกาศอย่างภาคภูมิใจต่อภารกิจใหม่ของกองทัพว่า

> *...โครงการน้ำพระราชหฤทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสมรภูมิใหญ่ของสงครามกับความยากจน กองทัพไทยได้กรีฑาสรรพกำลังของกองทัพร่วมกับพี่น้องประชาชนและข้าราชการทุกหน่วย เคียงบ่าเคียงไหล่ทำสงครามกับความยากจนอย่างเอาจริงเอาจังและต่อเนื่อง*
>
> *กองทัพไทยถือว่ากระแสพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการนี้คือพระบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์และมีความหมายยิ่งต่อความปลอดภัย ความมั่นคงและความเจริญอย่างแท้จริงของพระราชอาณาจักร ซึ่งกองทัพไทยจะร่วมกับพี่น้องประชาชนและข้าราชการทุกหน่วยมุ่งเอาชนะสงครามนี้มาน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายให้จงได้...* (สำนักพิมพ์ธรรมนิติ 2532, 25 เน้นตามต้นฉบับเอกสาร)

การอ้างอิงสิทธิธรรมดังกล่าวทำให้โครงการอีสานเขียวถูกยกระดับให้เป็นโครงการระดับชาติและได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากรัฐบาล พล.อ. เปรม โดยเปรมในฐานะผู้อำนวยการ กอ.รมน. ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการบริหารโครงการ ส่วน พล.อ. ชวลิตดำรงตำแหน่งรองประธาน โดยมี กอ.รมน. ทำหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ (ธีรภัทร์ 2534, 17) โครงการนี้ยังได้รับเงินบริจาคจำนวนมากจากหน่วยงานเอกชนในประเทศและหน่วยงานระหว่างประเทศอีกด้วย แม้แต่รัฐบาลอังกฤษก็เสนอให้เงินสนับสนุน เมื่อถึงปี 2534 มีหน่วยงานรัฐจำนวน 80 หน่วยงานจาก 10 กระทรวงตลอดจนมหาวิทยาลัยและภาคเอกชนเข้าร่วมในโครงการย่อยสารพัดของโครงการอีสานเขียว ขณะที่งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ระหว่างปี 2531–2534 ก็เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด (ดูตารางที่ 4.1) (Pye 2005, 96)

ขอบเขตของโครงการอีสานเขียวยังได้ขยายออกไปเกินกว่าการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และขยายจากเดิม 5 จังหวัดเป็น 17 จังหวัด หรือครอบคลุมภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งภูมิภาค โดยประกอบด้วย 3 โครงการหลัก

1. โครงการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ: การปลูกป่า, การฟื้นฟูคุณภาพของดิน, สร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ, ทำฝนเทียม, และสร้างแท็งก์น้ำ
2. โครงการสร้างงานและรายได้: ส่งเสริมการปลูกยางพารา, ส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสเพื่อผลิตเยื่อกระดาษและพลังงานยั่งยืน, ขยายการปลูกมันสำปะหลังเพื่อผลิตแอลกอฮอล์, ทำฟาร์มปศุสัตว์ ฟาร์มหม่อนไหม และฟาร์มปลาน้ำจืด
3. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านสาธารณสุขและอาหาร การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ธีรภัทร์ 2534, 21–25)

ตาราง 4.1 งบประมาณสำหรับโครงการอีสานเขียว ปี 2531–2534

ปี	**จำนวนเงิน (ล้านบาท)**
2531	2,883.83
2532	4,154.55
2533	8,058.4922
2534	10,403.339

ที่มา: Pye 2005, 96.

โครงการอีสานเขียวจึงเปิดโอกาสให้กองทัพเป็นองค์กรหลักที่รับภารกิจด้านการพัฒนาระดับชาติที่มีขอบเขตกว้างขวางอย่างยิ่ง เป็นโครงการที่ข้ามหน้ารัฐบาลไปเลยก็ว่าได้ กระนั้นกิจกรรมสารพัดชนิดของโครงการนี้กลับต้องใช้การสนับสนุนจากกระทรวงต่าง ๆ โดยมีกองทัพเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อน ไม่เพียงเท่านั้น Duncan McCargo ชี้ว่าโครงการอีสานเขียวยังเป็นโอกาสให้ พล.อ. ชวลิตสร้างความนิยมในหมู่ประชาชนในภาคอีสานได้อย่างง่ายดายด้วย โดยงบประมาณของโครงการถูกกระจายผ่านเครือข่ายกำนันและผู้ใหญ่บ้านในท้องถิ่น ซึ่งสำคัญต่อการสร้างฐานคะแนนเสียงให้กับ พล.อ. ชวลิตที่กำลังวางแผนเข้าสู่วงการเมืองแบบรัฐสภาต่อไป (McCargo 2002, 62–63)

จุดเริ่มต้นของโครงการอีสานเขียวอาจมาจากความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศ แต่การขับเคลื่อนโครงการพัฒนาด้วยกองทัพนี้มีความหมายมากกว่าการใช้หน่วยงานที่มีกำลังพลมหาศาลให้เป็นประโยชน์ เพราะการนำวิธีคิดและการแก้ไขปัญหาแบบทหารเข้ามาบริหารจัดการโครงการเศรษฐกิจขนาดใหญ่เช่นนี้ได้ส่งผลกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนยากจนในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่รัฐในที่สุด กล่าวคือ ความพ่ายแพ้ของ พคท. ได้เปิดประตูให้กับอุตสาหกรรมป่าไม้ที่สามารถรุกคืบเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ป่าเขาได้อย่างสะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น โดยกองทัพมีบทบาทสำคัญในการขยายตัวของอุตสาหกรรมป่าไม้โดยตรง เนื่องจากกองทัพมีกำลังพลของตนเองประจำการอยู่ในพื้นที่เหล่านี้มาเนิ่นนาน มีอำนาจควบคุมพื้นที่ขนาดใหญ่ในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ กองทัพจึงสามารถพาตัวเองเข้ามาเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ในโครงการ

พัฒนาชนบทและพื้นที่ป่าในยุคหลังสงครามเย็นได้ทันที งานของ Oliver Pye (2005) แสดงให้เห็นว่าโครงการอีสานเขียวเกิดขึ้นในบริบทที่อุตสาหกรรมผลิตเยื่อกระดาษในไทยกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองธุรกิจสารพัดชนิดที่ต้องใช้กระดาษ พร้อม ๆ กับที่การขยายพื้นที่ป่าหรือการปลูกป่า (reforestation) เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลไทยตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 กล่าวคือในปี 2528 รัฐบาล พล.อ. เปรม มอบหมายให้กรมป่าไม้จัดทำแผนขยายพื้นที่ป่าปลูกโดยภาคเอกชนจำนวน 30,000 ตารางกิโลเมตร อันถือเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายขยายพื้นที่ป่าของรัฐบาล มีบริษัทเอกชนทั้งไทยและต่างประเทศแสดงความสนใจที่จะลงทุน บางบริษัทยื่นขอรับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment—BOI) บางบริษัทยื่นขอใช้ที่ดินของรัฐ อย่างไรก็ตาม ที่ดินจำนวนมากที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าปลูกได้ถูกจับจองโดยเกษตรกรรายเล็กมานานแล้ว บางพื้นที่เป็นที่ดินที่รัฐบาลอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปตั้งรกรากเพื่อเป็นฐานมวลชนให้กับตนในการต่อสู้กับ พคท. แต่เมื่อรัฐบาลต้องการเปลี่ยนพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ พวกเขากลับกลายเป็นผู้รุกล้ำพื้นที่ป่าในสายตาของรัฐ รัฐบาลต้องการถอนสิทธิ์การอยู่อาศัยของพวกเขา และหาทางขับไล่ออกจากพื้นที่เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ลำพังกรมป่าไม้ไม่สามารถบังคับกดดันชาวบ้านให้ออกไปได้ แต่เมื่อเกิดโครงการอีสานเขียวภายใต้ความรับผิดชอบของกองทัพ การใช้มาตรการทางทหารเพื่อไปให้ถึงจุดหมายดังกล่าวก็เกิดขึ้น และทำให้กองทัพกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา

อนึ่ง การขยายพื้นที่ป่าของโครงการอีสานเขียวเกี่ยวข้องกับการยุติการลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมาย ส่งเสริมการปลูกป่า และเร่งรัดผลักดันโครงการหมู่บ้านป่าไม้ (a Forest Village) อันเป็นโครงการที่มุ่งจัดระเบียบชุมชนต่าง ๆ ที่กระจายตัวอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ให้เข้ามาอยู่รวมกันตามผังที่รัฐวางไว้ โดย กอ.รมน. มีบทบาทสนับสนุนผลักดันให้เป็นไปตามแผน แผนการนี้มุ่งขยายพื้นที่ป่าเศรษฐกิจถึง 3.4 ล้านไร่ และเกี่ยวข้องกับการบังคับอพยพประชาชนราว 30,000 ครอบครัวออกจากพื้นที่ป่า โดยรัฐมองว่าประชาชนเหล่านี้รุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชาติ จึงต้องการโยกย้ายคนเหล่านี้ไปอยู่ในพื้นที่ป่าที่จัดไว้ให้ 2.1 ล้านไร่ โดยกระจายออกไปอยู่ในหมู่บ้านป่าไม้ที่จัดตั้งขึ้นใหม่จำนวน 53 หมู่บ้าน นอกจากนี้ โครงการอีสานเขียวยังมีแผนการส่งเสริมการปลูกป่ายูคาลิปตัสเพื่อป้อนให้กับอุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ ภายใต้การรับรู้ทั่วไปว่าโครงการอีสานเขียวคือโครงการที่ริเริ่มจากน้ำพระทัยของในหลวง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล มันจึงดึงดูดความสนใจจากธุรกิจเอกชนด้านการปลูกยูคาลิปตัส

และอุตสาหกรรมกระดาษอย่างมาก ขณะที่เกษตรกรรายย่อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าต่างประท้วงต่อต้านการทำสวนยูคาลิปตัส (Pye 2005)

ท่ามกลางการประท้วงของชาวบ้านนี้ เกิดเหตุการณ์ที่กลายเป็นข่าวฉาวโฉ่โด่งดังไปทั่วประเทศ นั่นคือกรณี "สวนป่ากิตติ" อันเป็นโครงการปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสที่มีนายกิตติ ดำเนินชาญวนิชย์ เป็นเจ้าของ โดยนายกิตติเป็นหนึ่งในผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุดของไทยและมีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองมากหน้าหลายตา หลังจากบริษัทสวนกิตติของเขาได้รับสัมปทานจากรัฐให้ทำสวนป่ายูคาลิปตัสในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมแล้ว ได้มีการเปิดโปงว่าคนงานของบริษัทสวนป่ากิตติจำนวน 156 คนถูกจับกุมในขณะที่กำลังลักลอบตัดต้นไม้ในป่าที่อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ถึง 3,000 ไร่ เพื่อทำให้พื้นที่เหล่านี้กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม แล้วบริษัทจะได้ยื่นขอสัมปทานปลูกสวนยูคาลิปตัสเพิ่มจากรัฐ กรณีนี้เปิดเผยให้เห็นการทุจริตในนามของการปกป้องพื้นที่ป่าและสิ่งแวดล้อมที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างนักธุรกิจ นักการเมือง และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ต่อมาในปี 2533 รัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ สั่งชะลอโครงการปลูกสวนป่าเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ส่งผลให้แผนการปลูกป่าภายใต้โครงการอีสานเขียวสะดุดลงชั่วคราว โดยเฉพาะเมื่อ พล.อ. ชวลิตลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกในเดือนมีนาคม 2533 เพื่อเข้าสู่วงการเมืองเต็มตัว โครงการนี้ก็ค่อย ๆ เงียบหายไป (Pye 2005, 97–106)

เมื่อรัฐไทยไม่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์อีกต่อไป โครงการในนามการพัฒนาเพื่อความมั่นคงมีโอกาสสูงที่จะถูกกำกับด้วยผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ พื้นที่ที่เคยเป็นสมรภูมิสู้รบระหว่างรัฐไทยกับคอมมิวนิสต์ถูกแปรเปลี่ยนเป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ การพัฒนาภายใต้การจัดการของทหารกลายเป็นสมรภูมิที่รัฐหันมาสู้รบกับเกษตรกรรายย่อย ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐพยายามเอาชนะใจเพื่อต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์

โครงการ คจก.

หลังสิ้นสุดยุคของรัฐบาล พล.อ. เปรม รัฐบาลจากการเลือกตั้งยังคงเดินหน้าใช้กองทัพและ กอ.รมน. ในแผนงานขจัดความยากจนและปกป้องพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติต่อไป น่าจะเป็นเพราะนักการเมืองเองก็เชื่อว่าทหารและ กอ.รมน. มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่ชนบทและประสานงานข้ามหน่วยงานต่าง ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว อีกทั้งมีกำลังพลในพื้นที่จำนวนมาก สามารถระดมพลได้ทันทีที่ต้องการ

ในเดือนเมษายน 2533 รัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มอบหมายให้ กอ.รมน. รับผิดชอบประสานงานโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสามเดือนหลังจากนั้น กอ.รมน. ได้ยื่น "โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม" หรือ คจก. แก่คณะรัฐมนตรี โดยอ้างว่าโครงการนี้จะนำพื้นที่ป่าที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมมาจัดสรรเป็นที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรรายย่อยพร้อมออกเอกสารสิทธิ์ให้ พร้อม ๆ ไปกับดำเนินการขยายพื้นที่ปลูกป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ด้วย ซึ่งสาระจริง ๆ ของ คจก. ก็คือการผลักดันโครงการหมู่บ้านป่าไม้ตามโครงการอีสานเขียวให้เป็นจริงนั่นเอง แน่นอนว่ามีการอ้างอิงพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 อีกเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับโครงการ คจก. (Pye 2005, 119)

ในเดือนมิถุนายน 2533 คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ คจก. มีพล.อ. สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. เป็นประธานคณะกรรมการ และมี พล.อ. อิสระพงศ์ หนุนภักดี ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กอ.รมน. เป็นผู้ประสานงานโครงการ หลังจากนี้ไม่นาน นายทหารสองคนนี้ได้ร่วมกันยึดอำนาจจากรัฐบาล พล.อ. ชาติชายในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 (Pye 2005, 113) โดยมี พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ เป็นผู้นำคณะรัฐประหารที่ชื่อ "คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ" (รสช.) พล.อ. สุนทรก็เคยมีบทบาทแข็งขันในโครงการอีสานเขียวเช่นกัน

คณะ รสช. ไม่เพียงผลักดันโครงการ คจก. ต่อ แต่ได้ขยายขนาดของโครงการออกไปอีกมหาศาล โดยมีเป้าหมายที่จะจัดระเบียบการใช้ที่ดินป่าสงวน 1,253 แห่งทั่วประเทศ โดยมีผู้นำของ รสช. กอ.รมน. และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เป็นผู้ควบคุมโครงการนี้อย่างใกล้ชิด งบประมาณของโครงการเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากก่อนรัฐประหาร คือเพิ่มขึ้นจาก 270 ล้านบาทไปเป็นมากกว่าพันล้านบาท ในบรรดาหน่วยงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง กระทรวงกลาโหมและ กอ.รมน. ได้รับจัดสรรงบประมาณก้อนใหญ่ที่สุด โครงการ คจก. ยังเปิดโอกาสให้ทหารเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจปลูกป่าพาณิชย์อีกด้วย รสช. ถูกโจมตีว่ามีนโยบายรับใช้บริษัทผลิตกระดาษและเยื่อกระดาษมากกว่าจะมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรที่ยากจนและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ โครงการนี้ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับเกษตรกรยากจนที่ถูกบังคับและเสี่ยงที่จะถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ทำกินเดิมของพวกเขา ประชาชนหลายพันคนจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมตัวกันประท้วงโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง ในที่สุดโครงการนี้ยุติลงพร้อมกับการลงจากอำนาจของคณะ รสช. หลังเหตุการณ์ปราบปรามประชาชนในเดือนพฤษภาคม 2535 (Pye 2005, Ch. 6)

มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด

แม้ว่าโครงการ คจก. ได้ยุติลงพร้อมกับคณะ รสช. และผู้นำกองทัพประกาศว่าทหารจะยุติการแทรกแซงทางการเมือง แต่กองทัพบกและ กอ.รมน. ยังคงยึดมั่นในภารกิจปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนต่อไป หนึ่งในโครงการที่เป็นผลงานอันภาคภูมิใจของกองทัพบกคือ มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในช่วงปีที่ผู้เขียนกำลังเขียนหนังสือเล่มนี้ มูลนิธินี้ยังไม่เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน ทั้ง ๆ ที่ผู้บริหารของมูลนิธิหลายคนมีบทบาทนำในคณะรัฐประหาร คสช. เมื่อพิจารณาข้อมูลและภาพถ่ายจำนวนมากที่ปรากฏบนหน้าเว็บไซต์ของมูลนิธินี้ จะให้ความรู้สึกว่ามูลนิธินี้เป็นเสมือนพื้นที่การสร้างเครือข่ายระหว่างผู้นำ คสช. กับกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ดี ความผิดปกติของกิจกรรมของมูลนิธิป่ารอยต่อฯ ไม่สามารถรอดพ้นจากสายตาของพรรคฝ่ายค้านไปได้ โดยในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคก้าวไกลได้เปิดแถลงประเด็นนี้ในที่สุด (*ประชาไท*, 29 กุมภาพันธ์ 2563)

พื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดที่อยู่ในการดูแลของมูลนิธินี้มีขนาดราว 1.3 ล้านไร่ ครอบคลุมจังหวัดฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ชลบุรี และระยอง กิจกรรมอย่างเป็นทางการของมูลนิธิคือ สนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ป่ารอยต่อ ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชและสัตว์ป่า จัดกิจกรรมรณรงค์ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า ปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่ารอยต่อ

จากข้อมูลบนเว็บไซต์ของมูลนิธิ เดิมพื้นที่นี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้โดยอาศัยกองกำลังทหารพรานช่วยดูแล จนกระทั่งในปี 2536 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในรัชกาลที่ 9 ทรงรับโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ป่ารอยต่อนี้ไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองทัพบกจึงเข้ามารับหน้าที่สนองพระราชดำริของสมเด็จพระราชินี ด้วยการจัดตั้ง "กองทุนเพื่อป่ารอยต่อ 5 จังหวัด" และได้ยกระดับเป็นมูลนิธิในปี 2549 เว็บไซต์และวารสารรายสองเดือนของมูลนิธิมักเน้นย้ำว่าโครงการป่ารอยต่อนี้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ[5]

ด้วยเหตุที่พื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดนี้อยู่ในภาคตะวันออก จึงอยู่ในความดูแลของกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ (หรือทหารเสือราชินี) ขึ้นตรงต่อกองพลทหาร

[5] มูลนิธิป่ารอยต่อ 5 จังหวัด http://www.5provincesforest.com

ราบที่ 2 รักษาพระองค์ กองทัพภาคที่ 1 โดยเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่ากรมทหารราบที่ 21 รอ. เป็นฐานกำลังของนายทหารกลุ่มบูรพาพยัคฆ์ ที่มีอิทธิพลสูงในกองทัพและคณะรัฐประหาร คสช. พล.อ. ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีของรัฐบาล คสช. ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิป่ารอยต่อฯ ตั้งแต่ปี 2549

เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า พล.อ. ประวิตรเป็นผู้ทรงอิทธิพลที่สุดใน คสช. และรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ เขาเป็นผู้ครอบครองนาฬิกาข้อมือราคาแพงจำนวนมากที่ไม่ปรากฏอยู่ในรายงานทรัพย์สินที่ต้องแจ้งต่อ ป.ป.ช. เมื่อชาวเน็ตพยายามตรวจสอบจำนวนนาฬิกาที่อยู่ในครอบครองของ พล.อ. ประวิตร ก็พบว่ามีจำนวนอย่างน้อย 25 เรือน รวมมูลค่าเกือบ 40 ล้านบาท (*GM Live*, 18 มกราคม 2561) แต่ พล.อ. ประวิตร อ้างว่านาฬิกาเหล่านี้เป็นทรัพย์สินที่ยืมมาจากเพื่อนสนิทที่เสียชีวิตไปแล้ว และแม้ว่า ป.ป.ช. จะมีข้อสรุปว่า พล.อ. ประวิตรไม่มีความผิดในกรณีนี้ แต่ก็ไม่สามารถทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ดีขึ้นมาได้ เพราะหนึ่งในข้ออ้างเพื่อทำรัฐประหารของ คสช. ก็คือต้องการยุติการทุจริตโกงกินของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ (*Bangkok Post*, 29 January 2019)

สิ่งที่น่าสนใจคือบุคคลที่ พล.อ. ประวิตรกล่าวว่าเป็นเจ้าของนาฬิกาทั้ง 25 เรือนที่ตนยืมมาคือ นายปัฐวาท สุขศรีวงศ์ ก็เป็นกรรมการของมูลนิธิป่ารอยต่อฯ ด้วยเช่นกัน เขาเป็นผู้ก่อตั้งบริษัท Com-Link อันเป็นธุรกิจด้านการสื่อสาร ที่สื่อมวลชนรายงานว่ามีสายสัมพันธ์อันแข็งแกร่งกับเจ้าหน้าที่รัฐ (*สำนักข่าวอิศรา*, 24 ธันวาคม 2560) นอกจากนายปัฐวาทแล้ว ยังมีนักธุรกิจใหญ่เช่น นายเจริญ สิริวัฒนภักดี ประธานบริษัทไทยเบฟเวอเรจ ที่ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ของมูลนิธินี้ด้วย

ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2562 คณะกรรมการบริหารส่วนใหญ่ของมูลนิธิป่ารอยต่อฯ ล้วนเป็นสมาชิกของกลุ่มบูรพาพยัคฆ์ ได้แก่ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา พล.อ. อนุพงษ์ เผ่าจินดา พล.อ. อุดมเดช สีตบุตร พล.อ. คณิต สาพิทักษ์ พล.อ. ธีรชัย นาควานิช พล.อ. วลิต โรจนภักดี และ พล.อ. วิชญ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา กรรมการส่วนที่เหลือก็ล้วนแล้วแต่เป็นคนที่มีความสนิทสนมกับ พล.อ. ประวิตร เช่น ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล ณ อยุธยา พล.อ. นพดล อินทปัญญา พล.อ. พัฑฒะนะ พุธานานนท์ พล.อ. เลิศฤทธิ์ เวชสวรรค์ พล.อ. กิตติพงษ์ เกษโกวิท และ พล.อ. ณัฐ อินทรเจริญ ในบรรดาคณะกรรมการมูลนิธิ 24 คน มี 9 คนได้รับการแต่งตั้งโดย คสช. ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และหลายคนดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี (*สำนักข่าวอิศรา*, 26 ธันวาคม 2560) ในบรรดานายทหารที่เอ่ยชื่อมาทั้งหมดนี้

พล.อ. ประวิตรคือผู้ที่มีบทบาทนำในมูลนิธิอย่างเห็นได้ชัด ดังเห็นได้ว่า พล.อ. ประวิตร ปรากฏตัวในภาพถ่ายกิจกรรมต่าง ๆ บนเว็บไซต์ของมูลนิธิมากที่สุด

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการคือ มูลนิธิป่ารอยต่อฯ มีจุดเริ่มต้นจากโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ซึ่งทำให้มูลนิธินี้มีสถานะพิเศษที่น่าจะช่วยให้ได้รับเงินบริจาคจากภาคเอกชนมากขึ้น โดยจำนวนเงินที่ธุรกิจเอกชนแต่ละรายบริจาคให้มีมูลค่าสูงมากทีเดียว จากรายละหลายแสนบาทจนถึงหลายล้านบาท เช่น เมื่อมูลนิธิประกาศว่าต้องการจัดแสดงละครเพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ในเดือนสิงหาคม 2558 มูลนิธิก็สามารถระดมเงินบริจาคได้ถึง 9,500,999 บาทจากบริษัทใหญ่ ๆ หรือในเดือนสิงหาคม 2555 บริษัทไทยเบฟเวอเรจบริจาคเงิน 2,000,000 บาท ในเดือนกันยายน 2558 บริษัทบุญรอดบริวเวอรี (เบียร์สิงห์) บริจาคเงิน 4,000,000 บาท และในเดือนกุมภาพันธ์ 2562 บริษัทสามารถคอร์ปอเรชั่นบริจาค 3,000,000 บาท เป็นต้น[6] ทั้งนี้ เป็นที่ทราบกันว่าบริษัทเอกชนหลายแห่งที่เอ่ยชื่อมานี้ได้รับประโยชน์มหาศาลจากการร่วมมือทางธุรกิจและสัมปทานของรัฐภายใต้ระบอบ คสช. (Prajak and Veerayooth 2018) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะใช้ชื่อโครงการพระราชดำริแต่กิจกรรมของมูลนิธิกลับไม่ปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเลย จึงไม่มีความชัดเจนว่าสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีส่วนรับผิดชอบหรือเคยตรวจสอบรายรับรายจ่ายของโครงการพระราชดำริโครงการนี้หรือไม่

แผนแม่บทป่าไม้

การพิทักษ์พื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติได้กลายเป็นหนึ่งในนโยบายที่รัฐบาล คสช. ให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ ภายในเวลาไม่ถึงหนึ่งเดือนหลังการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 กองกำลังผสมระหว่างทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และกำลังกึ่งทหารออกปฏิบัติการทวงคืนพื้นที่ป่าทันที ซึ่งวิธีการที่ คสช. ใช้นั้นแทบไม่แตกต่างกับที่ รสช. เคยใช้ในโครงการ คจก. เมื่อสองทศวรรษก่อนหน้า

วันที่ 14 มิถุนายน 2557 พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะหัวหน้า คสช. ออกคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและการหยุดยั้ง

[6] จากเว็บไซต์ของมูลนิธิป่ารอยต่อฯ

การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ มีคำสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดดำเนินการปราบปรามและจับกุมประชาชนที่บุกรุก ยึดถือ ครอบครอง ทำลาย หรือกระทำการใด ๆ ที่ทำให้เสื่อมเสียสภาพป่า (*ประชาไท*, 15 มิถุนายน 2557) กอ.รมน. และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับมอบหมายให้จัดทำยุทธศาสตร์และโรดแมปสำหรับผลักดันนโยบายและคำสั่งให้เกิดประสิทธิผล ซึ่งปรากฏว่าเพียง 3 เดือนหลังจากนั้น พวกเขาสามารถเปิดตัว “แผนแม่บทป่าไม้” เพื่อแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า โดยแผนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าทั่วประเทศจากปัจจุบันที่มีอยู่ร้อยละ 31.57 ของพื้นที่ทั้งประเทศ เป็นร้อยละ 40 หรือเท่ากับพื้นที่จำนวน 26 ล้านไร่ภายในระยะเวลา 10 ปี (กอ.รมน. และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2557) มีศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4 กอ.รมน. อันเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบกิจการที่เกี่ยวกับการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงด้านพลังงานและอาหาร ทำหน้าที่ประสานงานกับ กอ.รมน. ภาค ตำรวจ กระทรวงมหาดไทย และกองกำลังกึ่งทหาร เพื่อผลักดันแผนให้สัมฤทธิผล

คำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 ระบุว่าเป้าหมายหลักของการปราบปรามคือกลุ่มนายทุนและผู้บุกรุกรายใหญ่ ส่วนคนยากจน ผู้ที่ไร้ที่ทำกิน และประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่ามาก่อนที่จะมีการประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าสงวน จะไม่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งดังกล่าว (*ประชาไท*, 17 ธันวาคม 2557) แต่ข้อเท็จจริงกลับตรงกันข้าม ในเดือนเมษายน 2558 สำนักงานตำรวจแห่งชาติประกาศด้วยความภาคภูมิใจว่าในช่วง 6 เดือนแรกของการประกาศใช้คำสั่งดังกล่าว มีประชาชนถูกตั้งข้อหาทำลายป่าไม้จำนวน 1,622 คนจาก 2,758 คดี มีประชาชนถูกตั้งข้อหาขายสัตว์ป่าสงวนและของป่าอีก 235 คนจาก 265 คดี มีประชาชนถูกตั้งข้อหาทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวน 110 คนจากจำนวน 108 คดี และประชาชนอีก 602 คนจากจำนวน 1,920 คดีถูกตั้งข้อหารุกล้ำพื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณะ (*ประชาไท*, 25 เมษายน 2558) คำสั่งดังกล่าวถูกบังคับใช้ในพื้นที่หลายจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ ชัยภูมิ น่าน ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร หนองบัวลำภู จันทบุรี สุราษฎร์-ธานี และแม่ฮ่องสอน พื้นที่ในจังหวัดเหล่านี้มีปัญหาข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐมาก่อนจะเกิดรัฐประหารโดย คสช. ดังเช่นกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านถูกเจ้าหน้าที่บังคับขับไล่ตั้งแต่หลัง รสช. ทำรัฐประหารและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ คจก. (*Bangkok Post*, 26 June 2014)

ตัวแทนของเกษตรกรรายย่อยและศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ออกมา

ให้ข้อมูลแก่สาธารณะว่า คำสั่งที่ 64/2557 ของ คสช. นำไปสู่การจับกุม ดำเนินคดี และบังคับขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่และชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยและคนยากจน คนเหล่านี้อยู่อาศัยในพื้นที่มาก่อนที่รัฐจะประกาศให้พื้นที่เหล่านี้เป็นเขตป่าสงวน อีกทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ขึ้นอยู่กับทรัพยากรในป่า นอกจากนี้ การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐก็ใช้มาตรการรุนแรงเกินกว่าเหตุ ได้แก่ รื้อทำลายบ้านเรือนของประชาชน ถอนทำลายพืชพันธุ์ที่ชาวบ้านปลูกไว้ทันทีโดยไม่ให้เวลาพวกเขาเก็บเกี่ยว การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันขัดขวางไม่ให้ชาวบ้านกลับไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อีก ไม่เพียงเท่านั้น เจ้าหน้าที่รัฐตัดต้นยางพารานับพันต้นทิ้งเพื่อลดปริมาณยางพาราที่กำลังเข้าสู่ตลาดในสภาวะที่ราคายางพาราในตลาดโลกกำลังตกต่ำ อย่างไรก็ตาม การประท้วงของประชาชนที่ได้รับผลกระทบในครั้งนี้มีขนาดเล็กกว่าเมื่อครั้งรัฐบาล รสช. ประกาศโครงการ คจก. ซึ่งเป็นผลจากการที่ คสช. ใช้อำนาจกดปราบการเคลื่อนไหวของประชาชนทุกภาคส่วนทั่วประเทศอย่างเด็ดขาด อีกทั้งกองทัพและ กอ.รมน. ได้จัดตั้งกลไกสอดส่องจับตาการเคลื่อนไหวของประชาชนทั้งในเมืองและชนบท แม้แต่การประชุมสัมมนาที่จัดขึ้นโดยชาวบ้านและเอ็นจีโอในพื้นที่ก็ถูกขัดขวาง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานมักถูกข่มขู่ว่าอาจถูกตั้งข้อหา ถูกบังคับให้ลงนามในข้อตกลงว่าพวกเขาจะไม่ทำกิจกรรมดังกล่าวอีกต่อไป โดยที่ คสช. ไม่สนใจที่จะตรวจสอบสิทธิและประวัติ-ศาสตร์การใช้ที่ดินของพวกเขาแต่ประการใด (Thai Lawyers for Human Rights 2015; *Prachatai English*, 20 May 2015)

การใช้มาตรการรุนแรงเด็ดขาดของทหารมาจากทัศนคติที่พวกเขามองว่าเกษตรกรรายย่อยคือสาเหตุหลักของปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและการตัดไม้ทำลายป่า ทัศนคติเช่นนี้ครอบงำหน่วยงานรัฐทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้มานานแล้ว (Forsyth and Walker 2012, 57) ฝ่ายทหารเชื่อว่าปัญหาดังกล่าวเลวร้ายลงเพราะรัฐบาลพลเรือนในอดีตอ่อนแอจนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ขณะที่อำนาจรวมศูนย์ของ คสช. เป็นโอกาสที่ทหารสามารถเข้ามาแก้ไขสิ่งที่พวกเขามองว่าเป็นหนึ่งในพันธกิจของกองทัพได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่า คสช. พยายามย้ำกับสาธารณชนว่าเป้าหมายของการแก้ไขปัญหานี้คือนายทุนและนักลงทุนรายใหญ่ เช่น เจ้าของรีสอร์ตและสวนยางพารา แต่เกษตรกรรายย่อยกลับเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายที่ทหารผลักดันมากที่สุด (*เนชั่นทีวี*, 30 เมษายน 2560)

ในบรรดาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติของ คสช. โครงการที่น่ากังขามากที่สุดคือโครงการปลูกและขยายพื้นที่ป่า อันเป็นโครงการ

ที่คล้ายคลึงกับโครงการอีสานเขียวและ คจก. อย่างยิ่ง กล่าวคือมีบริษัทเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทวงคืนพื้นที่ป่าด้วย โดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกรมป่าไม้ได้แถลงต่อสื่อมวลชนว่า โครงการทวงคืนผืนป่าจำนวน 27 ล้านไร่ตามแผนแม่บทป่าไม้ จะต้องมีการปลูกไม้มีค่าราคาแพงและเป็นที่ต้องการสูงของตลาด เช่น ต้นปาล์มน้ำมัน ยางพารา ไม้สัก และไม้ชิงชัน นี่เป็นสภาวะที่น่าขำขื่นอย่างยิ่ง เพราะเกษตรรายย่อยที่ปลูกยางพาราเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากโครงการทวงคืนผืนป่าของ คสช. แต่ที่ดินของพวกเขากำลังถูกนำไปใช้เพื่อปลูกยางพาราและพืชอื่น ๆ โดยธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่เพื่อป้อนอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์และพลังงานชีวภาพ ทั้งนี้ ก่อนหน้านี้กลุ่มธุรกิจด้านอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ในไทยได้เคยพร่ำบ่นเกี่ยวกับนโยบายห้ามตัดไม้ของรัฐว่าทำให้อุตสาหกรรมของพวกตนขาดแคลนไม้สักและไม้ชิงชัน ส่งผลให้รายได้จากการส่งออกลดลง (*ประชาชาติธุรกิจ*, 10 มีนาคม 2561) คสช. ดูจะเข้าใจความไม่พอใจของกลุ่มทุนเป็นอย่างดี จึงมีนโยบายตอบสนองพวกเขาอย่างรวดเร็ว

ไม่เพียงเท่านั้น รัฐบาล คสช. ยังใช้อำนาจแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 เพื่ออำนวยความสะดวกให้ธุรกิจเอกชนในอุตสาหกรรมปลูกไม้ราคาแพงด้วย กล่าวคือ พล.อ. ประยุทธ์ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับ พ.ศ. 2557 ออกคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 106/2557 อนุญาตให้ผู้ที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการตั้งโรงงานแปรรูปไม้ ตั้งโรงค้าไม้แปรรูปบรรดาไม้หวงห้ามราคาแพงภายในเขตควบคุมได้ (ราชกิจจานุเบกษา 2557, 30 กรกฎาคม) จากเดิมที่จะกระทำมิได้เลย ต่อมาในเดือนเมษายน 2562 ยังมีการแก้ไข พ.ร.บ. ป่าไม้อีกครั้ง โดยในครั้งนี้ได้ยกเลิกการห้ามใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้ามที่อยู่ในที่ดินกรรมสิทธิ์ของเอกชน หรือในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิ์ที่รัฐบาลออกให้ (ราชกิจจานุเบกษา 2562, 16 เมษายน)

ในเวลาเดียวกัน รัฐบาล คสช. ยังไม่ลังเลในการช่วยเหลือสนับสนุนโครงการที่ก่อผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมให้เดินหน้าอย่างรวดเร็วอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านที่บ้านนามูล จังหวัดขอนแก่นได้ร่วมกันคัดค้านโครงการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันของบริษัทอพิโก้ (Apiko) ในพื้นที่ของตนมาเป็นเวลานานแล้ว หลังรัฐประหารปี 2557 บริษัทได้ดำเนินการขนอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ เข้าสู่พื้นที่ แล้วต้องเผชิญกับการขัดขวางจากชาวบ้าน แต่บริษัทกลับได้รับความช่วยเหลือทันทีจากรัฐบาล มีการส่งหน่วยสนธิกำลังทหาร-ตำรวจ-กำลังกึ่งทหารเข้าสู่พื้นที่เพื่อคุ้มครองและอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหน้าที่ของบริษัทและการขนส่งอุปกรณ์ ขณะที่ชาวบ้านถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ว่าหาก

ยังขัดขวางการทำงานของบริษัทต่อไป พวกเขาจะถูกดำเนินคดีด้วยกฎอัยการศึก (*ประชาไท*, 5 มีนาคม 2558)

ปัญหาทำนองเดียวกันเกิดขึ้นกับประชาชนในจังหวัดสกลนครและอุดรธานีที่ประท้วงการทำเหมืองแร่โปแตช ซึ่งเป็นโครงการที่พวกเขาคัดค้านมานานกว่าทศวรรษ แต่ในเดือนมกราคม 2558 รัฐบาลประยุทธ์ได้ออกใบอนุญาตให้บริษัทของจีนชื่อ China Ming Ta Potash Corporation สำรวจพื้นที่ 120,000 ไร่ในจังหวัดสกลนคร โดยข้ามขั้นตอนการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่กฎหมายกำหนดไว้ ในเดือนเดียวกันนี้ รัฐบาลสั่งระงับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการร่วมระหว่างกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานีและกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ที่ตั้งขึ้นมาในปี 2555 ในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ซึ่งหมายความว่าประชาชนในพื้นที่จะไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของโครงการนี้ ประชาชนที่ร่วมคัดค้านโครงการดังกล่าวในสองจังหวัดยังประสบกับการคุกคามและฟ้องร้องกล่าวโทษโดยเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย (*ประชาไท*, 5 มีนาคม 2558; *Prachatai English*, 28 March 2017) ล่าสุด ในวันที่ 21 กรกฎาคม 2565 คณะกรรมการแร่มีมติเห็นชอบการอนุญาตประทานบัตรโครงการเหมืองแร่โปแตชในจังหวัดอุดรธานี ที่มีอายุประทานบัตร 25 ปีบนพื้นที่ 10,000 ไร่ ให้แก่บริษัทเอเชียแปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ซึ่งมีกลุ่มบริษัทอิตาเลียนไทยเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ (*สำนักข่าวอิศรา*, 30 กรกฎาคม 2565)

นอกจากนี้ ในช่วง 5 ปีแรกภายใต้การปกครองของทหาร รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ได้อนุมัติโครงการอย่างน้อย 6 โครงการ อันส่งผลให้พื้นที่ป่าอนุรักษ์ลดลงมากกว่า 6,000 ไร่ ดังต่อไปนี้

1. ในเดือนกันยายน 2558 พล.อ. ประยุทธ์ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ออกคำสั่งให้ถอดสถานะป่าสงวนของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 2,100 ไร่ในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อนำที่ดินไปสร้างนิคมอุตสาหกรรม รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก (*ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง*, 19 กันยายน 2558)

2. ในช่วงเวลาเดียวกัน พล.อ. ประยุทธ์ยกเลิกสถานะพื้นที่คุ้มครองของป่าชุมชนในตำบลสระใคร จังหวัดหนองคาย จำนวน 716 ไร่ ทั้งนี้ ป่าชุมชนในไทยเป็นพื้นที่ที่ชุมชนโดยรอบป่าร่วมกันดูแลใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน นิเวศน์สภาวะของป่าชุมชนจึงมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก ฉะนั้น เป็นเวลากว่าสองทศวรรษที่ประชาชนในพื้นที่ชนบทพยายามต่อสู้เพื่อให้รัฐรับรองสถานะ

ป่าชุมชนทั่วประเทศ (อานันท์ 2543) ซึ่งกรมป่าไม้ก็ได้รับรองสถานะทางกฎหมายของป่าชุมชนในตำบลสระใครมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551 แต่รัฐบาลทหารกลับมีคำสั่งยกเลิกสถานะและการคุ้มครองป่าแห่งนี้โดยไม่เคยมีการปรึกษาหารือกับประชาชนในพื้นที่เลย (*มติชน*, 8 มีนาคม 2562)

3. สื่อมวลชนเปิดเผยว่าเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2559 พล.อ. อนุพงษ์ เผ่าจินดา หนึ่งในผู้มีอำนาจของ คสช. และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ลงนามอนุมัติให้บริษัทเคทีดี พร็อพเพอร์ตี้ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด อันเป็นบริษัทในเครือกระทิงแดง ใช้ที่สาธารณะห้วยเม็ก อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ประมาณ 31 ไร่ เพื่อใช้เป็นที่กักเก็บน้ำสำหรับโรงงานน้ำดื่มและเครื่องดื่ม โดยให้เหตุผลว่าพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพแห้งแล้ง ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ประชาชนไม่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว และไม่ได้เป็นพื้นที่รับน้ำในฤดูฝนแต่อย่างใด แต่ข้อเท็จจริงคือ ชาวบ้านในพื้นที่ได้ขึ้นทะเบียนที่ดินผืนนี้ให้เป็นป่าชุมชนตั้งแต่ปี 2555 โดยก่อนหน้านี้บริษัทเคทีดีได้กว้านซื้อที่ดินโดยรอบป่าชุมชนไว้ และเคยเจรจาขอใช้ที่ดินป่าชุมชนเพื่อขยายโรงงาน แต่ชาวบ้านคัดค้านมาตลอด แต่พอเกิดรัฐประหาร รัฐบาลก็ใช้อำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับทุนขนาดใหญ่อย่างรวดเร็ว (*ผู้จัดการออนไลน์*, 9 กันยายน 2560)

ในเดือนมีนาคม 2562 รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์มีมติผ่อนผันให้บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าทับกวางและป่ามวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เพื่อทำเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน รวมเนื้อที่ 3,331 ไร่ (*มติชน*, 5 มีนาคม 2562) แต่มีผู้ออกมาคัดค้านว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีในอดีตเมื่อ 12 ตุลาคม 2519 เคยกำหนดห้ามมิให้มีการเปลี่ยน แปลงลักษณะพื้นที่ป่าไม้เป็นรูปแบบอื่นอย่างเด็ดขาดทุกกรณี (*ไทยพีบีเอส*, 6 มีนาคม 2562)

ทหารนักพัฒนามิติใหม่

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 คณะรัฐประหาร รสช. ใช้การทุจริตโกงกินในหมู่นักการเมืองเป็นเหตุผลสร้างความชอบธรรมให้กับการยึดอำนาจจากรัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ และสัญญากับประชาชนว่าจะคืนประชาธิปไตยให้โดยเร็ว แต่เมื่อความต้องการของ รสช. ที่จะครองอำนาจต่อไปชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ทำให้พวกเขาสูญเสียความชอบธรรมอย่างรวดเร็ว การรวมตัวของฝ่ายประชาชนเพื่อประท้วงขับไล่คณะ รสช. ถึงจุดสูงสุดในเดือนพฤษภาคม 2535 ซึ่งจบลงด้วยการใช้กำลังทหารเข้า

ปราบปรามประชาชน ตัวเลขของทางการรายงานว่ามีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 44 คน และมีประชาชนอีกกว่าพันคนบาดเจ็บ (*ประชาไท*, 19 พฤษภาคม 2560) รสช. และกองทัพถูกโจมตีว่าใช้กำลังเกินกว่าเหตุในการปราบปรามประชาชนที่ปราศจากอาวุธ หลังจากในหลวงรัชกาลที่ 9 เข้าแทรกแซงเพื่อยุติภาวะจลาจลที่กำลังลุกลามอยู่ในกรุงเทพฯ พล.อ. สุจินดา คราประยูร จึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้นำกองทัพในขณะนั้นประกาศว่าทหารจะกลับเข้ากรมกอง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง หลังจากนี้ผู้นำ รสช. ล้วนเก็บตัวเงียบ ไม่ปรากฏตัวในที่สาธารณะ กองทัพอยู่ในสภาวะสูญเสียความนิยมจากประชาชน กระนั้น กองทัพยังคงเป็นหน่วยงานที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากในหลวงรัชกาลที่ 9 อยู่เสมอ ยังเป็นหน่วยงานที่เข้าร่วมสนับสนุนอย่างแข็งขันในโครงการหลวงต่าง ๆ แต่โครงการพัฒนาของกองทัพในยุคหลังสงครามเย็นนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกลอีกต่อไป แต่มีปฏิบัติการอยู่ในเมืองและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหลากหลายชนชั้น

ในส่วนของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง แม้ว่าพวกเขาปรารถนาให้กองทัพยุติการแทรกแซงทางการเมือง แต่พวกเขาก็ไม่เห็นปัญหาของการที่กองทัพจะขยายบทบาทในงานด้านเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น พวกเขาไม่เพียงไม่คิดจะตัดโครงการกิจการพลเรือนของกองทัพ แต่ยังขยายขอบเขตหน้าที่ให้กองทัพมากขึ้นด้วยซ้ำ ในยุคของรัฐบาลชวน หลีกภัย นอกจากจะเปิดทางให้กองทัพเข้ามามีภารกิจในปัญหายาเสพติดดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 ในปี 2535 รัฐบาลชวนยังได้ผลักดันนโยบายและจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาชนบทและกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ที่น่าฉงนอย่างยิ่งก็คือคณะกรรมการนี้ได้มอบหมายให้กระทรวงกลาโหมทำหน้าที่ประสานงานแผนการพัฒนาเพื่อความมั่นคงใน 30 จังหวัดชายแดน และยังให้กองทัพบกเข้าร่วมจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 อีกด้วย (อุษณีย์ 2542, 38)

โครงการแก้มลิง

การจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชนบทเป็นหนึ่งในความสนพระทัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาตลอดรัชสมัย รวมถึงในยุคที่สงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ยุติลงแล้วด้วย แต่การจัดการน้ำในยุคหลังนี้ได้ขยายเข้าสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เขตเมือง หนึ่งในโครงการพระราชดำริที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางคือโครงการแก้มลิง ซึ่งในปัจจุบันเกิดขึ้นในพื้นที่หลายจังหวัดทั่วประเทศ อย่างไรก็ดี จุดเริ่มต้นที่คนทั่วไปอาจจะลืมไปแล้วก็คือ โครงการแก้มลิงมีจุดกำเนิดมาจากความพยายามแก้ไขปัญหา

น้ำท่วมในกรุงเทพฯ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำเกือบทุกปีในช่วงหน้าฝน โดยหน่วยงานแรกที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริในเรื่องนี้คือกองทัพ

น้ำฝนที่ตกลงบนภาคเหนือและภาคกลางตอนบนจะต้องไหลผ่านกรุงเทพฯ ก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย เดือนกันยายน–ตุลาคมมักเป็นช่วงที่ลมมรสุมพัดพาฝนเข้าสู่ประเทศไทยมากที่สุด และเป็นช่วงที่ระดับน้ำทะเลในอ่าวไทยขึ้นสูง ซึ่งส่งผลเป็นการปิดกั้นเส้นทางน้ำฝนที่ไหลลงสู่ทะเล ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเปิดเผยพระราชดำริเรื่อง "แก้มลิง" ที่มาจากการที่พระองค์สังเกตพฤติกรรมของลิงในระหว่างกินกล้วย ที่ลิงมักเก็บกล้วยบางส่วนไว้สองข้างกระพุ้งแก้มเพื่อกินต่อภายหลัง การสังเกตดังกล่าวนำไปสู่แนวคิดว่าจะต้องมีการสร้างพื้นที่รองรับน้ำรอบกรุงเทพฯ ตามเส้นทางคลอง เขื่อนกั้นน้ำ และประตูน้ำ รวมทั้งทำเส้นทางเพื่อให้น้ำจากทางเหนือไหลไปยังพื้นที่รองรับน้ำเหล่านี้ แทนที่จะให้ไหลผ่านกรุงเทพฯ น้ำเหล่านี้จะถูกปล่อยลงทะเลเมื่อระดับน้ำในอ่าวไทยลดระดับลงต่ำกว่าน้ำในลำคลอง ประโยชน์ของพื้นที่แก้มลิงนี้ นอกจากจะช่วยป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพฯ แล้ว น้ำที่กักเก็บไว้ยังสามารถนำมาใช้ในการเกษตรในช่วงหน้าแล้งได้ด้วย

รัฐบาลจากการเลือกตั้งหรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงย่อมสามารถนำแนวพระราชดำรินี้ไปปฏิบัติได้โดยตรง อย่างไรก็ดี ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2541 ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสเรื่องนี้โดยตรงต่อ พล.อ. มงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น จากนั้นในวันต่อมา พล.อ. มงคลมีคำสั่งให้กำลังทหารปฏิบัติการสำรวจบรรดาคลองและทางระบายน้ำทั่วกรุงเทพฯ รวมทั้งแต่งตั้งคณะทำงานสำหรับโครงการป้องกันน้ำท่วม ที่ประกอบด้วยตัวแทนจากกองบัญชาการทหารไทย สำนักพระราชวัง กรมชลประทาน สำนักงานกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรมแผนที่ทหาร กรมทางหลวง การรถไฟแห่งประเทศไทย และการท่าเรือแห่งประเทศไทย (อุษณีย์ 2542, 48–49)

เมื่อกองทัพมีสิทธิธรรมในการผลักดันโครงการแก้มลิงให้เป็นจริง กองทัพบกจึงเข้าไปมีบทบาทนำและประสานงานโครงการแก้มลิงนี้ นอกจากนี้ ภายใต้การปกครองของระบอบ คสช. กองทัพบกในปัจจุบันยังรับภารกิจดูแลและจัดทำโครงการแก้มลิงที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาทั่วประเทศ บางโครงการเป็นการทำงานโดยลำพังของกองทัพ บางโครงการเป็นการทำงานประสานกับหน่วยงานพลเรือนอื่นๆ (*ผู้จัดการออนไลน์*, 13 มกราคม 2559) ถึงแม้ว่าจะมีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการป้องกัน

น้ำท่วมของโครงการแก้มลิง แต่ข้อสังเกตดังกล่าวก็ไม่ได้รับความสนใจมากนัก (*เดอะอีสานเรคคอร์ด*, 11 กันยายน 2560)

การปราบปรามยาเสพติด

การปราบปรามยาเสพติดเป็นความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่ทหารถือเป็นหนึ่งในภารกิจของตนอย่างน้อยตั้งแต่ทศวรรษ 2530 และได้ถูกบัญญัติไว้ในเอกสารพันธกิจและนโยบายของกองทัพ บทบาทของกองทัพโดดเด่นมากขึ้นเมื่อประเทศไทยประสบกับปัญหาการหลั่งไหลของยาเมทแอมเฟตามีนหรือยาบ้าจากประเทศเพื่อนบ้านในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ถึงต้นทศวรรษ 2540 ทั้งนี้ ในเดือนตุลาคม 2543 พล.อ. สำเภา ชูศรี ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น ได้เข้าเฝ้าในหลวงรัชกาลที่ 9 ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน หลังจากนั้นเขาแถลงต่อผู้สื่อข่าวว่าในหลวงทรงห่วงใยอย่างยิ่งต่อปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดมากขึ้นในปัจจุบัน และได้มีพระราชดำรัสกับตนว่ากองทัพ ตำรวจตระเวนชายแดน และลูกเสือชาวบ้านควรเข้ามาช่วยเหลือด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (*มติชน*, 17 ตุลาคม 2543)

ควรระบุไว้ด้วยว่ากองทัพบกและตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทในปฏิบัติการปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติดก่อนที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 จะมีพระราชดำรัสกับ พล.อ. สำเภามาหลายปีแล้ว เพราะการค้ายาเสพติดมักเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ชายแดน อีกทั้งหลังจากขบวนการคอมมิวนิสต์หมดพลังลง การติดตามปราบปรามขบวนการลักลอบค้ายาเสพติดบริเวณชายแดนได้กลายมาเป็นภารกิจสำคัญของกองทัพ ในปี 2540 กองทัพบกร่วมมือกับตำรวจและสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ใน “ปฏิบัติการดาวเหนือ” โดยมีการจัดตั้งสถานีบริเวณชายแดน ตั้งด่านสกัดเพื่อค้นหาบุคคลเป้าหมายและที่อยู่อาศัยของผู้ค้ายาเสพติด รวมทั้งปฏิบัติการด้านการข่าวตลอดชายแดนภาคเหนือของไทย ในปีต่อมายังมี “แผนบุญชูศรี 2541” ที่มุ่งปฏิบัติการด้านการข่าวตลอดชายแดนภาคเหนือ อันเป็นการร่วมมือระหว่างกองทัพบก ป.ป.ส. ตชด. ตำรวจภูธรภาค 4 และ 5 กองทัพภาค 1 และ กอ.รมน. ภาค 3 นอกจากนี้ “แผนยุทธศาสตร์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในชายแดนภาคเหนือ พ.ศ. 2542–2544” เป็นอีกโครงการที่กองทัพเข้าไปเกี่ยวข้อง (ป.ป.ส. 2545, 29–40)

กองทัพรับหน้าที่เป็นศูนย์กลางของปฏิบัติการดังกล่าวเพราะมีเครือข่ายด้านการข่าวและบุคลากรอยู่บริเวณชายแดนอยู่แล้ว รองผู้บัญชาการสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองเคยเสนอว่า รัฐบาลควรให้ กอ.รมน. เข้ามาช่วยในปฏิบัติการชายแดนและประกาศ

กฎอัยการศึกเพื่อจัดการกับอาชญากรรมบริเวณชายแดน ไม่ว่าจะเป็นการค้ายาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า (*มติชน*, 18 สิงหาคม 2543) พระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีต่อผู้นำกองทัพจึงช่วยสนับสนุนให้กองทัพเข้ามามีบทบาทด้านการปราบปรามยาเสพติดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เป็นอีกคนหนึ่งที่มักสนับสนุนให้กองทัพเข้ามามีบทบาทต่อสู้กับปัญหายาเสพติด ถ้อยคำของ พล.อ. เปรมที่ว่า "ค้ายาเสพติดถือว่าทรยศต่อชาติ" มักถูกกองทัพนำไปขยายติดไว้ในพื้นที่สาธารณะทั่วประเทศและมักถูกสื่อมวลชนอ้างถึงบ่อย ๆ (*ข่าวออนไลน์ RYT9*, 15 พฤษภาคม 2544)

อย่างไรก็ตาม บทบาทของกองทัพเรื่องยาเสพติดในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตเกินไปกว่าปฏิบัติการในพื้นที่ชายแดน แต่ยังมีบทบาทด้านการดูแลฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยพื้นที่ของกองทัพถูกใช้เป็นศูนย์ฟื้นฟูและรักษาผู้ติดยาเสพติด[7] ทุกเหล่าทัพมีโครงการฝึกอบรมภัยยาเสพติดให้กับนักเรียนระดับมัธยมในจังหวัดต่าง ๆ โดยการอบรมจะต้องบรรจุความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไว้ในหลักสูตรเสมอด้วย เพราะเชื่อว่าเป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด รวมทั้งการเทิดทูนสถาบันกษัตริย์เป็นหนึ่งในภารกิจหลักของกองทัพไทยด้วย[8] ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เคยเสนอไว้ในที่อื่นว่า นับตั้งแต่ประเทศไทยประสบกับการหลั่งไหลของยาบ้าในทศวรรษ 2540 การจัดการปัญหายาเสพติดของประเทศไทยถูกทำให้เป็นดั่งปฏิบัติการทหาร (militarization) มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในแง่วาทกรรม ความเข้าใจต่อสาเหตุของปัญหาและผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีการรับมือ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (พวงทอง 2558) หนึ่งในสาเหตุสำคัญก็คือการอนุญาตให้กองทัพเป็นหน่วยงานหลักที่นิยามว่าอะไรคือภัยคุกคามของชาติและควรจะมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร

[7] เช่น กองทัพอากาศ, "ตรวจเยี่ยมศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กองทัพอากาศ วันที่ 24 มิถุนายน 2562" https://odmbc.rtaf.mi.th/web/index.php/p100/news/188-2019-05-08-07-08-35 (เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2565)

[8] เช่น กรมกิจการพลเรือน ทหารเรือ กองทัพ, "กองทัพเรือนำธรรมะต้านยาเสพติด ครั้งที่ 3-2560 อบรมเยาวชนสดใส หัวใจห่างไกลยาเสพติด วันที่ 9 ก.พ. 60 โรงเรียนโป่งน้ำร้อน" (เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560) http://www.civil.navy.mi.th/index.php/main/detail/content_id/340; กองบัญชาการกองทัพไทย, "กองบัญชาการกองทัพไทย จัดพิธีฝึกอบรมเยาวชนอาสาต้านภัยยาเสพติดรุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562" วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2562 https://gnews.apps.go.th/news?news=35849 (เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2565)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 เริ่มปรากฏขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 เป็นแนวคิดที่ถูกนำเสนอให้เป็นต้นแบบของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจสำหรับคนไทยเพื่อหลีกเลี่ยงหายนะทางเศรษฐกิจในอนาคต แนวคิดนี้ได้กลายเป็นหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของ คสช. แต่การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของทหารนี้มีนัยทางการเมืองสอดแทรกเข้ามาชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังการรัฐประหาร 2549 "เศรษฐกิจพอเพียง" กลายมาเป็นคำยอดฮิตที่หน่วยงานรัฐและกองทัพใช้สำหรับสารพัดโครงการของตน รวมทั้งโครงการด้านสังคมและการเมืองด้วย แนวคิดทางเศรษฐกิจ พระอัจฉริยภาพ และพระบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นหัวข้อหลักของโครงการฝึกอบรมต่าง ๆ ของ กอ.รมน. และกองทัพ คณะ คสช. ได้ทำให้โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงที่กำเนิดในยุคสงครามเย็นกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง

ในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงใช้โอกาสนี้เพื่อสื่อสารความคิดหรือความวิตกกังวลของพระองค์กับประชาชนและรัฐบาลไทย ในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังเจ็บปวดกับวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 พระองค์ทรงใช้วาระนี้นำเสนอปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระองค์ไม่เพียงให้คำแนะนำแก่รัฐบาลและประชาชนว่าควรรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจอย่างไร แต่ยังทรงวิจารณ์ความละโมบของระบบทุนนิยม การหมกมุ่นกับตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป ลัทธิบริโภคนิยม และการฉวยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้เห็นว่าพระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 ถูกตีความว่าเป็นดั่งคำวิพากษ์แนวทางการพัฒนาของบรรดาผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบาย ซึ่งรวมถึงนักการเมืองด้วย ฝ่ายจารีตนิยมยังกล่าวยกย่องพระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีวิสัยทัศน์ยาวไกล โดยระบุว่าพระองค์ได้เสนอแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2517 คือเมื่อพระองค์มีพระบรมราโชวาทต่อนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยทรงเตือนถึงผลกระทบที่อาจเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ซึ่งในที่สุดประเทศไทยก็เผชิญกับวิกฤตในอีกสามทศวรรษต่อมาเพราะนักการเมืองไม่สนใจน้อมนำวิสัยทัศน์ของพระองค์มาปฏิบัตินั่นเอง ฉะนั้น ประชาชนไทยจึงควรเดินตามแนวทางที่พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของชาติได้ทรงชี้แนะให้กับตน ในแง่นี้ การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีนัยสองด้าน ด้านหนึ่งคือการเผยแพร่ส่งเสริมพระบารมีและพระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยพระองค์ได้กลายเป็นแบบอย่างของผู้ใช้ชีวิตอย่างมัธยัสถ์แม้ว่าจะทรงเป็น

กษัตริย์ที่ร่ำรวยที่สุดของโลกพระองค์หนึ่งก็ตาม ภาพหลอดยาสีฟันที่ถูกบีบใช้จนหมดเกลี้ยงของพระองค์ถูกเผยแพร่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างกว้างขวางในโซเชียลมีเดีย มีงานวิจัย บทความ และหนังสือหลายร้อยชิ้นเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกผลิตออกมา[9] ในอีกด้านหนึ่ง การเผยแพร่ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนการวิพากษ์นักการเมืองและผู้กำหนดนโยบายที่สายตาสั้นนั่นเอง (Ivarsson and Isager 2010, 226; Krittian 2010, 215)

กระแสกษัตริย์นิยมล้นเกิน (hyper-royalism) ที่แพร่กระจายในสังคมไทยอย่างกว้างขวางทำให้รัฐบาลชุดแล้วชุดเล่าและหน่วยราชการทั้งหลายต่างรับเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นหลักการชี้นำการทำงานของตนเอง ซึ่งรวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545–2549) ที่ผลักดันโดยรัฐบาลทักษิณ ทั้ง ๆ ที่เป็นที่ทราบกันดีว่ารัฐบาลของเขาผลักดันแผนการเศรษฐกิจต่าง ๆ ตามแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) อันเป็นแนวทางที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสถานะพิเศษที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์ หน่วยงานรัฐทั้งหลายจึงต้องทำหน้าที่เผยแพร่ส่งเสริม การส่งเสริมดูจะเข้มข้นมากยิ่งขึ้นเมื่อเกิดขบวนการเสื้อเหลืองที่ต่อต้านทักษิณในปลายปี 2548 และหลังการรัฐประหารขับไล่รัฐบาลทักษิณสำเร็จ รัฐบาลของ พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ประกาศว่ารัฐบาลของเขาจะน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นหลักการสูงสุดในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ฝ่ายต่อต้านทักษิณก็ช่วยกันผลิตซ้ำแนวคิดนี้พร้อม ๆ ไปกับวิพากษ์นโยบายประชานิยมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศของทักษิณ (Krittian 2010, 216) พล.อ. ประยุทธ์ในฐานะนายกรัฐมนตรีก็ประกาศเช่นเดียวกันว่าปรัชญาที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานให้ประชาชนนี้ จะเป็นหลักการสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561–2580) อย่างไรก็ดี แผนยุทธศาสตร์ชาตินี้ก็ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของเครือข่ายชนชั้นนำจารีต ที่มีไว้ควบคุมรัฐบาลจากการเลือกตั้ง พรรคการเมือง และนักการเมืองในระยะยาว ด้วยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 ว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 24 พฤศจิกายน 2560)

[9] ผลการค้นหาเอกสารในหอสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2561 ด้วยคำว่า "เศรษฐกิจพอเพียง" พบเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,016 ชิ้น

การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดูจะถูกนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อวิพากษ์นโยบายเสรีนิยมใหม่ของทักษิณมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่พรรคการเมืองของทักษิณได้รับความนิยมจากประชาชนไม่เสื่อมคลาย แม้ว่าจะมีการรัฐประหาร ยุบพรรคการเมืองและตัดสิทธิ์นักการเมืองในฝ่ายของทักษิณหลายครั้ง แต่พรรคการเมืองของทักษิณก็ยังสามารถครองเสียงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งและกลับมาเป็นรัฐบาลได้สำเร็จ กอปรกับการอุบัติขึ้นของขบวนการคนเสื้อแดงหลังรัฐประหาร 2549 ปรากฏการณ์ "ตาสว่าง" ในหมู่ประชาชนเสื้อแดงยังนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์บทบาททางการเมืองของสมาชิกราชวงศ์ในพื้นที่สื่อและโซเชียลมีเดียอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สิ่งเหล่านี้สร้างความวิตกกังวลให้กับชนชั้นนำจารีตอย่างแน่นอน ฉะนั้น แม้ว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคตในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 แต่ฝ่ายจารีตนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาล คสช. ยังคงอาศัยมรดกของพระองค์เพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์และเป็นฐานความชอบธรรมให้กับโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล คสช. ต่อไป

ในเดือนกันยายน 2558 รัฐบาลประยุทธ์เปิดตัวโครงการขนาดใหญ่ชื่อ "ประชารัฐ" โดยอัดฉีดงบประมาณหลายพันล้านบาทให้กับโครงการย่อยทั่วประเทศมากมาย ได้แก่ โครงการที่อยู่อาศัยสำหรับคนรายได้น้อย ร้านสะดวกซื้อในชุมชน จัดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในชุมชนและโรงเรียน โครงการสนับสนุนการก่อตั้งวิสาหกิจระดับเล็กและระดับกลาง กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ เป็นต้น (*The Nation*, 19 October 2015) โดยรัฐบาลประยุทธ์ย้ำว่าโครงการประชารัฐถูกพัฒนาขึ้นมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 24 พฤศจิกายน 2560) ด้วยเหตุนี้หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของโครงการประชารัฐก็คือโครงการปลูกฝังอุดมการณ์และความคิดทางการเมืองแก่ประชาชนด้วยการจัดตั้ง "ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง" ในระดับหมู่บ้านทั่วประเทศมากกว่า 70,000 แห่ง และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรทฤษฎีใหม่ประจำตำบล จำนวน 7,424 แห่งทั่วประเทศ พร้อมฝึกอบรมครู การศึกษานอกโรงเรียนตำบล และประชาชนในทุกพื้นที่ (*คมชัดลึก*, 3 พฤศจิกายน 2559) นอกจากนี้ ในเดือนมกราคม 2561 รัฐบาลประยุทธ์ยังเผยแพร่แนวคิด "ไทยนิยมยั่งยืน" ที่จะถูกผลักดันควบคู่ไปกับโครงการประชารัฐ โดยประชารัฐเป็นโครงการที่มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ ขณะที่ไทยนิยมยั่งยืนจะมุ่งปลูกฝังคุณค่าอันดีงามให้กับสังคม (*โพสต์ทูเดย์*, 26 มกราคม 2561)

หน่วยงานที่มีบทบาทนำในการจัดอบรมเพื่อปลูกฝังการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางของในหลวงรัชกาลที่ 9 ตลอดจนวางแผนงาน อำนวยการ ประสานปฏิบัติ

และกำกับดูแลงานของส่วนราชการต่าง ๆ ให้ไปในทิศทางเดียวกันก็คือ กอ.รมน. นั่นเอง โดยจะมีการผลักดันใน 4 ระดับด้วยกัน คือ

1. ระดับชาติ คณะกรรมการอำนวยการ มี พล.อ. ประยุทธ์เป็นประธาน

2. ระดับจังหวัด (รวมกรุงเทพฯ) มีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครเป็นประธาน

3. ระดับอำเภอ/เขต มีนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตเป็นประธาน

4. ระดับตำบล/ชุมชน รวมทั้งชุมชนในกรุงเทพฯ มีนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตแต่งตั้งทีมขับเคลื่อนจำนวน 7–12 คน ประกอบด้วยข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ หน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ ปราชญ์ชาวบ้าน จิตอาสาในพื้นที่ (*คมชัดลึก*, 3 พฤศจิกายน 2559; *ประชาชาติธุรกิจ*, 15 กุมภาพันธ์ 2561; กระทรวงมหาดไทย 2561, 2)

ประชาชนจำนวนมากที่เข้าร่วมโครงการอบรมของประชารัฐและไทยนิยมยั่งยืนนี้เป็นข้าราชการจากหลากหลายกระทรวงที่ประจำอยู่ในท้องถิ่นและสมาชิกขององค์กรมวลชนที่จัดตั้งโดยรัฐ[10]

ในปี 2561 กระทรวงมหาดไทยตีพิมพ์ “คู่มือขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืน” ความยาว 66 หน้า เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติงาน มีเนื้อหาที่ละเอียดลออตั้งแต่การของบประมาณ เนื้อหาและวิธีการฝึกอบรมเพื่อจูงใจประชาชนควรเน้นย้ำหัวข้อใดบ้าง เช่น ต้องให้ความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิทยากรที่ทำหน้าที่อบรมต้องเริ่มด้วยหัวข้อ “วิถีไทยพอเพียง” ด้วยการให้ผู้เข้าอบรมได้ชมวีดิทัศน์เรื่อง “ประเทศไทยจะต้องเข้มแข็งเพื่อในหลวง” (รัชกาลที่ 9) (กระทรวงมหาดไทย 2561, 32) มีความยาว 3.24 นาที ที่ผลิตขึ้นโดยบริษัท Box Wedding ในช่วงปลายเดือนตุลาคม 2559 หรือหลังจากที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคตไม่นาน วีดิทัศน์ชิ้นนี้เริ่มต้นด้วยภาพข่าวในคืนที่ประชาชนทราบข่าวการสวรรคตในคืนวันที่ 13 ตุลาคม ทุกคนต่างร่ำไห้เศร้าโศกเสียใจกับความสูญเสียอันยิ่งใหญ่นี้ ตามด้วยพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 และการร่วมแรง

[10] สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี, “กรมพัฒนาที่ดินจัดฝึกอบรมหลักสูตร ‘การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน’ โครงการฝึกทักษะอาชีพแก่เกษตรกรฯ ‘ไทยนิยมยั่งยืน’ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี,” 20–22 มิถุนายน 2561, http://r01.ldd.go.th/spb/News61/ThaiYangYearn61/Thaiyangyearn2561.html (เข้าถึงเมื่อ 10 กันยายน 2565)

ร่วมใจกันของประชาชนทุกหมู่เหล่าที่มาช่วยกันคนละไม้ละมือเพื่อให้การจัดพระราชพิธีบรมศพโดยรัฐบาลสำเร็จลุล่วงด้วยดี ในตอนจบวีดิทัศน์นี้บอกกับคนไทยว่าเราต้องเปลี่ยนความสูญเสียนี้ให้เป็นพลัง "ประเทศไทยจะต้องเข้มแข็งเพื่อในหลวง" (Box Wedding, 26 ตุลาคม 2559)

เนื้อหาของหลักสูตร "ไทยนิยมยั่งยืน" จึงสะท้อนความวิตกกังวลของชนชั้นนำจารีตต่อสภาวะที่สังคมไทยแตกออกเป็นขั้วการเมือง รวมทั้งระบบประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่ที่ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือกพรรคและนักการเมือง และอิทธิพลของแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่พวกเขาอ้างว่าไม่เหมาะสมกับความเป็นไทย หนึ่งในวิธีการที่พวกเขาใช้รับมือกับปัญหาดังกล่าวก็คือมุ่งเปลี่ยนความคิดความเชื่อของประชาชนผ่านโครงการอบรมสอนสั่งของรัฐ โดยเน้นย้ำกับประชาชนว่าต้องปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องไม่ขายเสียง ต้องเลือกคนดีคนเก่ง ต้องเฝ้าจับตามองการใช้งบประมาณของนักการเมือง ต้องส่งเสริมความเป็นไทย ต้องรู้ว่าประชาธิปไตยแบบตะวันตกมีข้อเสียอะไรบ้าง ต้องรู้ว่าประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ดีกว่าสำคัญกว่าอย่างไร (กระทรวงมหาดไทย 2561) คำกล่าวเปิดตัวโครงการ "ไทยนิยม" ของ พล.อ. อนุพงษ์ เผ่าจินดา ช่วยยืนยันว่าชนชั้นนำจารีตเชื่อว่าประชาชนถูกหลอกโดยนักการเมือง หรือถูกทำให้หลงทางด้วยแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกอันเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ดี ฉะนั้น รัฐบาลจึงมีหน้าที่ต้องสอนสั่งอบรมควบคุมให้ประชาชนอยู่ในร่องในรอยของประชาธิปไตยแบบไทย (*ประชาชาติธุรกิจ*, 15 กุมภาพันธ์ 2561) โครงการพัฒนายุคใหม่ของกองทัพจึงแยกไม่ออกจากความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่นั่นเอง

สรุป

ในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ สถาบันกษัตริย์และกองทัพร่วมกันผลักดันโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะพ่ายแพ้ไปแล้วและขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกอ่อนแอลง แต่กองทัพยังคงสืบสานแนวคิดและโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงสืบเนื่องต่อมาโดยพวกเขามีสถาบันกษัตริย์ไว้แอบอิงเพื่อความชอบธรรม จุดมุ่งหมายของการพัฒนาเพื่อความมั่นคงจึงถูกปรับเปลี่ยนจากการมุ่งต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์มาสู่การต่อสู้กับความยากจนและปัญหาประชาธิปไตย พร้อม ๆ กับขอบเขตของภัยความมั่นคงของชาติก็ถูกขยายให้ครอบคลุมมิติอื่น ๆ มากขึ้นด้วย

บทบาทอันกว้างขวางนี้ดำเนินไปโดยแทบไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตรวจสอบถึงประสิทธิภาพที่แท้จริง พร้อมๆ ไปกับที่กองทัพย่อมได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระราชดำริ ยิ่งโครงการพระราชดำริขยายออกไปสู่มิติใหม่ๆ บทบาทของกองทัพก็ขยายมากขึ้นตามไปด้วย แน่นอนว่ากองทัพย่อมกระตือรีนร้นที่จะเข้ามารับภารกิจดังกล่าว ซึ่งเป็นภารกิจที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ว่ากองทัพมีประโยชน์หลากหลายด้านต่อสังคมด้วย

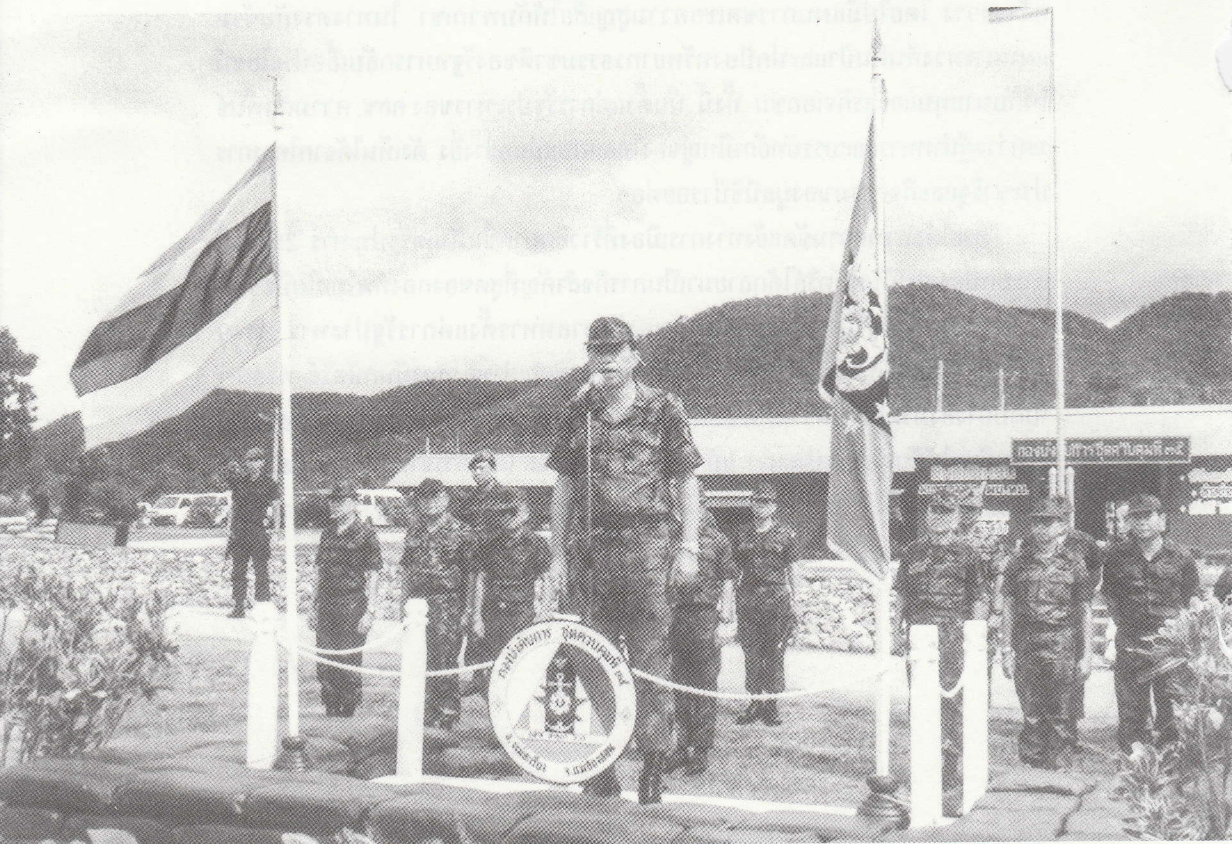
กิจการพลเรือนของกองทัพที่เติบโตมากขึ้นในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมานี้ยังกลายเป็นภารกิจสำคัญที่แนบแน่นเป็นหนึ่งเดียวกับสถาบันกองทัพ ในระดับที่มีการจัดตั้งหน่วยงานราชการ กำลังพล งบประมาณเพื่อผลักดันงานเหล่านี้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี (institutionalization) แม้แต่ในยามที่ผู้นำทหารหรือกลุ่มในกองทัพเผชิญกับการต่อต้านจากประชาชนจนต้องถอนตัวออกจากอำนาจทางการเมือง แต่กิจการพลเรือนของกองทัพจะยังดำเนินต่อไป กองทัพจะหันไปทำงานด้านนี้มากขึ้นเพื่อแสดงให้ประชาชนเห็นว่าตนยังมีประโยชน์ต่อสังคม และเป็นงานที่ทำให้กองทัพสามารถแบ่งสันงบประมาณจากรัฐบาลได้ต่อไป

กิจการพลเรือนในยุคหลังต่อต้านคอมมิวนิสต์ขยายจากพื้นที่ชนบทห่างไกลเข้าสู่พื้นที่ในเขตเมืองทั่วประเทศและเกี่ยวข้องกับคนหลากหลายชนชั้นมากขึ้น พื้นที่ใหม่ๆ นี่เองที่ทำให้สื่อมวลชนสามารถเข้าถึงและรายงานกิจกรรมของกองทัพได้ง่ายดายยิ่งขึ้น เช่น เรามักได้เห็นสื่อมวลชนรายงานภารกิจของกองทัพในการช่วยเหลือประชาชนในช่วงที่เกิดอุทกภัยในจังหวัดต่างๆ ภารกิจการทวงคืนผืนป่า ภารกิจการปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น เมื่อสื่อมวลชนรายงานกิจกรรมเหล่านี้ของกองทัพราวกับเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยไม่เคยตั้งคำถามว่ากองทัพเข้ามาเกี่ยวข้องกับภารกิจเหล่านี้ได้อย่างไร สื่อมวลชนจึงกลายเป็นกลไกประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ให้กับกองทัพโดยปริยาย รัฐบาลจากการเลือกตั้งและนักการเมืองก็ดูจะไม่ตระหนักถึงความซับซ้อนและนัยทางการเมืองของกิจการพลเรือนของกองทัพเช่นกัน จึงมักมอบหมายภารกิจดังกล่าวให้กองทัพด้วยความเชื่อว่ากองทัพมีความพร้อมทั้งกำลังพลและเครื่องมือมากกว่าหน่วยงานใด ย่อมสามารถช่วยรัฐบาลแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็ว

การจัดการปัญหาที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัญหาที่ซับซ้อนต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่ยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์และเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชุมชนของเกษตรกรรายย่อยและยากจน นายทุน-ธุรกิจขนาดใหญ่ หน่วยงานรัฐต่างๆ และภาคประชาสังคม กลุ่มเหล่านี้มีมุมมองต่อสาเหตุของปัญหาและวิธีการ

จัดการปัญหาที่แตกต่างกัน ในช่วงที่ประเทศปกครองด้วยรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ฝ่ายประชาชนมักมีโอกาสต่อรองเจรจากับภาครัฐมากขึ้น แต่ในช่วงเวลาที่กองทัพควบคุมอำนาจทางการเมือง พวกเขาก็มักใช้วิธีการแบบทหารเข้าจัดการปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็วเพราะเชื่อว่าชาวบ้านคือสาเหตุหลักของการตัดไม้ทำลายป่าและรุกพื้นที่ป่า วิธีการเช่นนี้นำไปสู่การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนยากจนอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีแผนการชดเชยความสูญเสียให้กับพวกเขา ในทางตรงกันข้ามแผนการทวงคืนผืนป่าและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของรัฐทหารกลับเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนและธุรกิจเอกชน ทั้งนี้ นับตั้งแต่การรัฐประหารของ คสช. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทหารและบรรษัทยักษ์ใหญ่ของไทยแนบแน่นอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จากโครงการประชารัฐและกิจกรรมของมูลนิธิป่ารอยต่อฯ

ภายใต้สภาพความขัดแย้งทางการเมืองที่ร้าวลึกมากขึ้นตั้งแต่รัฐประหาร 2549 นี้ การปกป้องสถาบันกษัตริย์ได้กลายมาเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของกองทัพไทยในปัจจุบัน การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาลทหารตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 จนถึงปัจจุบัน จึงเป็นทั้งความพยายามปกป้องเชิดชูคุณค่าของสถาบันกษัตริย์ พร้อม ๆ ไปกับอ้างอิงมรดกทางความคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อความชอบธรรมและสร้างความนิยมให้กับคณะรัฐประหาร แม้ว่าในความเป็นจริง โครงการจำนวนมากของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ก็คือโครงการประชานิยมที่ใช้งบประมาณของชาติแสวงหาความนิยมจากประชาชน

พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้อำนวยการ กอ.รมน. เป็นประธานในพิธีเปิดหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) พล.อ. อาทิตย์มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมของกองทัพ (ภาพจาก *วีรบุรุษสะพานมัฆวานฯ*, 2529)

บทที่ 5
การจัดตั้งมวลชนโดยรัฐ
ยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์

ในบทที่ 2 ผู้เขียนอธิบายให้เห็นว่าการควบคุมประชาชนเป็นหนึ่งในมาตรการสำคัญ ของรัฐไทยเพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 และเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการเมืองนำการทหารที่มุ่งดึงประชาชนให้เข้ามาเป็นกลไกการเมืองของรัฐ การสร้างพลเมืองที่จงรักภักดีต่อรัฐเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดตั้งและระดมมวลชน การมีฐานมวลชนอันแข็งแกร่งและกว้างขวางไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการต่อต้านศัตรูของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนที่พร้อมจะร่วมมือกับรัฐ ยิ่งมวลชนมีขนาดใหญ่ ยิ่งกิจกรรมรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์มีมากเท่าไร ก็ยิ่งยืนยันความชอบธรรมของระบอบการปกครองและระเบียบทางสังคมการเมืองของชนชั้นนำจารีตมากขึ้นเท่านั้น

บทนี้จะเริ่มด้วยการอธิบายเกี่ยวกับกำเนิดของกลุ่มและองค์กรมวลชนจัดตั้งโดยรัฐไทยในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ระหว่างทศวรรษ 2500 จนถึงต้นทศวรรษ 2520 ในบรรดากลุ่มเหล่านี้ บางกลุ่มมีความสัมพันธ์กับ กอ.รมน. และเกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่นักศึกษาประชาชนเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ไม่นานหลังจากนั้น กิจกรรมและชื่อของพวกเขาค่อย ๆ หายไปจากความรับรู้ของสาธารณชน คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ากองทัพและชนชั้นนำฝ่ายขวาน่าจะยุติกิจกรรมมวลชนจัดตั้งไปแล้ว รัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบของ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (ตุลาคม 2520–มีนาคม 2523) และ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ (มีนาคม 2523–สิงหาคม 2531) คงไม่ได้ให้ความสำคัญกับปฏิบัติการเช่นนี้อีก แต่ความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

แม้ว่าเหตุการณ์การสังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 ได้ทำให้กลุ่มมวลชนฝ่ายขวา

ในการจัดตั้งของรัฐมีภาพลักษณ์โหดเหี้ยมผิดมนุษย์มนา ชนชั้นนำฝ่ายขวาก็ไม่เคยละทิ้งแผนงานจัดตั้งมวลชนแต่ประการใด แม้ว่าในด้านหนึ่ง ชนชั้นนำฝ่ายขวาของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการเมืองจากขวาสุดโต่งแบบรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร มาสู่แนวทางปรองดองกับขบวนการนักศึกษา-ฝ่ายซ้าย เพราะตระหนักถึงอันตรายของแนวทางขวาสุดโต่งที่จะทำให้ พคท. เติบโตเข้มแข็งมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ระบอบการเมืองแบบการเลือกตั้งและรัฐสภากลายเป็นสิ่งที่พวกเขาไม่สามารถปฏิเสธได้อย่างเด็ดขาด แม้แต่กองทัพเองก็ยังต้องบรรจุบทบาทการพัฒนาประชาธิปไตยไว้ในภารกิจและยุทธศาสตร์ของตนเอง พร้อม ๆ ไปกับมีบทบาทนำในการปกป้องความมั่นคงภายในของชาติ ในแง่นี้ การจัดตั้งมวลชนในยุคหลังสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงมีจุดมุ่งหมายที่ต่างจากเดิม นั่นคือเพื่อช่วยให้ชนชั้นนำฝ่ายขวาสามารถคงอิทธิพลของตนในระบอบการเมืองแบบรัฐสภาได้ต่อไปด้วยการควบคุมความคิดความเชื่อของประชาชนให้ยึดมั่นจงรักภักดีต่ออุดมการณ์ของรัฐ เพราะเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้เข้มแข็ง กระนั้น แนวทางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่ออกแบบโดยรัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบนี้กลับไม่เอ่ยถึงบทบาทของพรรคการเมืองและนักการเมือง ตลอดจนรัฐบาลจากการเลือกตั้งเลย

นอกจากนี้ บทนี้จะประเมินข้อจำกัดของสิ่งที่เรียกว่า “แนวรุกทางการเมือง” หรือ “แนวทางการเมืองนำการทหาร” ของกองทัพในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษ 2500–2510 การประเมินนี้มีความสำคัญในแง่ที่ผู้เขียนต้องการท้าทายความเข้าใจกระแสหลักที่ครอบงำสังคมไทยมานานเกี่ยวกับความสำเร็จของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 ที่ประกาศใช้โดย พล.อ. เปรมในปี 2523 และ 2525 ตามลำดับ โดยผู้เขียนเห็นว่าความเข้าใจกระแสหลักที่ว่าคำสั่งทั้งสองคือที่มาของความสำเร็จของรัฐไทย หรือกล่าวให้เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้นคือกองทัพไทยสามารถเอาชนะ พคท. ได้สำเร็จ ทำให้เรามองข้ามจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของชนชั้นนำฝ่ายขวาในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบที่มาพร้อมกับคำสั่งทั้งสองฉบับนี้ และมองข้ามนัยทางการเมืองที่แท้จริงของคำสั่งดังกล่าว

ความร่วมมือของประชาชนแบบทหาร

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ว่าการจัดตั้งมวลชนของรัฐวางอยู่บนกรอบความร่วมมือระหว่างพลเรือน-ตำรวจ-ทหาร (พตท.) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของแนวรุก

ทางการเมืองของรัฐไทย ความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่แทรกซึมของคอมมิวนิสต์ เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการเอาชนะคอมมิวนิสต์ หัวข้อนี้จะมุ่งอธิบายแนวคิดและหลักปฏิบัติในการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนในฐานะที่เป็นมาตรการหนึ่งของแนวรุกทางการเมืองของรัฐไทย

ภายใต้กรอบ พตท. นี้ ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ และทหารต้องทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ โดยหลักการแล้วบทบาทของแต่ละส่วนขึ้นกับความถนัดของพวกเขา กล่าวคือ ตำรวจทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึม ทหารทำหน้าที่ฝึกการใช้อาวุธให้กับมวลชนที่ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัย ทหาร-ตำรวจ-ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านร่วมกันจัดตั้งหน่วยป้องกันหมู่บ้านทำหน้าที่ลาดตระเวนและป้องกันพื้นที่ ข้าราชการพลเรือนผลักดันโครงการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและอบรมด้านอุดมการณ์ เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติ ภาระหน้าที่ของพวกเขามักซ้ำซ้อนกัน เช่น ทหารและ ตชด. มักเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาและปลูกฝังอุดมการณ์เสียเอง หากทำได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ประชาชนก็จะพึงพอใจกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พร้อม ๆ ไปกับเกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ พร้อมที่จะเป็นกลไกป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ทั้งในด้านการรบ ทำหน้าที่สอดส่องความเคลื่อนไหวของ พคท. และผู้คนในหมู่บ้าน และช่วยผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐต่อไป (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/65; สบ. 9.7.2/70; Tanham 1974, 136)

มวลชนจัดตั้งบางกลุ่มมีหน่วยขนาดเล็กที่ได้รับอนุญาตให้ติดอาวุธที่รัฐมอบให้และฝึกฝนการใช้อาวุธให้ เช่น อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้านและป้องกันตนเอง อันเป็นหน่วยในสังกัด “หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง” (อพป.) กองอาสารักษาดินแดน (อส.) และไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) มวลชนจัดตั้งบางกลุ่มมีสถานะถาวรเพราะมีกฎหมายรับรองการจัดตั้ง มีระเบียบปฏิบัติ เครื่องแบบ และงบประมาณประจำปีสนับสนุน มวลชนบางกลุ่มมีลักษณะชั่วคราว ไม่มีการออกกฎหมายรองรับ มักเกิดขึ้นตามสถานการณ์ทางการเมือง มักได้รับการสนับสนุนจาก กอ.รมน. หรือทหารให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มีการเกาะตัวกันอย่างหลวม ๆ ตามสายอาชีพหรือความสนใจของสมาชิกในกลุ่ม เมื่อเวลาผ่านไป สถานการณ์การเมืองไม่ได้เรียกร้องกิจกรรมจากพวกเขามากนัก กลุ่มเหล่านี้มักจะหดหายไป แต่สิ่งที่ทั้งสองกลุ่มมีร่วมกันก็คือกิจกรรมยกย่องเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วิธีการหนึ่งที่รัฐมักใช้เพื่อแสวงหามวลชนคือการใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ เช่น การแจกธงชาติ แจกพระบรม-

สาทิสลักษณ์ คัดเลือกสมาชิกให้มีโอกาสเข้าร่วมในงานพระราชพิธีอย่างใกล้ชิด เป็นต้น (Hyun 2014, 363–64) แนวปฏิบัติดังกล่าวดำเนินต่อเนื่องจากยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์มาจนถึงปัจจุบัน

การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ประชาชนหันมาร่วมมือกับรัฐมากขึ้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง หากประชาชนเชื่อว่าชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาจะได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น พวกเขาย่อมยินดีให้ความร่วมมือกับรัฐ ฉะนั้น โครงการพัฒนาหมู่บ้านมากมายจึงถูกสร้างขึ้นในพื้นที่แทรกซึมของคอมมิวนิสต์ โครงการพัฒนามักอยู่ในรูปการสร้างถนนหนทาง ขุดคลอง สร้างสะพาน จัดตั้งโรงเรียน โรงพยาบาลหรือสถานีอนามัย ปรับปรุงกรรมวิธีด้านเกษตรกรรม ฝึกอาชีพ เป็นต้น โครงการพัฒนาเหล่านี้ดำเนินไปพร้อมกับงานด้านสงครามจิตวิทยาที่หน่วยงานพลเรือนของรัฐ กองทัพ และ กอ.รมน. ร่วมกันรับผิดชอบ หน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ถูกส่งออกไปทำงานในพื้นที่ห่างไกลเพื่อโฆษณานโยบายและคำมั่นสัญญาของภาครัฐ พร้อม ๆ กับอบรมประชาชนถึงภัยคอมมิวนิสต์ (Tanham 1974, 75–77)

ในมุมมองด้านการป้องกัน เป้าหมายของ พตท. คือหน่วยงานของรัฐต้องทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึมรู้สึกปลอดภัยและมั่นคง ไม่เกิดความรู้สึกหวาดกลัวว่าหากพวกเขาให้ความร่วมมือกับรัฐหรือไม่ให้ความร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว พวกเขาจะตกอยู่ในอันตรายจากการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ หากรัฐบาลไม่สามารถสร้างหลักประกันความปลอดภัยและมั่นคงให้กับพวกเขาได้ ก็ยากที่รัฐบาลจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน ขณะเดียวกันความร่วมมือจากประชาชนมีความสำคัญยิ่งต่อการทำให้ปฏิบัติการป้องกันของรัฐมีประสิทธิภาพ หากชาวบ้านที่อยู่ประจำในพื้นที่ รู้จักพื้นที่และผู้คนในชุมชนเป็นอย่างดีไม่ร่วมมือด้วยแล้ว กลไกการหาข่าว-จับตาการเคลื่อนไหวของ พคท. ในพื้นที่ย่อมล้มเหลว เพราะเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ฝังตัวอยู่ในชุมชนตลอดเวลา ในทางกลับกัน หากประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัยในการร่วมมือกับภาครัฐ พวกเขาก็จะหันไปเป็นกำลังพลและสายข่าวให้กับ พคท. ที่สัญญาว่าจะให้ชีวิตที่ดีกว่าเมื่อการปฏิวัติสำเร็จ ฉะนั้น การสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านจึงสำคัญอย่างยิ่ง การอนุญาตให้ชาวบ้านมีอาวุธของทางราชการไว้ครอบครองป้องกันตนเองและชุมชนก็เป็นหนึ่งในวิธีการสร้างความไว้วางใจต่อกัน และยังทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจและน่าภาคภูมิใจด้วย เพราะเป็นตัวแทนอันชอบธรรมของอำนาจรัฐ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบปฏิบัติการร่วม พตท. โดยความร่วมมือจากตำรวจ ตชด. และกองทัพ (Saiyud 1986, 41–47;

Tanham 1974, 78–84) ปฏิบัติการร่วม พตท. ยังดำเนินต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ในปี 2557 ก็พบว่ามีการสนธิกำลัง พตท. ในปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า-บังคับขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่าตามนโยบายของ คสช.[1]

กลุ่มมวลชนจัดตั้งในในยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์

ในช่วงที่รัฐไทยทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ กลุ่มมวลชนฝ่ายขวาที่คนทั่วไปรู้จักคือ ลูกเสือชาวบ้าน กระทิงแดง และนวพล ในความเป็นจริงยังมีอีกมากมายหลายกลุ่ม ทศวรรษ 2500–2510 เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มเหล่านี้ผลิบานเป็นดอกเห็ด

พล.อ. สายหยุด เกิดผล ผู้นำทหารที่มีบทบาทในการก่อตั้งและเป็นผู้บริหาร กอ.รมน. ระบุว่าในช่วงทศวรรษ 2510 มีองค์กรมวลชนจัดตั้งของรัฐอย่างน้อย 20 กลุ่ม ได้แก่ อส. อพป. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ราษฎรรักษาความสงบและพัฒนาหมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชน ไทยอาสาป้องกันตนเอง ราษฎรอาสาสมัครพัฒนาท้องถิ่นและป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ราษฎรอาสาและป้องกันตนเอง กองกำลังติดอาวุธ กลุ่มเสียงชาวบ้าน กลุ่มบางระจัน ชาวบ้านพิทักษ์ถิ่น ราษฎรสามัคคี ราษฎรอาสาสมัครป้องกันชายแดน ราษฎรอาสาสมัครป้องกันผู้ก่อการร้าย อาสาป้องกันอาชญากรรม และอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย (Saiyud 1986, 82; กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร 2555ก, 2–3)

การขยายตัวของกลุ่มมวลชนจัดตั้งทั้งที่เป็นพลเรือนและกองกำลังกึ่งทหาร (paramilitary) เช่นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการพยายามแข่งกันสร้างผลงานของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง บันทึกของ พ.อ. หาญ พงศ์สิฏานนท์ (2518, 176) อดีตนายทหารที่ปฏิบัติงานอยู่ใน กอ.รมน. นานกว่าทศวรรษ ชี้ว่าจำนวนองค์กรมวลชนจัดตั้งถือเป็นความสำเร็จในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ พ.อ. หาญตั้งข้อกังขาต่อประสิทธิผลของกลุ่มองค์กรเหล่านี้ ประสบการณ์ของเขาทำให้เขาเชื่อว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นขาดความเอาใจใส่จริงจังกับภารกิจการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ด้วยแนวทางการเมืองนำการทหารที่มุ่งชนะใจประชาชนในพื้นที่

ในหัวข้อถัดไปจะเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรจัดตั้งของรัฐในช่วงเวลานี้ ในแง่การก่อตั้ง จุดมุ่งหมายเฉพาะขององค์กร และขนาดโดยประมาณ ส่วนใหญ่ของกลุ่มเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

[1] ดูภาพ https://www.isoc.go.th/?s=ทวงคืนผืนป่า

กลุ่มที่มีกฎหมายรองรับ

1. อาสารักษาดินแดน (อส.)

อาสารักษาดินแดน หรือ อส. จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลจอมพล ป. ด้วยพระราชบัญญัติกองอาสารักษาดินแดน พ.ศ. 2497 เป็นหนึ่งในกองกำลังกึ่งทหารกลุ่มแรก ๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกหนึ่งของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยมีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุน

งานของ Ball and Mathieson (2007, 25–27, 92) ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากเกี่ยวกับ อส. โดยระบุว่าภารกิจในยุคเริ่มแรกของ อส. คือ เป็นหน่วยสนับสนุนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึม ซึ่ง ตชด. ก็เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาเช่นกัน กำลังพลของ ตชด. มักมาจากคนนอกพื้นที่ แต่สมาชิกของ อส. จะคัดสรรจากคนในพื้นที่ที่รู้จักสภาพภูมิประเทศและผู้คนในพื้นที่เป็นอย่างดี อันเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อกองกำลังของรัฐ อส. ยังมีภารกิจด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ ปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยให้กับชาวบ้านในชุมชนของตน สู้รบกับคอมมิวนิสต์ ช่วยเหลือชุมชนในเวลาที่ประสบภัยธรรมชาติและภาวะฉุกเฉินด้านความมั่นคง ช่วยเหลือกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง รักษาความปลอดภัยบริเวณค่ายผู้ลี้ภัย และส่งเสริมอุดมการณ์ของรัฐ แม้ว่าตาม พ.ร.บ. กองอาสารักษาดินแดนปี 2497 อส. จะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีมหาดไทยดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชา อส. แต่การจัดตั้งและฝึกฝนต่าง ๆ ทำให้ อส. มีลักษณะคล้ายทหารมากกว่าพลเรือน มีความเป็นทหารสูงกว่ากองกำลังกึ่งทหารภายใต้การจัดตั้งของรัฐกลุ่มอื่น ๆ ก็ว่าได้ สมาชิก อส. ไม่เพียงได้รับการฝึกฝนการใช้อาวุธและสู้รบจากกองทัพบก แต่ยังมีเครื่องแบบชุดลายพรางแบบทหาร ได้รับอนุญาตให้มีอาวุธปืนร้ายแรง เช่น ปืนไรเฟิล และปืนพกกึ่งอัตโนมัติ สมาชิกของ อส. ยังเป็นองค์กรเดียวที่ได้รับการติดยศและเงินเดือนประจำจากทางราชการ โดยชื่อเรียกชั้นยศคล้ายกับทหารในยุคก่อนที่ไทยจะมีระบบกองทัพสมัยใหม่ คือ นายกองใหญ่ นายกองเอก-โท-ตรี นายหมวดเอก-โท-ตรี และนายหมู่ อันเป็นชื่อชั้นยศที่ได้รับพระราชทานจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่พวกเขา

ปัจจุบันสมาชิกของ อส. ถูกจัดเป็น 3 ประเภทคือ 1. ประเภทประจำกอง คือ ผู้ผ่านการฝึกอบรม มีเครื่องแบบ ชั้นยศ เงินเดือน และสวัสดิการ 2. ประเภทสำรอง คือผู้ที่ยังไม่ได้ผ่านการฝึกอบรม 3. ประเภทกองหนุน คือผู้ที่ได้ปลดออกจากประจำกอง จำนวน อส. ประจำกองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสงครามเวียดนาม (2507–2518) เมื่อถึงปี 2523 จำนวน อส. มีประมาณ 52,000 คน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออก

เฉียงใต้ หลังจาก พคท. พ่ายแพ้ กิจกรรมและจำนวนสมาชิก อส. ก็ลดลง ภารกิจของพวกเขาค่อย ๆ ขยับไปสู่ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ และช่วยสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยของพื้นที่บริเวณชายแดน ในหมู่บ้าน และในเขตเมือง ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด บรรเทาสาธารณภัย ดูแลค่ายผู้ลี้ภัย สอดส่องการตัดไม้ทำลายป่า ตั้งด่านตรวจตรายานพาหนะและผู้คนที่สัญจรไปมา ช่วยเหลือและปกป้องนักท่องเที่ยว เป็นต้น จำนวนสมาชิก อส. เพิ่มขึ้นอีกครั้งเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเพิ่มจาก 15,373 คนในปี 2547 (Ball and Mathieson 2007, 74) เป็น 25,925 คนในปี 2561 (*นิวส์วัน*, 10 กรกฎาคม 2561)

2. ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน

เป็นกองกำลังกึ่งทหารหน่วยงานแรกที่จัดตั้งขึ้นภายใต้ กอ.ปค./กอ.รมน. ในปี 2509–2510 โดยได้รับการสนับสนุนผลักดันจาก the United States Operation Mission ประจำประเทศไทย หรือที่คนในยุคสงครามเย็นเรียกว่ายูซอม (USOM) ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ยูซอมก็ได้ก่อตั้ง อส. ขึ้นมาทำงานกับชุดคุ้มครองหมู่บ้านด้วย

ชุดคุ้มครองหมู่บ้านประกอบด้วยสมาชิก อส. จำนวน 10–20 คน ตำรวจในท้องถิ่น 2–3 คน พวกเขาจะต้องประจำอยู่ในหมู่บ้านเพื่อปกป้องชาวบ้านจากการถูกคุกคามจาก พคท. ผลักดันโครงการจิตวิทยาการเมือง สำรวจความต้องการของคนในชุมชน ตัดสายสัมพันธ์หรือการเชื่อมต่อระหว่าง พคท. กับสายลับที่แฝงตัวอยู่ในหมู่บ้าน หากชุดคุ้มครองหมู่บ้านถูกโจมตีอย่างหนักจากกองกำลังของ พคท. หน่วยตอบโต้ของรัฐที่ประจำอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงจะเคลื่อนตัวเข้าช่วยเหลือ หน่วยตอบโต้นี้ประกอบด้วยทหาร ตชด. ตำรวจ และ อส. จากรายงานของ กอ.ปค./กอ.รมน. ที่ประเมินการปฏิบัติงานของชุดคุ้มครองหมู่บ้านในปี 2515 ชี้ว่าโครงการนี้ล้มเหลว ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้ นั่นคือไม่สามารถสถาปนามาตรการรุกทางการเมืองอย่างมั่นคงในระดับหมู่บ้านได้ กล่าวคือ จุดมุ่งหมายของการจัดตั้งชุดคุ้มครองหมู่บ้านก็เพื่อสร้างหมู่บ้านให้มีสันติภาพและปลอดภัย เพื่อที่หน่วยงานรัฐอื่น ๆ จะได้ผลักดันมาตรการรุกทางการเมืองอื่น ๆ ได้ต่อไป ไม่ว่าจะเป็นโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและกิจการด้านการเมืองและอุดมการณ์ อย่างไรก็ตาม ยิ่งนานวัน ฝ่ายรัฐก็ยิ่งเห็นว่า พคท. กลับเข้มแข็งขึ้น บุกโจมตีเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น สามารถแทรกซึมและยึดพื้นที่ในชนบทได้มากขึ้น และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมากขึ้น แม้ว่าฝ่ายรัฐจะขยายจำนวนชุดคุ้มครองหมู่บ้านมากขึ้นทั่วประเทศตามระดับความเข้มแข็งของ พคท. แต่ก็ไม่สามารถสร้างสันติภาพและความปลอดภัยในพื้นที่ห่างไกลได้จริง สิ่งที่เกิดขึ้นคือมาตรการทาง

ทหารยังคงเป็นมาตรการหลักที่ครอบงำการต่อต้านคอมมิวนิสต์ต่อไป (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70) ซึ่งหน่วยที่ดูจะน่ากลัวและอันตรายที่สุดของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ก็คือ ชุดสังหารเคลื่อนที่เร็วภายใต้ความรับผิดชอบของกองทัพบก ที่มุ่งกำจัด พคท. ระดับหัวหน้าหรือแกนนำ (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70)

3. หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) และชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)

โครงการหมู่บ้านอาสาและพัฒนาตนเอง (อพป.) ก่อตั้งขึ้นในปี 2518 เดิมทีอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ กอ.รมน. แต่ปัจจุบันอยู่ใต้การกำกับดูแลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่รับรองโดยพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 สมาชิกของ อพป. เรียกว่าอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ซึ่งใช้ชื่อย่อ อพป. เช่นเดียวกัน

หมู่บ้านที่ได้รับการจัดตั้งให้เป็น อพป. จะได้รับอนุญาตให้มี "ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน" (ชรบ.) ประกอบด้วยผู้ชายจำนวน 10 คนที่ได้รับอาวุธขนาดเบาและกระสุนปืนจากรัฐไว้ปฏิบัติงาน ทหารจากกองทัพบกและ อส. ยังช่วยฝึกการใช้อาวุธและการต่อสู้ให้กับชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านอีก 50–100 คน ส่วนประชาชนส่วนอื่น ๆ ในหมู่บ้านจะได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาและการฝึกฝนด้านต่าง ๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นปรับปรุงการทำเกษตรกรรม ให้ความรู้ด้านการตลาด ฝึกอาชีพช่าง สร้างความเป็นผู้นำ ความรู้ด้านสาธารณสุข และโครงการปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติ (สันติ 2533, 37) โครงการ อพป. จึงมีหน่วยงานรัฐหลายแห่งเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้มาตรการรุกทางการเมืองนี้ประสบผลสำเร็จในการโน้มน้าวประชาชนให้ร่วมมือกับรัฐ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรฯ กระทรวงสาธารณสุข

โครงการ อพป. ถือได้ว่าเป็นผลงานการผลักดันของ พล.อ. สายหยุด เกิดผล ในขณะดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. เป็นช่วงเวลาที่ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านกำลังเติบโตเข้มแข็งอย่างยิ่ง ในบันทึกข้อความ (ลับ) ที่ พล.อ. สายหยุดมีถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 กรกฎาคม 2519 ได้เตือนให้รัฐบาลเห็นถึงความสำคัญของโครงการ อพป. ในฐานะมาตรการรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะใจประชาชนในพื้นที่แทรกซึมของ พคท. พล.อ. สายหยุดเห็นว่าในขณะนั้น อพป. เป็นโครงการเดียวที่ "ผนึกมาตรการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยและการพัฒนาในชนบท ตลอดจนรวมเอาโครงการทั้งหมดที่กำลังดำเนินอยู่ในชนบทขณะนี้และงบประมาณของโครงการดังกล่าวเข้าไว้ด้วย" ที่จะ

มุ่ง "เร่งรัดและสร้างความเข้มแข็งให้โครงการของรัฐบาลที่จะทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและสนับสนุน" (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/147)

หลายปีต่อมา โครงการ อพป. ยังได้รับความสนใจจากเทคโนแครตคนสำคัญคือ นายสุเมธ ตันติเวชกุล ในขณะดำรงตำแหน่งนักวิจัยของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยนายสุเมธได้ประเมินประสิทธิผลของโครงการ อพป. ในการสร้างความมั่นคงให้กับชาติ ด้วยการสำรวจ อพป. 42 หมู่บ้านใน 9 จังหวัดในปี 2525 งานวิจัยของเขาสรุปว่าผลการปฏิบัติงานไม่เป็นที่น่าพอใจ ยังไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนในท้องถิ่นทำงานอย่างไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนและการประสานงาน อีกทั้งยังไม่สามารถทำให้ประชาชนกระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525ข)

ในปี 2519 ประมาณว่ามีโครงการ อพป. มากกว่าหนึ่งพันหมู่บ้านใน 38 จังหวัด (สันติ 2533, 41–42) โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520–2524) และฉบับที่ 5 (2525–2529) มีเป้าหมายขยาย อพป. ออกไปอีกกว่า 4,000 หมู่บ้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525ข) จำนวน อพป. ในทุกจังหวัด ยกเว้นกรุงเทพฯ ยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งเป็นผลจากหลายปัจจัย ได้แก่ ความตึงเครียดบริเวณชายแดนไทย-พม่า การหลั่งไหลของยาเสพติดจากพม่าเข้าสู่ไทย การกลับมาของปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่ปี 2547 และความขัดแย้งทางการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดง โดยในปี 2542 อพป. มีอาสาสมัครทั่วประเทศราว 75,700 คน (Ball and Mathieson 2007, 95–96)

4. โครงการผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านรักษาความสงบ

โครงการนี้ก่อตั้งขึ้นในกลางทศวรรษ 2500 โดยมีการเลือกชายฉกรรจ์จำนวน 8–10 คนในแต่ละหมู่บ้าน และส่งไปฝึกฝนการใช้อาวุธกับอำเภอ เมื่อกลับมาแล้วพวกเขาจะทำหน้าที่ฝึกซ้อมการป้องกันหมู่บ้านให้กับชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านอีก 200 คน โดยชายฉกรรจ์เหล่านี้จะทำหน้าที่สนับสนุนงานด้านการป้องกันภัยของชุดคุ้มครองหมู่บ้าน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ "สีแดง" นี้มักถูกดึงเข้าร่วมหน่วยหาข่าวและได้รับการฝึกฝนด้านการหาข่าวที่ใช้เวลาตั้งแต่ 3 วันจนถึง 2 สัปดาห์ (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70) โครงการนี้กระจายไปทั่วประเทศและยังดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน[2]

[2] ส่วนกิจการมวลชน กระทรวงมหาดไทย https://multi.dopa.go.th/mad/main/web_index

5. หน่วยราษฎรพัฒนาและรักษาความสงบหมู่บ้าน

ในปี 2512 กอ.ปค./กอ.รมน. เปิดตัวโครงการหน่วยราษฎรพัฒนาและรักษาความสงบหมู่บ้านขึ้น โดยอ้างว่าสามารถระดมชายฉกรรจ์ได้ 400 คนเพื่อฝึกฝนด้านอาวุธและสืบหาข่าวให้กับรัฐ โดยในจำนวน 400 คนนี้ถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มละ 12 คนเพื่อกระจายกันไปแฝงตัวอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ 6 ใน 12 คนจะทำหน้าที่ด้านการพัฒนาหมู่บ้านและช่วยเหลือประชาชน ส่วนอีก 6 คนทำหน้าที่ด้านความมั่นคงปลอดภัย พร้อม ๆ ไปกับทำงานเป็นสายลับให้กับ กอ.รมน. เมื่อถึงปี 2515 กอ.รมน. อ้างว่ามีชายฉกรรจ์ 4,000 คนผ่านการฝึกฝนจากโครงการนี้ (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70) ปัจจุบันโครงการนี้ไม่มีอยู่แล้ว

6. ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.)

ไทยอาสาป้องกันชาติถูกตั้งขึ้นในปี 2521 โดยรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยตั้งใจให้เป็นโครงการรองรับสมาชิกขององค์กรมวลชนจัดตั้งที่ผุดเป็นดอกเห็ดในช่วงที่ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์กำลังขึ้นสูง โดยรัฐบาลเกรียงศักดิ์เห็นว่าองค์กรที่มีอยู่มากนี้ซ้ำซ้อน เป็นภาระด้านงบประมาณ และสมควรยุบรวมกันเพื่อจัดระบบระเบียบเสียใหม่ (กอ.รมน. 2555ก) ทสปช. อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ กอ.รมน. มาตั้งแต่ก่อตั้ง แต่กองทัพบกและกระทรวงมหาดไทยก็มีบทบาทในองค์กรนี้เช่นเดียวกัน ทสปช. หนึ่งหน่วยประกอบด้วยชายฉกรรจ์ 10 คนที่คัดเลือกมาจากแต่ละหมู่บ้าน ทำงานใกล้ชิดกับนายอำเภอ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะผู้อำนวยการ กอ.รมน. ระดับจังหวัดจะต้องรายงานกิจกรรมให้ผู้อำนวยการ กอ.รมน. ระดับภาค ซึ่งก็คือแม่ทัพภาค ได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวตลอดเวลา

ตามคำสั่งการจัดระเบียบ พ.ศ. 2524 ของสำนักนายกรัฐมนตรี ทสปช. มีหน้าที่หลากหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ ป้องกันและต่อต้านภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ ปราบปรามการจลาจลและเหตุการณ์ความวุ่นวายต่าง ๆ เฝ้าระวังพื้นที่และหาข่าว ให้ความปลอดภัยกับหมู่บ้าน บรรเทาสาธารณภัย ปราบปรามอาชญากรรม และพัฒนาหมู่บ้าน โดยต้องผ่านการอบรมด้านต่าง ๆ รวมทั้งการใช้อาวุธปืนขนาดเล็ก 10 วัน โดยพวกเขาได้รับอนุญาตให้พกพาอาวุธที่รัฐมอบให้ในภารกิจของรัฐ ในช่วงเริ่มแรก หน่วย ทสปช. มีอยู่แต่ในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึมเท่านั้น แต่ในยุคหลังคอมมิวนิสต์ พวกเขากลับขยายไปทุกจังหวัดและในเขตเมือง รวมทั้งกรุงเทพฯ ด้วย (กอ.รมน. 2555ก, 5 และดัชนี; Ball and Mathieson 2007, 43)

Ball and Mathieson (2007, 44, 218–19) ชี้ว่า ทสปช. เป็นกองกำลังกึ่ง

ทหารที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่นิยมชมชอบเพราะมีพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนพัฒนาท้องถิ่นที่ส่อไปในทางทุจริต ในบางพื้นที่ ผู้นำที่ทรงอิทธิพลของพวกเขากล่าวหาและส่งประชาชนผู้บริสุทธิ์ให้กับเจ้าหน้าที่รัฐ ฉะนั้น พวกเขาจึงล้มเหลวในการผลักดันเป้าหมายของรัฐให้บรรลุผลโดยเฉพาะในเรื่องการหาข่าว ในช่วงหลังสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ กองกำลังกึ่งทหารกลุ่มนี้ยังถูกใช้เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายทางการเมืองของผู้นำทหารที่ต้องการเข้าสู่เวทีการเมืองหลังออกจากราชการด้วย เช่น มีรายงานว่าในปี 2526 พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก ผู้ต้องการแข่งขันทางการเมืองกับ พล.อ. เปรมในขณะนั้น ได้เรียกระดม ทสปช. ให้แสดงการสนับสนุนข้อเรียกร้องของกองทัพบกให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ที่จะอนุญาตให้กองทัพสามารถมีอำนาจควบคุมรัฐสภาและรัฐบาลต่อไป สมาชิกของ ทสปช. ยังถูกใช้เป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กองทัพสนับสนุนด้วย ในขณะที่พวกเขาช่วยเหลือในปฏิบัติการด้านความปลอดภัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพียงเล็กน้อย

หลังการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณในปี 2549 และการก่อกำเนิดมวลชนเสื้อแดงขนาดใหญ่ ทสปช. เป็นมวลชนจัดตั้งที่ขยายตัวอย่างมากตามคำสั่งของ กอ.รมน. ผู้เขียนจะกล่าวถึงกรณีนี้ในบทถัดไป

7. กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (กนช.)

กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติก่อตั้งขึ้นในปี 2524 เป็นความคิดโดยตรงของ พล.อ. เปรม เดิมทีอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพบกเพราะในขณะนั้น พล.อ. เปรมดำรงตำแหน่งทั้งนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก ต่อมาในปี 2529 ถูกโอนมาอยู่ในสังกัดของ กอ.รมน. กฎหมายที่รองรับการดำรงอยู่ของ กนช. ในปัจจุบันคือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 288/2534 โดย พล.อ. เปรมเห็นว่าทหารกองหนุนส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากชาวนาหรือผู้ใช้แรงงานในเมือง เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ พคท. ผนวกรวมให้เป็นฐานมวลชนของตนเอง ฉะนั้น พล.อ. เปรมจึงเชื่อว่ารัฐควรหาทางดึงคนเหล่านี้เข้ามาเป็นมวลชนของตนให้ได้ โดยมีแผนการว่าในแต่ละปีรัฐควรจัดอบรมทหารกองหนุนให้ได้ปีละ 70 รุ่น รุ่นละ 100–200 คน แต่ละปีก็จะได้มวลชนเพิ่มขึ้น 5,000–14,000 คน ด้วยเหตุที่โครงการนี้มาจากดำริของ พล.อ. เปรม มันจึงเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยระหว่างปี 2525–2535 ทหารกองหนุนที่ผ่านโครงการอบรมของ กนช. มีถึง 658,915 คน และมีการจัดตั้งศูนย์ กนช. ใน 504 หมู่บ้านใน 72 จังหวัด เนื่องจากทหารกองหนุนเคยผ่านการอบรมด้านการทหารจากรัฐมาแล้ว พวกเขาจึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน นอกจากนี้ พวกเขาได้รับการ

อบรมให้ทำงานด้านจิตวิทยาการเมือง เผยแพร่อุดมการณ์และส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กอ.รมน. 2535, 1, 7, 22)

8. ลูกเสือชาวบ้าน

ลูกเสือชาวบ้านก่อตั้งขึ้นในปี 2514 โดยขึ้นตรงกับตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงมหาดไทย ถือได้ว่าเป็นกลุ่มมวลชนจัดตั้งของรัฐที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในกลางทศวรรษ 2510 เพราะหลังจากก่อตั้งเพียงไม่กี่ปี กลุ่มนี้สามารถขยายจำนวนสมาชิกทั้งในเขตเมืองและชนบททั่วประเทศได้ถึงห้าล้านคน แต่หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ประชาชน 6 ตุลา 2519 กลุ่มนี้ก็ค่อย ๆ ลดกิจกรรมและบทบาททางการเมืองลง (Bowie 1997)

9. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.)

จัดตั้งขึ้นด้วยพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 ปัจจุบันใช้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 แทน เดิมที อพปร. อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันอยู่ใต้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ภาระหน้าที่หลักคือจัดตั้งระบบป้องกันภัยให้กับประชาชนทั่วทั้งประเทศ อพปร. ยังทำหน้าที่ช่วยป้องกันและบรรเทาภัยจากอาชญากรรม ภัยพิบัติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ดูแลตรวจตราความปลอดภัยในชุมชน อาคารที่ทำการของรัฐ อำนวยการจราจร และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ

10. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

อสม. อยู่ใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุขด้วยระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2554 ภารกิจหลักของ อสม. คือเป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างกระทรวงสาธารณสุขกับประชาชนในชุมชนในด้านการเผยแพร่ความรู้ การวางแผน ประสานกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุข และให้บริการสาธารณสุขต่าง ๆ เช่น ให้คำแนะนำในการส่งเสริมสุขภาพ การเฝ้าระวังและป้องกันโรค ช่วยเหลือและรักษาพยาบาลขั้นต้น ตลอดจนส่งต่อผู้ป่วยไปรับการรักษาในโรงพยาบาล โดยกำหนดว่า อสม. 1 คน รับผิดชอบคนในชุมชน 10–15 หลังคาเรือน จำนวน อสม. ในแต่ละแห่งจึงขึ้นกับจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านนั้น ๆ เจ้าหน้าที่ อสม. ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงหรือแม่บ้านที่สามารถเข้าถึงครัวเรือนต่าง ๆ ได้ง่ายกว่าผู้ชาย โดย อสม. จะได้ค่าตอบแทนเป็นเงินรายเดือนและการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลสำหรับตนเองและสมาชิกในครอบครัว มีสิทธิ์ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และโควตาสำหรับบุตรหลานเพื่อเข้า

เรียนในหลักสูตรของกระทรวงสาธารณสุข (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 2554, 23–25)

งานศึกษาของ Kauffman and Myers (1997) ระบุว่าประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านภาคอีสานไม่รู้จัก อสม. และมีน้อยคนที่ใช้บริการของ อสม. อีกทั้งการพัฒนาที่ขยายเข้าสู่พื้นที่ชนบทมากขึ้นทำให้ อสม. ลดความสำคัญลง อย่างไรก็ตาม คู่มือสำหรับ อสม. ที่ตีพิมพ์ในปี 2554 แสดงให้เห็นว่ากระทรวงสาธารณสุขได้ปรับปรุงให้ อสม. มีความรู้สอดคล้องกับโรคยุคใหม่ที่กระจายตัวเข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโรคหัวใจ โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน รวมทั้งดูแลสตรีมีครรภ์ คนสูงอายุ คนพิการ และผู้ป่วยเรื้อรัง (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 2554)

งานศึกษาล่าสุดโดยสิทธิพร เกษจ้อย (2560) ที่ศึกษาการทำงานของ อสม. จำนวน 200 คนในจังหวัดขอนแก่น เห็นว่า อสม. ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในฐานะตัวเชื่อมต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในชุมชน โดยประชาชนมีความนิยมและต้อนรับเจ้าหน้าที่ อสม. เป็นอย่างดี นอกจากนี้ โครงการหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรคที่ผลักดันโดยรัฐบาลทักษิณเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ชาวบ้านในพื้นที่ยากจนและในชนบทให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพอนามัยของตนมากยิ่งขึ้น

อันที่จริงไม่ควรนับ อปพร. และ อสม. เป็นมวลชนที่ถูกจัดตั้งเพื่อตอบสนองเป้าหมายทางการเมืองของชนชั้นนำจารีตของไทย แต่ผู้เขียนพบว่าหลังการรัฐประหาร 2549 สมาชิกของสององค์กรนี้ได้ถูกดึงเข้าร่วมในกิจกรรมของ กอ.รมน. มากขึ้น ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงสององค์กรนี้ต่อไปในบทที่ 6

การขยายตัวของกลุ่มไม่เป็นทางการระหว่าง พ.ศ. 2516–2519

มวลชนจัดตั้งของรัฐกลุ่มทางการที่มีกฎหมายรองรับที่เอ่ยมาข้างต้นนี้มักมีภารกิจและบทบาทส่วนใหญ่ในพื้นที่สูงและชนบทห่างไกลที่มีคอมมิวนิสต์แทรกซึมอยู่ แต่ยังมีกลุ่มไม่เป็นทางการอีกจำนวนมาก กลุ่มหลังนี้ก่อตั้งขึ้นเพราะสถานการณ์การเมือง ไม่มีกฎหมายรองรับ แต่เชื่อว่าได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ กลุ่มนี้ขยายตัวอย่างรวดเร็วหลังการปฏิวัติ 14 ตุลาคม 2516

สถานการณ์ในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในกลางทศวรรษ 2510 สร้างความวิตกกังวลให้กับชนชั้นนำอนุรักษนิยมของไทยอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเติบโตของขบวนการนักศึกษา กรรมกร ชาวนาที่มีแนวคิดโน้มเอียงไปทางฝ่ายซ้ายมากขึ้นเรื่อย ๆ กองกำลังของ พคท. สามารถยึดพื้นที่ในชนบทได้มากขึ้น สามารถโจมตีเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น เดือนมกราคม 2516 สหรัฐอเมริกาลงนามในสนธิ-

สัญญาสันติภาพกับเวียดนามเหนือ ซึ่งถือเป็นการยุติบทบาทของตนในสงครามเวียดนามอย่างเป็นทางการ ตามมาด้วยการทยอยปิดฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทย ในขณะเดียวกัน การสู้รบระหว่างรัฐบาลกับขบวนการคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม ลาว และกัมพูชารุนแรงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถยึดครองทั้งสามประเทศได้สำเร็จในปี 2518 หลักฐานที่ชี้ให้เห็นภาวะวิตกกังวลของฝ่ายความมั่นคงต่อสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นคือรายงานในเดือนสิงหาคม 2519 ที่ลงนามโดย พล.อ. สายหยุด เกิดผล ในฐานะรอง ผอ.รมน. ที่มีถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี โดย พล.อ. สายหยุด ร้องขอให้รัฐบาลสนับสนุนแผนการขยายมวลชนจัดตั้งของกลุ่มอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) เขาเชื่อว่าองค์กรมวลชนที่ประจำอยู่ในพื้นที่กลุ่มนี้จะเป็นปัจจัยชี้ขาดชะตากรรมของประเทศไทย จึงมีความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของกองทัพและกระทรวงมหาดไทยกับแผนการขยาย อพป. โดย พล.อ. สายหยุด ต้องการให้มีการขยายเครือข่ายสาขาของ อพป. ออกไปในทุกระดับ ทั้งระดับชาติ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/148) โดยระหว่างปี 2518–2519 กอ.รมน. ได้จัดตั้ง อพป. ไปแล้วกว่าหนึ่งพันหมู่บ้านทั่วประเทศ (สันติ 2533, 37)

มวลชนจัดตั้งของรัฐกลุ่มไม่เป็นทางการที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในช่วงเวลานี้คือกระทิงแดงและนวพล แต่ยังมีอีกหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ ชมรมอาชีวะเสรี, เพชรไทย, ช้างดำ, พิทักษ์ไทย, สหพันธ์นักศึกษาครูแห่งประเทศไทย, แนวร่วมรักชาติ, ประชาชนผู้รักชาติ, แนวร่วมต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ, กระบวนการปฏิรูปแห่งชาติ, สหพันธ์ครูอาชีวะ, กรรมกรเสรี, ค้างคาวไทย, กล้วยไม้ไทย, วิหคสายฟ้า, สหภาพแรงงานเอกชน, ชมรมแม่บ้าน (สุธาชัย 2551, 154–56) หลายกลุ่มในนี้เป็นที่รู้จักของนักศึกษาและนักกิจกรรมในช่วงเวลานั้น เพราะพวกเขามีส่วนร่วมในการสังหารหมู่ 6 ตุลาด้วย แต่กิจกรรมของพวกเขาก็ค่อย ๆ ลบเลือนหายไปหลัง 6 ตุลา

การจัดตั้งมวลชนของ กอ.รมน.

ข้อมูลเกี่ยวกับกลวิธีจัดตั้งมวลชนและการประสานงานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มีค่อนข้างจำกัด นอกเหนือจากหนังสือของ Katherine Bowie (1997) ที่ศึกษาขบวนการลูกเสือชาวบ้านแล้ว ก็แทบไม่มีผู้ศึกษาขบวนการฝ่ายขวาในช่วงเวลานี้เลย แม้กระทั่งกลุ่มนวพลก็ไม่มีผู้ศึกษา แม้จะถูกกล่าวถึงโดยนักวิชาการบ่อยครั้งและเชื่อกันว่าเป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่ทรงพลังที่สุดในช่วงเวลานี้ (เช่น Morell and Chai-anan 1981;

สุธาชัย 2551, 154–56) ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงนวพลเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาความเข้าใจผิดที่มีมานาน พร้อมๆ ไปกับแสดงให้เห็นถึงวิธีการทำงานของ กอ.รมน. ด้วย

กอ.รมน. มักถูกกล่าวถึงว่าเป็นผู้ก่อตั้งและ/หรือให้การสนับสนุนกลุ่มฝ่ายขวาในช่วงปี 2516–2519 และเชื่อกันว่านวพลเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในบรรดามวลชนจัดตั้งของ กอ.รมน. โดยก่อตั้งขึ้นในปี 2517 และมีส่วนร่วมในการสังหารนักศึกษาประชาชนเมื่อ 6 ตุลา ผู้นำของนวพลคือนายวัฒนา เขียววิมล เขาอวดอ้างว่านวพลมีสมาชิกมากกว่าหนึ่งล้านคน มีเครือข่ายกระจายอยู่ทั่วประเทศ บ้างก็เชื่อว่านวพลมีหน่วยสังหารไล่ล่าผู้นำฝ่ายซ้ายด้วย การกล่าวอ้างของนายวัฒนาดูน่าเชื่อถือเพราะมีบุคคลฝ่ายขวาที่มีชื่อเสียงหลายคนเปิดเผยว่าตนเป็นสมาชิกของนวพลด้วย เช่น นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ต่อมากลายเป็นนายกรัฐมนตรีและองคมนตรีของในหลวงรัชกาลที่ 9 พล.อ. สำราญ แพทยกุล ผู้บัญชาการกองทัพภาคที่ 1 และ 3 ตามลำดับ ซึ่งต่อมาเป็นองคมนตรีของในหลวงรัชกาลที่ 9 เช่นกัน และยังมีนายพลทหารและตำรวจอีกจำนวนหนึ่งที่มีรายงานว่าเกี่ยวข้องกับนวพล (สุธาชัย 2551, 155–56)

แต่งานวิจัยล่าสุดของธงชัย วินิจจะกูล ระบุปัญหาเกี่ยวกับนวพลไว้ว่า ในความพยายามตามหาสมาชิกของขบวนการฝ่ายขวาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้น เขาไม่สามารถพบเจอผู้ใดที่ระบุว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มนวพลเลยแม้แต่คนเดียว ซึ่งเป็นเรื่องที่ออกจะประหลาด ธงชัยชี้ว่านอกจากคำโอ้อวดของนายวัฒนาเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกอันมากมายมหาศาลของเขา และนักวิชาการก็เชื่อตามแล้วนี้ ก็ไม่พบหลักฐานที่ยืนยันประเด็นนี้แต่ประการใด เหตุการณ์การชุมนุมของนวพลที่ปรากฏในรายงานของสื่อก็ระบุว่ามีคนมาร่วมชุมนุมประมาณหนึ่งหมื่นเท่านั้น และส่วนใหญ่ก็เป็นข้าราชการในพื้นที่ด้วย ธงชัยเสนอว่าแท้ที่จริงแล้วภาพลักษณ์อันน่าเกรงขามของนวพลเป็นเพียงความเชื่อหรือข่าวลือที่นักวิชาการช่วยกันรีไซเคิลโดยไม่รู้ตัว เมื่อตรวจสอบก็จะพบว่างานเหล่านั้นก็ไม่เคยนำเสนอหลักฐานสนับสนุนความเชื่อนี้เลย (Thongchai 2020, 43–44) นอกจากนี้ ธงชัยยังอ้างถึงงานของ Eugene Ford (2017, 259) ที่ตั้งข้อกังขาต่อนายวัฒนาและกลุ่มนวพลด้วยเช่นกัน โดยนายวัฒนาชอบคุยโม้โอ้อวดว่าตนมีสายสัมพันธ์แนบแน่นกับซีไอเอและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลอเมริกา แต่กลับไม่พบหลักฐานที่ยืนยันเรื่องนี้เช่นกัน แม้แต่เจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยก็มองว่าเป็นคำโอ้อวดที่ออกจะพิกล พวกเขาไม่ได้รู้จักนายวัฒนามากไปกว่าคำอวดอ้างของนายวัฒนาเอง

ในส่วนของผู้เขียนที่ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาในช่วงนี้ ก็ไม่

พบชื่อนวพลในเอกสารทางการของ กอ.รมน. และหน่วยงานความมั่นคงอื่น ๆ แม้แต่ชิ้นเดียว แม้ว่าเอกสารนั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดตั้งมวลชนของรัฐโดยเฉพาะก็ตาม ดังเช่นรายงานของ พล.อ. สายหยุดที่มีถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ที่กล่าวถึงความจำเป็นต้องขยายการจัดตั้งมวลชนของรัฐทั่วประเทศอย่างเร่งด่วน ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงในช่วงต้นของบทนี้ พล.อ. สายหยุดก็ไม่เอ่ยถึงนวพลแม้แต่จุดเดียว (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/147) นอกจากนี้ หลังเหตุการณ์ 6 ตุลา ชื่อของนวพลก็หายไปจากสาธารณะอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะหากนวพลมีฐานมวลชนขนาดใหญ่ดังเช่นที่เชื่อกันจริง กอ.รมน. จะไม่มีทางละทิ้งองค์กรนี้ในทันที แต่จะต้องพยายามรักษาองค์กรที่สร้างความสำเร็จให้กับตนเอาไว้ ดังเช่นที่หลายกลุ่มถูกรักษาไว้ให้ทำงานต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับข้อเสนอของผู้เขียนที่จะนำเสนอต่อจากนี้ว่า แม้ว่าเมื่อเข้าสู่กลางทศวรรษ 2520 รัฐไทยมั่นใจว่าตนสามารถเอาชนะ พคท. ได้อย่างเด็ดขาดแล้ว แต่พวกเขาไม่ได้ละทิ้งแนวคิดปฏิบัติการจัดตั้งมวลชนแต่ประการใด แต่มีการผลักดันกฎหมายเพื่อจัดระเบียบมวลชนสารพัดให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น มีการออกกฎหมายเพื่อรองรับสถานะและเพื่อให้สามารถจัดสรรงบประมาณให้กับปฏิบัติการนี้ของรัฐต่อไป ฉะนั้น จึงไม่มีเหตุผลที่จะคิดว่านวพลหายตัวไปหลัง 6 ตุลา เพราะ กอ.รมน. ละทิ้ง-ยุบเลิกนวพล คำถามคือ แล้วนวพลคือใครกันแน่

ธงชัยเสนอว่าเป็นไปได้มากว่านวพลคือองค์กรผี (a phantom organization) ที่ชนชั้นนำฝ่ายขวาร่วมกันสร้างขึ้นมา โดยนวพลไม่มีฐานมวลชนของตนเองที่แท้จริง แต่เมื่อไรที่มีการชุมนุม ก็ใช้มวลชนจัดตั้งของรัฐที่สังกัดกลุ่มต่าง ๆ ดังที่ผู้เขียนเสนอข้างต้น โดยน่าจะมี กอ.รมน. ช่วยเรียกระดมคนให้ เพราะ กอ.รมน. มีอำนาจในการสั่งการไปยังต้นสังกัดของกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ได้ ในด้านหนึ่ง การทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนเห็นว่าชนชั้นนำฝ่ายขวามีมวลชนขนาดใหญ่ที่ทรงพลังสนับสนุนตนเอง เป็นความชอบธรรมที่สามารถนำไปกล่าวอ้างได้ ในอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นการข่มขู่สร้างความหวั่นเกรงให้กับขบวนการฝ่ายซ้ายว่าฝ่ายรัฐมีมวลชนจำนวนมหาศาลให้การสนับสนุน (Thongchai 2020, 44) ในแง่นี้ชี้ให้เห็นว่ามวลชนจัดตั้งของรัฐสามารถเปลี่ยน "หมวก" ที่สวมใส่ได้ขึ้นกับความต้องการในแต่ละช่วงขณะ วิธีการเช่นนี้ดูจะต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน เช่น บางช่วงเวลาพวกเขาอาจสวมใส่เครื่องแบบตามสังกัดของตน บางช่วงเวลาพวกเขาอาจหันมาสวมใส่เสื้อสีเหลืองโดยพร้อมเพรียงกันเพื่อต่อต้านการเคลื่อนไหวของเยาวชนในช่วงปี 2563–2564 และบางช่วงเวลาอาจสวมใส่เครื่องแบบจิตอาสา เป็นต้น

นอกจากนี้ นายวัฒนายังกล่าวอ้างว่านวพลมีหน่วยล่าสังหารของตนเอง ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม คู่มือปฏิบัติการของ กอ.รมน.ในปี 2515 ระบุถึงหน่วยล่าสังหารของกองทัพบกและ กอ.รมน. หน่วยนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่แทรกซึมของ พคท. มีภารกิจหลักคือลอบสังหารผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นแกนนำคอมมิวนิสต์หรือชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นสายข่าวให้ พคท. ที่แฝงตัวอยู่ในหมู่บ้าน จุดมุ่งหมายของการสังหารก็เพื่อตัดการเชื่อมต่อระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับ พคท. การใช้ความรุนแรงยังเป็นการส่งสารถึงประชาชนในพื้นที่ว่าอย่าได้ริอ่านทำงานให้กับ พคท. เพราะฝ่ายรัฐสามารถล่วงรู้ได้และมีกำลังความสามารถที่จะกำจัดศัตรูได้อย่างเด็ดขาด (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70, 2–40) พล.อ. พัลลภ ปิ่นมณี อดีตผู้อำนวยการ กอ.รมน. ยืนยันกับผู้เขียนอย่างภาคภูมิใจว่าเขาเป็นหนึ่งในสมาชิกของหน่วยล่าสังหารที่ประจำอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงทศวรรษ 2510 (สัมภาษณ์วันที่ 5 ธันวาคม 2560 ที่กรุงเทพฯ) ฉะนั้น ความเชื่อที่ว่านวพลมีหน่วยล่าสังหารนั้น อาจหมายถึงหน่วยล่าสังหารของกองทัพนั่นเอง

ประเมินความสำเร็จของแนวทางการเมืองนำการทหาร

การสังหารหมู่ในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เสียชีวิตจากกระสุนปืนและระเบิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่การรุมประชาทัณฑ์และการทำร้ายร่างไร้ชีวิตของนักศึกษาและประชาชนทั้งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และที่ท้องสนามหลวง ทั้งการแขวนคอ ฟาดร่างที่ถูกแขวนคอ ใช้เชือกผูกคอแล้วลากไปตามพื้นสนามหญ้า เผา ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นฝีมือของมวลชนที่อยู่ในสภาวะบ้าคลั่ง-เกลียดชังนักศึกษาเต็มที่ (พวงทอง และธงชัย 2561) ความโหดเหี้ยมที่ปรากฏในเหตุการณ์ 6 ตุลาจึงแสดงให้เห็นความสำเร็จของรัฐไทยที่สามารถเปลี่ยนมวลชนของตนให้กลายเป็นอาวุธทางการเมืองได้อย่างน่าสะพรึงกลัว อย่างไรก็ดี เราไม่ควรประเมินความสำเร็จของมาตรการทางการเมืองของทหารในช่วงสงครามเย็นด้วยเหตุการณ์ 6 ตุลาเท่านั้น แต่ต้องประเมินจากจุดมุ่งหมายดั้งเดิมของรัฐไทยในการใช้มาตรการทางการเมืองเพื่อต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ นั่นคือการพยายามชนะใจ สร้างความจงรักภักดี และความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึมอยู่ด้วยแนวทางการเมืองนำการทหาร อันเป็นนโยบายของรัฐบาลและทหารมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 2500 หรือเมื่อมีการก่อตั้ง กอ.รมน. ขึ้นในปี 2508 นั่นเอง (ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในบทที่ 2) ซึ่งผู้เขียนเสนอว่ารัฐไทยและกองทัพล้มเหลวในการผลักดันแนวทางการเมืองนำการทหารให้เป็นจริง เพราะจนถึงปี 2520 หรือจนถึงรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร แนวทาง

การทหารหรือการใช้ความรุนแรงยังคงเป็นแนวทางหลักที่ครอบงำปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทย และรัฐไทยยังไม่สามารถชนะใจประชาชนได้จริง

ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2511 พล.อ. สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของ กอ.รมน. ได้กล่าวสุนทรพจน์ ณ สโมสรผู้สื่อข่าวต่างประเทศประจำประเทศไทย บอกเล่าอย่างภาคภูมิใจถึงความสำเร็จอันน่าประทับใจยิ่งเกี่ยวกับการผลักดันแนวทางการเมืองนำการทหารของ กอ.รมน. ในพื้นที่แทรกซึมของคอมมิวนิสต์ พล.อ. สายหยุดเล่าว่าการโจมตีของฝ่ายคอมมิวนิสต์ลดลงอย่างมากขณะที่ฝ่ายรัฐบาลได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมากขึ้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐได้รับข้อมูลความเคลื่อนไหวของ พคท. จากชาวบ้านในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีผู้ก่อการร้ายออกมามอบตัวกับรัฐบาลมากขึ้นเรื่อย ๆ เขาเสริมว่าความสำเร็จนี้เป็นผลจากการที่กองทัพปฏิบัติการตามแผนยุทธการ 0910 ของ กอ.รมน. (Saiyud 1986, 27–28) แต่หลังจากสุนทรพจน์ข้างต้นผ่านไปไม่กี่ปี กลับปรากฏรายงานลับของ กอ.รมน. ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์การสู้รบของรัฐบาลไทยกับ พคท. ในปี 2515 ซึ่งให้ข้อเท็จจริงตรงกันข้ามกับสิ่งที่ พล.อ. สายหยุดได้กล่าวไว้ในปี 2511 รายงานฉบับนี้เป็นการประเมินอย่างรอบด้านเกี่ยวกับแผนยุทธการฉบับต่าง ๆ ที่วางอยู่บนหลักการการเมืองนำการทหารที่กองทัพผลักดันมาตั้งแต่ปี 2510 ซึ่งรวมถึงแผนยุทธการ 0910 ด้วย โดยสรุปไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

> เป้าหมายของแผนยุทธการ 0910 คือการยึดคืนพื้นที่ชนบทห่างไกลที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถยึดครองไว้ได้ และเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว รัฐบาลจะต้องพยายามสถาปนาความมั่นคงและปลอดภัยให้กับชาวบ้านในพื้นที่ให้ได้ก่อน จึงจะสามารถผลักดันโครงการพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งโครงการด้านจิตวิทยาที่มุ่งปลูกฝังอุดมการณ์หลักของรัฐในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากชาวบ้านรู้สึกว่าฝ่ายรัฐสามารถคุ้มครองตนให้มั่นคงปลอดภัยและมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ พวกเขาก็จะยินดีให้ความร่วมมือกับรัฐ นี่คือวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่จะชักชวนให้ชาวบ้านหันมาร่วมมือกับรัฐ แต่หากการร่วมมือกับรัฐทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวว่าตนอาจตกอยู่ในอันตรายหรือเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถรับประกันความปลอดภัยของเขาได้ รัฐก็จะสูญเสียความร่วมมือจากชาวบ้าน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ แผนยุทธการ 0910 จึงกำหนดมาตรการดังต่อไปนี้

- ให้จัดตั้ง “ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน” (ชคบ.) ประจำแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้กำลังตำรวจภูธรและอาสารักษาดินแดน (อส.) ทำหน้าที่คุ้มครองชาวบ้านให้ปลอดภัย พร้อม ๆ ไปกับปฏิบัติการจิตวิทยา
- มีเจ้าหน้าที่ชุดโจมตีที่ต้องพร้อมช่วยเหลือ ชคบ. หากถูกคอมมิวนิสต์โจมตี และเมื่อได้รับข่าวการใช้ความรุนแรงของ พคท. ต้องเข้าเกาะ ชคบ. และแจ้งข่าวไปยังหน่วยบัญชาการทันที (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70)

ในปี 2510 กอ.รมน. เริ่มผลักดันโครงการตามแผนยุทธการ 0910 ในพื้นที่ 11 แห่ง (แต่ละแห่งมีขนาดใหญ่กว่าหมู่บ้าน) แต่ปรากฏว่าเมื่อเวลาผ่านไป 5 ปี กอ.รมน. สรุปว่ามีความก้าวหน้าน้อยมาก ฝ่ายรัฐไม่สามารถประกาศให้พื้นที่ใดใน 11 แห่งนี้เป็นเขตปลอดคอมมิวนิสต์ได้เลย ทั้งมวลชนและกองกำลังกึ่งทหารก็กลัวเกินกว่าจะร่วมมือกับฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ อันเป็นอุปสรรคในการผลักดันโครงการพัฒนาและโครงการด้านจิตวิทยา ซ้ำร้ายรัฐต้องประกาศพื้นที่ตามแผนยุทธการ 0910 เพิ่มขึ้นเป็น 67 พื้นที่ กระจายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ และมีแนวโน้มว่าจะต้องเพิ่มขึ้นอีก รายงานของ กอ.รมน. ระบุว่าจำนวนที่เพิ่มขึ้นนี้ชี้ว่า

> ส่วนดีของการปฏิบัติตามแนวความคิดทางยุทธการ 0910 รบกวน ผกค. มิให้ปฏิบัติการรุนแรงเต็มที่ได้แต่เพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ดี บทเรียนในการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายได้แสดงให้เห็นว่า ผกค. ยังเป็นฝ่ายได้เปรียบ เพราะ ผกค. สามารถดำเนินการทางการเมืองได้อยู่ต่อไป และพวกจรยุทธ์ก็ยังไม่ถูกทำลายให้หมดสิ้นไป ฝ่ายรัฐบาลจะต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในด้านกำลังพลและสิ่งของอุปกรณ์ไปเป็นจำนวนมากเพื่อปฏิบัติตามแผนนี้ ซึ่งจะตรงกับความมุ่งหมายหลักอันหนึ่งของผู้ก่อการร้ายคือการบั่นทอนพลังทางเศรษฐกิจของฝ่ายรัฐบาล นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ในปัจจุบันของที่หมายต่าง ๆ มีแนวโน้มไปในทางไม่ปลอดภัยยิ่งขึ้น เพราะมีพื้นที่บางแห่ง ผกค. สามารถแทรกซึมเข้าไปในกองกำลังของฝ่ายเราได้ ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง แผนยุทธการ 0910 ได้รับความสำเร็จชั่วระยะเวลาอันสั้นใน พ.ศ. 2510 ทั้งนี้เนื่องจากว่า ผกค. ยังมิได้เตรียมตัว และการปฏิบัติในตอนต้น ๆ ได้รับการเอาใจใส่ กำกับดูแล ให้ปฏิบัติเป็นไปตามแผนอย่างเคร่งครัด แต่ต่อมา การปฏิบัติตามแผนนี้ได้รับการเอาใจใส่น้อยลง (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70)

การประเมินแผนยุทธการอื่น ๆ ที่ปรากฏในรายงานฉบับเดียวกันนี้ ไม่ว่าจะเป็นแผน 110, 111, 111-ก, 112, 113, 114 และ 115 ก็มีสาระไม่แตกต่างกันมากนัก จึงนำมาสู่ข้อสรุปว่าแผนยุทธการต่าง ๆ ของรัฐยังไม่สามารถบรรลุผลเป็นแนวรุกทางการเมืองของรัฐได้เลย ทำได้เพียงรับมือตอบโต้กับการรุกของฝ่าย พคท. ฉะนั้น การขยายตัวของหน่วยมวลชนจัดตั้งในกรณีนี้คือ "ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน" ไม่ได้แปลว่ารัฐประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับ พคท. เสมอไป อีกทั้งรัฐบาลยังมองว่าการขยายตัวนี้เป็นภาระด้านงบประมาณให้กับรัฐมากขึ้นทุกปี รวมทั้งฝ่ายรัฐก็เสียเจ้าหน้าที่ของตนมากขึ้นด้วย (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/70) ฉะนั้น เมื่อเข้าสู่กลางปี 2519 พล.อ. สายหยุดจึงยอมรับว่าแนวรุกทางการเมืองของฝ่ายรัฐล้มเหลว ฝ่ายรัฐยังคง "ตอบโต้การก่อการร้ายหนักไปในด้านการใช้กำลังทหารและกำลังตำรวจเข้าปราบปรามด้วยอาวุธ"

ดังนั้น ในทัศนะของพลเอกสายหยุด โครงการทั้งหมดในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายยังตกอยู่ในสภาพล้าหลัง ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ได้ผลตามที่คาดหมาย หรืออีกนัยหนึ่งโครงการเหล่านี้ไม่สามารถก้าวทันการคุกคามที่ขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดี ขาดอำนาจ และขาดการอำนวยการและการควบคุมที่ถูกต้อง (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/147)

ควรกล่าวไว้ด้วยว่าในช่วงทศวรรษ 2500–2510 กองกำลังของรัฐมักใช้ความรุนแรงต่อประชาชนในพื้นที่ที่มีคอมมิวนิสต์แทรกซึมอยู่ พวกเขามองประชาชนด้วยความไม่ไว้วางใจ ซึ่งชื่อของ กอ.รมน. มักปรากฏว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชนบ่อยครั้ง จนกลายเป็นองค์กรที่มี "ชื่อเสีย" เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง และนี่เป็นเหตุผลสำคัญที่ในปี 2518[3] พล.อ. สายหยุดได้ทำหนังสือถึง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ขอให้อนุมัติการขอเปลี่ยนชื่อองค์กรจากกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ เป็นกองอำนวยการ

[3] ปีที่เปลี่ยนชื่อจาก กอ.ปค. เป็น กอ.รมน. มีความสับสนพอสมควร กล่าวคือ เว็บไซต์ของ กอ.รมน. ระบุว่าเป็นปี 2516 ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะเอกสารหอจดหมายเหตุในปี 2516–มกราคม 2517 ยังเรียกชื่อองค์กรนี้ว่า กอ.ปค. ขณะที่พลเอกสายหยุด เกิดผล ระบุไว้ในหนังสือ (Saiyud 1986, 14–15) ว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะนายกรัฐมนตรี ยินดีรับฟังปัญหาและออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานตามที่พลเอกสายหยุดเสนอไป แต่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518–20 เมษายน พ.ศ. 2519 จึงเป็นไปได้ว่าพลเอกสายหยุดน่าจะจำปีผิด มากกว่าจะจำชื่อนายกรัฐมนตรีผิด

รักษาความมั่นคงภายใน ซึ่งฟังดูอ่อนโยนกว่าชื่อเก่า และไม่ได้มุ่งใช้กำลังปราบปรามเป็นหลัก (Saiyud 1986, 14–15)

หนึ่งในเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงที่กองกำลังของรัฐกระทำต่อประชาชนที่เป็นข่าวใหญ่ไปทั่วประเทศในช่วงเวลานั้นคือเหตุการณ์ "ถีบลงเขา เผาลงถังแดง" ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ตรัง นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานีในช่วงระหว่างปี 2514–2515 โดยรายงานชี้ว่าทหารและเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. ใช้วิธีล้อมจับชาวบ้านในหมู่บ้านที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นสายหรือช่วยเหลือ พคท. พาขึ้นไปบนภูเขาในยามวิกาล จำนวนมากถูกซ้อมทรมาน บางส่วนถูกปล่อยตัว แต่สำหรับคนที่โชคร้ายที่สุดจะถูกสังหารอย่างทารุณ โดยทหารจะจับพวกเขาที่ยังมีชีวิตอยู่ ยัดลงในถังน้ำมันขนาด 200 ลิตรที่มักทาสีแดงด้านนอกตัวถัง จุดไฟเผา ปิดฝาถัง แล้วถีบลงจากภูเขา ชาวบ้านในพื้นที่เล่าว่าพวกเขามักได้ยินเสียงกรีดร้องอย่างเจ็บปวดของเหยื่อ ประมาณว่ามีคนที่ตกเป็นเหยื่อของปฏิบัติการนี้ราว 3,000 คน กว่าเหตุการณ์นี้จะเป็นที่รับรู้ของคนภายนอกก็คือหลังจากรัฐบาลถนอม-ประภาสถูกประชาชนขับไล่ลงจากอำนาจเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 (Haberkorn 2017, 79–82; จุฑารัตน์ 2559)

สถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐเลวร้ายลงในช่วงปี 2516–2519 ในเดือนมกราคม 2517 เกิดเหตุการณ์ที่ระบุว่ากองกำลังของรัฐที่ประกอบด้วยตำรวจตระเวนชายแดน ทหาร และกำลังกึ่งทหารภายใต้การกำกับของ กอ.รมน. เกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่ประชาชนที่หมู่บ้านนาทราย จังหวัดหนองคาย โดยฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐสงสัยว่าชาวบ้านในหมู่บ้านให้การสนับสนุน พคท. เจ้าหน้าที่รัฐเผาทำลายบ้านเรือนของชาวบ้านมากกว่าหนึ่งร้อยหลังคาเรือน รวมทั้งทรัพย์สินและพืชผลที่พวกเขาเพิ่งเก็บเกี่ยว มีกรณีที่ครอบครัวหนึ่งปฏิเสธที่จะออกจากบ้าน พวกเขาสามคน หนึ่งในนั้นเป็นเด็กเล็ก จึงถูกเผาทั้งเป็นในบ้านของตนเอง แม้ว่าเหตุการณ์ "ถีบลงเขา เผาลงถังแดง" และ "บ้านนาทราย" จะเป็นข่าวใหญ่ไปทั่วประเทศในเวลานั้น แต่เจ้าหน้าที่ก็แสดงปฏิกิริยาไม่ยี่หระต่อการตั้งคำถามของสื่อและประชาชน พวกเขาปฏิเสธความรับผิดชอบด้วยท่าทีหยิ่งยโส เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเจ้าหน้าที่รัฐไทยแทบไม่เคยต้องรับผิด (accountability) ต่อการกระทำละเมิดกฎหมายของตน พวกเขาได้รับการปกป้องให้พ้นผิดอยู่เสมอ (impunity) (Haberkorn 2017, 80–108) นอกจากนี้เหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาก็เป็นหนึ่งในหลักฐานที่ยืนยันการใช้ความรุนแรงอย่างเกินเลยของรัฐเพื่อปราบปรามขบวนการนักศึกษาประชาชน

เหตุการณ์ถีบลงเขา เผาลงถังแดง, บ้านนาทราย, และ 6 ตุลานี้ชี้ให้เห็นว่าความ

รุนแรงยังเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายความมั่นคงของไทยใช้กับประชาชนอย่างกว้างขวางแม้ว่ามาตรการการเมืองนำการทหารได้ถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่มีการก่อตั้ง กอ.รมน. ในปี 2508 แล้วก็ตาม พวกเขายังนิยมใช้การปราบปรามมากกว่ามาตรการทางการเมือง ยิ่งสถานการณ์การเมืองตึงเครียดมากขึ้น ฝ่ายรัฐประเมินว่าฝ่ายซ้ายกำลังรุกคืบมากขึ้น การใช้ความรุนแรงก็ยิ่งครอบงำปฏิบัติการของรัฐมากขึ้น ความไม่สนใจหรือขาดความเข้าใจต่อมาตรการทางการเมืองในหมู่ฝ่ายปฏิบัติการด้านความมั่นคงเป็นปัญหาใหญ่ที่ผู้มีบทบาทผลักดันแนวรุกด้านการเมืองในกองทัพเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุด กล่าวคือ ตั้งแต่ยุคต้นของการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในปี 2504 นายสมชัย รักวิจิตร นักยุทธศาสตร์คนสำคัญของ กอ.รมน. ที่ได้รับการฝึกฝนด้านสงครามจิตวิทยาจากซีไอเอ และเป็นผู้ฝึกสอนเรื่องสงครามจิตวิทยาให้กับหน่วยงานความมั่นคงของไทย ได้วิจารณ์ถึงปัญหาที่เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติการในพื้นที่สีแดงไม่ให้ความสำคัญกับปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ พวกเขาไม่สนใจที่จะประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และเข้าใจชาวบ้านและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ส่งผลให้ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ขาดความก้าวหน้า (สมชัย 2514)

ความวิตกกังวลในลักษณะเดียวกันปรากฏในเอกสารลับในปี 2512 ที่ พล.อ. ประภาส จารุเสถียร ในฐานะผู้อำนวยการ กอ.ปค. มีถึงจอมพลถนอม นายกรัฐมนตรี เอกสารดังกล่าวระบุว่าก่อนหน้านี้ พล.อ. ประภาสได้มีคำสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามคอมมิวนิสต์ให้ความสำคัญสูงสุดกับนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล ต้องร่วมมือประสานงานกัน โดยยึดมั่นในแนวทางการเมืองนำการทหาร แต่เมื่อเวลาผ่านไปสองปี เขากลับพบว่าไม่มีความคืบหน้าสักเท่าไร ประภาสจึงขอให้ถนอมออกคำสั่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย เน้นย้ำประเด็นดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง (หจม.มธ. สบ. 9.7.2/65)

นอกจากนี้ ข้อเขียนของ พ.อ. หาญ พงศ์สิฏานนท์ ที่รับราชการในฐานะหัวหน้าฝ่ายข่าวกรองของ กอ.รมน. เป็นเวลา 9 ปี ก็ชี้ให้เห็นปัญหาเดียวกัน เขาวิพากษ์ทัศนคติกระแสหลักที่ครอบงำทหารและเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงส่วนใหญ่ที่ยังมองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามจากภายนอก เป็นเพียงลูกสมุนของศัตรูต่างชาติหรือผู้ก่อการร้าย มากกว่าจะมองว่ามีรากเหง้ามาจากปัญหาภายในสังคมไทย ทัศนคติดังกล่าวนำไปสู่การใช้อำนาจรัฐอย่างเกินขอบเขต เจ้าหน้าที่รัฐไม่สนใจแนวทางการเมืองเพื่อเอาชนะใจประชาชน ทำให้ปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง

ขาดเอกภาพ ไม่สามารถผลักดันให้สัมฤทธิผลได้ พ.อ. หาญยังวิพากษ์ระบบการหาข่าวของกองทัพและ กอ.รมน. ที่ใช้มวลชนจัดตั้งในหมู่บ้านเป็นสายข่าวให้กับรัฐว่าได้สร้างปัญหาให้กับชาวบ้านมากกว่า เขาเห็นว่าชาวบ้านทั่วไปมีแนวโน้มจะปลอดภัยจากการคุกคามจาก พคท. เพราะเป็นหลักการของ พคท. ที่จะไม่ทำร้ายชาวบ้าน แต่จะพยายามดึงชาวบ้านให้มาเป็นพวกตนและให้สนับสนุนตนในทุกด้านอยู่แล้ว ในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านที่สมัครมาเป็นสายข่าวให้กับรัฐมักเป็นคนที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตนและเป็นคนที่เพื่อนบ้านไม่ชอบ พวกเขามักให้ข้อมูลที่เชื่อว่าเจ้าหน้าที่รัฐอยากได้ยินเพื่อแลกกับผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งบางครั้งก็เป็นข้อมูลเท็จ เป็นการใส่ร้ายคนในชุมชนด้วยกันเอง และเจ้าหน้าที่ก็มักจะเชื่อโดยไม่ตรวจสอบ จึงสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รัฐกลับหวาดระแวงชาวบ้านที่ปฏิเสธจะร่วมมือกับพวกเขา โดยแทนที่จะพยายามเข้าใจว่าชาวบ้านหวาดกลัวว่าการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐจะทำให้พวกเขาเดือดร้อนจาก พคท. ได้ แต่ความหวาดระแวงของเจ้าหน้าที่รัฐกลับนำไปสู่การใช้กำลังปราบปรามหนักหน่วงมากขึ้น กลายเป็นสาเหตุของความทุกข์ยากของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลมากขึ้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นปฏิปักษ์ต่อความพยายามเอาชนะคอมมิวนิสต์ทั้งสิ้น นอกจากนี้ ความพยายามจัดตั้งกองกำลังกึ่งทหารเพื่อปกป้องชุมชนของรัฐยังทำให้สมาชิกของกลุ่มและสายสืบตกอยู่ในอันตรายมากขึ้น ด้านหนึ่งเพราะพวกเขาไม่ได้ผ่านการฝึกซ้อมอย่างทหารอาชีพ อาวุธที่ได้รับอนุญาตให้พกพามักเป็นอาวุธขั้นพื้นฐาน ในอีกด้านหนึ่ง เพราะชาวบ้านและ พคท. ในพื้นที่รู้ว่าใครทำงานให้กับรัฐ พวกเขาจึงกลายเป็นเป้าอันง่ายดาย (หาญ 2518, 168–86; Ball and Mathieson 2007, 36)

บันทึกของ พ.อ. หาญจึงทำให้เราเห็นว่าแนวทางทหารหรือทัศนะแบบ “สายเหยี่ยว” ยังคงครอบงำปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่อย่างกว้างขวางจนถึงปลายทศวรรษ 2510 ก็ว่าได้ ขณะที่นายทหาร “สายพิราบ” หรือคนที่พยายามผลักดันแนวทางการเมืองนำการทหารกลับประสบแรงกดดันจากคนภายในกองทัพเอง เช่น พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งเป็นหนึ่งในนายทหารที่สนับสนุนแนวทางการเมือง มักถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ส่วน พ.อ. หาญถูกกดดันจนต้องลาออกจากราชการในปี 2518 เพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ (Chai-anan, Kusuma and Suchit 1990, 144–45)

ฉะนั้น เมื่อแนวทางการเมืองนำการทหารที่กองทัพประกาศใช้ตั้งแต่ปี 2508 พ่ายแพ้ให้กับแนวทางการใช้อาวุธปราบปรามจนถึงปี 2520 จึงนำไปสู่ประเด็นที่เกี่ยว

เนื่องกัน นั่นคือ ผู้เขียนเห็นว่าต้องประเมินความสำเร็จของคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 ใหม่

ประเมินคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525

ในเดือนเมษายน 2523 ราวหนึ่งเดือนหลังจาก พล.อ. เปรมก้าวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เขาได้ออกคำสั่งสำคัญคือ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่องนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ และอีกสองปีถัดมาเขาออกคำสั่งที่เกี่ยวเนื่องกัน คือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 65/2525 เรื่องแผนการรุกทางการเมือง คำสั่งทั้งสองนี้มักได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้นำทหารและนักวิชาการว่าเป็นจุดกำเนิดของแนวทางการเมืองนำการทหารที่ริเริ่มผลักดันโดยกองทัพ และทำให้รัฐไทยสามารถเอาชนะขบวนการคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว (Chai-anan et al. 1990, 8–9; Marks 1994, 196–205) ข้อเขียนของนายทหารก็มักยกย่องนโยบายดังกล่าวอย่างเลิศเลอ และย้ำว่าแนวทางการเมืองนำการทหารยังเป็นแนวทางหลักในยุทธศาสตร์ความมั่นคงภายในของกองทัพต่อไป ความสำเร็จของนโยบายทั้งสองจึงถูกอ้างอิงโดยกองทัพบ่อยครั้ง (ชวลิต 2549; สหายช่วง และบัญชร 2546, 159–62) แม้แต่รัฐบาลทหารของ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ยังอ้างถึง โดยกล่าวว่ารัฐบาลใช้นโยบาย 66/2523 เป็นแนวทางในการผลักดันแผนปรองดองแห่งชาติ (*ไทยพีบีเอส,* 24 มกราคม 2560) ในด้านหนึ่ง การตอกย้ำถึงนโยบายดังกล่าวก็เพื่อย้ำเตือนว่าไทยรอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ได้ก็เพราะแนวทางการเมืองของกองทัพ ในอีกด้านหนึ่งเพื่อบอกกับสังคมว่า แม้ในปัจจุบันจะไม่มีภัยคอมมิวนิสต์แล้ว แต่ก็ยังมีภัยความมั่นคงในรูปแบบอื่น ๆ อยู่ กองทัพซึ่งมีภาระหน้าที่รักษาความมั่นคงของชาติ ยังคงมุ่งมั่นใช้แนวทางการเมืองมากกว่าแนวทางการปราบปราม เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงภายในของชาติต่อไป แม้ว่าความเป็นจริงอาจเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามก็ตาม

อย่างไรก็ตาม กล่าวอย่างเป็นธรรม ก่อนหน้านี้นักวิชาการบางท่านก็ตระหนักถึงความล้มเหลวของแนวทางการเมืองที่นำโดยกองทัพก่อนหน้าที่จะมีการประกาศใช้คำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 และยอมรับว่ามีปัจจัยสำคัญอีกสองประการที่ส่งผลให้ พคท. พ่ายแพ้อย่างรวดเร็ว นั่นคือ ความขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับเวียดนาม และความขัดแย้งภายในของ พคท. เอง (Chai-anan et al. 1990; สหายช่วง และบัญชร 2546) กระนั้น พวกเขากลับอธิบายราวกับว่าคำสั่งทั้งสองเป็นดั่งมนต์คาถาวิเศษที่สามารถทำให้รัฐไทยเอาชนะ พคท. ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ฉะนั้น

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนต้องการเสนอว่าแม้ว่าคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ แต่มันถูกประกาศใช้ในช่วงเวลาที่ พคท. กำลังใกล้จะพ่ายแพ้แล้ว เพราะประสบความขัดแย้งภายในอย่างรุนแรง พร้อม ๆ กับสูญเสียการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน เวียดนาม และลาว นอกจากนี้ ไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าแนวทางการเมืองถูกนำไปปฏิบัติใช้ในพื้นที่แทรกซึมของ พคท. จนสัมฤทธิผลจริง การใช้กำลังทางทหารยังครอบงำปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่ชนบทต่อไป ประการสำคัญ ความเชื่อว่าคำสั่งทั้งสองทำให้รัฐไทยเอาชนะ พคท. ได้อย่างรวดเร็วทำให้เรามองข้ามการปฏิบัติที่แท้จริงและผลพวงของคำสั่งทั้งสองที่รองรับการขยายบทบาทด้านการเมืองและสังคมของทหารในยุคหลัง พคท. นอกจากนี้ การชื่นชมสรรเสริญคำสั่งทั้งสองอย่างท่วมท้นยังกลายเป็นฐานความชอบธรรมให้กับบทบาทด้านการเมืองของกองทัพอย่างไม่มีที่สิ้นสุดด้วย

เมื่อ พล.อ. เปรมประกาศใช้คำสั่ง 66/2523 ในเดือนเมษายน 2523 ปัญหาภายในของ พคท. ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนก่อนแล้ว ปัญหาแรกเริ่มขึ้นเมื่อเวียดนามบุกกัมพูชาเพื่อโค่นล้มระบอบเขมรแดงได้สำเร็จในกลางเดือนมกราคม 2522 ซึ่งทำให้จีนไม่พอใจเวียดนามอย่างรุนแรง ในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน จีนจึงทำ "สงครามสั่งสอน" เวียดนามด้วยการโจมตีเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนเวียดนาม-จีนหลายเมือง สร้างความเสียหายแก่เวียดนามอย่างมาก หลังจากนั้นไม่นาน พคท. จึงดำเนินนโยบายตามรัฐบาลจีน ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ที่สำคัญที่สุดของ พคท. ด้วยการออกแถลงการณ์ประณามเวียดนามและสหภาพโซเวียต จุดยืนเช่นนี้ของ พคท. ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ พคท. มีกับเวียดนามและลาวที่เลือกยืนเคียงข้างเวียดนาม และส่งผลต่อเนื่องไปถึงความสามารถในการรบของ พคท. โดยรัฐบาลลาวประกาศว่าจะไม่ให้ พคท. ใช้ลาวเป็นทางผ่านสำหรับขนส่งยุทธปัจจัยจากจีนที่จะเข้าสู่ไทยอีกต่อไป พคท. ถูกสั่งปิดเขตงานของตนเองในเวียดนามและลาว และพลพรรค พคท. ต้องเดินทางออกจากทั้งสองประเทศทันที เป็นต้น (กนก 2527, 136)

สถานการณ์ของ พคท. เลวร้ายลงอีกเมื่อในที่สุดรัฐบาลจีนทำข้อตกลงกับรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์สำเร็จ โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนประกาศว่าจะยุติการให้การสนับสนุนใด ๆ ต่อ พคท. เพื่อแลกกับการที่รัฐบาลไทยยินดีจับมือเป็นพันธมิตรกับจีน ให้การสนับสนุนเขมรแดงต่อสู้กับเวียดนามและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่จัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของเวียดนามที่พนมเปญ ในเดือนกรกฎาคม 2522 จีนสั่งยุติการออกอากาศทางวิทยุคลื่นสั้น "เสียงประชาชน" ของ พคท. ที่ตั้งอยู่ในยูนนาน

ซึ่งส่งผลให้ พคท. หมดช่องทางสื่อสารความคิดและนโยบายของตนกับโลกภายนอก (สุธาชัย 2562, 437–39) และเพื่อตอบแทนที่จีนยุติการสนับสนุน พคท. รัฐบาลไทยยินดีให้ชายแดนของตนเป็นที่ตั้งของกองกำลังเขมรสามฝ่ายและเป็นเส้นทางลำเลียงยุทธปัจจัยจากจีนและสหรัฐอเมริกาให้กับเขมรสามฝ่าย (Puangthong 2005)

ปัจจัยที่สองที่นำไปสู่ความพ่ายแพ้ของ พคท. เกิดจากความขัดแย้งระหว่างผู้นำ พคท. กับบรรดานิสิตนักศึกษาที่เข้าร่วมกับ พคท. ในด้านหนึ่ง อำนาจทางการเมืองและทางทหารของ พคท. ขึ้นสู่จุดสูงสุดหลังนักศึกษาปัญญาชนกว่า 3,000 คนเดินทางเข้าร่วมกับ พคท. หลังการสังหารหมู่ 6 ตุลา แต่ก็ลงสู่จุดต่ำสุดในเวลาไม่นานหลังจากนี้ เพราะนักศึกษาไม่สามารถยอมรับการนำแบบเผด็จการของผู้นำ พคท. ที่นิยมจีนทั้งในเชิงวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์การปฏิวัติ ข่าวคราวผู้นำนักศึกษาเริ่มหันหลังให้กับ พคท. และเดินทางคืนสู่เมืองเริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่เดือนตุลาคม 2521 (*มติชน*, 14 ตุลาคม 2521 และ 21 พฤษภาคม 2522) แน่นอนว่าการแสดงจุดยืนปรองดองของฝ่ายรัฐในช่วงเวลาเดียวกันนี้มีส่วนช่วยให้นักศึกษาและนักกิจกรรมฝ่ายซ้ายตัดสินใจเดินทางออกจากป่าง่ายดายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการที่รัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ผลักดันกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่ผู้นำนักศึกษา 18 คนที่ถูกดำเนินคดีในเดือนกันยายน 2521 และการประกาศคำสั่ง 66/2523 โดยรัฐบาล พล.อ. เปรมในเวลาต่อมา

กระนั้น หากไม่มีความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม และความขัดแย้งภายในของ พคท. ก็ยากที่จะจินตนาการได้ว่ากองทัพไทยจะสามารถเอาชนะ พคท. ภายในระยะเวลาอันรวดเร็วได้ โดยข้อเท็จจริงปรากฏว่าเมื่อ พล.อ. เปรมออกคำสั่ง 65/2525 อันเป็นคำสั่งที่ออกมาสนับสนุนและทำให้คำสั่ง 66/2523 มีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น (จะกล่าวถึงประเด็นนี้หลังจากนี้) พคท. ก็อยู่ในสภาพทรุดหนักแล้ว และความวิตกกังวลของชนชั้นนำไทยที่เคยกลัวว่าประเทศไทยจะกลายเป็นโดมิโนตัวถัดไปก็ลดลงอย่างมาก กล่าวคือ ในปี 2525 กองทัพไทยสามารถเข้ายึดพื้นที่รอยต่อของจังหวัดเพชรบูรณ์กับพิษณุโลกที่เรียกกันว่า “เขาค้อ” ได้สำเร็จทั้ง ๆ ที่ล้มเหลวต่อเนื่องมาหลายปี ในเดือนตุลาคม 2526 กอ.รมน. ได้รายงานต่อรัฐบาลว่ากองทัพสามารถทำลายฐานที่มั่นทั้งหมดของ พคท. ได้แล้ว และกองทัพยังประกาศชัยชนะอันสมบูรณ์เหนือ พคท. อีกด้วย (Ball and Mathieson 2007, 101) ซึ่งชัยชนะที่ว่านี้ก็คือชัยชนะด้านการทหาร ไม่ใช่ชัยชนะด้วยแนวทางการเมืองแต่อย่างใด

การกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่เพื่อทำลายเครดิตของคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 เพราะผู้เขียนเห็นว่าคำสั่งนี้มีประโยชน์แน่นอน กล่าวคือ มันแสดงถึงการปรับตัวและ

ประนีประนอมของชนชั้นนำอนุรักษนิยมไทยในขณะนั้น การปรับตัวนี้เกิดขึ้นนับแต่การที่ผู้นำกองทัพในขณะนั้นเริ่มตระหนักว่า หากยังคงเดินหน้าใช้นโยบายขวาจัดสุดโต่งและการปราบปราม จะยิ่งนำพาประเทศไทยไปสู่วิกฤตมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับตัวนี้เริ่มเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่รัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์แล้ว (สุธาชัย 2551, 178–80) ด้วยสาเหตุว่าเมื่อถึงปี 2519–2520 รัฐไทยกำลังเผชิญกับภาวะถูกปิดล้อมจากประเทศเพื่อนบ้านคือเวียดนาม ลาว และกัมพูชาที่กลายเป็นคอมมิวนิสต์ทั้งหมดตั้งแต่ปี 2518 แต่รัฐบาลธานินทร์ก็ยังเดินหน้านโยบายเป็นปฏิปักษ์และเผชิญหน้ากับเพื่อนบ้านส่งผลให้เกิดการปะทะบริเวณชายแดนรุนแรงขึ้นตลอดช่วงรัฐบาลธานินทร์ (Puangthong 2005, 73–81) ขณะที่ภายในประเทศ พคท. ก็เข้มแข็งมากขึ้นจากเหตุการณ์ 6 ตุลา การปรับตัวนี้จึงเริ่มจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่นำโดย พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ และ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ตัดสินใจล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่พวกเขาตั้งขึ้นมาเองหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ด้วยการทำรัฐประหารอีกครั้งในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 รัฐบาลใหม่ภายใต้ พล.อ. เกรียงศักดิ์ จึงเป็นตัวแทนที่แสดงการปรับตัวของกลุ่มอำนาจอนุรักษนิยมไทยท่ามกลางวิกฤตที่รายล้อมประเทศไทยนั่นเอง การปรับตัวนี้ต่อเนื่องมาถึงรัฐบาล พล.อ. เปรม ฉะนั้นคำสั่ง 66/2523 จึงเป็นนโยบายที่ออกมาอย่างเท่าทันสถานการณ์ ด้วยการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาประชาชนที่ขัดแย้งกับ พคท. มีหนทางกลับคืนสู่สังคมและเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกอำนาจรัฐตามไล่ล่าอีก

กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ คำสั่ง 66/2523 ไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้นักศึกษาประชาชนออกจากป่า แต่ความขัดแย้งภายในของ พคท. เองต่างหากที่ทำให้พวกเขาตัดสินใจหันหลังให้ พคท. ขณะที่การยุติความช่วยเหลือของเวียดนาม ลาว และจีนในเวลาต่อมาส่งผลให้ พคท. พ่ายแพ้ทางการทหารต่อรัฐไทยเร็วยิ่งขึ้น ฉะนั้น การยกย่องคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 จนเกินจริงได้ทำให้เรามองข้ามนัยสำคัญของคำสั่งทั้งสองที่อุบัติขึ้นในช่วงเวลาที่รัฐไทยเริ่มเห็นปัญหาภายในของ พคท. แล้ว สิ่งที่ผู้เขียนต้องการชี้ก็คือ ในขณะที่คำสั่งทั้งสองชี้ให้เห็นการปรับตัวและการขึ้นมามีบทบาทของสายพิราบในกองทัพนับแต่ปลายปี 2520 แต่คำสั่งทั้งสองมีความหมายมากกว่านั้น นั่นคือกำลังปูทางให้กับการขยายบทบาททางสังคมและการเมืองของกองทัพในยุคหลังสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ กล่าวให้ชัดเจนขึ้นก็คือ บทบาทของกองทัพในการควบคุมการเคลื่อนไหวและอุดมการณ์ของประชาชนผ่านการจัดตั้งองค์กรมวลชนโดยมี กอ.รมน. เป็นกลไกผลักดันที่สำคัญ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

เป้าหมายแอบแฝงของคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525

เมื่ออ่านคำสั่งทั้งสองอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่ง 65/2525 ผู้เขียนพบว่ารัฐบาล พล.อ. เปรมกำลังขยายภารกิจของ กอ.รมน. และกองทัพในกิจการความมั่นคงภายในออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น จากการต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ไปสู่ "การพัฒนาประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" อันเป็นบทบาทที่กว้างขวางในระดับที่ไม่สามารถกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนก็ว่าได้ ประการสำคัญ การจัดตั้งมวลชนโดยรัฐเป็นหัวข้อที่ปรากฏโดดเด่นที่สุดในคำสั่งดังกล่าว

อนึ่ง คำสั่งทั้งสองมีสถานะเป็นนโยบายระดับชาติที่หน่วยงานรัฐทั้งหมดพึงปฏิบัติตาม โดยให้อำนาจกับ กอ.รมน. เหนือหน่วยราชการทหารและพลเรือนอื่น ๆ ด้วยการ "รับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและการสั่งการ ตลอดจนการประสานงานของกระทรวง ทบวง กรม และองค์การที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจหน้าที่ในการให้คุณให้โทษที่เป็นผลต่อข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไปได้แต่งตั้งจากส่วนราชการต่าง ๆ มาปฏิบัติงาน" ฉะนั้น คำสั่ง 66/2523 จึงเป็นฐานอำนาจทางกฎหมายอันใหม่ของ กอ.รมน. นั่นเอง

ทั้งนี้ ขอย้ำว่าแม้ว่าในทางหลักการ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี และตั้งแต่สมัย พล.อ. เปรมได้กำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการโดยตำแหน่ง แต่นายกรัฐมนตรีของไทยก็มักเป็นนายทหาร อีกทั้งตำแหน่งบริหารอื่น ๆ ใน กอ.รมน. ตั้งแต่ระดับรองผู้อำนวยการ เลขาธิการ ผู้อำนวยการ กอ.รมน. ระดับภาค ถูกกำหนดให้เป็นนายทหารจากกองทัพบกทั้งสิ้น หัวหน้าแผนกและกองใน กอ.รมน. ซึ่งเป็นผู้ผลักดันนโยบายและแผนงานที่แท้จริงก็ล้วนเป็นนายทหารจากกองทัพบก การให้ กอ.รมน. มีอำนาจมากขึ้นจึงหมายถึงอำนาจของกองทัพบกโดยตรงนั่นเอง

ในแง่เนื้อหา คำสั่ง 66/2523 ได้วางกรอบกว้าง ๆ ว่ารัฐต้องใช้การรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์อย่างรวดเร็ว ด้วยการขจัดเหตุแห่งความไม่เป็นธรรมในสังคม ป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวงราชการ การกดขี่ขูดรีดประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย ขยายแนวร่วมการต่อสู้ในเขตเมืองให้มากขึ้น "สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการประชาธิปไตย" ซึ่งก็คือการจัดตั้งกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ในนามของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฉะนั้น นอกจากคำสั่งนี้จะเป็นฐานอำนาจทางกฎหมายอันใหม่ของ กอ.รมน. แล้ว คำสั่งนี้ยังได้ขยายขอบเขตของความมั่นคงภายในออกไปอีก นั่นย่อมหมายความ

ว่าภารกิจและอำนาจของ กอ.รมน. และกองทัพได้ถูกขยายออกไปโดยปริยายด้วย

ในแง่ยุทธวิธี บทบาทของรัฐในการจัดตั้งมวลชนปรากฏชัดเจนในคำสั่ง 65/2525 โดยระบุว่าจะต้อง "สร้างองค์กรนำที่มีเอกภาพ โดยมีข้าราชการและประชาชนที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นแกนนำ" "ต้องจัดให้มีการอบรมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่สื่อมวลชน" "ใช้องค์กรนำที่จัดตั้งขึ้นไปสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น" "ให้การสนับสนุนองค์กรจัดตั้งของมวลชนพื้นฐานที่มีแนวทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตลอดจนช่วงชิงการนำในองค์กรจัดตั้งที่มีอยู่มิให้ตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายตรงกันข้าม" ฯลฯ ทั้งนี้ ประชาธิปไตยในทัศนะของกองทัพนั้นย่อมไม่ได้หมายถึงระบอบเสรีนิยมแบบตะวันตก แต่เป็นประชาธิปไตยแบบไทยที่อนุญาตให้กองทัพและชนชั้นนำจารีตควบคุมแทรกแซงการเมืองได้เสมอ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของคำสั่ง 65/2525 คือ กลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายการจัดตั้งของรัฐครอบคลุมตั้งแต่นักธุรกิจ ผู้ใช้แรงงาน ชาวนา ชาวไร่ นักเรียน นักศึกษา และสื่อมวลชนในพื้นที่เขตเมือง แม้ว่าการจัดตั้งมวลชนโดยรัฐจะมีมาก่อนยุครัฐบาล พล.อ. เปรม แต่นโยบายก่อนหน้านี้มุ่งเน้นไปที่พื้นที่ชนบทที่มีคอมมิวนิสต์แทรกซึมอยู่ ส่วนการเกิดขึ้นของกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาในเมืองนั้นก็เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ขบวนการนักศึกษาในช่วงปี 2516–2519 เป็นการรับมือกับสถานการณ์เฉพาะหน้ามากกว่าจะเกิดจากนโยบายอย่างเป็นทางการ แต่รัฐบาล พล.อ. เปรมมีนโยบายขยายการจัดตั้งมวลชนไปสู่ประชาชนที่หลากหลายมากขึ้นทั้งในเมืองและต่างจังหวัดอย่างเป็นทางการซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน ในแง่นี้ชี้ว่าแม้ว่า พคท. จะพ่ายแพ้ไปแล้ว แต่การควบคุมมวลชนยังเป็นวิธีการสำคัญของการธำรงรักษาอำนาจของรัฐไทยต่อไป เป็นปัจจัยสำคัญของการสถาปนาความมั่นคงให้กับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในทางตรงกันข้าม Michael Montesano (2019) ชี้ว่าในขณะที่คำสั่ง 66/2523 เน้นย้ำการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่เอ่ยถึงบทบาทของพรรคการเมืองและระบบรัฐสภาแม้แต่ที่เดียว ทว่ากลับเน้นบทบาทของระบบราชการและกองทัพ ในแง่นี้ชี้ว่าชนชั้นนำจารีตไม่ให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองและรัฐสภาในภารกิจความมั่นคงภายในเลย หรือจะกล่าวว่าพยายามกีดกันออกไปก็คงไม่ผิดนัก

ความสำเร็จของอุดมการณ์กษัตริย์นิยม (Royalism)

ในขณะที่แนวทางการทหารยังครอบงำปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของกองทัพอย่างน้อยจนถึงรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ แนวทางการเมืองที่ดูจะบรรลุเป้าหมายที่สุด

ก็คือ การส่งเสริมอุดมการณ์กษัตริย์นิยม Katherine Bowie ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในฐานะองค์อุปถัมภกของขบวนการลูกเสือชาวบ้าน ส่งผลให้มวลชนกลุ่มนี้เติบโตเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่างปี 2516–2519 กลายเป็นกลุ่มพลังมวลชนฝ่ายขวาที่แข็งแกร่งที่สุดก็ว่าได้ ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ราชสำนักให้ความสนใจต่อกลุ่มลูกเสือชาวบ้านนี้ก็เป็นผลมาจากความไม่พึงพอใจต่อความไร้ประสิทธิภาพของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่นำโดยกองทัพด้วย ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงกังวลต่อการที่ทหารมักใช้กำลังและมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรต่อชาวบ้านในพื้นที่ชนบทและพื้นที่สูง ทำให้ประชาชนคับแค้นใจและไม่ไว้วางใจรัฐบาล พระองค์แสดงความกังวลดังกล่าวหลายครั้ง โบวีจึงชี้ว่าแม้ว่าในช่วงกลางทศวรรษ 2510 หน่วยงานรัฐจะมีมวลชนจัดตั้งราว 20 กลุ่ม แต่ไม่มีกลุ่มใดเลยที่เข้มแข็ง จนกระทั่งสมาชิกราชวงศ์เข้ามามีบทบาทสนับสนุนกลุ่มลูกเสือชาวบ้านอย่างเปิดเผย (Bowie 1997)

ลูกเสือชาวบ้านถูกจัดตั้งขึ้นในปี 2514 โดยผู้ที่มีบทบาทในการจัดตั้งคือ พล.ต.ต. สมควร หริกุล และ พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน ทั้งสองคนสังกัดหน่วยตำรวจตระเวนชายแดน ในปีถัดมา ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงแสดงความสนใจต่อมวลชนกลุ่มนี้ด้วยการบริจาคเงินสนับสนุนกิจกรรมจำนวน 100,000 บาท และทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ อีกทั้งยังพระราชทานผ้าพันคอสีเลือดหมู ปลอกรัดผ้าพันคอและหน้าเสือให้แก่สมาชิกลูกเสือชาวบ้านทุกคนที่ผ่านการอบรม รวมทั้งยังเสด็จไปพระราชทานธงลูกเสือด้วยพระองค์เองทุกรุ่น สิ่งเหล่านี้คือการสร้างความผูกพันและจงรักภักดีระหว่างสถาบันกษัตริย์กับมวลชน ซึ่งส่งผลต่อการขยายตัวของสมาชิกลูกเสือชาวบ้านอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ การมีกษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภกทำให้หน่วยงานราชการทั้งหลายในพื้นที่ทุกจังหวัดทั่วประเทศพร้อมที่จะร่วมมือและอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมต่าง ๆ ของลูกเสือชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมอบรมผู้รับการฝึกเป็นลูกเสือชาวบ้านที่ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมหาศาล เฉพาะปี 2519 เพียงปีเดียวมีกิจกรรมอบรมถึง 2,387 ครั้ง โดยมีสมาชิกใหม่ที่เข้ารับการฝึกอบรมเกือบ 2 ล้านคน การอบรมแต่ละครั้งใช้เวลา 5 วัน ยิ่งขบวนการนี้เติบโตก็ยิ่งต้องอาศัยการสนับสนุนจากข้าราชการมากขึ้น นอกจากนี้ การได้รับพระบรมราชานุเคราะห์ยังเป็นปัจจัยที่ช่วยดึงดูดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากทั้งภาครัฐและเอกชนมากขึ้นด้วย รวมทั้งทำให้ประชาชนในทุกระดับชนชั้นและพื้นที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของลูกเสือชาวบ้านและมวลชนจัดตั้งของรัฐกลุ่มอื่น ๆ ที่ประกาศอุดมการณ์เดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกราชวงศ์กับลูกเสือชาวบ้านโดดเด่นยิ่งขึ้นนับตั้งแต่ปี 2518 อันเป็นช่วงเวลาที่

ขบวนการฝ่ายซ้ายในไทยและประเทศเพื่อนบ้านเติบโตมากขึ้น ในปี 2519 สมาชิกของลูกเสือชาวบ้านเพิ่มขึ้นถึงอีกสองล้านคน ซึ่งหมายความว่าราวร้อยละ 10 ของประชากรผู้ใหญ่ในไทยเป็นสมาชิกลูกเสือชาวบ้าน (Bowie 1997, 85–111)

ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่าลูกเสือชาวบ้านเป็นมวลชนกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและบริเวณรอบนอกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุมทำร้ายร่างกายนักศึกษาประชาชน การประชาทัณฑ์และทำร้ายศพของผู้เสียชีวิตอย่างบ้าคลั่ง ความรุนแรงผิดมนุษย์มนานี้ถูกบันทึกไว้ในหน้าหนังสือพิมพ์และคลิปวิดีโอจำนวนมาก

ความรุนแรงด้วยฝีมือของมวลชนฝ่ายขวาในวันที่ 6 ตุลานี้ยังถูกใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจในขณะนั้นด้วย คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ออกสมุดปกขาวอธิบายเหตุผลว่าทำไมพวกเขาจึงต้องทำรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาว่าเพราะความรุนแรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของนักศึกษาหัวรุนแรงที่พยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยให้เป็นระบอบคอมมิวนิสต์ นักศึกษาได้กระทำการยั่วยุหลายครั้งหลายหน โดยเหตุการณ์ล่าสุดคือการแสดงละครแขวนคอที่ตั้งใจล้อเลียนหมิ่นพระบรมเดชานุภาพขององค์รัชทายาท สมเด็จเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ เหตุการณ์นี้ทำให้ประชาชนไทยผู้รักชาติโกรธแค้นอย่างถึงที่สุด อีกทั้งนักศึกษาในธรรมศาสตร์มีอาวุธสงครามมากมายและเป็นฝ่ายเริ่มโจมตีเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายนอกธรรมศาสตร์ก่อน ฉะนั้น กลุ่มผู้รักชาติจึงสูญเสียความอดทน ต้องการตอบโต้เพื่อให้บทเรียนกับนักศึกษา พวกเขาจึงพากันบุกรุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะพยายามห้ามปรามแล้ว แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งมวลชนนับหมื่นที่กำลังโกรธแค้นที่มีจำนวนมากกว่า และพร้อมจะเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องสถาบันศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่รักของพวกเขา (คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 2519) คำอธิบายฉบับทางการนี้ยังพบได้ในคำให้การของพยานฝ่ายโจทก์ในคดีที่รัฐฟ้องร้องผู้นำนักศึกษา 18 คนเช่นกัน[4]

ความรุนแรงที่กระทำโดยประชาชนทั่วไปนี้จึงเป็นเสมือนปราการปกป้องกองกำลังของรัฐจากความรับผิด รวมทั้งยังถูกใช้เพื่อสนับสนุนข้ออ้างของชนชั้นนำฝ่ายขวาที่มักกล่าวอ้างว่าประชาชนไทยส่วนใหญ่สนับสนุนระบอบการเมืองและอุดมการณ์ของ

[4] ดู บันทึก 6 ตุลา "เอกสารคำให้การของพยานฝ่ายโจทก์" https://doct6.com/archives/category/documents/testimonies (เข้าถึงเมื่อ 6 ตุลาคม 2566)

พวกเขา การปรากฏตัวของมวลชนฝ่ายขวาถูกใช้เพื่อให้ความชอบธรรมกับอาชญากรรมของรัฐในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั่นเอง

อย่างไรก็ดี การสังหารหมู่ 6 ตุลาได้ส่งผลเป็นการยุติการเคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายซ้ายในเมืองอย่างเด็ดขาด แต่กลับทำให้การเคลื่อนไหวในเขตป่าเขาขยายตัวและรุนแรงมากขึ้น นิสิตนักศึกษาปัญญาชนหลายพันคนพากันเดินทางสู่ชนบทจับอาวุธร่วมกับ พคท. สู้กับรัฐไทย ในแง่นี้ แนวรุกด้านการเมืองของรัฐไทยผ่านการปลุกระดมด้านอุดมการณ์ได้สร้างฐานมวลชนฝ่ายขวาให้กับสถาบันหลักของชาติ แต่การจัดตั้งมวลชนเหล่านี้กลับไม่ได้บรรลุจุดมุ่งหมายดั้งเดิมของรัฐไทยได้จริง นั่นคือการสถาปนาความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ชนบทที่ พคท. แทรกซึมอยู่

การจัดระเบียบมวลชนหลัง 6 ตุลา

การขยายตัวเป็นดอกเห็ดขององค์กรมวลชนจัดตั้งเหล่านี้ยังเป็นผลมาจากการแข่งขันกันระหว่างหน่วยงานรัฐต่าง ๆ และข้าราชการที่เกี่ยวข้องด้วย ด้านหนึ่งเพื่อสร้างผลงานว่าตนประสบความสำเร็จในการสร้างฐานมวลชน อีกด้านหนึ่งเพื่อดึงงบประมาณให้กับหน่วยงานของตนเอง ยิ่งอ้างว่ามีจำนวนมาก ก็ยิ่งแสดงว่าประสบความสำเร็จและยิ่งได้งบมากขึ้น อย่างไรก็ดี ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าการขยายตัวของกองกำลังกึ่งทหารในชนบทกลับชี้ว่า พคท. สามารถขยายเขตยึดครองหรือเขตอิทธิพลของตนได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเติบโตของกระแสฝ่ายซ้ายที่มาพร้อมกับขบวนการนักศึกษากรรมกรและชาวนาหลัง 14 ตุลา 2516 ยังทำให้ผู้ปกครองไทยเร่งขยายมวลชนจัดตั้งมากขึ้นด้วย ดังเช่นกลุ่มไม่เป็นทางการที่กล่าวมาข้างต้น (สุธาชัย 2551) ส่วนใหญ่กำเนิดขึ้นหลัง 14 ตุลาทั้งสิ้น

หลังจาก พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปลายปี 2520 รัฐบาลของเขาดำริให้จัดระบบองค์กรมวลชนของรัฐที่เติบโตราวดอกเห็ดเสียใหม่ ด้วยเหตุผลเรื่องความซ้ำซ้อน มักแข่งขันแย่งชิงงบประมาณกันเอง สิ้นเปลืองงบและไม่มีประสิทธิภาพ ในเดือนกันยายน 2521 รัฐบาลเกรียงศักดิ์ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย "ไทยอาสาป้องกันชาติ" เป็นองค์กรใหม่ที่รวมสมาชิกของสารพัดกลุ่มข้างต้นไว้ด้วยกัน คงเหลือไว้แต่กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน อาสารักษาดินแดน และอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง การยุบรวมทำให้การควบคุม-สั่งการทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตรวจสอบเช็กยอดได้ง่ายขึ้น และการจัดสรรงบประมาณทำได้ดีขึ้น

ต่อมาหลังจาก พล.อ. เปรมขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีไม่นาน ในปี 2525 เขาได้ออก

คำสั่งจัดตั้ง "กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ" ให้อยู่ภายใต้อำนาจของกองทัพบก แต่ต่อมาย้ายไปอยู่ใต้อำนาจของ กอ.รมน. โดยมองว่าทหารกองหนุนส่วนใหญ่มีพื้นเพเป็นชาวนาชาวไร่ ซึ่งถือเป็นมวลชนพื้นฐานของ พคท. รัฐจึงควรมุ่งเป้าไปที่มวลชนพื้นฐานเหล่านี้ ป้องกันไม่ให้ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐไทยแย่งชิงไปในอนาคต (ศูนย์ประสานงานทหารกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ 2535) ในปี 2525 รัฐบาล พล.อ. เปรมยังมีเป้าหมายขยายการจัดตั้ง อพป. เพิ่มขึ้นอีก 4,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งสมาชิกของ อพป. มีทั้งส่วนที่เป็นกองกำลังกึ่งทหารและสมาชิกทั่วไป โดยโครงการนี้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525–2529) เพื่อความสะดวกในการจัดสรรงบประมาณประจำปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525ก, 350–52)

คำสั่งทั้งสองข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ชี้ว่าชนชั้นนำในขณะนั้นไม่ได้ละทิ้งแนวคิดควบคุมมวลชนแต่ประการใด แม้ว่าเมื่อถึงปี 2525 รัฐบาลไทยเชื่อมั่นว่าตนสามารถเอาชนะ พคท. ได้ แต่ยังคงให้ความสำคัญกับการจัดตั้งมวลชนต่อไป ซึ่งนี่เป็นภารกิจที่สำคัญของคำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 ในยุคหลัง พคท.

ในงานวิจัยที่ศึกษาประสิทธิผลของโครงการจัดตั้งมวลชนของ กอ.รมน. สรุปว่าแม้ว่าหน่วยงานของรัฐมักตอกย้ำประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างสำนึกประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน แต่ก็เป็นได้แค่คำขวัญหรู ๆ เท่านั้น เพราะในความเป็นจริง โครงการอบรมโดยเจ้าหน้าที่รัฐมักให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงของรัฐ ระเบียบวินัย และการเฝ้าระวังเป็นหูเป็นตาให้กับทางราชการ (สุจิต และกนลา 2530, 43–50) "การมีส่วนร่วมของประชาชน" อันเป็นแนวคิดสำคัญของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทย จึงเป็นถ้อยคำเท่ ๆ ที่พึงปรากฏในเอกสารของทางราชการเท่านั้น (กอ.รมน. 2545, 8–9) การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดจากการเคารพในสิทธิของประชาชน แต่เป็นไปเพื่อสนับสนุนนโยบายและอุดมการณ์หลักของรัฐ คำสั่ง 66/2523 และ 65/2525 ของ พล.อ. เปรมยังแสดงให้เห็นว่าในทัศนะของเจ้าหน้าที่รัฐไทย ประชาชนเป็นพวกที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ถูกหลอกลวงได้ง่ายโดยกลุ่มคนอันตรายหรือนักการเมืองที่มุ่งประโยชน์ส่วนตน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงต้องถูกกำกับด้วยกิจกรรมและอุดมการณ์ของรัฐอย่างใกล้ชิด ในขณะที่คำสั่ง 65/2525 กล่าวถึงความสำคัญของการสนับสนุนขบวนการประชาธิปไตย แต่ก็กำหนดให้หน่วยงานรัฐต้องเฝ้าระวังจับตาดูความเคลื่อนไหวของประชาชน เพราะประชาชนอาจสับสนระหว่างขบวนการคอมมิวนิสต์กับขบวนการประชาธิปไตยได้

เพราะคอมมิวนิสต์มักแฝงเร้นจุดมุ่งหมายของตนภายใต้สโลแกนประชาธิปไตย ทัศนะเช่นนี้ดูจะยังดำรงอยู่ในหมู่เจ้าหน้าที่รัฐจนถึงปัจจุบัน

สรุป

มวลชนจัดตั้งของรัฐไทยมีกำเนิดมาจากสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ เป็นส่วนสำคัญของมาตรการรุกทางการเมือง โดยใช้ประชาชนทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างรัฐศูนย์กลางกับพื้นที่ห่างไกลทั้งในเชิงปฏิบัติการที่เป็นจริงและในเชิงอุดมการณ์ ประชาชนจึงเป็นปราการทั้งด้านการทหารและการเมืองให้กับรัฐ แต่มาตรการรุกทางการเมืองของรัฐไทยก็เต็มไปด้วยข้อจำกัดและข้อผิดพลาด แม้ว่าแผนการจัดตั้งมวลชนจะเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่กลางทศวรรษ 2500 แต่เมื่อเข้าสู่ปลายทศวรรษ 2510 นักยุทธ-ศาสตร์ของกองทัพก็ยังแสดงความวิตกกังวลต่อความไร้ประสิทธิภาพของกองทัพในการผลักดันแนวทางการเมืองนำการทหารให้เป็นจริง หลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงความล้มเหลวนี้ก็คือ พคท. เข้มแข็งมากขึ้นในแง่การยึดครองพื้นที่ชนบท รัฐใช้ความรุนแรงต่อประชาชนมากขึ้นในพื้นที่ชนบท และการสังหารหมู่ 6 ตุลา

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 ของรัฐบาลเปรมถูกประกาศใช้ในช่วงเวลาที่ความพ่ายแพ้ของ พคท. กำลังปรากฏขึ้น อันเป็นผลจากปัจจัยภายในของ พคท. และความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามอย่างปฏิเสธไม่ได้ คำสั่งทั้งสองเพียงทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้นักศึกษาปัญญาชนฝ่ายซ้ายหันหลังให้กับ พคท. ง่ายขึ้น ทำให้ พคท. พ่ายแพ้เร็วขึ้น แต่เป็นความเข้าใจผิดมาตลอดว่าคำสั่งทั้งสองคือสาเหตุหลักที่ทำให้ พคท. พ่ายแพ้ ความเข้าใจผิดที่ครอบงำการเมืองไทยตลอดมานี้ไม่เพียงทำให้เรามองไม่เห็นข้อจำกัดและข้อผิดพลาดของปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของทหาร แต่ยังกลายเป็นความชอบธรรมที่กองทัพใช้กล่าวอ้างว่าตนจำเป็นต้องมีบทบาทในกิจการความมั่นคงภายในของประเทศต่อไป และทหารมีความเชี่ยวชาญในการใช้มาตรการทางการเมืองอันละมุนละม่อมเพื่อเอาชนะภัยคุกคามทุกรูปแบบของสังคมไทย

ในด้านการจัดตั้งมวลชน ความพ่ายแพ้ของ พคท. ไม่ได้ทำให้ปฏิบัติการจัดตั้งมวลชนโดยรัฐยุติลงแต่ประการใด ความอัปลักษณ์ของเหตุการณ์ 6 ตุลาไม่ได้ทำให้ชนชั้นนำอนุรักษนิยมรังเกียจมวลชนของตนแต่อย่างใด พวกเขายังให้ความสำคัญกับการควบคุมประชาชนทั้งในทางปฏิบัติและจิตสำนึกทางการเมือง มวลชนกลุ่มหลักยังคงถูกเก็บรักษาไว้ มวลชนกลุ่มย่อยถูกจัดระเบียบใหม่เพื่อความสะดวกในการบริหาร

จัดการและจัดสรรงบประมาณ สำหรับมวลชนในยุคหลังสงครามเย็น แม้ว่าการพัฒนาประชาธิปไตยได้กลายเป็นบทบาทหน้าที่ใหม่ขององค์กรมวลชนจัดตั้ง แต่แนวความคิดแบบทหารยังคงกำกับ-ครอบงำการจัดตั้งมวลชนต่อไป ฉะนั้น ประชาธิปไตยที่มวลชนจัดตั้งทำหน้าที่ส่งเสริมจึงเป็นประชาธิปไตยในแบบที่ชนชั้นนำจารีตยอมรับเท่านั้น การทำหน้าที่ดังกล่าวและการขยายมวลชนจัดตั้งของรัฐจะกลับมาเข้มข้นอีกครั้งเมื่อสังคมไทยเข้าสู่ความขัดแย้งยืดเยื้อและรุนแรงนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้เขียนจะกล่าวอย่างละเอียดในบทต่อไป

กลางทศวรรษ 2520 เมื่อ พคท. ล่มสลาย สหายจำนวนหนึ่งได้ทยอยออกจากป่ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชนบท หลายคนประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและขาดแคลนพื้นที่ทำกิน ต่อมา กอ.รมน. จึงเข้าไปจัดตั้งและให้ความช่วยเหลือ พร้อมๆ ไปกับใช้เป็นเครื่องมือในการระดมมวลชนสนับสนุนรัฐบาลในวาระต่างๆ ในภาพ แนวร่วม พคท. ประกาศวางอาวุธและเข้ามอบตัวกับทางการในปี 2525 (ภาพจาก *30 The Nation*, 2000)

บทที่ 6
การขยายมวลชนจัดตั้ง
หลังการรัฐประหาร 2549

ในบทนี้ผู้เขียนจะมุ่งพิจารณาสถานการณ์การเมืองนับตั้งแต่การรัฐประหารปี 2549 โดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) จนถึงการรัฐประหาร 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันเป็นช่วงเวลาที่องค์กรมวลชนที่ตกทอดมาจากยุคสงครามเย็นถูกปลุกให้มีชีวิตชีวาอีกครั้ง พร้อม ๆ ไปกับมีการจัดตั้งกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้นมาอีกมากมาย จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องเข้าใจว่าอะไรคือจุดมุ่งหมายของการกระทำดังกล่าว ใครคือประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดตั้งในครั้งนี้ และวิธีการที่พวกเขาใช้มีอะไรบ้าง

การระดมมวลชนจัดตั้งในรอบนี้เป็นผลจากการที่ชนชั้นนำจารีตของไทยต้องเผชิญกับการท้าทายในรูปแบบใหม่ ที่เป็นผลพวงมาจากการเติบโตของระบบประชาธิปไตยแบบเสียงส่วนใหญ่ โดยพื้นที่เป้าหมายในรอบนี้ได้ขยายจากหมู่บ้านเข้าสู่เขตเมืองของทุกจังหวัดทั่วประเทศ กลุ่มมวลชนที่เป็นเป้าหมายครอบคลุมคนทุกสาขาอาชีพ ตั้งแต่นักธุรกิจ กลุ่มศาสนา ข้าราชการ นักเรียนนิสิตนักศึกษา ชาวบ้านในชุมชนชนบทและในเมือง สื่อมวลชน และกลุ่มทางสังคมที่รวมตัวกันตามความสนใจเฉพาะ แนวคิดราชาชาตินิยมยังคงเป็นอุดมการณ์หลักที่พวกเขาใช้เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายไว้ด้วยกันและเพื่อเป็นฐานความชอบธรรมให้กับตนเอง พร้อม ๆ ไปกับจัดสรรผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ แม้ว่าการระดมมวลชนจัดตั้งยุคใหม่นี้อาจไม่มีพลังเทียบเท่ากับในยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์เพราะพลังของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมเริ่มถูกท้าทาย โดยเฉพาะเมื่อเกิดปรากฏการณ์คนเสื้อแดงและขบวนการเยาวชน แต่มาตรการทางการเมืองในลักษณะนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการเมืองและ

เศรษฐกิจของสังคมไทย ทั้งในแง่การสูญเสียงบประมาณและยังแสดงให้เห็นว่าชนชั้นนำอำนาจนิยมปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงด้วยการสร้างมวลชนเพื่อเป็นฐานอำนาจของตนต่อไป

การรับมือกับภัยคุกคามยุคใหม่

นับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 ที่ชนชั้นนำจารีตร่วมมือกันยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พวกเขาเผชิญกับการท้าทายอำนาจหลายประการด้วยกันคือ ความนิยมและแรงสนับสนุนของประชาชนที่ไม่เสื่อมคลายต่อตัวทักษิณและพรรคการเมืองของเขา, การก่อตัวเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของผู้นิยมทักษิณและผู้ที่ต่อต้านระบอบทหารที่ถูกเรียกรวม ๆ ว่าคนเสื้อแดง, การเมืองแบ่งขั้วเหลือง-แดง, กระแสต่อต้านและตั้งคำถามต่อบทบาททางการเมืองของสถาบันกษัตริย์, การเปลี่ยนผ่านรัชสมัยจากรัชกาลที่ 9 ไปสู่รัชกาลที่ 10 และการก่อตัวของขบวนการที่นำโดยเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามต่อบทบาทของสถาบันกษัตริย์และระบอบอำนาจนิยมภายใต้ คสช. แม้ว่าชนชั้นนำจารีตจะทำรัฐประหารถึงสองครั้งในช่วงเวลาไม่ถึง 10 ปี แม้ว่าพวกเขาจะมีกลไกศาลและองค์กรอิสระเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อควบคุมกลุ่มการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจของพวกเขา แต่เมื่อมีการเลือกตั้ง พรรคการเมืองของทักษิณก็ยังได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทุกครั้ง ลำพังการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนไม่เพียงพอที่จะทำให้พวกเขาสามารถควบคุมทิศทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สภาวะเหล่านี้ทำให้พวกเขาวิตกกังวลอย่างยิ่ง นี่คือความจำเป็นที่ทำให้พวกเขาต้องนำมรดกที่ตกค้างจากยุคสงครามเย็นกลับมาใช้ควบคู่กับมาตรการอื่น ๆ ไปพร้อมกัน

จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของการระดมและชุบชีวิตมวลชนจัดตั้งของรัฐในครั้งนี้ก็เพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์และอำนาจของชนชั้นนำจารีตด้วยการขยายเครือข่ายมวลชนออกไปให้กว้างขวางที่สุด เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและส่งเสริมอุดมการณ์และสถาบันหลักรวมทั้งเป็นหูเป็นตาสอดส่องกิจกรรมที่ท้าทายอำนาจของพวกเขา ทั้งนี้ ปัจจุบันสำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศของ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบ-ประสานงานการจัดตั้งมวลชนของรัฐ เว็บไซต์ของหน่วยงานนี้ประกาศไว้อย่างชัดเจนถึงแผนการจัดตั้งเครือข่ายทั่วประเทศของพลเมืองเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของ กอ.รมน. ไม่ว่าจะเป็นโครงการพระราชดำริ การพัฒนาเพื่อความมั่นคง สร้างความรักในสถาบันหลักของชาติ มีส่วนร่วมในการรักษาความมั่นคงของชาติ การประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติการจิตวิทยา และล่าสุดได้รวมโครงการจิตอาสาภายใต้รัชกาลที่ 10 เข้ามาไว้

ด้วย[1] แม้ว่าในยุคหลังสงครามเย็น กองทัพได้ผนวกรวมความมั่นคงรูปแบบใหม่ไว้ในพันธกิจของตน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการก่อการร้าย ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ความสำคัญของภัยคุกคามเหล่านี้เป็นรองภัยคุกคามต่ออำนาจนำของสถาบันกษัตริย์อย่างเห็นได้ชัด ดังที่บทนี้จะแสดงให้เห็นว่าการปกป้องสถาบันกษัตริย์และการส่งเสริมอุดมการณ์กษัตริย์นิยมจะเป็นเนื้อหาหลักของกิจกรรมของมวลชนจัดตั้งของรัฐ

ความวิตกกังวลดังกล่าวปรากฏอยู่ในนโยบายยุทธศาสตร์แห่งชาติปี 2558–2564 แผนยุทธศาสตร์ของ กอ.รมน. ปี 2556–2559 และ 2560–2564 และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของกระทรวงกลาโหมในช่วงทศวรรษ 2550–ต้นทศวรรษ 2560 จะต้องมีโครงการปกป้องและส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์อยู่ด้วยเสมอ รวมทั้งการส่งเสริมสถาบันกษัตริย์จะถูกแทรกไว้ในโครงการอื่น ๆ หรือทุกโครงการก็ว่าได้ ภัยคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์และความแตกต่างทางอุดมการณ์และวัฒนธรรมในหมู่ประชาชนถูกจัดวางไว้ในอันดับต้น ๆ ของภัยคุกคามต่อชาติที่หน่วยงานรัฐทั้งหลายจักต้องให้ความสำคัญและมีแผนสนับสนุนนโยบายดังกล่าว อย่างไรก็ดี ผู้มีหน้าที่ร่างนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมองปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเป็นผลจากการที่ประชาชนขาดการศึกษาและยากจน ขาดความเข้าใจสถานการณ์ที่ถูกต้อง ประชาชนจึงถูกกลุ่มการเมืองและสื่อมวลชนหลอกลวงได้อย่างง่ายดาย (สภาความมั่นคงแห่งชาติ 2558; กอ.รมน. 2555ข; กอ.รมน. 2560, 25)

สิ่งพิมพ์ของ กอ.รมน. เรื่อง *ไทยอาสาป้องกันชาติ* ให้ข้อมูลอย่างละเอียดถึงแผนการฟื้นฟูมวลชนจัดตั้งของกองทัพ โดยหนังสือเริ่มด้วยจดหมายที่ลงนามโดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. ที่มีถึงราชเลขานุการในสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ลงวันที่ 31 สิงหาคม 2555 เพื่อแจ้งให้ทราบถึงความคืบหน้าในการเรียกระดมและขยายมวลชนของ กอ.รมน. และขอให้ราชเลขาธิการได้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ดังต่อไปนี้

> ตามที่รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยไทยอาสาป้องกันชาติ พ.ศ. 2521 เพื่อจัดระเบียบราษฎรอาสาสมัครที่จัดตั้งขึ้นมาหลายพวกหลายกลุ่มที่กระจัดกระจายกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และให้ใช้ชื่อว่า ไทยอาสา

[1] เดิมข้อมูลเหล่านี้ปรากฏอยู่บนเว็บไซต์ www.massisoc.com/2_mass_main.php ณ ปี 2565 คือเว็บไซต์ https://mass-isoc.isoc.go.th/?page_id=71

ป้องกันชาติ ชื่อย่อ 'ทสปช.' ตั้งแต่วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา โดยมีกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เป็นหน่วยรับผิดชอบในการฝึกจัดตั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือราชการในการต่อสู้เอาชนะผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในยุคเริ่มต้น และต่อมามีหน้าที่ในการป้องกันการก่อความไม่สงบ พัฒนาตนเอง และการช่วยเหลือด้านการบรรเทาสาธารณภัยเพิ่มเติม ต่อมาในปี 2535[2] รัฐบาลมีนโยบายยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 กิจกรรมของ ทสปช. จึงเริ่มลดระดับลง อย่างไรก็ตาม ทสปช. ยังคงเป็นเครือข่ายมวลชนหลักในเรื่องของความจงรักภักดี และเข้าร่วมกิจกรรมและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบัน กอ.รมน. ได้รับการจัดตั้งใหม่ ตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551... จึงได้กำหนดให้มีการฟื้นฟูกิจกรรมของ ทสปช. โดยให้มีการฝึกทบทวนสมาชิกเก่าและจัดตั้งสมาชิกใหม่เพิ่มเติมเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนทางราชการในการต่อต้านภัยคุกคามต่าง ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เป็นมวลชนหลักในเรื่อง "การปกป้องและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์" มียอดสมาชิกที่อยู่ในความควบคุมกำกับดูแลของ กอ.รมน. จำนวนทั้งสิ้น 233,161 คน โดยมีรายละเอียดความเป็นมา หลักสูตรการฝึกอบรม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

ทั้งนี้ได้รับคำแนะนำจาก พลเอกณพล บุญทับ รองสมุหราชองครักษ์[3] ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับมวลชน ทสปช. และมวลชนอื่น ๆ รวมทั้งให้นำพลังมวลชนเข้าร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อีกด้วย สำหรับในปี 2556 มีแผนการฝึกอบรม ทสปช. เพิ่มเติมอีกจำนวน 3,150 คน

[2] การอ้างอิงเป็นไปตามเอกสารต้นฉบับ แต่ที่ถูกคือ พ.ร.บ. คอมมิวนิสต์ฯ ถูกยกเลิกโดยรัฐสภาในปี 2543 ซึ่งตรงกับรัฐบาลชวน หลีกภัย

[3] พล.อ. ณพล บุญทับ ถูกให้ออกจากตำแหน่งในเดือนธันวาคม 2559 ตามพระบรมราชโองการของในหลวงรัชกาลที่ 10 (*กรุงเทพธุรกิจ*, 12 ธันวาคม 2559)

> จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดนำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถต่อไปด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง (กอ.รมน. 2555ก, 1–2)

ข้อความในจดหมายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการจัดตั้งมวลชนเป็นกิจกรรมที่ชนชั้นนำให้ความสำคัญอย่างมากทีเดียว

นอกจากนี้ รายงานยาว 24 หน้านี้ยังกล่าวถึงบทบาทของ กอ.รมน. และกิจกรรมของ ทสปช. ที่ซบเซาลงหลังจากรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ประกาศยกเลิก พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ในปี 2543 บทบาทของ กอ.รมน. และกิจกรรมของกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ ลดลง แต่ กอ.รมน. ยังพยายามรักษากลุ่มพลังเหล่านี้ไว้ด้วยการจัดกิจกรรมนำสมาชิก ทสปช. เข้าเฝ้าฯ และแสดงออกถึงความจงรักภักดีในโอกาสต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอโดยใช้งบประมาณของ กอ.รมน. ภาคเอกชน และกองทุนมูลนิธิ ทสปช. (กอ.รมน. 2555ก, 6) ฉะนั้น ในปัจจุบันเมื่อความมั่นคงของชาติกำลังเผชิญกับภัยคุกคามอีกครั้งหนึ่ง จึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานรัฐทั้งหลายจะต้องร่วมมือกันและระดมประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ

ควรระบุด้วยว่ารายงานฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้นตามคำสั่งของ พล.อ. ประยุทธ์เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ นำตัวอย่างของ ทสปช. ไปศึกษา วิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงและเสริมสร้างให้มวลชนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบมีอุดมการณ์เดียวกัน คือ

> “อุดมการณ์ความรักชาติ” มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ รู้หน้าที่และภารกิจของมวลชน และพร้อมที่จะผนึกกำลังร่วมกันในการปกป้องและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส รวมทั้งเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวัง แจ้งเตือน และเข้าร่วมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในทุกมิติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้อยู่คู่กับประเทศไทยตลอดไป (กอ.รมน. 2555ก, -3-)

พล.อ. ประยุทธ์ยังย้ำให้ กอ.รมน. เร่งฟื้นฟูการฝึกจัดตั้งมวลชน ทสปช. ให้มีความเข้มแข็งและมีเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศโดยเร็ว และให้มวลชนในทุกโครงการของ กอ.รมน. “ให้ความสำคัญในเรื่อง “การปกป้องและเทิดทูนสถาบัน” เป็นความเร่งด่วนลำดับแรก ส่วนการดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์อื่นให้เป็นความเร่งด่วนในลำดับถัดไป” (กอ.รมน. 2555ก, 9) ข้อความที่มีเนื้อหาในทำนองเดียวกันนี้ถูกตอกย้ำอีกครั้งเมื่อ พล.อ. ประยุทธ์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยการรัฐประหาร (*มติชน*,

6 กุมภาพันธ์ 2560) รายงานฉบับเดียวกันนี้ยังชี้ว่าในช่วงเวลาหลังการรัฐประหาร 2549 กอ.รมน. ได้พยายามดึงอาสาสมัครของหน่วยงานพลเรือนอื่นๆ ที่เดิมไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของ กอ.รมน. เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า[4] ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับ ทสปช. มากยิ่งขึ้น (กอ.รมน. 2555ก, 6–9)

ในแง่ของเนื้อหาการอบรมมวลชนของ กอ.รมน. ปรากฏอยู่ในเอกสาร 3 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์และการเทิดทูนสถาบัน 2) การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่จัดทำโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง กอ.รมน. (2553ก, 2553ข, 2553ค) เอกสารทั้ง 3 ฉบับเป็นคู่มือสำหรับนักพูดหรือนักฝึกอบรมของ กอ.รมน. เพื่อให้เข้าใจว่ามีประเด็นสำคัญอะไรบ้างที่พวกเขาจะต้องให้ความสำคัญ เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ต่อการสร้างชาติไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระมหากรุณาธิคุณและพระราชกรณียกิจต่างๆ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ผู้ทรงเป็นธรรมราชาที่อุทิศตนให้กับประชาชนไทย ดังปรากฏในโครงการพระราชดำริหลายพันโครงการ ความสำคัญของความสามัคคี การปกป้องและความกตัญญูต่อสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเนื้อหาทำนองนี้ปรากฏซ้ำในเอกสารคู่มือโครงการประชาธิปไตยไทยนิยม-ยั่งยืน อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการประชารัฐของรัฐบาลประยุทธ์ด้วย (กระทรวงมหาดไทย 2561) ดังที่กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ 4

หนังสือคู่มือสำหรับเรียกระดมสมาชิก ทสปช. ให้กลับมาคึกคักอีกครั้งหนึ่งระบุว่าสมาชิกเก่าและผู้นำชุมชนจะต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 3 วัน แม้ว่าสมาชิกบางคนจะเคยผ่านมาการอบรมมาแล้วในอดีต ก็ต้องเข้ารับการอบรมใหม่ สำหรับชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เป็นสมาชิกถาวร ต้องเข้าอบรมครึ่งวัน โดยการอบรมจะมีกิจกรรมหลากหลายคล้ายการอบรมลูกเสือชาวบ้าน เช่น เล่นเกม ร้องรำทำเพลง แสดงละคร ทำอาหาร กระโดดร่ม และการละเล่นรอบกองไฟ (พรชัย แซ่ตั้ง, 15 พฤศจิกายน 2559)[5]

[4] "ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า" อยู่ใต้การกำกับดูแลของกรมป่าไม้ ก่อตั้งขึ้นราวปี 2537 มีทหารจากกองทัพภาคต่างๆ รับผิดชอบด้านการฝึกอบรม เทคนิคและวิธีการฝึกอบรมเป็นแบบฝึกลูกเสือชาวบ้านผสมกับการฝึก ทสปช. (ไทยอาสาป้องกันชาติ) ใช้เวลาต่อรุ่น 3 วัน 2 คืน มุ่งปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดูเว็บไซต์ ส่วนภาคีเครือข่ายป้องกันรักษาป่า https://www.forest.go.th/forest-protection/เครือข่าย-รสทป/

[5] ดู https://www.youtube.com/watch?v=wM8OqCetlvKc

ชุบชีวากลุ่มมวลชนยุคสงครามเย็น

ในบรรดามวลชนจัดตั้งของรัฐ ทสปช. ดูจะเป็นหน่วยงานที่จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นรวดเร็วที่สุด เพราะเป็นมวลชนที่สังกัด กอ.รมน. โดยตรง กอ.รมน. สามารถดำเนินการได้ทันที ดังจะเห็นได้จากคำสั่งของ พล.อ. ประยุทธ์ที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นข้างต้น ณ ปี 2554 สมาชิก ทสปช. มีจำนวน 217,238 คน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ นับตั้งแต่ปี 2555 กอ.รมน. ตั้งเป้าหมายว่าจะเพิ่มสมาชิกอีก 5,600 คนทุกปี สมาชิกใหม่จะต้องผ่านการฝึกอบรม 3 วัน 2 คืน แต่หากเป็นหัวหน้าทีมจะต้องฝึก 5 วัน 4 คืน ส่วนสมาชิกเก่าจะถูกเรียกให้มารายงานตัวและรับการฝึกอบรมเพิ่มหนึ่งวัน (กอ.รมน. 2555ก, 7, 10) จากการตรวจสอบข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตในช่วงต้นปี 2566 ผู้เขียนพบกิจกรรมจำนวนมากมายของ ทสปช. ภายใต้การผลักดันของ กอ.รมน. ระดับภาคและระดับจังหวัดทั่วประเทศ มีทั้งกิจกรรมสาธารณะที่สมาชิก ทสปช. ถูกระดมมาใช้งานและกิจกรรมอบรมสมาชิกใหม่[6]

เราสามารถชมการฝึกอบรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของ ทสปช. ประจำจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศได้บนเว็บไซต์ยูทูบ รวมถึงกิจกรรมของกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อพป. อส. และมวลชนกลุ่มใหม่ ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไปด้วย คลิปวิดีโอจำนวนนับร้อยรายการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสำนักงานของ กอ.รมน. ประจำจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศกำลังทุ่มเทให้กับภารกิจฟื้นฟูและขยายมวลชนจัดตั้งของรัฐอย่างเต็มที่

ในปี 2560 กอ.รมน. รายงานว่าได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (หมู่บ้าน อพป.) เพิ่มขึ้นเป็น 14,328 หมู่บ้านใน 76 จังหวัด มีแต่กรุงเทพฯ ที่ไม่มีโครงการดังกล่าว หมู่บ้านที่ได้รับการจัดตั้งตามโครงการ อพป. นี้จะมีชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ประจำอยู่ โดยอยู่ใต้การดูแลของ อส. อีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้ ชรบ. ได้รับอนุญาตให้ติดอาวุธ จากเดิมในยุคสงครามเย็นที่หนึ่งหน่วยมีชายฉกรรจ์

[6] อาทิ กิจกรรมของ ทสปช. โดย กอ.รมน. จังหวัดอุดรธานี วันที่ 20 กรกฎาคม 2565 https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG220720201000354; กิจกรรมโดย กอ.รมน. จังหวัดเชียงราย วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2566 https://www.isoc.go.th/content.php?content_id=3385; กิจกรรมโดย กอ.รมน. ภาค 3 วันที่ 5 มีนาคม 2566 https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG230305195202480; กิจกรรมโดย กอ.รมน. จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 11 มกราคม 2566 https://www.77kaoded.com/news/mssantiwon/2390973. และเฟซบุ๊ก สมาชิกไทยอาสาป้องกันชาติ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน https://www.facebook.com/groups/362167294142346.

10 คน ปัจจุบันได้เพิ่มขึ้นเป็นหน่วยละ 30 คน โดย กอ.รมน. จะทำหน้าที่คัดเลือกหมู่บ้านให้เข้าร่วมโครงการ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 13 มีนาคม 2560; สำนักกิจการความมั่นคงภายใน, 22 เมษายน 2564)

สำหรับ "กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ" (กนช.) อันเป็นกลุ่มมวลชนที่ตั้งขึ้นตามการดำริของ พล.อ. เปรม ที่ต้องการให้แต่ละอำเภอมีองค์กรนี้อย่างน้อยหนึ่งหน่วย โดยมุ่งจัดตั้งในหมู่บ้านที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ อพป. แต่เงื่อนไขนี้ถูกยกเลิกไปในปัจจุบัน โดยเห็นได้จากการลงโฆษณาประชาสัมพันธ์ของ กอ.รมน. ในปี 2557 ที่ชี้ว่ากองทัพบกต้องการขยายจำนวนทหารกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติออกไปทุกพื้นที่ โดยสามารถสมัครเป็นสมาชิกทหารกองหนุนได้ที่ที่ทำการของ กอ.รมน. โดยมีเป้าหมายว่าจะเพิ่มสมาชิกใหม่ให้ได้ 3,900 คนต่อปี (*บ้านเมือง*, 3 มิถุนายน 2557)

สมาชิกของกลุ่มอาสารักษาดินแดน (อส.) ประจำกอง หรือ อส. กลุ่มที่มีชั้นยศและเงินเดือน เพิ่มขึ้นอย่างมากนับตั้งแต่ปี 2547 อันเป็นปีที่ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ปะทุขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้เปิดโอกาสให้ กอ.รมน. และกองทัพบกมีบทบาทในพื้นที่สามจังหวัดมากขึ้นด้วย หลังจากนั้นจำนวน อส. เพิ่มขึ้นจาก 15,373 คนในปี 2547 (Ball and Mathieson 2007, 74) เป็น 25,925 คนในปี 2561 (*นิวส์วัน*, 10 กรกฎาคม 2561) ภารกิจหลักของ อส. คือสนับสนุนปฏิบัติการของตำรวจและทหารในพื้นที่ เช่น เฝ้าระวังและคุ้มครองเจ้าหน้าที่รัฐและสถานที่ราชการจากการถูกโจมตี ตั้งด่านตรวจและจุดสกัดบนท้องถนน รวมถึงฝึกหน่วย ชรบ. ซึ่งในสายตาของประชาชนในพื้นที่ การดำรงอยู่ของ อส. ไม่ได้ช่วยสร้างความรู้สึกปลอดภัยและมั่นคงให้กับพวกเขาเท่าไรนัก เจ้าหน้าที่หลายนายขาดระเบียบวินัยและสร้างปัญหาให้กับประชาชนมากกว่า มักปรากฏรายงานว่าพวกเขาร่วมมือกับตำรวจทหารและข้าราชการพลเรือนกระทำสิ่งผิดกฎหมาย เช่น การค้ามนุษย์ ลักลอบค้าอาวุธ ยาเสพติด ข่มขู่เรียกค่าคุ้มครอง อส. บางคนก็เป็นนักเลงหรือมือปืนให้กับเจ้าหน้าที่รัฐหรือนักการเมืองในท้องถิ่น (Ball and Mathieson 2007, Ch 7; Srisomphop 2013, 558–61)

หลังการรัฐประหาร 2557 ผู้เขียนเห็นการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ อส. ในชุดพรางกายในกรุงเทพฯ บ่อยขึ้น บางครั้งพวกเขาปรากฏตัวในการชุมนุมของเยาวชน บางครั้งในการแข่งขันกีฬาขนาดใหญ่ บางครั้งในงานเลี้ยงของหน่วยงานราชการและเอกชน ล่าสุดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2563 ในงานเลี้ยงเนื่องในโอกาสวันสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันเป็นสถานที่ทำงานของผู้เขียนเอง ผู้เขียนเห็น

เจ้าหน้าที่ อส. หลายนายมาทำหน้าที่อำนวยการจราจรบริเวณหน้าคณะรัฐศาสตร์ น่าจะเป็นเพราะงานนี้มีศิษย์เก่าที่เป็นข้าราชการระดับสูงของกระทรวงมหาดไทยมาร่วมงานคับคั่ง โดย อส. สังกัดกระทรวงมหาดไทยโดยตรง จึงสามารถนำมาใช้บริการได้โดยง่าย

หลังการรัฐประหาร 2549 ผู้เขียนพบว่าอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ที่มีหน้าที่ป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติสาธารณะ ถูกนำเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ กอ.รมน. มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมด้านการเฝ้าระวังติดตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ (*ไทยรัฐ*, 27 สิงหาคม 2558) คลิปวิดีโอการฝึกอบรม อปพร. โดย กอ.รมน. ในอำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราดในปี 2559 แสดงการอบรมสมาชิกของกลุ่มในเรื่องการควบคุมฝูงชนและรับมือกับการประท้วงของประชาชน อันเป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์การเมืองที่รัฐบาลทหารกำลังเผชิญ (Trat Today 2559)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นช่องทางใหม่ที่ชนชั้นนำจารีตใช้เพื่อเข้าสู่ประชาชน ผู้เขียนพบว่าหลังการรัฐประหารในปี 2557 ไม่นาน กอ.รมน. ได้เป็นประธานเรียกประชุม อสม. กว่าหนึ่งพันคนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี อันเป็นจังหวัดที่มีขบวนการคนเสื้อแดงที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ในรายงานยังระบุว่าสมาชิก อสม. หลายคนที่ถูกเรียกมาอบรมเป็นคนเสื้อแดงด้วย ในการประชุมครั้งนี้ กอ.รมน. ได้ให้ อสม. ลงนามในเอกสารที่ให้คำมั่นสัญญาว่าจะร่วมมือในแผนการปรองดองของ คสช. แกนนำคนเสื้อแดงในจังหวัดนนทบุรีจะต้องยุติกิจกรรมทางการเมืองทั้งปวง รวมทั้งให้แจ้งกับคนเสื้อแดงในกลุ่มของตนให้เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งของ คสช. และให้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (*ผู้จัดการออนไลน์*, 26 มิถุนายน 2557) นอกจากนี้ ยังพบว่า กอ.รมน. พยายามทำให้ อสม. ในจังหวัดอื่น ๆ กลายเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ให้กับตนด้วย (*ผู้จัดการออนไลน์*, 26 กรกฎาคม 2560)

ลูกเสือชาวบ้านเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ กอ.รมน. พยายามฟื้นฟูให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง เฟซบุ๊กของ "ศูนย์ข้อมูลกลางลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์"[7] แสดงให้เห็นว่าหลังรัฐประหาร 2557 เกิดกิจกรรมมากมายของลูกเสือชาวบ้านในพื้นที่หลายจังหวัดทั่วประเทศ พวกเขายังคงสวมใส่ผ้าพันคอสีเลือดหมู แต่ดูเหมือนพิธีกรรมฝึก

[7] ดู เพจเฟซบุ๊กของศูนย์ข้อมูลกลางลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์ https://www.facebook.com/profile.php?id=100068928757861

อบรมสมาชิกใหม่อันเข้มข้นดังที่เคยทำในช่วงสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ยุบเลิกไปแล้ว นอกจากนี้ยังปรากฏว่าลูกเสือชาวบ้านได้เข้ามาร่วมกิจกรรม "จิตอาสา" อย่างกว้างขวาง[8]

มวลชนจัดตั้งกลุ่มใหม่

เว็บไซต์ของสำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน. แสดงให้เห็นถึงการปรากฏตัวของกลุ่มมวลชนใหม่ ๆ จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีโครงการอบรมสร้างมวลชนจำนวนมากจัดขึ้นในลักษณะเหวี่ยงแหเพื่อครอบคลุมสมาชิกชุมชนในทุกระดับให้มากที่สุด ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเหล่านี้จึงมาจากหลากหลายอาชีพชนชั้นที่กระจายอยู่ทั้งในเมืองและชนบท[9] อาทิ

1. กลุ่มวิชาชีพและศาสนา ได้แก่

- ชมรมนักธุรกิจรักษาความมั่นคงแห่งชาติ
- ชมรมคาทอลิกรักษาความมั่นคงภายใน
- ชมรมผู้นำมุสลิมรักษาความมั่นคงภายใน
- ชมรมนักธุรกิจไทย-ซิกข์รักษาความมั่นคงภายใน
- ชมรมนักธุรกิจไทย-อินเดียรักษาความมั่นคงภายใน[10]

กลุ่มเหล่านี้ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 ชื่อต่อท้ายกลุ่มเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า กอ.รมน. มีบทบาทในการจัดตั้งโดยตรง กิจกรรมของกลุ่มที่ปรากฏบนเว็บไซต์ของ กอ.รมน. มักเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในวันสำคัญเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์และการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในบรรดาห้ากลุ่มนี้ กลุ่ม

[8] เฟซบุ๊กสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย กรมประชาสัมพันธ์ https://www.facebook.com/prdprloei/posts/pfbid02Zuih46VdA1Q7GE8ukkqsHD5o7ZFBYhrCRuPY9yAjRJkPXsDUUqReQcYrVJNFYY5Ml (เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2565); สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดพิษณุโลก NBT. 2562. "ชมรมจิตอาสาลูกเสือชาวบ้านจังหวัดพิษณุโลก." https://www.youtube.com/watch?v=8DPcjku-kSQ (เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2565)

[9] ดูตัวอย่างข่าวนี้; รอง ผอ.รมน. กทม. ระบุว่าเพื่อเสริมความมั่นคงเชิงธุรกิจ กอ.รมน. "จับนักธุรกิจ เจ้าของกิจการ ข้าราชการ สื่อมวลชน เข้าคอร์สอบรมติวเรื่องความมั่นคง ภัยก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ค้ามนุษย์ หวังสร้างเครือข่ายตาสับปะรดให้กับรัฐ" *ไทยรัฐ*, 21 มีนาคม 2559

[10] ดูข้อมูลของกลุ่มเหล่านี้ได้ในเว็บไซต์ของสำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน. www.massisoc.com/2_mass_main.php (เข้าถึงเมื่อ 29 พฤษภาคม 2560)

นักธุรกิจรักษาความมั่นคงแห่งชาติดูจะเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด โดยในปี 2560 มีสมาชิกประจำ 2,422 คน มีการจัดอบรมถึง 65 ครั้งให้กับนักธุรกิจต่างๆ ถึง 10,141 คน

2. โครงการเพชรในตม

ก่อตั้งขึ้นในปี 2527 เป็นโครงการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่เป็นลูกหลานของสมาชิก อพป. มาจากหมู่บ้าน อพป. หรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแต่ละปี กอ.รมน. จะมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนใหม่จำนวน 55 คน นักเรียนเหล่านี้จะต้องเข้าศึกษาชั้นปริญญาตรีที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เมื่อจบการศึกษาแล้วจะต้องกลับไปรับราชการเป็นครูในพื้นที่บ้านเกิดของตน โครงการนี้ยังรับรองว่าพวกเขาจะได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนของรัฐด้วย ซึ่งต้องนับว่าเป็นอภิสิทธิ์ที่ได้รับเหนือผู้สมัครแข่งขันสอบเพื่อเป็นข้าราชการครูหลายหมื่นคนในแต่ละปี เป้าหมายของโครงการนี้คือการผลิตครูที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติและให้รางวัลตอบแทนแก่สมาชิกของ อพป.[11]

3. ชมรมบิ๊กไบค์ไทยใจรักษ์แผ่นดิน กอ.รมน. และชมรมไทยออฟโรดรักษ์แผ่นดิน

สองกลุ่มนี้ถูกจัดตั้งขึ้นในปี 2557 เฟซบุ๊กของทั้งสองกลุ่มมีตราสัญลักษณ์ กอ.รมน. ติดประกอบไว้อย่างชัดเจน การเกิดขึ้นของสองกลุ่มนี้ชี้ให้เห็นว่ากองทัพพยายามเข้าถึงกลุ่มทางสังคมใหม่ๆ แสวงหามวลชนที่หลากหลายมากขึ้นแต่มีการทำงานหรือร่วมมือกันอยู่ก่อนแล้ว เพราะจะทำให้การจัดกิจกรรมและเพิ่มสมาชิกกระทำได้ง่ายดายยิ่งขึ้น โดยทั้งสองกลุ่มค่อนข้างแข็งขันในการจัดกิจกรรมและประกาศหาสมาชิกใหม่ โดยสมาชิกใหม่จะต้องเข้าร่วมฝึกฝนทางอุดมการณ์กับ กอ.รมน. ก่อน การเข้าร่วมกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันกษัตริย์ทุกปีของพวกเขาคือการสื่อสารกับสังคมว่า แม้แต่ประชาชนที่มีบุคลิกเหมือนเป็นพวกนอกกรอบ รักอิสระ ไม่สนใจการเมือง ก็ยังรักและเทิดทูนสถาบันเก่าแก่ของชาติอย่างมั่นคง[12]

[11] สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน., “โครงการเพชรในตม,” http://www.massisoc.com/2_mass_isoc/2_mix_mass_isoc/2_petnitom/project_petnitom.html (เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561); Woodbury Media Group Co, “กอ.รมน. เพื่อประชาชน ตอนที่ 4 โครงการเพชรในตม ออกอากาศ 4 มีนาคม 60,” www.youtube.com/watch?v=5viz5C_W640 (เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2560)

[12] เฟซบุ๊ก “ชมรมบิ๊กไบค์ไทยใจรักษ์แผ่นดิน กอ.รมน.” https://www.facebook.com/groups/561567803950859?locale=th_TH (เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561)

คลิปวิดีโอที่ปรากฏในช่องยูทูบความยาว 23 นาทีที่บันทึกการประชุมร่วมระหว่างตัวแทนของกลุ่มบิ๊กไบค์กับเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงของ กอ.รมน. แสดงความประสงค์ของ กอ.รมน. ที่ต้องการให้กลุ่มคนเหล่านี้ช่วยสอดส่องเป็นหูเป็นตาให้รัฐทั้งเรื่องผิดกฎหมายและกิจกรรมทางการเมืองอันไม่พึงประสงค์[13]

4. โครงการประชาชนมีส่วนร่วม[14]

ในบรรดาโครงการจัดตั้งมวลชนทั้งหลาย “โครงการประชาชนมีส่วนร่วม” มีขอบเขตกว้างขวางที่สุดในแง่กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ แต่ก็เป็นการจัดตั้งอย่างหลวม ๆ ณ ปี 2565 ผู้เขียนพบว่า กอ.รมน. ได้ขยายกลุ่มเป้าหมายของตนออกไปอย่างกว้างขวางจากในช่วงปี 2559–2560 อันเป็นช่วงที่ผู้เขียนเริ่มเก็บข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้ กลุ่มประชาชนเป้าหมายในปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ (ที่ไม่ได้สังกัดชมรมนักธุรกิจรักษาความมั่นคงภายใน) สื่อมวลชนทุกแขนง ครู นักเรียน นิสิตนักศึกษา ศิลปิน นักวิชาการ ประชาชนทั่วไปทั้งในเมืองและพื้นที่ชนบท ข้าราชการทหาร-ตำรวจ-พลเรือน โดยในกลุ่มข้าราชการนี้ยังแบ่งออกเป็นระดับผู้บริหาร หากเป็นนายทหารตำรวจต้องมียศพันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก และพันตำรวจเอกขึ้นไป หากเป็นข้าราชการพลเรือนและรัฐวิสาหกิจต้องเป็นระดับรองผู้อำนวยการกองขึ้นไป[15]

นักเรียนนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของ กอ.รมน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการรัฐประหาร 2557 ด้วยอำนาจของ กอ.รมน. ที่สามารถประสานงานและสั่งการให้กระทรวงศึกษาธิการระดมเยาวชนมาเข้ารับการอบรมจาก กอ.รมน. ได้ การอบรมทำนองนี้ยังขยายไปสู่สถาบันการศึกษาของเอกชนด้วย ในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจที่จะร่วมมือกับ กอ.รมน. ในการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันของชาติ โดยมีการจัดสัมมนา

[13] Billy Airforcerider, “บันทึกการประชุมโครงการฝึกอบรมของ กอ.รมน. รุ่นพิเศษสำหรับชาวไบค์เกอร์.” 11 มกราคม 2554, www.youtube.com/watch?v=eV78STJq-0o&t=275s (เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2561)

[14] สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน., “ประวัติความเป็นมาโครงการประชาชนมีส่วนร่วม (ปชร.),” http://www.massisoc.isoc.go.th/2_mass_isoc/2_mix_mass_isoc/3_po-choro/1_hist_pochoro/hist_pochoro.htm (เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561)

[15] สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน., “พัฒนาสัมพันธ์เครือข่ายความมั่นคงระดับผู้บริหาร (พคบ.)” https://mass-isoc.isoc.go.th/?page_id=50 (เข้าถึงเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2565)

ร่วมกับผู้บริหารสถาบันการศึกษาของเอกชนทั้งสี่ภูมิภาคและในกรุงเทพฯ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 2560) ในปีเดียวกันนี้ กอ.รมน. ยังได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ระบุว่าสำนักงานส่งเสริมฯ จะทำการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยการบรรจุเนื้อหาลงไปในหลักสูตรการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบฯ ที่มีอยู่ 7,400 แห่งทั่วประเทศ (*ไอเอ็นเอ็นนิวส์*, 9 ตุลาคม 2560)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษาอาชีวะในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรีช่วยทำให้เห็นโครงการจิตวิทยาการเมืองในยุคปัจจุบันของ กอ.รมน. ที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนัก โดยนักศึกษาเล่าว่าในทุกปีอาจารย์จะคัดเลือกนักศึกษาจำนวน 100 คนเพื่อเข้าร่วมโครงการ “ขยายเครือข่ายมวลชน” ของ กอ.รมน. รุ่นพี่ของเขาเข้าอบรมในปี 2560 ส่วนตัวเขาเข้าอบรมในปี 2561 การอบรมจัดขึ้นภายในค่ายทหารเป็นเวลาครึ่งวัน เนื้อหาการอบรมมุ่งให้เกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ให้เข้าใจภัยคุกคามความมั่นคงของชาติในรูปแบบใหม่ ได้แก่ อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ยาเสพติด การคอร์รัปชันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนของนักการเมือง เป็นต้น เขาเล่าว่านายทหารที่เป็นวิทยากรฝึกอบรมกล่าวกับนักศึกษาว่านักการเมืองเป็นพวกทุจริตคอร์รัปชัน “อย่าไปเชื่อหรือแชร์สิ่งที่คนเหล่านี้พูดบนสื่อโซเชียล อย่าแชร์ข้อความผิดกฎหมาย” เพราะต่อให้พวกเขาลบข้อความเหล่านั้นในภายหลัง พวกเขายังมีความผิดอยู่ดี และเจ้าหน้าที่รัฐก็สามารถติดตามพวกเขาจนเจอได้อย่างง่ายดายเพราะมันถูกบันทึกไว้ในระบบแล้ว ซึ่งนักศึกษาเข้าใจว่าข้อความผิดกฎหมายนั้นหมายถึงเนื้อหาที่ท้าทายอำนาจรัฐ วิทยากรฝึกอบรมยังสอนให้นักศึกษาฝึกสังเกตและจดจำผู้กระทำความผิดเพื่อรายงานต่อเจ้าหน้าที่ต่อไป นักศึกษากล่าวว่าตนสนุกกับการฝึกอบรมและรู้สึกชื่นชอบทหารอย่างมาก[16]

ท่ามกลางกระแสคนรุ่นใหม่ที่เริ่มตั้งคำถามต่อคุณค่าและวัฒนธรรมจารีตนิยมของไทยที่ปรากฏอยู่บนสื่อสังคมอย่างเข้มข้นและกว้างขวางมากขึ้น กอ.รมน. ก็พยายามคิดค้นโครงการใหม่ ๆ เพื่อดึงเยาวชนเข้าร่วมในโครงการของตนเอง หนึ่งในโครงการใหม่ก็คือ “โครงการ รด. ไซเบอร์” โดยในเดือนกุมภาพันธ์ 2561 พล.อ. ประวิตร วงษ์สุวรรณ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีคำสั่งให้กระทรวงกลาโหมจัดตั้งกองทัพนักรบไซเบอร์จำนวน 1,000 คน โดยคัดเลือกจากนักศึกษาวิชาทหารหรือ

[16] สัมภาษณ์นักศึกษาอาชีวะ ที่จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 2 พฤศจิกายน 2561

รด.[17] ต่อมาในเดือนมิถุนายน 2562 พล.อ. ปราการ ปทะวานิช ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน ประกาศแผนปรับปรุงโครงการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้ทันสมัยเพื่อสร้างกองทัพ รด. ไซเบอร์ โดยโครงการนี้จะปรับลดสัดส่วนวิชาด้านการทหารจากเดิมร้อยละ 70 ให้เหลือร้อยละ 55 แต่เพิ่มเวลาสำหรับวิชาทั่วไปจากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 45 โดยเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย สถาบันกษัตริย์ บทบาททหารในการรักษาความมั่นคงของชาติ การปฐมพยาบาล การบรรเทาสาธารณภัย วิชาผู้นำ และโครงการ รด. จิตอาสา เฉพาะในส่วนโครงการจิตอาสา มี 5 ภารกิจด้วยกันคือ งานเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ ช่วยเหลือสังคม บรรเทาสาธารณภัย สร้างความรับรู้ผลงานของ คสช. และรัฐบาล และสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทั้งนี้ ณ ปี 2562 นักเรียนมัธยมทั่วประเทศที่เป็นนักศึกษาวิชาทหารมากกว่า 300,000 คน ในจำนวนนี้เข้าร่วมโครงการจิตอาสาราว 95,000 คน (*ไทยพีบีเอส*, 19 มิถุนายน 2562; 16 ตุลาคม 2562) นับตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ของในหลวงรัชกาลที่ 10 โครงการจิตอาสาได้กลายมาเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของมวลชนจัดตั้งของ กอ.รมน. ซึ่งหมายความว่า กอ.รมน. เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมสาธารณประโยชน์มากขึ้น เช่น การแจกจ่ายสิ่งของช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในพื้นที่น้ำท่วม การปลูกป่า การซ่อมแซมบ้านเรือนให้ประชาชนที่ยากจน ซ่อมสะพานชำรุดในหมู่บ้าน อบรมประชาชนเรื่องการระบาดของโรคโควิด-19 เป็นต้น[18]

โครงการประชาชนมีส่วนร่วมยังมีโครงการย่อยอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ได้แก่ โครงการตาสับปะรด หลักสูตรขยายเครือข่ายมวลชน กอ.รมน. เครือข่ายข่าวประชาชนเฝ้าระวังภัย โครงการสมัชชามวลชนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ โครงการปฏิบัติการจิตวิทยามวลชน สายข่าว 007 เพื่อความมั่นคง เป็นต้น[19] ชื่อของโครงการเหล่านี้

[17] Blogspot “พลเอกฤทธี อินทรวุธ” 3 เมษายน 2561, http://rittee1834.blogspot.com/2018/04/ (เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2563) พล.อ. ฤทธีเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ตำแหน่งในปี 2563 คือที่ปรึกษาให้กับกระทรวงกลาโหมในด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารไซเบอร์ และแอโรสเปซ

[18] สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน., “ภาพกิจกรรมส่วนภูมิภาค,” https://mass-isoc.isoc.go.th/?cat=11 (เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2565)

[19] สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน., “ประวัติความเป็นมาโครงการประชาชนมีส่วนร่วม (ปชร.),” http://www.massisoc.isoc.go.th/2_mass_isoc/2_mix_mass_isoc/3_pochoro/1_hist_pochoro/hist_pochoro.html (เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561)

แสดงถึงจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนของ กอ.รมน. ที่พยายามสร้างเครือข่ายติดตามและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนด้วยการใช้ประชาชนหลากหลายกลุ่มในทุกพื้นที่ทั่วประเทศเป็นกลไกให้กับรัฐ ฉะนั้น ในแต่ละปีโครงการอบรมของ กอ.รมน. มีจำนวนหลายร้อยโครงการอย่างแน่นอน ภาษีของประชาชนจำนวนมากจึงใช้ไปกับการจัดตั้งมวลชนนี่เอง

เว็บไซต์และเฟซบุ๊กที่บริหารโดย กอ.รมน. และสมาชิกของกลุ่มมวลชนจัดตั้งมักแสดงภาพถ่ายและรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติบุคคลในสถาบันกษัตริย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และพิธีกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมบางอย่างถูกถ่ายทอดออกอากาศทางทีวี ผู้ร่วมในพิธีกรรมส่วนใหญ่จะแต่งกายด้วยสีเหลืองสำหรับเทิดพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 หรือ 10 และสีฟ้าสำหรับเทิดพระเกียรติสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์และสมเด็จพระราชินีสุทิดา[20] นอกจากนี้ กองทัพบกและ กอ.รมน. ยังระดมมวลชนในชุดสีเหลืองเป็นครั้งคราวเพื่อแสดงพลังปกป้องสถาบันกษัตริย์ (*ผู้จัดการออนไลน์*, 4 กุมภาพันธ์ 2554)

ภาระหน้าที่ของเครือข่ายประชาชนเฝ้าระวังภัยความมั่นคงให้กับรัฐนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และเวลา ก่อนการรัฐประหาร 2557 ทหารให้ความสำคัญกับการติดตามความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงและหมู่บ้านเสื้อแดงที่จัดตั้งขึ้นหลายแห่งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หนึ่งในผลลัพธ์รูปธรรมของกลไกดังกล่าวคือ หลัง คสช. ประกาศยึดอำนาจจากรัฐบาลยิ่งลักษณ์ กำลังทหารได้เคลื่อนตัวเข้าสู่หมู่บ้านเสื้อแดงทันทีเพื่อหยุดยั้งการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร กองทัพดูจะมีรายชื่อแกนนำเสื้อแดงในพื้นที่ครบถ้วน พวกเขาถูกเรียกเข้าค่ายทหาร ถูกเตือนหรือข่มขวัญไม่ให้เคลื่อนไหวใด ๆ ธงแดงที่ปักไว้ตรงทางเข้าหมู่บ้านถูกเอาออก แกนนำหลายคนถูกกักตัวในค่ายทหารหลายวัน เมื่อถูกปล่อยออกมาแล้วก็ถูกห้ามเดินทางออกนอกเขตจังหวัด หากมีเหตุให้ต้องเดินทาง ก็จะต้องทำเรื่องขออนุญาตจากนายทหารที่มีอำนาจในพื้นที่ของตนก่อน ในช่วงเวลาเช่นนี้ พวกเขาไม่กล้าแม้แต่จะใส่เสื้อแดง (*BBC News*, 9 June 2014; *ประชาไท*, 1 กรกฎาคม 2557) หนึ่งในแกนนำเสื้อแดงในภาคอีสานที่ผู้เขียนมีโอกาสได้สัมภาษณ์เล่าว่า พวกเขารู้ดีว่าเจ้าหน้าที่รัฐและคนเสื้อเหลืองในหมู่บ้านเฝ้ามองความเคลื่อนไหวของพวกเขาที่ดำเนินมาก่อนรัฐประหาร 2557

[20] www.massisoc.isoc.go.th/2_mass.isoc/2_mix_mass_isoc/3_pochoro/1_hist_pochoro/hist_pochoro.html

นานแล้ว แต่พวกเขาไม่ได้วิตกกังวลอะไรเพราะเชื่อว่าขบวนการคนเสื้อแดงแข็งแกร่งมากพอที่จะต่อต้านการรัฐประหารได้ (สัมภาษณ์นายบุญ [นามสมมติ] อุบลราชธานี 19 สิงหาคม 2560) ซึ่งพวกเขาประเมินความเป็นจริงผิดพลาด

การจับตาความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงจะเข้มงวดขึ้นในเวลาที่เกิดความตึงเครียดทางการเมือง เช่น วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำตัดสินต่อยิ่งลักษณ์ในคดีโครงการจำนำข้าว แต่รัฐบาล คสช. ไม่ต้องการให้คนเสื้อแดงจากจังหวัดต่าง ๆ มารวมตัวกันหน้าศาลเพื่อแสดงพลังสนับสนุนยิ่งลักษณ์ ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้เกิดการรวมตัวทางการเมืองและเป็นโอกาสให้ประชาชนแสดงการไม่ยอมรับความชอบธรรมของกระบวนการทางกฎหมายดังกล่าวนั่นเอง รัฐบาล คสช. จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะสกัดกั้นไม่ให้คนเสื้อแดงจากจังหวัดต่าง ๆ เดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ ฝ่ายรัฐได้ตั้งกลุ่มไลน์ ประสานเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อรายงานให้เจ้าหน้าที่ส่วนกลางได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของประชาชนอย่างใกล้ชิด (สัมภาษณ์นายอำเภอในจังหวัดที่อยู่ติดกับกรุงเทพฯ ทางโทรศัพท์ 21 พฤศจิกายน 2560) คนเสื้อแดงหลายคนได้รับโทรศัพท์จากเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เตือนพวกเขาไม่ให้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ในขณะที่แกนนำและประชาชนเสื้อแดงในท้องถิ่นต่าง ๆ เผชิญกับการถูกติดตามและข่มขู่เช่นนี้ แกนนำ นปช. ในระดับประเทศก็ประสบกับการถูกติดตาม จับกุม หรือฟ้องร้องคดีร้ายแรงเช่นเดียวกัน วิธีการในลักษณะนี้ส่งผลเป็นการสกัดกั้นไม่ให้คนเสื้อแดงสามารถจัดชุมนุมต่อต้านรัฐบาล คสช. นั่นเอง

เมื่อถึงปี 2562 รัฐบาล คสช. เผชิญกับการต่อต้านท้าทายจากประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนนิสิตนักศึกษา ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐและโครงการเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ผู้เขียนพบว่า เพื่อรับมือกับการชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่าง ๆ สมาชิกของกองกำลังกึ่งทหาร เช่น อส. และ ทสปช. ได้ถูกเรียกใช้ให้มาสนับสนุนเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจในภารกิจดังกล่าวในเขตเมืองมากขึ้น ทั้งนี้ มวลชนกลุ่มนี้มีบทบาทแข็งขันใน "ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า" ที่บังคับขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตั้งแต่ คสช. ทำรัฐประหารในปี 2557[21]

[21] ดูรูปภาพในเว็บไซต์ของ กอ.รมน. http://www.isoc.go.th?p=1630; *ประชาไท*, 27 พฤศจิกายน 2560.

วิธีการรับมือกับการประท้วงของชาวบ้านในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ที่คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอีกรูปแบบหนึ่งของการที่รัฐใช้ประชาชนในกำกับของตนเองเป็นเครื่องมือทางการเมือง กล่าวคือ ในเดือนพฤศจิกายน 2560 รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์อนุมัติแผนการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนในสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงรวมตัวกันคัดค้านเพราะกังวลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อคนในพื้นที่ อันที่จริงรัฐบาลพลเรือนในอดีตได้ยุติโครงการนี้ไปแล้วหลังจากถูกคัดค้านจากประชาชน แต่รัฐบาลประยุทธ์ก็รื้อฟื้นโครงการนี้ขึ้นมาใหม่ อาจจะด้วยความเชื่อว่าจะสามารถจัดการกับการประท้วงของชาวบ้านได้ด้วยแนวทางเด็ดขาดแบบทหารเช่นเดียวกับที่รัฐบาลสามารถสยบการชุมนุมของคนเสื้อแดงได้อย่างมีประสิทธิภาพมาตั้งแต่ปี 2557 กระนั้นก็ตาม ประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาและปัตตานีก็รวมตัวคัดค้านอย่างไม่หวั่นเกรงอำนาจทหารภายใต้ชื่อ “เครือข่ายคนสงขลา-ปัตตานีไม่เอาโรงไฟฟ้าถ่านหิน” ประชาชนราว 3,000 คน เตรียมแผนการเดินขบวนจากอำเภอเทพาไปยังอำเภอเมืองสงขลาในวันที่จะมีการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่นั่น เพื่อยื่นจดหมายคัดค้านต่อ พล.อ. ประยุทธ์โดยตรง แต่พวกเขาก็ประสบกับการคุกคามขัดขวางจากเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าสลายการชุมนุม มีผู้ชุมนุมอย่างน้อย 15 คนถูกจับกุมข้อหาละเมิดคำสั่งของ คสช. ที่ห้ามประชาชนชุมนุมเกิน 5 คน (*ประชาไท*, 27 พฤศจิกายน 2560)

แต่ในวันเดียวกันนั้นเอง ที่ทำการของ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า ก็ได้ต้อนรับประชาชนในนามกลุ่ม “เครือข่ายคนเทพาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ที่ประกาศสนับสนุนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเพราะจะนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ผู้นำของกลุ่มนี้ชื่อนายพณวรรธน์ พงศ์ประยูร อ้างว่าทางกลุ่มเป็นตัวแทนของภาคประชาสังคม 57 กลุ่มในจังหวัดสงขลา เช่น ชมรมผู้นำศาสนาอิสลาม ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มชั่งหัวมัน ฯลฯ มีสมาชิกรวมกัน 50,000 คน นายพณวรรธน์ชี้ว่ากลุ่มนี้เป็นประชาชนที่มีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่คัดค้านโครงการ (*ประชาไท*, 27 พฤศจิกายน 2560; *WorkPoint Today*, 21 ธันวาคม 2560) แต่สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับประชาชนกลุ่มนี้คือ ก่อนหน้านี้ 18 เดือน สื่อออนไลน์ *ประชาไท* รายงานว่านายพณวรรธน์ได้จัดอภิปรายเพื่อเผยแพร่ข้อดีของโรงไฟฟ้าถ่านหินต่อคนในท้องถิ่น *ประชาไท* ยังระบุข้อสังเกตว่าผู้ที่ทำข่าวนี้เผยแพร่ให้กับสื่อมวลชนคือ พ.อ. ปราโมทย์ แสงลอย โฆษกของ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า นอกจากนี้ ยังปรากฏว่านายพณวรรธน์เป็นผู้นำของ “ภาคีเครือข่ายเกษตรกรชาวสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน 16 จังหวัด” ในภาคใต้

กลุ่มนี้เป็นหนึ่งในกลุ่มคนใต้ที่มีบทบาทสำคัญในการประท้วงต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ในช่วงต้นปี 2557 มีการปิดถนนประท้วงหลายวัน โดยใช้เรื่องราคายางเป็นเหตุผลในการประท้วง (*ไทยรัฐ*, 2 มีนาคม 2557) กลุ่มนี้ยังเข้าร่วมการประท้วงกับขบวนการ กปปส. ที่ต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ด้วย (*สนุกดอทคอม*, 12 พฤศจิกายน 2556)

ขนาดของมวลชนจัดตั้ง

แม้ว่าผู้เขียนจะระบุจำนวนสมาชิกของมวลชนบางกลุ่มในแต่ละช่วงเวลา แต่ก็เป็นการยากที่จะได้จำนวนมวลชนที่อยู่ในการจัดตั้งของหน่วยงานรัฐทั้งหมดในปัจจุบัน ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น กอ.รมน. อันเป็นองค์กรประสานงานมวลชนจัดตั้งไม่เคยแสดงตัวเลขที่ชัดเจนต่อสาธารณะ, มวลชนบางกลุ่มขึ้นตรงกับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข หรือกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ได้ขึ้นตรงกับ กอ.รมน. แต่ กอ.รมน. มีอำนาจเรียกระดมตามจำนวนที่ต้องการในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่, มวลชนบางกลุ่มเป็นการจัดตั้งแบบหลวม ๆ ผู้ที่ถูกเกณฑ์เข้ารับการอบรมระยะสั้นอาจไม่ได้ร่วมกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากนั้น หรือยุติการมีส่วนร่วมหลังจากสถานะชั่วคราวของตนยุติลง เช่น นักศึกษาวิชาทหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ที่จะนำเสนอตัวเลขบางส่วนเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพบางประการ

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2554 ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ในฐานะผู้อำนวยการ กอ.รมน. ระดับจังหวัด ได้ระดมประชาชนเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในโอกาสที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระชนมายุครบ 84 พรรษา มี พล.อ. ประยุทธ์ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้อำนวยการ กอ.รมน. เป็นประธานในพิธี ที่น่าสนใจคือกิจกรรมนี้เกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ทั้ง ๆ ที่วันเฉลิมพระชนมพรรษาคือวันที่ 5 ธันวาคม รายงานข่าวระบุว่ากองทัพต้องการประเมินขนาดของมวลชนของตนเอง โดย กอ.รมน. อ้างว่าเฉพาะในจังหวัดตรังมีมวลชนที่สังกัดกลุ่มต่าง ๆ ราว 13,000 คน โดยเป็นสมาชิกของ ทสปช. อส. อปพร. อพป. ชรบ. อสม. และลูกเสือชาวบ้าน (*ผู้จัดการออนไลน์*, 4 กุมภาพันธ์ 2554) ณ เดือนมีนาคม 2562 เฉพาะ อสม. มีอาสาสมัครทั่วประเทศจำนวน 1,024,407 คน (*ประชาไท*, 19 มีนาคม 2562)

เอกสารพาวเวอร์พอยท์ของ กอ.รมน. ชิ้นหนึ่งระบุตัวเลขมวลชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ กอ.รมน. จัดตั้งเองโดยตรง ณ เดือนมีนาคม 2558 ว่ามีจำนวน 236,419 คน ตัวเลขนี้ไม่รวมมวลชนที่ขึ้นตรงต่อหน่วยงานอื่น จึงนับว่าเป็นตัวเลขที่สูงมากทีเดียว (ดูตารางที่ 6.1)

ตาราง 6.1 ตัวเลขสมาชิกมวลชนจัดตั้งในสังกัดของ กอ.รมน. ณ เดือนมีนาคม 2558

กลุ่ม/องค์กร	จำนวน
ไทยอาสาป้องกันชาติ	116,711
กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ	37,172
เพชรในตม (29 รุ่น)	914
โครงการประชาชนมีส่วนร่วม	26,809
เครือข่ายความมั่นคงระดับผู้บริหาร (9 รุ่น)	860
700 สถานีวิทยุชุมชนเพื่อความมั่นคง	42,500
ปราชญ์ชาวบ้านไทยใจรักษ์แผ่นดิน	200
บิ๊กไบค์ไทยใจรักษ์แผ่นดิน	495
ไทยออฟโรดรักษ์แผ่นดิน	514
ผู้นำวัฒนธรรมไทยใจรักษ์แผ่นดิน	130
รวม	236,419

แหล่งข้อมูล: สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน. http://www.1374.org/13_download.php (เข้าถึงเมื่อ 22 ตุลาคม 2559)
หมายเหตุ: ข้อมูลนี้มาจากเว็บไซต์เก่าของ กอ.รมน. ปัจจุบันไม่ปรากฏ URL ข้างต้นแล้ว

ในเดือนพฤษภาคม 2559 อันเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาล คสช. กำลังเตรียมการให้ประชาชนลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 โฆษกของ กอ.รมน. ได้แถลงกับสื่อมวลชนว่า กอ.รมน. จะระดมมวลชนของตนเองจำนวน 500,000 คนออกมารณรงค์ให้ประชาชนออกมาใช้สิทธิลงประชามติ (*โพสต์ทูเดย์*, 7 พฤษภาคม 2560) ตัวเลขดังกล่าวน่าจะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งหมายความว่าตัวเลขมวลชนจัดตั้งของรัฐในปัจจุบันน่าจะสูงกว่านี้มาก

การใช้เทคโนโลยีจับตาความเคลื่อนไหวประชาชน

เทคโนโลยีสมัยใหม่ถูกนำมาใช้ในปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อต่อต้านผู้ที่ถูกมองว่าเป็นภัยความมั่นคงของรัฐมากขึ้นในระดับที่เจ้าหน้าที่รัฐกลายเป็นผู้สร้างข่าวเท็จ (fake news) เสียเอง พฤติกรรมดังกล่าวถูกเปิดเผยในการอภิปรายไม่ไว้วางใจ พล.อ. ประยุทธ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้อำนวยการ กอ.รมน. เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2563 โดยนายวิโรจน์ ลักขณาอดิศร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคอนาคตใหม่[22] แถลงว่า กอ.รมน. อยู่เบื้องหลังปฏิบัติการของเว็บไซต์ pulony.blogspot.com ระหว่างปี 2560–2562 โดยเว็บไซต์ดังกล่าวมีเนื้อหาที่เต็มไปด้วยอคติต่อชาวมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ส่งผลสร้างความแตกแยกในหมู่ประชาชน มีแต่จะทำให้ความรุนแรงและความขัดแย้งในพื้นที่ยืดเยื้อต่อไป นายวิโรจน์ยังกล่าวว่าเขาได้ค้นพบเอกสารเกี่ยวกับปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร (Information Operation) ของกระทรวงกลาโหมด้วย โดยเอกสารดังกล่าวให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการที่เจ้าหน้าที่สามารถใช้เพื่อสร้างและกระจายข่าวเท็จและข้อกล่าวหาเท็จต่อผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เช่น ใช้วิธีขุดประวัติบุคคลนั้นมาประจาน ใช้ข้อมูลเท็จหรือข้อมูลด้านเดียว ใช้ถ้อยคำหยาบคายด่าทอเพื่อสร้างความเกลียดชัง รวมทั้งบอกวิธีป้องกันไม่ให้ถูกจับได้ว่าเป็นบัญชีผู้ใช้ปลอม ผู้ที่ตกเป็นเป้าของการโจมตีมีทั้งนักการเมืองโดยเฉพาะสมาชิกพรรคอนาคตใหม่ นักสิทธิมนุษยชน และนักวิชาการ พร้อม ๆ ไปกับให้ข้อมูลสนับสนุนการทำงานของรัฐบาลและกองทัพ และผู้ปฏิบัติงาน IO จะต้องแชร์ข้อมูลจากเว็บไซต์นี้ต่อ ๆ กันไปในโซเชียลมีเดีย นายวิโรจน์พบว่าปฏิบัติการนี้มีรูปแบบทำซ้ำทุกครั้ง มีวงรอบปฏิบัติการวนไปรายชั่วโมงเหมือนเดิมทุกวัน มีการใช้ไลน์ติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ กลุ่มที่ 1 เป็นผู้บังคับบัญชา กลุ่มที่ 2 ทำหน้าที่มอบหมายภารกิจให้กับหน่วยปฏิบัติการ กลุ่มที่ 3 ทำหน้าที่รายงานผลและชี้วัดภารกิจในแต่ละวัน เอกสารให้รายละเอียดถึงขั้นอัตราค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายด้านอินเทอร์เน็ตรายเดือนสำหรับเจ้าหน้าที่ด้าน IO ด้วย นายวิโรจน์ยังเผยแพร่รายชื่อสมาชิกในกลุ่มไลน์ดังกล่าว ซึ่งการอภิปรายนี้ออกอากาศสดทางสถานีโทรทัศน์หลายช่อง ส่งผลให้หลังจากนายวิโรจน์อภิปรายเรื่องนี้เสร็จไม่ถึง

[22] พรรคอนาคตใหม่ถูกยุบในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 ทำให้การอภิปรายในวันดังกล่าว วิโรจน์ยังไม่มีสังกัดพรรค ต้องรอจนถึงวันที่ 8 มีนาคม 2563 จึงย้ายไปอยู่พรรคก้าวไกล

หนึ่งชั่วโมง สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มไลน์ดังกล่าวพากันถอนตัวออกในทันที (*ไทยรัฐ*, 26 กุมภาพันธ์ 2563)

พล.อ. ประยุทธ์ตอบโต้ข้อกล่าวหาทั้งหมดของนายวิโรจน์ว่าไม่เป็นความจริง และกล่าวว่าเว็บไซต์ pulony.blogspot.com ไม่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตาม เพียงหนึ่งวันให้หลัง โฆษก กอ.รมน. แถลงต่อสื่อมวลชน ยอมรับว่า กอ.รมน. เป็นผู้บริหารเว็บไซต์ดังกล่าวและยังยืนยันว่าเอกสารที่นายวิโรจน์เผยแพร่ในสภาเป็นเอกสารจริง แต่ก็แก้ตัวว่าปฏิบัติการข่าวสารของ กอ.รมน. มีจุดมุ่งหมายสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนในเรื่องสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (*มติชน*, 27 กุมภาพันธ์ 2563)

ปฏิบัติการจับตาความเคลื่อนไหวของประชาชนด้วยเทคโนโลยีของรัฐบาลทหารขยายไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่มีสมรรถนะขั้นสูงสุดในการเจาะกำแพงความปลอดภัยของบริษัทโทรศัพท์มือถือระดับโลก กล่าวคือ ในเดือนพฤศจิกายน 2564 นักกิจกรรมทางการเมือง นักการเมืองฝ่ายค้าน นักสิทธิมนุษยชน และนักวิชาการอย่างน้อย 31 คน (ผู้เขียนเป็นหนึ่งในนั้น) ได้รับอีเมลจากบริษัท Apple ผู้ผลิตโทรศัพท์มือถือไอโฟนเตือนว่าโทรศัพท์ของตนกำลังตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีที่ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ โดยใช้สปายแวร์ที่ชื่อเพกาซัส (Pegasus Spyware) เจาะเข้าไปในโทรศัพท์เพื่อล้วงข้อมูลส่วนบุคคล เช่นเดิม พล.อ. ประยุทธ์ปฏิเสธว่ารัฐบาลไม่ได้เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นที่ทราบกันดีว่ามีแต่หน่วยงานรัฐเท่านั้นที่มีสิทธิ์ซื้อเพกาซัสสปายแวร์มาใช้[23]

[23] เพกาซัสเป็นสปายแวร์ที่ล้ำสมัยที่สุดและแพงที่สุดในขณะนี้ก็ว่าได้ ผลิตโดยบริษัทสัญชาติอิสราเอล มันสามารถเจาะโทรศัพท์เป้าหมายได้ด้วยวิธีการ Zero click โดยที่เจ้าของโทรศัพท์ไม่รู้ตัว เมื่อเจาะเข้าไปได้แล้ว โทรศัพท์เครื่องนั้นจะตกอยู่ในความควบคุมของผู้เจาะโดยสมบูรณ์ สามารถเปิดดูและดาวน์โหลดข้อมูลทุกอย่างในโทรศัพท์ได้ รวมทั้งเปิดกล้องและไมโครโฟนของโทรศัพท์ได้ด้วย ความร้ายแรงของสปายแวร์นี้ทำให้รัฐบาลอิสราเอลจัดให้มันอยู่ในกลุ่มอาวุธร้ายแรง ผู้ผลิตจะขายให้กับหน่วยงานรัฐเท่านั้นและต้องได้รับอนุมัติจากรัฐบาลอิสราเอลด้วย ในปัจจุบันมีประชาชนใน 45 ประเทศเป็นอย่างน้อยที่ตกเป็นเหยื่อการคุกคามของรัฐด้วยสปายแวร์นี้ ทั้งนี้ คนไทยจำนวน 31 คน ซึ่งเป็นตัวเลขเฉพาะของคนที่ใช้โทรศัพท์ยี่ห้อไอโฟนเท่านั้น ไม่รวมผู้ที่ใช้โทรศัพท์ระบบแอนดรอยด์ที่ไม่มีการเตือนภัยผู้ใช้ และไม่รวมผู้ที่ใช้ไอโฟนแต่ไม่ต้องการเปิดเผยชื่อ ไม่รวมผู้ที่ลบข้อมูลในเครื่องออกไปจนหมดหลังได้รับอีเมลจาก Apple จึงทำให้ไม่สามารถตรวจสอบไฟล์ในเครื่องได้ ดู iLaw, "รู้จักกับเพกาซัส อาวุธไซเบอร์ที่ร้ายแรงที่สุดในโลก เครื่องมือของรัฐในการล้วงข้อมูลคนเห็นต่าง," 17 กรกฎาคม 2022, https://www.ilaw.or.th/articles/10133 (เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2566)

รัฐบาลทหารเพิ่มความเข้มแข็งให้กับกลไกจับตาประชาชนในโลกไซเบอร์ด้วยการผ่านกฎหมายควบคุมข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาที่พวกเขามองว่าคุกคามสถาบันกษัตริย์และความมั่นคงของชาติ นั่นคือ พ.ร.บ. การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยรัฐบาล พล.อ. สุรยุทธ์ แก้ไขเพิ่มเติมในปี 2560 โดยรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ และ พ.ร.บ. การรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 โดยรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.ร.บ. การรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐอย่างกว้างขวางที่จะละเมิดความเป็นส่วนตัวของประชาชนโดยไม่สนใจหลักสิทธิมนุษยชนใด ๆ รัฐบาลอ้างว่ากฎหมายฉบับนี้มีเป้าหมายเพื่อป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามไซเบอร์จากภายในและภายนอกประเทศ ที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางทหาร และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ซึ่งนิยามดังกล่าวมีขอบเขตที่กว้างขวางในลักษณะครอบจักรวาลเลยก็ว่าได้

ในแง่วิธีการ พ.ร.บ. ไซเบอร์ฯ ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่อย่างไร้ขอบเขตเช่นกัน โดยระบุว่าเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สถานการณ์และประเมินผลกระทบจากภัยคุกคามไซเบอร์ เจ้าหน้าที่มีอำนาจขอความร่วมมือจากบุคคลให้มาให้ข้อมูล และสามารถขอข้อมูล เอกสาร หรือสำเนาข้อมูลที่อยู่ในการครอบครองของผู้อื่นได้ รวมถึงสามารถเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามไซเบอร์ได้ แต่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ครอบครองสถานที่นั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่เห็นว่ามีภัยคุกคามไซเบอร์ในระดับที่ร้ายแรง เจ้าหน้าที่สามารถตรวจค้นสถานที่ได้ และสามารถค้นคอมพิวเตอร์ เข้าถึงข้อมูล เข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ เจาะระบบ หรือทำสำเนาเอาข้อมูลทั้งหมดในคอมพิวเตอร์หรือในระบบคอมพิวเตอร์ไปได้ รวมถึงสามารถยึดหรืออายัดคอมพิวเตอร์ไว้ได้ โดยเจ้าหน้าที่จะต้องขอหมายศาลเพื่อให้มีอำนาจในการดำเนินการดังกล่าว กระนั้นก็ตาม ในกรณีที่เจ้าหน้าที่อ้างว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนที่มีภัยคุกคามในระดับวิกฤต ก็สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องยื่นขอหมายศาล

ไม่เพียงเท่านั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่อ้างว่ากำลังมีภัยคุกคามระดับร้ายแรงหรือวิกฤต และเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ประเมินผล รับมือ ปราบปราม ระงับ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามไซเบอร์ ให้เลขาธิการคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (กกม.) มีอำนาจขอข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและต่อเนื่อง (ข้อมูล

แบบ Real-time) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามไซเบอร์ ผู้ที่ปฏิเสธให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อาจถูกดำเนินคดีอาญาได้ (*Reuters*, 28 February 2019; *iLaw*, 25 กุมภาพันธ์ 2562)

อันที่จริงในยุคโลกาภิวัตน์ พื้นที่ในโลกไซเบอร์เป็นภัยคุกคามต่อระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนที่รัฐบาลนานาชาติให้ความสำคัญขั้นสูง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยภายใต้รัฐบาลทหารคือ กลไกเหล่านี้มักถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อกดปราบผู้มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ดังเช่นที่การบังคับใช้ พ.ร.บ. การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้พิสูจน์ให้เห็นมาตั้งแต่ปี 2550 โดยมักถูกใช้เพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเขียนหรือแชร์ข้อความที่มีเนื้อหาต่อต้านสถาบันกษัตริย์ ในขณะที่รัฐบาลทหารกลับด้อยประสิทธิภาพในการปราบปรามขบวนการอาชญากรทางเศรษฐกิจในโลกไซเบอร์ เช่น แก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่คุกคามประชาชนรายวัน ข้อเท็จจริงที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือผู้ที่มีอำนาจควบคุมกลไกใหม่นี้เป็นทหารอีกเช่นกัน กล่าวคือ ตำแหน่งผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.) ส่วนใหญ่มาจากกองทัพบก ดังจะเห็นได้ว่าเลขาธิการ สกมช. คนที่ 1 และ 2 หรือตั้งแต่ปี 2563 จนถึงปัจจุบันเป็นนายพลจากกองทัพบก ทัศนคติแบบทหารย่อมมีอิทธิพลไม่มากก็น้อยต่อการบังคับใช้กลไกอำนาจใหม่นี้[24]

แรงจูงใจของมวลชน

แม้ว่าชนชั้นนำอนุรักษนิยมจะเชื่อมั่นในวิธีการครอบงำเชิงอุดมการณ์ที่พวกเขาดำเนินการมาเกินศตวรรษ แต่ก็ถูกใช้ควบคู่ไปกับวิธีการให้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดมาเพื่อจูงใจผูกมัดมวลชนไม่ให้หันเหไปสู่หนทางอื่น ซึ่งผลตอบแทนในรูปของวัตถุเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2549

ก่อนการรัฐประหารโดย คสช. ในปี 2557 ค่าตอบแทนรายเดือนที่รัฐจ่ายให้กับ อส. ประจำกอง ต่ำสุดคือ 4,470 และสูงสุดคือ 8,970 บาท ต่อมาในปี 2559 รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ขึ้นเงินเดือนให้พวกเขา โดยขั้นสูงสุดได้รับ 13,285 บาทต่อเดือน (*มติชน*, 3 พฤษภาคม 2559) ในปี 2561 พวกเขาได้รับค่าตอบแทนเพิ่มอีกโดยขั้นต่ำสุดได้รับ 8,450 บาทต่อเดือน และขั้นสูงสุดได้ขยับขึ้นไปที่ 16,650 บาทต่อเดือน

[24] เลขาธิการ สกมช. คนแรก คือ พล.อ. ปรัชญา เฉลิมวัฒน์ คนที่ 2 คือ พล.อ.ต. อมร ชมเชย.

กล่าวได้ว่าภายในระยะเวลาเพียงสี่ปีภายใต้ คสช. สมาชิก อส. ได้รับเงินค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์

นอกจากเงินเดือนแล้ว เจ้าหน้าที่ อส. และ ทสปช. ประจำกอง จะได้รับเงินเพิ่มพิเศษหากพวกเขาถูกเรียกใช้งานตามแผนยุทธการ พวกเขาจะได้รับเบี้ยเลี้ยงวันละ 200 บาท (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย เชียงใหม่ 29 พฤศจิกายน 2560) หรือได้รับมากกว่านั้นหากเป็นการร้องขอจากภาคเอกชน เช่น ดูแลความสงบเรียบร้อยในงานแข่งขันกีฬา งานเลี้ยงขนาดใหญ่ของเอกชน เป็นต้น

ในช่วงเวลาที่รัฐบาล คสช. กำลังเตรียมเข้าสู่สนามเลือกตั้งในเดือนมีนาคม 2562 โดยมีพรรคพลังประชารัฐเป็นตัวแทนของ คสช. มวลชนจัดตั้งก็มีสถานะเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่ คสช. ย่อมต้องพยายามควบคุมไว้ให้ได้ ในช่วงเวลานี้เราได้เห็นว่ารัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ประกาศขึ้นเงินค่าตอบแทนให้กับสมาชิก อสม. ทั่วประเทศ จำนวน 1,024,407 คน[25] โดยพวกเขาจะได้รับเงินก้อนแรกเพียงไม่กี่วันก่อนการเลือกตั้ง (*ประชาไท*, 19 มีนาคม 2562) ผลการเลือกตั้งครั้งนี้สร้างความประหลาดใจให้กับนักวิเคราะห์ไม่น้อยทีเดียวเมื่อปรากฏว่าพรรคพลังประชารัฐได้รับคะแนนเสียงทั้งประเทศรวมกัน (popular vote) สูงที่สุด และได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันดับสอง แน่นอนว่าการควบคุมมวลชนเป็นหนึ่งในวิธีการที่ คสช. ใช้ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อสิทธิขายเสียง การดึง สส. จากพรรคอื่น วิธีการนับคะแนนที่ส่อเค้าไม่ชอบมาพากล โครงการประชารัฐ โครงการประชานิยมในรูปของการแจกเงิน ฯลฯ

ข้อมูลข้างต้นเป็นตัวอย่างค่าตอบแทนที่มวลชนจัดตั้งได้รับ แม้ว่าผลประโยชน์เชิงวัตถุดูจะมีมูลค่าไม่มากนัก แต่ในมุมมองของผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทต้องถือว่ามีมูลค่าไม่น้อยเลยสำหรับพวกเขา อีกทั้งงานเหล่านี้ไม่ใช่การทำงานเต็มเวลา บางคนจึงสามารถทำอาชีพอื่นเป็นรายได้เสริมหรือรายได้หลักในช่วงเวลาที่พวกเขาไม่ได้ถูกเรียกตัวไปปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ คนจำนวนมากต้องการมีอาชีพที่มีรายได้แน่นอน เช่น ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ แต่บุคคลเหล่านี้มักมีการศึกษาน้อยอยู่นอกเครือข่ายเส้นสายของวงราชการ การเข้ามาเป็นสมาชิกขององค์กรมวลชนจัดตั้งของรัฐ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะตอบสนองความต้องการพวกเขาได้ทั้งในแง่

[25] ในเดือนมีนาคม 2566 คณะรัฐมนตรีของ พล.อ. ประยุทธ์ มีคำสั่งขึ้นค่าตอบแทนให้ อสม. จากเดือนละ 1,000 บาท เป็นเดือนละ 2,000 บาท อนึ่ง ค่าตอบแทนนี้เป็นเพียงรายได้เสริมของพวกเขา อสม. ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักของตนอยู่แล้ว (*ฐานเศรษฐกิจ*, 20 มีนาคม 2567)

รายได้ประจำและการสร้างสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือนักการเมือง ซึ่งการมีเส้นสายเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยที่ขับเคลื่อนด้วยระบบอุปถัมภ์ การได้รับเลือกให้เข้าร่วมในงานพระราชพิธีหรือเข้าเฝ้าสมาชิกของวังยังถือเป็นรางวัลตอบแทนที่ทรงคุณค่าสำหรับมวลชนจัดตั้งอีกด้วย (กอ.รมน. 2555ก, 6)

แม้แต่กลุ่มคนที่ดูเหมือนอยู่นอกจารีตประเพณี เช่น สมาชิกกลุ่มบิ๊กไบค์ ก็ยังต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสายสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจ คลิปวิดีโอความยาว 23 นาทีที่อยู่บนช่องยูทูบ ที่แสดงการสนทนาระหว่าง พล.ท. ภาณุวัชร นาควงษ์ ผู้อำนวยการสำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน. กับตัวแทนของกลุ่มบิ๊กไบค์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2557 ณ กองบัญชาการ กอ.รมน. แสดงให้เห็นความต้องการของกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี โดยตัวแทนของชมรมบิ๊กไบค์ที่ใช้ชื่อเล่นว่าบิลลี่เล่าในที่ประชุมว่า ในขณะนั้นมีชาวบิ๊กไบค์ราว 400 คนที่ได้ลงทะเบียนไว้กับสมาคมมอเตอร์ไซค์สยามที่พัทยา จังหวัดชลบุรี คนกลุ่มนี้กระจายอยู่ในหลายจังหวัด บิลลี่กล่าวว่ากลุ่มของตนเป็นกลาง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองสีใด แต่จะรวมตัวกันทุกปีเพื่อจัดกิจกรรมแสดงความจงรักภักดีต่อในหลวงและพระราชินี และมักทำป้ายข้อความ "เรารักในหลวง" ในกิจกรรมของตนเอง เขายังกล่าวว่าหากกลุ่มของเขาได้รับการสนับสนุนจาก กอ.รมน. ก็เชื่อได้ว่าจะสามารถระดมคนได้ถึง 100,000 คนให้มาร่วมในกิจกรรมของเขาในอนาคต (Billy Airforcerider 2557)

บิลลี่เล่าถึงปัญหาที่สมาชิกของกลุ่มประสบและคาดหวังให้ กอ.รมน. ช่วยเหลือ โดยเขาเล่าว่าบิ๊กไบค์ส่วนใหญ่ละเมิดกฎหมายเพราะมีการตบแต่งดัดแปลงเครื่องยนต์ไม่เป็นไปตามกฎข้อบังคับด้านการจราจร ฉะนั้นจึงไม่สามารถจดทะเบียนได้ถูกต้องตามกฎหมาย ยกเว้นเสียแต่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายราคาแพง ซึ่งมีนัยถึงการให้สินบนเจ้าพนักงาน ซึ่งบิลลี่กล่าวว่าสมาชิกหลายคนไม่มีกำลังสำหรับค่าใช้จ่ายดังกล่าว นอกจากนี้ พวกเขาตระหนักว่าคนทั่วไปมองพวกเขาด้วยสายตาที่ไม่ไว้วางใจเท่าไรนักเพราะการแต่งกายของพวกเขา พวกเขาจึงหวังว่าหากได้รับการฝึกฝนและทำงานร่วมกับ กอ.รมน. แล้ว จะช่วยปรับปรุงภาพลักษณ์และสถานะทางสังคมของพวกเขาให้ดีขึ้นด้วย บิลลี่ยังกล่าวว่าความร่วมมือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการบิ๊กไบค์อย่างมาก เขารอมานานแล้วที่จะมีใครสักคนเป็นฮีโร่เข้ามาช่วยประสานงานกับพวกเขาเพื่อให้พวกเขาได้ร่วมกระทำความดีให้กับสังคม เช่นเดียวกับประชาชนชนชั้นและอาชีพอื่น ๆ ได้กระทำกัน ทางด้าน กอ.รมน. โดย พล.อ. ภาณุวัชรกล่าวตอบว่า กอ.รมน. คาดหวังว่าสมาชิกของกลุ่มบิ๊กไบค์จะสามารถช่วยงานด้านการข่าวให้กับทางราชการได้เป็นอย่าง

ดีเพราะบุคลิกลักษณะภายนอกที่ดูไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดย กอ.รมน. จะให้การฝึกฝนแก่สมาชิกกลุ่มในประเด็นที่เกี่ยวกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ประเทศชาติกำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด คนเข้าเมืองผิดกฎหมาย การทำลายป่า การก่อการร้ายและอาชญากรรมต่าง ๆ (Billy Airforcerider 2557)

พคท. รักษาพระองค์

ในบรรดาประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ กอ.รมน. และกองทัพพยายามแทรกซึมเข้าไปจัดตั้งนั้น กลุ่มที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่ากลุ่มอื่นคือ อดีตคอมมิวนิสต์ คนส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้คือชนชั้นชาวนาที่เข้าร่วมสู้รบในเขตป่าเขากับ พคท. แต่หลังจาก พคท. แตกพ่าย พวกเขาได้เข้ามอบตัวกับรัฐไทย และรัฐอนุญาตให้พวกเขากลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้โดยไม่มีความผิด พวกเขาถูกเรียกขานด้วยนามใหม่ว่า “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” ต่อมาในช่วงความขัดแย้งสีเสื้อ พวกเขาได้ปรากฏตัวในสื่ออีกครั้งในนามของ “กองทัพปลดแอกประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “กองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย” ส่วนชื่อ พคท.รอ. หรือ “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยรักษาพระองค์” นี้เป็นชื่อเรียกแกมประชดประชันโดยอดีตสมาชิก พคท. ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการเมืองของคนกลุ่มนี้ที่ร่วมมือกับ กอ.รมน. ต่อต้านรัฐบาลจากการเลือกตั้ง

กำเนิดของ พคท.รอ. เริ่มขึ้นหลัง พคท. ล่มสลาย สหาย พคท. ที่มาจากชนชั้นชาวนาส่วนใหญ่ทยอยออกจากป่าและตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันในพื้นที่ชนบท ส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสาน สหาย พคท. บางคนกลายมาเป็นผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หลายกลุ่มจัดงานพบปะสังสรรค์ประจำปีผ่านการจัดงานรำลึกถึงสหายที่เสียชีวิตจากการสู้รบในเขตป่าเขา ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปอย่างหลวม ๆ ก่อนที่จะเกิดปรากฏการณ์การเมืองสีเสื้อ อดีตสหาย พคท. ส่วนใหญ่ดูจะนิยมชมชอบพรรคการเมืองของทักษิณเพราะมีนโยบายที่ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรและคนจนดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การแทรกซึมจากทหารส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้แตกเป็นขั้วการเมืองที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้

การระดมและจัดตั้งอดีตสหาย พคท. โดยทหารเริ่มขึ้นหลังการรัฐประหาร 2549 โดยเกี่ยวข้องกับ พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีของคณะรัฐประหาร คมช. นั่นเอง ด้วยเหตุที่บิดาของ พล.อ. สุรยุทธ์ คือสหายคำตัน หรือ พ.ท. พโยม จุลานนท์ อดีตนายทหารบกที่เข้าร่วมกับ พคท. นับตั้งแต่การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ในปี 2500 เขาตัดสินใจทิ้งครอบครัวและเข้าร่วมกับ พคท. สหายคำตันได้รับการแต่งตั้งให้

เป็นผู้บัญชาการทหารของ พคท. และเสียชีวิตในป่าด้วยโรคหัวใจ ขณะที่ พล.อ. สุรยุทธ์ ประสบความสำเร็จในอาชีพทหารจากการเข้าร่วมในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เขารู้จักและสร้างสายสัมพันธ์กับบรรดาผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยที่ออกจากป่า สายสัมพันธ์นี้กลายเป็นประโยชน์ต่อชนชั้นนำจารีตในเวลาต่อมา เมื่ออำนาจของพวกเขาเผชิญการท้าทายจากระบอบประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้ง

อันที่จริงแนวคิดในการช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยสามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมกระแสหลักได้อย่างราบรื่นมากขึ้นนี้เริ่มขึ้นในยุครัฐบาล พล.อ. เปรม ด้วยการประกาศแผนการช่วยเหลือผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยที่มีพื้นเพเดิมเป็นชาวนา โดยแต่ละครอบครัวจะได้รับที่ดินทำกินครอบครัวละ 8–15 ไร่ แผนการเริ่มแรกที่ประกาศใช้ในปี 2528 นี้ประกาศใช้กับผู้ที่อยู่ในจังหวัดมุกดาหาร สกลนคร และยโสธร อันเป็นพื้นที่ที่เคยเป็นที่มั่นหลักของ พคท. ในภาคอีสาน ต่อมารัฐบาลประกาศใช้กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก พะเยา ตาก และภาคใต้ โดยรัฐบาลเพิ่มเงินสดให้อีกครอบครัวละ 50,000 บาท แผนการนี้ยุติลงในปี 2530 แต่ความต้องการการสนับสนุนไม่ได้ยุติลงไปด้วย

อดีตสหายจำนวนมากที่พลาดจากโครงการในยุค พล.อ. เปรม และจำนวนมากเพิ่งเดินทางออกจากป่าหลังโครงการนี้ยุติลงแล้ว พยายามเคลื่อนไหวเรียกร้องขอเงินสนับสนุนอย่างเท่าเทียมกัน ในปี 2545 รัฐบาลทักษิณสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่พวกเขา อย่างไรก็ตาม การขาดแคลนที่ดินทำกินสำหรับเกษตรกรขนาดเล็กเป็นปัญหาของประเทศไทยมานานแล้ว รัฐบาลทักษิณจึงสัญญาว่าจะมอบเงินสดให้ครอบครัวละ 125,000 บาทแทน[26] แต่รัฐบาลทักษิณก็ไม่ได้ผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นจริงจนกระทั่งถูกรัฐประหาร ฉะนั้น เมื่อ พล.อ. สุรยุทธ์ก้าวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนตุลาคม 2549 เขาได้หยิบแผนการนี้ขึ้นมาปัดฝุ่นใหม่ โดยระหว่างเดือนมกราคม–มีนาคม 2550 รัฐบาลสุรยุทธ์มอบเงิน 125,000 บาทให้กับอดีตคอมมิวนิสต์จำนวน 2,609 คน เป็นจำนวนเงินรวมทั้งสิ้น 263,120,465 บาท โดย พล.อ. สุรยุทธ์นั่งเป็นประธานในพิธีมอบเงินสนับสนุนด้วยตนเอง ทั้งนี้ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากแผนการรอบนี้คือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน (*คมชัดลึก,* 30 เมษายน 2560)

[26] ตัวเลขเงิน 125,000 บาทมาจากการคำนวณว่าที่ดิน 5 ไร่เท่ากับเงินจำนวน 75,000 บาท บวกกับเงินสดอีก 50,000 บาท

แต่แผนการนี้ไม่ได้ยุติไปพร้อมกับรัฐบาลสุรยุทธ์ แม้ว่ารัฐบาลสุรยุทธ์ได้ประกาศยุติแผนการนี้ไปแล้วก็ตาม ยังปรากฏกลุ่มคนหน้าใหม่ที่อ้างตนว่าเป็นอดีตคอมมิวนิสต์เคลื่อนไหวเรียกร้องผลประโยชน์อย่างเดียวกันจากรัฐบาลหลังจากนั้นอีก รัฐบาลจากพรรคการเมืองของทักษิณ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช หรือรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปฏิเสธที่จะสืบทอดแผนการนี้ต่อ แต่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ขึ้นสู่อำนาจด้วยการสนับสนุนของกองทัพ กลับชุบชีวิตให้กับแผนงานนี้ โดยมอบหมายให้นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นผู้รับผิดชอบ รัฐบาลอภิสิทธิ์ตัดสินใจเพิ่มจำนวนเงินช่วยเหลือเป็น 225,000 บาทต่อครอบครัว ขยายจำนวนผู้มีสิทธิ์ได้รับการสนับสนุนให้ครอบคลุมผู้ที่อยู่ในภาคเหนือและภาคใต้ด้วย ปรากฏว่ามีผู้อ้างตนว่าเป็นอดีตคอมมิวนิสต์สมัครขอรับเงินจำนวนนี้มากกว่า 30,000 คน ซึ่งมากกว่าจำนวนกำลังพลของ พคท. ทั้งหมดในช่วงที่ พคท. เข้มแข็งที่สุดด้วยซ้ำ ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2553 คณะรัฐมนตรีของอภิสิทธิ์มีมติอนุมัติให้การสนับสนุนผู้ที่อ้างว่าตนเป็น พคท. จำนวน 9,181 คน คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 2,065,725,000 บาท โดยรัฐบาลอนุมัติปล่อยเงินจำนวนนี้ในเดือนพฤษภาคม 2554 หรือภายในระยะเวลาน้อยกว่า 3 เดือนก่อนจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ กระนั้นก็ตาม พรรคประชาธิปัตย์กลับพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งนี้ให้กับพรรคเพื่อไทย (*คมชัดลึก*, 30 เมษายน 2560)

แผนการนี้ดูจะทำให้ประเทศไทยมี “อดีตคอมมิวนิสต์” เพิ่มขึ้นมาไม่หยุดหย่อน ยังมีกลุ่มคนเดินทางเข้ามาเรียกร้องสิทธิกับรัฐบาลต่อไป แต่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ปฏิเสธที่จะสืบสานโครงการนี้ต่อ กระนั้นโชคชะตาก็เข้าข้างพวกเขาอีกครั้งเมื่อเกิดการรัฐประหารโดย คสช. ในปี 2557 รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์อนุมัติเงินจำนวนทั้งสิ้น 1,391,175,000 บาทให้กับอดีตคอมมิวนิสต์อีกถึง 6,183 คน โดยมี กอ.รมน. ภาค 2 ทำหน้าที่รับผิดชอบในการเลือกสรรคนที่เข้าข่ายเป็นอดีตคอมมิวนิสต์ พิธีมอบเงินก้อนนี้ถูกจัดขึ้นภายในกองบัญชาการ กอ.รมน. ของกองทัพภาคที่ 2 ภายในงานมีการจัดนิทรรศการเทิดพระเกียรติของในหลวงรัชกาลที่ 9 เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริต่าง ๆ และกิจกรรมของรัฐบาล คสช. กอ.รมน. ภาค 2 ยังกำชับให้เจ้าหน้าที่ทหารปฏิบัติต่อบรรดาคนเหล่านี้ราวกับพวกเขาคือนักรบที่ได้เปลี่ยนใจมาสวามิภักดิ์ต่อชาติไทย และต้องการลงมือช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาชาติต่อไป (*คมชัดลึก*, 30 เมษายน 2560)

ผู้เขียนมีโอกาสสัมภาษณ์นายไผ่ (นามสมมติ) อดีตคอมมิวนิสต์ที่ได้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสกลนคร นายไผ่กล่าวอ้างว่าเขามีโอกาสได้รู้จัก พล.อ. สุรยุทธ์

เพราะเขาเคยเป็นลูกน้องของ พ.ท. พโยม บิดาของ พล.อ. สุรยุทธ์ เขาเคยช่วยเหลือดูแลในช่วงเวลาที่ พ.ท. พโยมล้มป่วยลง นายไผ่จึงเห็นว่าโครงการจ่ายเงินสนับสนุนนี้เป็นเสมือนการแสดงความขอบคุณจาก พล.อ. สุรยุทธ์นั่นเอง นายไผ่กล่าวอ้างว่าเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยของเขานั้นกว้างขวางครอบคลุม 15 จังหวัดในภาคอีสาน เขายังกล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่าเขาได้ทำงานร่วมกับ กอ.รมน. มาเป็นเวลาหลายปีแล้วเพราะเขามีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และหมู่บ้านของเขาอยู่ภายใต้โครงการที่ได้รับงบพัฒนาเพื่อความมั่นคงจากรัฐ หากหมู่บ้านของเขาประสบปัญหาจากเจ้าหน้าที่รัฐส่วนอื่น ๆ สายสัมพันธ์ที่เขามีกับกองทัพจะช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพเสมอ นายไผ่กล่าวต่อว่าหนึ่งในภาระหน้าที่ของเขาคือการระดมมวลชนภายใต้เครือข่ายของเขาเข้าร่วมการประท้วงรัฐบาลในฝ่ายของทักษิณ รวมทั้งให้สมาชิกช่วยกันเฝ้าระวังเป็นหูเป็นตาในพื้นที่ของตนให้กับกองทัพด้วย (สัมภาษณ์ที่มุกดาหาร 2 ธันวาคม 2560)

หนังสือพิมพ์ *คมชัดลึก* (30 เมษายน 2560) ยังเผยแพร่เอกสารราชการของ กอ.รมน. ภาค 2 ที่มีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ของ กอ.รมน. พิจารณาหาทางใช้ประโยชน์จากบรรดาอดีตคอมมิวนิสต์เหล่านี้ในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลให้กับทางราชการ รวมทั้งนำพวกเขาเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในอนาคตของรัฐบาลด้วย ซึ่งบทบาทของกลุ่ม พคท.รอ. เหล่านี้ปรากฏมากขึ้นนับตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา

ในเดือนมิถุนายน 2555 เมื่อนายจาตุรนต์ ฉายแสง สมาชิกพรรคเพื่อไทยวิจารณ์การทำงานของศาลรัฐธรรมนูญว่าขาดความเป็นกลางทางการเมือง และแกนนำ นปช. ขู่ว่าจะจัดให้มีการล่ารายชื่อประชาชนเพื่อยื่นต่อสภาผู้แทนราษฎรให้ปลดผู้พิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ (*ผู้จัดการออนไลน์*, 23 มิถุนายน 2555; *คมชัดลึก*, 18 มิถุนายน 2555) หลังจากนี้ไม่นานก็เกิดเหตุการณ์ที่กลุ่มคนที่ประกาศตนว่าเป็นอดีตคอมมิวนิสต์จากหลายจังหวัดในภาคอีสานรวมตัวกันราว 3,000 คนจัดชุมนุมที่หน้าศาลากลางจังหวัดอุดรธานี และอีกราว 2,000 คนชุมนุมกันที่จังหวัดขอนแก่น โดยสองกลุ่มนี้มีประเด็นเดียวกันคือ ประกาศสนับสนุนการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญและตอบโต้คำวิจารณ์ของจาตุรนต์และแกนนำ นปช. นอกจากนี้ ในช่วงต้นเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน คนกลุ่มเดียวกันนี้ยังร่วมมือกับแกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยพวกเขาเรียกร้องให้ประชาชนไทยสามัคคีกัน ร่วมกันปกป้องสถาบันกษัตริย์จากการคุกคามของขบวนการคนเสื้อแดง (*ประชาไท*, 6 กรกฎาคม 2555) ไม่เพียงเท่านั้น ในเดือนกรกฎาคม 2556 พวกเขาเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อมอบดอกไม้และกำลังใจให้กับ พล.อ. ประยุทธ์ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก โดยเสนอแนะ พล.อ.

ประยุทธ์ว่าไม่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ และเรียกร้องให้กองทัพต่อสู้กับ "เผด็จการรัฐสภา" และทุนผูกขาด ที่เป็นภัยคุกคามร้ายแรงต่อสถาบันหลักของชาติและต่อกองทัพเอง (*เอ็มไทย*, 10 กรกฎาคม 2556)

ภารกิจของบรรดา พคท.รอ. เหล่านี้มีมากกว่าการจัดกิจกรรมต่อต้านรัฐบาลของฝ่ายทักษิณและคนเสื้อแดง กองทัพและ กอ.รมน. สามารถปรับใช้ประสบการณ์ในอดีตของพวกเขาให้กลายเป็นกลไกจับตาดูความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในพื้นที่ชนบทได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุที่หลังการล่มสลายของ พคท. ภาคเหนือและภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่อดีตสหายคอมมิวนิสต์ส่วนใหญ่กลับมาตั้งรกรากและพวกเขายังคงมีการติดต่อกันผ่านเครือข่ายหลวม ๆ ด้วยประสบการณ์ทางการเมืองที่มากกว่าชาวบ้านทั่วไปทำให้พวกเขากลายเป็นผู้นำทางความคิดและการทำงานของคนในชุมชน ขณะเดียวกันภาคเหนือและภาคอีสานได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่พรรคการเมืองในสังกัดของทักษิณสามารถครองคะแนนความนิยมอย่างเหนียวแน่นในการเลือกตั้งตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา อดีตคอมมิวนิสต์จำนวนมากสนับสนุนนโยบายของพรรคการเมืองของทักษิณ ด้วยเหตุผลปกติว่านโยบายของทักษิณเป็นประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา กล่าวอีกอย่างคือ พวกเขาคือส่วนสำคัญของขบวนการคนเสื้อแดงด้วย ฉะนั้น เมื่อแกนนำ นปช. ประกาศจัดตั้งหมู่บ้านคนเสื้อแดงในสองภูมิภาคนี้ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2553 มีการติดธงแดงไว้ตรงทางเข้าหมู่บ้านในฐานะสัญลักษณ์ของการต่อต้านระบอบเก่าที่ถูกครอบงำโดยชนชั้นนำในเมืองหลวง ฝ่ายชนชั้นนำจารีตจึงมองปรากฏการณ์นี้ด้วยความหวาดระแวง เป็นเสมือนสัญญาณความแตกแยกของความเป็นชาติไทย (*ไทยรัฐ*, 20 พฤษภาคม 2555) นักวิชาการของฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยบางคนถึงกับตีความอย่างเกินเลยว่า นี่คือจุดเริ่มต้นของการพยายามเปลี่ยนระบอบการปกครองของไทยให้เป็นระบอบสาธารณรัฐ โดย "เป้าหมายสูงสุดเชิงพื้นที่ของลัทธิแดงก็คือการขยายความเป็นแดงให้ครอบคลุมราชอาณาจักรไทยจนกลายสภาพเป็นประเทศเสื้อแดง และเมื่อเป็นประเทศเสื้อแดงแล้ว ก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะแปลงร่างกลายพันธุ์เป็นสาธารณรัฐแดงไปในที่สุด" (*ผู้จัดการออนไลน์*, 18 พฤษภาคม 2555)

ภายใต้บริบทความขัดแย้งนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา เครือข่ายของชาว พคท.รอ. ที่ดำรงอยู่ก่อนแล้วจึงเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่ดีสำหรับผลักดันแผนการต่าง ๆ ของ กอ.รมน. และกองทัพลงสู่พื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสาน กระนั้นก็ตาม ผู้นำของ พคท.รอ. ก็ยอมรับว่าการต่อสู้บ่อนเซาะความนิยมในพรรคการเมืองของทักษิณเป็นภารกิจที่ยากมาก (สัมภาษณ์นายไผ่, มุกดาหาร 2 ธันวาคม 2560)

ในขณะที่อดีตคอมมิวนิสต์ที่กลายมาเป็นคนเสื้อแดงก็โจมตีพวก พคท.รอ. ว่าทรยศต่ออุดมการณ์เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และยังกล่าวหาว่าพวก พคท.รอ. หลายคนไม่เคยเข้าร่วมสู้กับ พคท. เลยด้วยซ้ำ หลายคนเด็กเกินกว่าจะเข้าร่วมการต่อสู้ในช่วงทศวรรษ 2500–2520 แต่กลับอ้างตนว่าเป็นอดีตคอมมิวนิสต์ พวกเขาจึงเชื่อว่าโครงการนี้เต็มไปด้วยผลประโยชน์ทางการเมืองและผลประโยชน์ส่วนบุคคล (สัมภาษณ์ สหายวัน [นามสมมติ], มุกดาหาร 1 ธันวาคม 2560)

โครงการแจกจ่ายผลประโยชน์นี้ยังส่งผลให้การเคลื่อนไหวของประชาชนฝ่ายที่นิยมพรรคการเมืองของทักษิณอ่อนแอลงด้วย กล่าวคือ ในเดือนธันวาคม 2560 ผู้เขียนมีโอกาสร่วมประชุมและสัมภาษณ์อดีตคอมมิวนิสต์ราว 50 คนที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนครพนม พวกเขารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องการชดเชยอย่างเท่าเทียมและยุติธรรมจากรัฐบาล ผู้นำของกลุ่มนี้อ้างว่าเครือข่ายของเขามีสมาชิกที่กระจายอยู่ใน 15 จังหวัดภาคอีสานในขณะนี้ เขาเป็นตัวแทนให้กับอดีตคอมมิวนิสต์มากกว่า 1,200 คนจากจังหวัดมุกดาหาร นครพนม และกาฬสินธุ์ คนเหล่านี้เคยได้รับการสนับสนุนในยุค พล.อ. เปรมมาแล้ว แต่พวกเขาเห็นว่าผลประโยชน์ที่พวกเขาได้นั้นน้อยกว่าอย่างเทียบกันไม่ได้กับผลประโยชน์ที่คนกลุ่มหนึ่งได้รับจากรัฐบาล พล.อ. สุรยุทธ์, อภิสิทธิ์, และ พล.อ. ประยุทธ์ ซึ่งเขาเชื่อว่าคนจำนวนมากที่ได้รับเงินตอบแทนสูงกว่าพวกเขานี้ไม่เคยเป็นคอมมิวนิสต์จริง แต่เจ้าหน้าที่รัฐช่วยกันสร้างอัตลักษณ์ปลอมหรือปลอมแปลงเอกสารขึ้นมาแล้วแบ่งผลประโยชน์กัน (ประเด็นนี้อยู่นอกเหนือความสามารถของผู้เขียนที่จะพิสูจน์ว่าเป็นความจริงหรือไม่) คนกลุ่มนี้จึงต้องการอุทธรณ์ต่อรัฐบาลเรียกร้องให้เพิ่มผลประโยชน์ให้กับพวกเขาให้เท่าเทียมกับที่รัฐบาลสุรยุทธ์-อภิสิทธิ์-ประยุทธ์ได้อนุมัติไปแล้ว พวกเขาได้จัดเตรียมคำอุทธรณ์พร้อมหลักฐานต่าง ๆ และพร้อมจะยื่นต่อรัฐบาลในอนาคตที่เขาเห็นว่าพร้อมจะตอบสนองความต้องการของพวกเขา

สิ่งที่น่าสนใจในกรณีนี้คือ ในระหว่างการสัมภาษณ์ สมาชิกของกลุ่มมักกล่าวย้ำกับผู้เขียนหลายครั้งว่า พวกเขาเป็นกลางทางการเมือง พวกเขาไม่ใช่คนเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง และไม่ได้เข้าร่วมในการชุมนุมหรือกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ การกล่าวย้ำประเด็นนี้อาจจะเป็นเพราะพวกเขาไม่ต้องการให้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่กระทบต่อโอกาสที่พวกเขาจะได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้น เพราะพวกเขารู้ดีว่า กอ.รมน. มีบทบาทหลักในการตรวจสอบคัดกรองและยื่นรายชื่อผู้ยื่นขอรับผลประโยชน์ดังกล่าว ฉะนั้น จึงจำเป็นที่พวกเขาต้องปิดบังจุดยืนทางการเมืองของตนด้วยการยืนยันว่าตนเป็นกลางทางการเมือง กระนั้นก็ตาม เมื่อผู้เขียนเปลี่ยนคำถามไปที่นโยบายของ

รัฐบาลชุดต่าง ๆ พวกเขากล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่ชอบนโยบายประชานิยมของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐหรือบัตรประชารัฐมูลค่า 300 บาทต่อเดือน เพราะมีแต่ทุนขนาดใหญ่ที่ได้ประโยชน์จากโครงการนี้ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม พวกเขาชื่นชอบนโยบายโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการจำนำข้าว อันเป็นโครงการที่ผลักดันโดยรัฐบาลของฝ่ายทักษิณทั้งสิ้น (การประชุมและสัมภาษณ์กลุ่มนายรอง, นครพนม 3 ธันวาคม 2560) ฉะนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่จังหวัดนครพนมเป็นพื้นที่ที่พรรคการเมืองของทักษิณชนะการเลือกตั้งตลอดมา ในแง่นี้ชี้ว่าการผนวกรวมอดีตคอมมิวนิสต์ให้กลายมาเป็นเครื่องมือของรัฐด้วยโครงการแจกจ่ายผลประโยชน์นี้ แม้ว่าจะไม่สามารถเปลี่ยนอดีตสหาย พคท. ให้กลายเป็นกลไกของรัฐได้ทั้งหมด แต่ก็ส่งผลให้การแสดงออกทางการเมืองของคนกลุ่มนี้อ่อนแอลง พวกเขาต้องระมัดระวังไม่ให้การเคลื่อนไหวใด ๆ มากระทบต่อผลประโยชน์ที่กำลังรอคอยอยู่ เพราะเชื่อว่าเจ้าหน้าที่รัฐจับตาดูการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ซึ่งการสยบการเคลื่อนไหวก็คือการบั่นทอนหรือสลายพลังทางการเมืองของประชาชน (depoliticization) นั่นเอง

ความพยายามระดมอดีตคอมมิวนิสต์ให้เข้ามาเป็นกลไกรัฐชี้ให้เห็นถึงสภาพน่าเศร้าใจที่ชนชั้นนำจารีตของไทยพยายามทุกวิถีทางที่จะเอาชนะระบอบประชาธิปไตยเสียงส่วนใหญ่ เป็นการใช้เงินภาษีของประชาชนอย่างเปล่าประโยชน์เพื่อกลับมาควบคุมประชาชนนั่นเอง

สัมฤทธิผล

ไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะประเมินความสำเร็จของโครงการควบคุมมวลชนของรัฐนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 รัฐบาลทหารและกองทัพได้พยายามขยายฐานมวลชนของตนออกไปอย่างกว้างขวางเพื่อให้ครอบคลุมคนหลากหลายอาชีพ ชนชั้น พื้นที่และช่วงวัย ใช้สารพัดวิธีทั้งการให้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ไปจนถึงบีบบังคับกดดัน โครงการประชานิยมหลายโครงการของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ยังสอดแทรกจุดมุ่งหมายนี้ไว้ด้วย งบประมาณจำนวนมหาศาลถูกใช้ไปกับโครงการเหล่านี้ต่อเนื่องหลายปี อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าโครงการเหล่านี้มีทั้งด้านที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวปะปนกันไป

แม้ว่าจำนวนประชาชนที่ถูกระดมเข้าร่วมโครงการกล่อมเกลาทางอุดมการณ์จะมีจำนวนมาก แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนหรือคนส่วนใหญ่จะคล้อยตามคำพร่ำสอน

ของเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนในต่างจังหวัดจำนวนมากมีความตื่นตัวทางการเมืองมานานแล้ว พวกเขาเห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้งที่เรียกร้องให้นักการเมืองพึงมีนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของพวกเขา แต่เมื่อเกิดรัฐประหารและประเทศปกครองด้วยระบอบทหาร พวกเขาก็จำเป็นต้องเข้าร่วมโครงการควบคุมมวลชนด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน อาทิ ประชาชนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากที่เรียกตัวเองว่าเป็น "คนเสื้อแดง" จำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐเพราะพวกเขารู้ว่าตนถูกจับตาจากเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น พวกเขาไม่ต้องการตกเป็นเป้าให้เจ้าหน้าที่รัฐหาเหตุเล่นงานพวกเขา

คนเสื้อแดงบางคนเป็นสมาชิกขององค์กรจัดตั้งของรัฐที่ให้เงินเดือนประจำแก่พวกเขามาตั้งแต่ก่อนที่จะมีปรากฏการณ์ความขัดแย้งเสื้อเหลือง-เสื้อแดง เช่น อาสารักษาดินแดน (อส.) พวกเขาไม่สามารถลาออกเพราะยังต้องการรายได้นี้ แต่ขณะเดียวกันหลังการรัฐประหาร 2549 พวกเขาต้องเข้าร่วมกิจกรรมของรัฐมากขึ้น รวมทั้งจับตาดูความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในชุมชนให้กับรัฐ ซึ่งพวกเขาก็ต้องทำแม้จะไม่เต็มใจนักก็ตาม ผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์กรจัดตั้งของรัฐบางคนบอกกับผู้เขียนว่าเขาเป็นคนเสื้อแดงด้วยใจและชื่นชอบนโยบายช่วยเหลือคนยากจนของทักษิณ เขาจึงต้องหาจุดสมดุลระหว่างภาระหน้าที่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐกับสำนึกทางการเมืองของตน เช่น พวกเขายินดีทำหน้าที่เฝ้าระวังอาชญากรรมในชุมชน ร่วมในปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า ดูแลการจราจร และกิจกรรมอื่น ๆ แต่ลังเลที่จะรายงานความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ความสัมพันธ์กับคนเสื้อแดงที่เป็นเพื่อนหรือคนร่วมชุมชนยังมีความสำคัญต่อพวกเขาอย่างมากเช่นกัน ฉะนั้น หากได้รับคำสั่งทำนองดังกล่าว พวกเขาจึงทำเพียงเตือนคนเสื้อแดงในชุมชนไม่ให้เคลื่อนไหวหรือให้ระมัดระวังตัวมากขึ้นเพราะกำลังถูกจับตามอง ซึ่งคนเสื้อแดงก็จะเข้าใจสภาวะที่เขากำลังเผชิญด้วยเช่นกัน (สัมภาษณ์นายเพื่อน [นามสมมติ], สกลนคร 2 ธันวาคม 2560)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านบางคนในพื้นที่เสื้อแดงก็ประสบปัญหาทำนองเดียวกันนี้ ทั้งนี้ พวกเขาเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญที่ กอ.รมน./ทหารใช้เพื่อผลักดันโครงการและแทรกซึมเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น แต่พวกเขาก็มีความเห็นใจและผูกพันกับการต่อสู้ของคนเสื้อแดงในชุมชนมานาน พวกเขาต้องทำหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาพอใจ แต่ก็พยายามรักษาความสัมพันธ์และความไว้วางใจจากคนในชุมชนด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กำลังจะถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินในคดีจำนำข้าว เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารและผู้นำชุมชนได้รับคำสั่งให้หาทางสกัดกั้นป้องกันไม่ให้คนเสื้อ

แดงในจังหวัดต่าง ๆ รวมตัวกันแสดงพลังสนับสนุนยิ่งลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นในพื้นที่ต่างจังหวัดหรือเดินทางเข้าเมืองหลวง ในขณะที่ตำรวจและทหารอาจใช้วิธีข่มขู่ชาวบ้าน แต่กำนันและผู้ใหญ่บ้านมักใช้วิธีเลียบเคียงสอบถามคนในชุมชนว่าจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ในวันตัดสินคดีหรือไม่ ซึ่งก็เป็นเสมือนการส่งสัญญาณเตือนให้ทราบล่วงหน้าว่าพวกเขาไม่ควรเดินทางไปกัน คนเสื้อแดงจำนวนหนึ่งอาจจะรับฟังและตัดสินใจไม่เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดกับพวกเขาและกับผู้นำชุมชน ส่วนผู้นำชุมชนก็สามารถรายงานกับผู้บังคับบัญชาได้ว่าตนได้ตรวจสอบและหยุดยั้งการระดมมวลชนเสื้อแดงเข้าสู่กรุงเทพฯ ได้แล้ว แต่หากจะมีคนในชุมชนบางคนเล็ดลอดเข้ากรุงเทพฯ บ้าง ก็ไม่ใช่ปัญหาของพวกเขา (สัมภาษณ์นายเพื่อน [นามสมมติ], สกลนคร 2 ธันวาคม 2560)

แม้ว่ารัฐบาล คสช. จะผลักดันโครงการประชานิยมมากมายและจำกัดเสรีภาพการเคลื่อนไหวของนักการเมืองและพรรคการเมืองคู่แข่ง แต่ผลของการเลือกตั้งในเดือนมีนาคม 2562 ก็ชี้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงนิยมในตัวทักษิณอย่างเหนียวแน่น โดยพรรคเพื่อไทยของเขาได้รับที่นั่ง สส. 84 ที่นั่งจากจำนวนทั้งหมด 116 ที่นั่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้ว่าจะจำนวนที่นั่งในปี 2562 จะน้อยกว่าในปี 2554 ถึง 27 ที่นั่งก็ตาม ในขณะที่ในภาคเหนือ พรรคเพื่อไทยสูญเสียที่นั่งมากขึ้น คือได้เพียง 25 ที่นั่งเมื่อเปรียบเทียบกับในปี 2554 ที่ได้ 49 ที่นั่ง ซึ่งโครงการประชานิยมและโครงการสร้างฐานมวลชนของทหารน่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเช่นกัน

นอกจากนี้ ในขณะที่ความต้องการขยายฐานมวลชนของทหารมุ่งผนวกนักเรียนนิสิตนักศึกษาทั่วประเทศอย่างเห็นได้ชัด แต่โครงการปลูกฝังอุดมการณ์ราชาชาตินิยมและการจัดตั้งกลไกสอดส่องการเคลื่อนไหวของประชาชนให้กับรัฐ ดูจะประสบผลสำเร็จในหมู่เยาวชนน้อยที่สุดก็ว่าได้ ปรากฏการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวนี้ก็คือชัยชนะของพรรคอนาคตใหม่ในการเลือกตั้งในปี 2562 ที่ได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนถึง 6.2 ล้านเสียง และในการเลือกตั้งปี 2566 พรรคก้าวไกลได้รับ 14 ล้านเสียง ซึ่งนักวิเคราะห์เชื่อว่าคนส่วนใหญ่ที่เลือกพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลคือเยาวชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรก พวกเขาเลือกพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกล ทั้ง ๆ ที่ผู้นำของพรรคถูกผู้นำรัฐบาล ทหาร และสื่อมวลชนฝ่ายขวาร่วมกันโจมตีว่าเป็นพวกต่อต้านสถาบันกษัตริย์และไม่มีความเป็นไทย (*Bangkok Post*, 24 February 2020) นอกจากนี้นับตั้งแต่กลางปี 2563 เป็นต้นมาได้เกิดขบวนการของเยาวชนหลากหลายกลุ่มใน

หลายจังหวัด มีการชุมนุมประท้วงทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โดยประเด็นที่พวกเขามีร่วมกันคือการวิพากษ์สถาบันกษัตริย์ ทหาร และกระบวนการยุติธรรมที่มีอำนาจควบคุมครอบงำระบอบการเมือง ตลอดจนวิพากษ์วัฒนธรรมศักดินาและอำนาจนิยมของสังคมไทย สื่อสังคมออนไลน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งทวิตเตอร์ กลายเป็นพื้นที่การแสดงความไม่พอใจต่อพฤติกรรมของสมาชิกของสถาบันต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (*Straits Times*, 9 January 2020) แฮชแท็กที่มีเนื้อหาท้าทายสถาบันกษัตริย์ถูกรีโพสต์จนเกินหนึ่งล้านครั้งภายในชั่วข้ามคืน[27]

การจัดกิจกรรมเพื่อเทิดพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ยังคงดำเนินเป็นปกติสม่ำเสมอ รวมถึงโครงการจิตอาสาด้วย แต่บุคลิกลักษณะของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ดูจะเป็นเหล่าข้าราชการพลเรือน ทหาร-ตำรวจ และมวลชนในสังกัดเสียเป็นส่วนใหญ่ การเข้าร่วมของประชาชนทั่วไปในลักษณะที่เป็นไปเองดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในสมัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 ดูจะลดน้อยลง แน่นอนว่าผู้มีอำนาจเองย่อมเข้าใจว่าลำพังการอบรมบ่มเพาะทางอุดมการณ์อย่างเดียวย่อมไม่มีประสิทธิภาพ แต่รัฐจะต้องอัดฉีดแรงจูงใจต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วยเพื่อดึงคนกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาสนับสนุนอำนาจรัฐต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชนชั้นนำฝ่ายจารีตนิยมจะไม่สามารถรักษาความจงรักภักดีของประชาชนได้ดังเดิม แต่พวกเขาก็ยังมีความสามารถในการระดม-เรียกใช้มวลชนจัดตั้งของตนในยามจำเป็นได้เสมอ เพียงแค่เขาสามารถเรียกระดมมวลชนที่เคยผ่านการอบรมจัดตั้งมาแล้วให้ได้สักร้อยละ 5–10 ก็นับว่าเป็นพลังที่ไม่สามารถมองข้ามได้ พลังของพวกเขามักถูกใช้เพื่อเผชิญหน้า-ปะทะ-ข่มขู่คุกคามผู้ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับอำนาจรัฐ ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นกับกรณีโครงการผลิตไฟฟ้าพลังถ่านหินที่อำเภอเทพา และกรณีมวลชน พคท.รอ. ประการสำคัญ พลังมวลชนที่มีรัฐให้การหนุนหลังนี้มักละเมิดกฎหมายหรือใช้ความรุนแรงกับผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่างจากตนเพราะพวกเขารู้ว่าเจ้าหน้าที่มักเอาหูไปนาเอาตาไปไร่

[27] https://twitter.com/hashtag/กษัตริย์มีไว้ทำไม (เข้าถึงเมื่อ 26 มีนาคม 2563)

สรุป

การเติบโตของประชาธิปไตยผ่านระบบการเลือกตั้งทำให้รัฐบาลจากการเลือกตั้งมีสิทธิธรรมที่มาจากการสนับสนุนของประชาชน พร้อม ๆ ไปกับทำให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งตระหนักว่าสิทธิทางการเมืองของตนคือเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ทำให้พวกเขาผูกพันกับพรรคการเมืองที่มีนโยบายที่เป็นประโยชน์กับพวกเขามากยิ่งขึ้น ระบอบประชาธิปไตยเช่นนี้จึงกลายเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจและอิทธิพลแอบแฝงของชนชั้นนำจารีตโดยตรง ขณะเดียวกันพวกเขาก็ประจักษ์ว่าอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ไม่ได้เหมือนเดิมอีกต่อไป กระนั้น พวกเขาก็ตระหนักว่าต่อให้มีกองทัพเป็นเครื่องมือทำรัฐประหารได้เมื่อสถานการณ์อำนวย แต่พวกเขาก็ไม่สามารถยุบเลิกการเมืองแบบมีส่วนร่วมของประชาชนได้ตลอดไป พวกเขาจึงต้องสัญญาว่าจะคืนสิทธิการเลือกตั้งให้กับประชาชนโดยเร็วแม้ว่าในความเป็นจริง คสช. ได้ยึดอำนาจไว้เนิ่นนานกว่าที่มีการคาดการณ์ไว้ก็ตาม แต่ในช่วงเวลาที่ประเทศตกอยู่ภายใต้รัฐบาลทหาร พวกเขาได้เร่งดำเนินการทุกวิถีทางที่จะเข้าควบคุมระบอบประชาธิปไตยเสียงส่วนใหญ่ นอกเหนือจากการควบคุมระบบการเลือกตั้งด้วยรัฐธรรมนูญของ คสช. ฉบับ พ.ศ. 2560 แล้ว พวกเขายังพยายามสร้างฐานมวลชนของตนเพื่อแข่งขันกับพรรคการเมืองและเพื่อฟื้นฟูอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ด้วย

กลไกตั้งแต่ยุคสงครามเย็นถูกชุบชีวิตให้ทำงานอย่างแข็งขันและครอบคลุมคนทั้งในพื้นที่เมืองและต่างจังหวัด มุ่งผนวกคนหลากหลายชนชั้นอาชีพและวัยให้เข้ามาเป็นฐานมวลชนของระบอบกษัตริย์นิยมให้ได้มากที่สุด ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ที่มีชื่อเป็นทางการว่าระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้รับการส่งเสริมตอกย้ำเพื่อเชิดชูสถาบันกษัตริย์และกองทัพ พร้อม ๆ ไปกับวิพากษ์ความไม่เหมาะสมของประชาธิปไตยเสรีนิยมว่าเป็นของแปลกปลอมไม่เหมาะสมกับสังคมไทย มรดกของในหลวงรัชกาลที่ 9 ยังคงได้รับการถ่ายทอดผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นเครื่องมือของฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ฝ่ายอำนาจรัฐก็ใช้มันอย่างกว้างขวางเช่นกัน มันถูกใช้เพื่อเชื่อมเครือข่ายมวลชนของรัฐไว้ด้วยกัน เพื่อเผยแพร่นโยบายและอุดมการณ์ของรัฐ ไปจนถึงเป็นช่องทางรายงานความเคลื่อนไหวของประชาชนที่ถูกมองว่าเป็นศัตรูของรัฐ เทคโนโลยีสมัยใหม่ถูกใช้ร่วมกับการสอดส่องความเคลื่อนไหวของประชาชนแบบดั้งเดิม พลเมืองผู้จงรักภักดีจึงกลายเป็นอาวุธทางการเมืองเพื่อต่อต้านและท้าทายสิทธิธรรมของประชาธิปไตย

เสียงส่วนใหญ่และประชาชนที่คิดต่างจากฝ่ายรัฐ กระนั้น ฝ่ายรัฐจารีตนิยมรู้ดีว่าลำพังอุดมการณ์ไม่สามารถรักษาฐานมวลชนอันกว้างขวางให้กับตนได้จริง พวกเขาจึงต้องมีแรงจูงใจเป็นผลประโยชน์รูปแบบต่าง ๆ ให้กับมวลชนของพวกเขาด้วย

กอ.รมน. จัดอบรมหลักสูตรจัดตั้งไทยอาสาป้องกันชาติประจำปี 2567 ที่กองพันทหารสื่อสารที่ 102 กรมทหารสื่อสารที่ 1 ค่ายกำแพงเพชรอัครโยธิน จ. สมุทรสาคร โดยระบุว่าเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจในการร่วมมือกับภาครัฐเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาความมั่นคงในทุกมิติ (ภาพจาก *มติชนออนไลน์* 20 ธันวาคม 2566)

บทที่ 7
บทสรุป

งานศึกษาชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า นับตั้งแต่การก่อตัวของสงครามต่อต้านคอม-มิวนิสต์เป็นต้นมา ข้ออ้างเรื่องการรักษาความมั่นคงภายในของประเทศถูกใช้เพื่อสนับสนุนให้กองทัพสามารถขยายอำนาจของตนออกไปสู่กิจการสารพัดชนิดของประเทศในระดับที่เรียกได้ว่าไร้ขอบเขต โดยมี กอ.รมน. เป็นกลไกสำคัญที่อนุญาตให้กองทัพมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนและตำรวจ กระนั้น ไม่ได้มีแต่ กอ.รมน. ที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการความมั่นคงภายใน แต่ทุกเหล่าทัพของทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพบก ล้วนได้รับมอบหมายภารกิจและงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ภัยคอมมิวนิสต์หมดไปจากสังคมไทยแล้ว การขยายขอบเขตความมั่นคงภายในของชาติและการถือโอกาสผนวกรวมเอาภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่มาไว้เป็นพันธกิจของตน นำไปสู่การสร้างโครงการสารพัดชนิดพร้อมงบประมาณรายปีจำนวนมหาศาล ที่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าหลายโครงการไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับความมั่นคงเลย เช่น โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว และอีกหลายแผนงาน-โครงการที่กองทัพไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ เช่น แผนงานส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ แผนงานพัฒนาด้านการคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ แผนงานส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจของประเทศ แผนงานบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น หรือบางโครงการที่กองทัพเข้าไปเกี่ยวข้องครอบงำมานานหลายปี ก็ไม่มีทีท่าว่าจะแก้ปัญหาให้ดีขึ้นได้ เช่น ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โครงการความมั่นคงภายในเหล่านี้คืองานส่วนใหญ่ของกองทัพ ที่ช่วยสร้าง

ตำแหน่งงานมากมายเพื่อรองรับบรรดานายทหารระดับนายพันและนายพลของกองทัพ เช่น ในปี 2566 เฉพาะกองบัญชาการ กอ.รมน. ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่รวมต่างจังหวัด มีตำแหน่งให้นายทหารระดับนายพลและนายพันรวมกันมากกว่า 120 คน[1] ขณะที่งานที่เกี่ยวข้องกับทหารโดยตรงกลับมีปัญหามากมาย เช่น ความบกพร่องในการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ใช้การไม่ได้ของกองทัพบก (เช่น GT200 และเรือเหาะ) ปัญหาการซื้อเรือดำน้ำจากจีนที่ไม่ได้เครื่องยนต์เยอรมันตามที่ระบุไว้ในสัญญา อุบัติเหตุขนาดใหญ่หลายครั้งที่เกิดขึ้นกับกองทัพเรือในปี 2566–2567 เป็นต้น เป็นไปได้หรือไม่ว่าความหมกมุ่นกับความมั่นคงภายในได้ดึงกำลังพลส่วนใหญ่ของกองทัพให้ทำในเรื่องที่ตนไม่ถนัด ส่วนเรื่องที่เป็นภารกิจโดยตรงกลับอ่อนแอลง

ฉะนั้น ข้อสรุปที่สำคัญของงานศึกษาชิ้นนี้คือ ไม่ใช่การป้องกันประเทศจากการคุกคามของศัตรูภายนอก แต่คือกิจการความมั่นคงภายในที่เป็น *เหตุผลของการดำรงอยู่* (*raison d'être*) ของกองทัพ เป็นพันธกิจหลักของกองทัพ เป็นกลไกให้กองทัพสามารถแทรกซึมและควบคุมสังคม เป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองของกองทัพ เป็นกลไกให้กองทัพสามารถมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนและตำรวจของประเทศได้อย่างชอบธรรม

แนวรุกทางการเมือง หรือแนวทางการเมืองนำการทหารที่ถูกคิดค้นขึ้นเพื่อต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ในทศวรรษ 2500 คือจุดเริ่มต้นที่เปิดประตูให้กองทัพเข้ามามีบทบาทในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของชาติได้อย่างสะดวกง่ายดาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมไทยมักถูกปกครองโดยรัฐบาลทหาร เหล่าผู้นำทหารจึงมอบหมายให้กองทัพดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่เคยคำนึงถึงเส้นแบ่งว่ากิจการใดควรเป็นภารกิจของทหารหรือพลเรือนกันแน่ หรือกิจการใดที่พลเรือนควรเป็นฝ่ายนำและทหารเป็นฝ่ายสนับสนุนช่วยเหลือ ในทางตรงกันข้าม กองทัพสามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ รวมทั้งกิจการที่ตนไม่มีความรู้ความสามารถได้อย่างเป็นเอกเทศด้วยงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรให้ โดยไม่ต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ซ้ำร้ายในยามที่กองทัพสามารถยึดอำนาจการปกครองด้วยการรัฐประหารได้ กองทัพกลับทะยานขึ้นมามีบทบาทในเรื่องอื่น ๆ ดังเช่นปฏิบัติการยึดคืนผืนป่าและการจัดระเบียบพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ หลังการรัฐประหารของ คสช. เป็นต้น และในช่วงเวลาภายใต้รัฐบาลทหารนี้เองที่กลไกความมั่นคงภายในของกองทัพจะขยายตัวแทรกซึมเข้าสู่สังคม

[1] ดูเว็บไซต์ กอ.รมน. www.isoc.go.th

อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการระดมและจัดตั้งมวลชนของรัฐ โครงการปลูกฝังอุดมการณ์ของรัฐ และโครงการพัฒนาสารพัดชนิด

ในยุคหลังสงครามเย็น เส้นแบ่งว่าอะไรคือกิจการความมั่นคงภายใน อะไรคือกิจการปกติภายในของประเทศเลือนรางจนไม่สามารถจำแนกแยกแยะได้อีกต่อไป จากภารกิจต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ อำนาจและหน้าที่ของกองทัพขยายไปสู่เรื่องการปกป้องสถาบันกษัตริย์ การขจัดความยากจน การสร้างความสามัคคีของคนในชาติ การพัฒนาระบอบประชาธิปไตย การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การป้องกันและปราบปรามปัญหายาเสพติด การค้ามนุษย์ และโครงการเศรษฐกิจสารพัดชนิด ฯลฯ โครงการเหล่านี้ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับการรบแม้แต่น้อย และไม่ได้ช่วยพัฒนาความเป็นทหารอาชีพให้กับกองทัพไทยแต่ประการใด พวกเขาจึงสร้างวลีใหม่ ๆ เพื่อปิดบังยุทธศาสตร์การเมืองของตนเอง คำว่า "ปฏิบัติการปราบปรามภัยคอมมิวนิสต์" ถูกแทนที่ด้วยคำว่า "กิจการพลเรือนของทหาร"

กลไกความมั่นคงภายในได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของทหารและชนชั้นนำจารีตเพื่อปกป้องและขยายอำนาจครอบงำทางการเมืองของพวกเขา ตลอดจนควบคุมปราบปรามกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้าม กิจกรรมต่าง ๆ ของกองทัพที่เดิมมุ่งเป้าอยู่ในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกลก็ถูกขยายออกไปยังพื้นที่เขตเมืองทั่วประเทศ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร โดยมีเป้าหมายอยู่ที่กลุ่มผลประโยชน์หลากหลายกลุ่ม อำนาจของทหารในปริมณฑลทางสังคมและการเมืองแผ่ขยายเป็นวงกว้างและหยั่งรากลึกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่การรัฐประหารปี 2549 เป็นต้นมา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่เห็นได้ทันทีคือ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ถูกครอบงำด้วยวิธีคิดแบบทหาร (militarization) ดังเช่นกรณี คสช. บังคับขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่าทันทีหลังการรัฐประหาร แต่กลับอำนวยความสะดวกให้นายทุนขนาดใหญ่เข้าทำประโยชน์จากที่ดินในเขตป่า และออกกฎหมายด้วยอำนาจพิเศษให้กับโครงการที่สร้างผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อชุมชน

วิธีการแบบทหารยังรวมถึงความพยายามเปลี่ยนความคิดความเชื่อของประชาชนผ่านโครงการอบรมประชาชนสารพัดกลุ่มด้วยอุดมการณ์ราชาชาตินิยม ด้วยเชื่อว่าหากประชาชนจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติแล้ว ความขัดแย้งของประชาชนก็จะไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นโครงการเกี่ยวกับที่ดิน สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด การพัฒนาชนบท การเมืองเสื้อเหลืองเสื้อแดง การเคลื่อนไหวของเยาวชน การท่องเที่ยว ฯลฯ ก็ต้องมีโครงการปลูกฝังความรักชาติเป็นองค์ประกอบสำคัญของทุกโครงการ ควบคู่

ไปกับการใช้กฎหมายอาญามาตรา 112 ต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง เป็นต้น วิธีการแบบทหารเช่นนี้เป็นมรดกตกทอดมาจากยุคการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่กระทำกันจนกลายเป็นความเคยชิน

นอกจากนี้ นโยบายเศรษฐกิจบางเรื่องยังมีเป้าหมายทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย เช่น การส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมักมีนัยของการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของนักการเมืองและรัฐบาลจากการเลือกตั้งที่พวกเขาไม่พึงประสงค์ ขณะเดียวกันสถานะของแนวคิดและโครงการต่าง ๆ นี้ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความโปร่งใสอย่างตรงไปตรงมาแทบเป็นไปไม่ได้เลย

ในสังคมที่ระบอบประชาธิปไตยเข้มแข็ง ตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนควรมีบทบาทนำในการระดมความเห็นของผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาต่าง ๆ ร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของประเทศด้านต่าง ๆ รวมทั้งมีอำนาจกำหนดและผลักดันนโยบายเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความมั่นคงแบบใหม่ของโลกยุคปัจจุบัน ที่มีมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองทับซ้อนกัน เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนหลากหลายกลุ่มที่ขัดแย้งกัน หลายปัญหาต้องการความรู้เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจโลกที่ซับซ้อนและเทคโนโลยียุคใหม่ เป็นต้น รัฐจึงต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้คนทั้งจากภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทหารไม่ได้ถูกฝึกฝนให้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องเหล่านี้เลย การใช้กำลังเพื่อแก้ไขปัญหาคือความถนัดของทหาร มิหนำซ้ำทหารไทยกลับสร้างโครงการต่าง ๆ ของตนขึ้นมาอย่างเป็นอิสระ แย่งชิงงบประมาณไปจากหน่วยงานที่มีภารกิจแก้ไขปัญหาเหล่านั้นโดยตรง งานกิจการพลเรือนขนาดมหึมากลายเป็นภารกิจที่มีไว้สร้างงานให้กับบรรดานายพลนายพันของกองทัพ หากเราเอากิจการความมั่นคงภายในออกจากเงื้อมมือของกองทัพแล้ว บรรดานายพลทั้งหลายก็แทบไม่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ

ซ้ำร้ายในยามที่อำนาจการปกครองตกอยู่ในมือของกองทัพ กองทัพและ กอ.รมน. ยังทำตนเป็นผู้นำโครงการต่าง ๆ เสียเอง เช่น ทหารเป็นผู้นำปฏิบัติการขับไล่ประชาชนออกจากพื้นที่ป่า และโครงการประชารัฐ-ไทยนิยม เป็นต้น การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐบาลไม่ควรดึงกองทัพเข้ามาสนับสนุนการแก้ไขปัญหาอื่นใดในประเทศเลย แน่นอนว่าสำหรับปัญหาที่ต้องใช้กำลังทหารสนับสนุน รัฐบาลย่อมต้องใช้กำลังพลที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เช่น ในยามที่เกิดไฟป่าลุกลามในภาคเหนือในช่วงฤดูแล้ง เรากลับไม่เห็นบทบาทของกองทัพในเรื่องนี้สักเท่าไร ทั้ง ๆ ที่กองทัพได้ตั้งงบประมาณบรรเทาสาธารณภัยให้กับตนเองทุกปี ทั้ง ๆ ที่มีกำลังพลมหาศาลที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการจัดการไฟป่าต้องการความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับไฟป่า รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ แต่กองทัพไม่มีความรู้เหล่านี้ดีพอ ฉะนั้นแนวทางที่ควรจะเป็นคือ กองทัพจะต้องฟังคำสั่งจากหน่วยงานพลเรือนที่มีแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอย่างเป็นระบบ ทำหน้าที่สนับสนุนกำลังพลและยุทธภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิใช่ทำตัวอิสระ ไม่ขึ้นกับหน่วยงานพลเรือนอื่น ๆ[2]

อำนาจอันกว้างใหญ่ไพศาลอย่างล้นเหลือของทหารไทยนี้ดำรงอยู่ได้โดยแทบไม่ถูกท้าทายจากฝ่ายตัวแทนประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยและภาคประชาสังคมเลย รัฐบาลพลเรือนในอดีตก็ปล่อยให้โครงการทำนองนี้ดำเนินไปโดยไม่ตั้งคำถามว่าภาษีของประชาชนถูกใช้ไปอย่างคุ้มค่าหรือไม่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการคืบคลานขยายอำนาจของทหารกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งในยามที่ประเทศปกครองด้วยรัฐบาลทหาร ผู้นำทหารก็ใช้อำนาจขยายพันธกิจและผลประโยชน์ให้กับกองทัพมากขึ้นจนทำให้สังคมไทยคุ้นชินกับสภาวะที่ทหารเข้าไปเกี่ยวข้องกับทุกเรื่องในสังคม ความคุ้นชินนี้ทำให้เราเห็นว่าเป็นเรื่องปกติของสังคม ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องผิดปกติในสังคมประชาธิปไตย ไม่มีประเทศประชาธิปไตยที่ใดในโลกนี้ที่ยินยอมให้ กอ.รมน. อันเป็นกลไกการเมืองของกองทัพ มีอำนาจสั่งการเหนือหน่วยงานพลเรือน หรือปล่อยให้ทหารขยายนิยามกิจการความมั่นคงภายในของชาติออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แล้วยังให้ทหารเข้ามามีบทบาทครอบงำการกำหนดยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการรับมือกับปัญหาต่าง ๆ อีกด้วย นี่คือภาวะผิดปกติของระบอบการเมืองไทยที่ถูกทำให้เป็นปกติมานานหลายทศวรรษแล้ว

สภาวะผิดปกติที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกตินี้ทำให้ผู้เขียนคิดถึงสิ่งที่ธงชัย วินิจจะกูล (2563) กล่าวถึง "สภาวะยกเว้น" (the State of Exception) ของระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทย ที่บรรดากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงต่าง ๆ มักถูกประกาศใช้ในภาวะฉุกเฉิน แต่กลับใช้กันต่อเนื่องยาวนานจนกลายเป็นสภาวะถาวร หรือการตีความ-บังคับใช้กฎหมายอย่างเกินเลยและต่อเนื่องยาวนาน แต่ผู้คนในสังคมกลับไม่รู้ว่านั่นคือการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่นกัน การขยาย

[2] ดูความเห็นของสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บก. ลายจุด ผู้มีบทบาทนำในปฏิบัติการดับไฟป่าในภาคเหนือตั้งแต่ปี 2563 เขาเห็นว่าทหารไม่มีความรู้เรื่องไฟป่า และรัฐบาลทหารไม่มีคำสั่งให้นำกำลังทหารมาช่วยในปฏิบัติการที่ริเริ่มโดยภาคประชาสังคมได้ (*บีบีซีไทย*, 14 เมษายน 2563; *มติชน*, 28 มีนาคม 2566) แม้กระทั่งเมื่อประเทศมีรัฐบาลจากการเลือกตั้งในปี 2567 รัฐบาลเศรษฐาก็ดูจะไม่สามารถสั่งให้กองทัพส่งกำลังมาสนับสนุนได้เลย

อำนาจของกองทัพออกไปอย่างไร้ขอบเขตในนามของความมั่นคงภายในก็คือ สภาวะยกเว้นถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติและถาวรนั่นเอง

การดำรงอยู่ของ กอ.รมน. ก็คือสภาวะยกเว้นอันมหึมาที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติเช่นกัน กอ.รมน. ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับมือกับภัยคอมมิวนิสต์ เมื่อ พคท. พ่ายแพ้ลงแล้ว กอ.รมน. ก็ควรถูกยกเลิกไปด้วย แต่กองทัพและชนชั้นนำจารีตกลับช่วยกันสร้างสภาวะยกเว้นใหม่ ๆ ขึ้นมา สร้างภัยคุกคามความมั่นคงของชาติตัวใหม่ขึ้นมา และผลักดันกฎหมายฉบับใหม่ที่ให้อำนาจกับ กอ.รมน. มากขึ้น

ภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ เป็นปัญหา "ปกติ" ที่เกิดขึ้นในทุกสังคม แต่ในสังคมไทย ปัญหาเหล่านี้ได้ช่วยต่อขยาย "สภาวะยกเว้น" ออกไป อำนาจอันผิดปกติของทหารถูกทำให้เป็นเรื่องปกติที่มั่นคงถาวรจนยากจะรื้อถอนได้ เป็นสภาวะผิดปกติที่ถูกสถาปนาผ่านรัฐธรรมนูญ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, แผนงานและยุทธศาสตร์ของ กอ.รมน. และทุกเหล่าทัพ, พ.ร.บ. ความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และคำสั่งตลอดจนมาตรการทางการบริหารอีกมากมาย

การขยายอำนาจของกองทัพออกไปเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากความตั้งใจ การวางแผน การร่วมมือกันของเครือข่ายชนชั้นนำจารีต พวกเขาร่วมกันผลักดันกฎหมายสารพัดชนิด พร้อมกับสร้างคำอธิบายให้ความชอบธรรมกับกองทัพในด้านหนึ่ง ดูเหมือนพวกเขามองเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองได้ก่อนใคร จึงสามารถปรับเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อรองรับอำนาจของกองทัพได้อย่างชาญฉลาด ดังเช่นกรณี พล.อ. เปรมออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525 และ พล.อ. สุรยุทธ์ผลักดัน พ.ร.บ. ความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ขยายอำนาจให้กับ กอ.รมน. เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง เป็นต้น แม้ว่าวิธีการที่พวกเขาใช้ในโครงการต่าง ๆ จะดูล้าหลังและขาดความเข้าใจปัญหาของโลกยุคใหม่ก็ตาม พวกเขาเข้าใจดีว่าการมีกำลังทหารเพียงประการเดียวไม่เพียงพอต่อการรักษาอำนาจไว้ แต่กองทัพจะต้องมีกลไกทางการเมืองที่กว้างขวางเพื่อควบคุมสังคมและบ่อนเซาะการเมืองแบบการเลือกตั้ง ฉะนั้น ในยุคหลังสงครามเย็น กลไกการเมืองของกองทัพจึงถูกขยายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้นในรูปของโครงการกิจการพลเรือนที่บริหารโดยเหล่าทัพต่าง ๆ

กิจการพลเรือนสารพัดชนิดในมือของกองทัพนี้ถูกสร้างขึ้นในนามของการพิทักษ์ความมั่นคงของชาติ ซึ่งความมั่นคงของชาติที่สำคัญที่สุดก็คือ ความมั่นคงของระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั่นเอง ฉะนั้น ภารกิจสำคัญที่สุดของกองทัพก็คือการปกป้องสถาบันกษัตริย์ จุดยืนนี้ได้กลายมาเป็นทั้งอุดมการณ์และนโยบายของกองทัพไทยนับตั้งแต่ยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ เป็นปัจจัยที่ร้อยรัดสถาบันทั้งสองนี้ไว้อย่างแนบแน่น เป็นความสัมพันธ์ระดับสถาบันที่ลึกซึ้งกว่าระดับตัวบุคคลหรือผู้นำกองทัพไม่กี่คน การปกป้องสถาบันกษัตริย์ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นนับตั้งแต่เกิดปรากฏการณ์ขบวนการเสื้อแดงหลังรัฐประหาร 2549 และในอีกราวทศวรรษต่อมาก็เกิดขบวนการเยาวชน ขบวนการภาคประชาชนนี้ได้ทำให้ชนชั้นนำจารีตรู้สึกว่าพระราชอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์กำลังถูกท้าทายอย่างรุนแรง ฉะนั้น ภารกิจการควบคุมความคิดและพฤติกรรมของประชาชนจึงต้องถูกฟื้นฟูให้กลับมาเข้มแข็งอีกครั้งหนึ่ง

การจัดตั้งและระดมมวลชนโดยหน่วยงานรัฐ อันเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากยุคสงครามเย็น จึงกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ดูเหมือนชนชั้นนำจารีตยังเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่าการมีประชาชนที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์คืออาวุธที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยให้พวกเขาต่อกรกับภัยคุกคามความมั่นคงของชาติได้ดีที่สุด ดังเช่นที่พวกเขาเคยได้รับชัยชนะเหนือคอมมิวนิสต์มาแล้ว ประชาชนจะเป็นทั้งหูตาคอยสอดส่องความเคลื่อนไหวของศัตรูให้กับรัฐ เป็นกระบอกเสียงช่วยเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐ เป็นกำลังสำหรับตอบโต้ประชาชนที่ต่อต้านรัฐ และเป็นฐานความชอบธรรมให้กับรัฐที่บางครั้งก็สำคัญกว่าความชอบธรรมทางกฎหมายใด ๆ การสนับสนุนของประชาชนสามารถใช้เป็นข้ออ้างให้พวกเขาสามารถแทรกแซงทางการเมืองได้ ไปจนถึงละเมิดกฎหมายสูงสุดของประเทศด้วยการทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน อย่างไรก็ตาม การสร้างมวลชนผู้จงรักภักดีของรัฐไม่เคยเกิดจากการโน้มน้าวทางความคิดโดยลำพัง แต่รัฐต้องอัดฉีดโครงการทางเศรษฐกิจเข้าสู่ชุมชน และให้ผลประโยชน์ส่วนบุคคลแก่ผู้นำในท้องถิ่นด้วย การอัดฉีดแรงจูงใจทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้แก่มวลชนกลุ่มต่าง ๆ ยิ่งถูกใช้มากขึ้นในยามที่อุดมการณ์กษัตริย์นิยมถูกท้าทายมากขึ้นนับตั้งแต่การรัฐประหาร 2549 เป็นต้นมา

แม้ในยามที่ประเทศปกครองด้วยรัฐบาลจากการเลือกตั้ง กลไกความมั่นคงภายในของกองทัพก็ยังทำงานต่อเนื่องมิได้หยุด จนกล่าวได้ว่ามันมีชีวิตอิสระของตนเองโดยไม่เคยถูกต้านทานหรือตรวจสอบจากหน่วยงานใด ด้านหนึ่งเป็นเพราะกลไกเหล่านี้ถูกสถาปนาไว้อย่างมั่นคงแข็งแรง (institutionalization) มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย มีงบประมาณและระบบราชการของกองทัพรองรับ แต่ในอีกด้านเป็นเพราะนักการเมือง

และรัฐบาลจากการเลือกตั้งในอดีตหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญหน้ากับกองทัพเพราะกลัวถูกรัฐประหาร พวกเขาเลือกที่จะไม่ทำอะไรให้ทหารขุ่นเคืองใจ แต่พยายามเอาใจด้วยการยินยอมตามการเรียกร้องของกองทัพ โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณประจำปีและการจัดซื้ออาวุธ หรือมอบภารกิจใหม่ ๆ ที่คิดว่าไม่เกี่ยวกับการเมืองให้กองทัพ พวกเขาจึงแทบไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนทางยุทธศาสตร์ของกองทัพ ประการสำคัญนักการเมืองไม่เพียงขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาความมั่นคงแบบทหาร พวกเขายังไม่มีความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงรูปแบบใหม่ด้วย และคุ้นเคยกับการใช้การปราบปรามเพื่อหวังผลอันรวดเร็ว มากกว่าจะมุ่งแก้ที่ต้นตอของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม เราจึงเห็นรัฐบาลพลเรือนมอบหมายภารกิจความมั่นคงรูปแบบใหม่ให้กองทัพและ กอ.รมน. ดำเนินการ พวกเขามองไม่เห็นว่ากลไกความมั่นคงในมือของกองทัพที่ปรากฏเป็นโครงการพลเรือนสารพัดชนิดนั้น มีนัยและผลกระทบต่อการเมืองอย่างไรบ้าง มองไม่เห็นความร่วมมือกันของเครือข่ายชนชั้นนำจารีตที่พยายามผลักดันให้กองทัพมีอำนาจแทรกซึมสังคมมากขึ้นตลอดเวลา อีกทั้งเมื่อ พคท. ล่มสลายไป ทั้งนักการเมือง นักวิชาการ และภาคประชาสังคมต่างก็เข้าใจว่าปฏิบัติการความมั่นคงภายในของกองทัพได้ยุติบทบาทไปพร้อมกันด้วย ฉะนั้น นับตั้งแต่ยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา นี่คือปริมณฑลที่ถูกควบคุมและครอบงำโดยกองทัพตลอดมา เป็นปริมณฑลที่พลเรือนไร้อำนาจในการกำหนดนโยบาย และยังไม่สนใจที่จะตรวจสอบถ่วงดุลใด ๆ

การปล่อยให้ "กิจการพลเรือนของกองทัพ" ขยายตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้ แท้ที่จริงแล้วคือส่วนต่อขยายของ "แนวทางการเมืองนำการทหาร" ที่กองทัพอวดอ้างอย่างภาคภูมิใจว่าเป็นแนวคิดของทหารที่ช่วยทำให้ประเทศไทยเอาชนะภัยคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จ แต่กิจการพลเรือนของกองทัพในโลกยุคหลังสงครามเย็นล้วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ ที่ต้องแก้ไขที่ระบบเศรษฐกิจสังคมและการเมือง แต่กองทัพถนัดการใช้วิธีกดปราบประชาชนมากกว่าวิธีอื่นใด แม้ว่ากองทัพมักอ้างว่าตนใช้ "แนวทางการเมือง" เป็นหลัก แต่ดังที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นในบทที่ 5 ว่าในช่วงสงครามเย็น หน่วยงานของทหารที่อ้างว่าตนมีภารกิจผลักดันแนวทางการเมืองโดยตรงหรือ กอ.รมน. เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนอย่างกว้างขวาง มวลชนจัดตั้งของรัฐได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือเข่นฆ่าประชาชนด้วยกันเอง แม้แต่ในยุคที่ทหารท่องวลี "แนวทางการเมือง" ประหนึ่งคัมภีร์ พวกเขาก็ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง คำว่า "แนวทางการเมือง" และ "กิจการพลเรือน" จึงเป็นเพียงกลยุทธ์ทางการเมืองที่ทำให้ปฏิบัติการของกองทัพดูนุ่มนวลอ่อนโยนเป็นมิตรกับประชาชนมากขึ้น

ถึงแม้ว่าความรุนแรงภายใต้ระบอบ คสช. จะไม่สาหัสเท่าช่วงทศวรรษ 2510 แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าภายใต้ระบอบ คสช. จำนวนประชาชนที่ถูกคุกคามเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการจับกุมคุมขังฟ้องร้องกล่าวโทษด้วยข้อหาความมั่นคงสารพัดชนิด ถูกเรียกตัวไปข่มขู่ในนามของ "การปรับทัศนคติ" การใช้มวลชนปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารบนโลกอินเทอร์เน็ตเพื่อต่อต้านกล่าวร้ายผู้ที่คิดต่างจากรัฐ (Thai Lawyers for Human Rights 2015) ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เพกาซัสสปายแวร์ เพื่อจับตาสอดส่องความเคลื่อนไหวของประชาชน และใช้มวลชนจัดตั้งของรัฐต่อต้านและทำร้ายประชาชนที่เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตย พฤติกรรมเช่นว่านี้ไม่เพียงไม่สามารถเอาชนะใจประชาชนได้ แต่ไม่สามารถทำให้สังคมไทยมั่นคงเข้มแข็งได้จริง

ซ้ำร้ายรัฐบาลพลเรือนในอดีตยังนิยมใช้ กอ.รมน. และกฎหมายความมั่นคงเพื่อควบคุมปราบปรามประชาชนที่เรียกร้องความยุติธรรมทางการเมืองด้วย ดังเช่นกรณีรัฐบาลทักษิณกับปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกรณีรัฐบาลอภิสิทธิ์กับการกดปราบผู้ชุมนุมเสื้อแดง ผลพวงประการสำคัญคือ รัฐบาลพลเรือนที่ผ่านมาจึงไม่มีข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปกองทัพอย่างเป็นระบบ ไม่เคยคิดจะยุบเลิก กอ.รมน. และไม่มีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะปฏิรูปกองทัพเลยก็ว่าได้[3] ประเทศไทยอาจกลับคืนสู่ระบบรัฐสภาและการเลือกตั้งอีกครั้ง แต่ประเทศไทยก็จะวนเวียนอยู่กับวงจรอุบาทว์ของการเลือกตั้งและรัฐประหารต่อไป ตราบใดที่กลไกความมั่นคงภายในของรัฐไทยถูกควบคุมโดยกองทัพและชนชั้นนำจารีต ระบอบประชาธิปไตยจะไม่มีโอกาสได้ลงหลักปักฐานอย่างแข็งแรงเพราะจะถูกกลไกความมั่นคงภายในของกองทัพบ่อนเซาะอยู่เสมอ ฉะนั้นหากหวังให้ประชาธิปไตยหลุดจากวงจรอุบาทว์ดังกล่าว เราจำเป็นต้องจัดการกับกลไกรัฐที่เหนือกว่ารัฐเหล่านี้ โดยผู้เขียนมีข้อเสนอดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลพลเรือนต้องมีบทบาทนำในการกำหนดนิยามความมั่นคงและภัยคุกคามของชาติใหม่ ต้องแยกแยะระหว่างภัยคุกคามแบบเก่า (เช่น การรุกรานจากภายนอก ปัญหาเขตแดน) กับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยกำหนดให้พันธกิจของกองทัพจำกัดอยู่ที่ภัยคุกคามแบบเก่าเท่านั้น และให้หน่วยงานพลเรือนเป็นผู้รับผิดชอบความมั่นคงรูปแบบใหม่ ที่สามารถร้องขอความช่วยเหลือด้านกำลังพลและยุทโธปกรณ์จากกองทัพมาสนับสนุนการทำงานของพลเรือนได้ในยามที่จำเป็น

[3] แนวคิดปฏิรูปกองทัพอย่างเป็นระบบและยุบเลิก กอ.รมน. เพิ่งถูกเสนอต่อสังคมโดยพรรคก้าวไกล

2. ยกเลิกโครงการกิจการพลเรือนทั้งหลายและงบประมาณประจำปีที่อยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพ กองทัพไม่ควรมีบทบาทในการระดมและจัดตั้งมวลชนใด ๆ ทั้งสิ้น รวมทั้งไม่ควรเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาทั้งในเมืองและชนบท เพราะพวกเขาไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องเหล่านี้ เป็นการใช้งบประมาณอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และยังเป็นการแย่งชิงงบประมาณจากหน่วยงานพลเรือนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงอีกด้วย

3. ต้องยกเลิกบรรดากฎหมายที่ทำให้กองทัพเป็นเสมือนรัฐอิสระที่ปลอดพ้นจากการควบคุม-ตรวจสอบของรัฐบาลพลเรือนและรัฐสภา เช่น ยกเลิกพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 และกฎอัยการศึก เป็นต้น

4. ยุบเลิก กอ.รมน. และ พ.ร.บ. ความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 เพราะไม่มีประเทศประชาธิปไตยใดที่อนุญาตให้หน่วยงานที่ถูกครอบงำกำกับโดยทหารสามารถมีอำนาจสั่งการหน่วยงานพลเรือนทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤตได้ กิจการความมั่นคงภายในของชาติควรเป็นความรับผิดชอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติ

5. ปรับปรุงองค์ประกอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติให้มีตัวแทนที่มาจากองค์กรนอกระบบราชการมากขึ้น เพื่อดึงความรู้ความเชี่ยวชาญของประชาชนจากหลากหลายองค์กรมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

6. นักการเมืองต้องศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจความมั่นคงของชาติทั้งแบบเก่าและแบบใหม่อย่างจริงจัง การละเลยที่จะเรียนรู้ปัญหาเหล่านี้คือการอนุญาตให้แนวคิดและวิธีการแบบข้าราชการประจำและทหารเข้าครอบงำการกำหนดนโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหาที่มักจะไร้ประสิทธิภาพ

แน่นอนว่าไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอทั้ง 6 ข้อภายในระยะเวลาอันสั้น เพราะฝ่ายชนชั้นนำจารีตย่อมต้องพยายามขัดขวางไม่ให้เกิดขึ้น แต่หากเราต้องการให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยหลุดพ้นจากสภาพล้มลุกคลุกคลานครั้งแล้วครั้งเล่า นักการเมืองและภาคประชาชนจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนว่าจะต้องแก้ไขเรื่องอะไรบ้าง การมุ่งไปที่การขับไล่รัฐบาลทหารเพียงอย่างเดียว แล้วปล่อยปละละเลยไม่จัดการรื้อถอนกลไกการเมืองของกองทัพดังเช่นที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ เพราะกลไกการเมืองต่าง ๆ ของกองทัพยังเดินเครื่องบ่อนเซาะรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และการเคลื่อนไหวของประชาชน ทั้งในยามปกติและยามวิกฤตต่อไป

ภาคผนวก 1
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
ที่ 66/2523
เรื่อง นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์[1]

1. ทั่วไป

1.1 สถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ในห้วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาค วิกฤตการณ์ดังกล่าวเกิดจากปัญหาหลักในเรื่องการขาดพลังงาน ความแตกต่างในดุลยอำนาจทางทหารของอภิมหาอำนาจและความขัดแย้งของโลกในค่ายสังคมนิยม สถานการณ์ทั่วไปได้เปลี่ยนเข้าสู่สภาพการเผชิญหน้าในรูปแบบของสงครามเย็นอันมีผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทยอย่างที่สุด

1.2 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังดำรงเจตนาอันแน่วแน่ในการทำสงครามปฏิวัติเพื่อยึดอำนาจรัฐ โดยใช้เงื่อนไขประชาชาติประชาธิปไตยเป็นหลักและเงื่อนไขอื่น ๆ ที่เปิดให้สนับสนุน ได้พลิกแพลงสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปให้เป็นประโยชน์ต่อตน โดยให้ความสำคัญอย่างที่สุดต่อการสร้างแนวร่วมทุกระดับเพื่อสร้างสถานการณ์ปฏิวัติและสร้างสถานการณ์สงครามต่างลัทธิ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเปลี่ยนความขัดแย้งภายในให้เป็นสงครามประชาชาติ การปฏิบัติในท้องถิ่นได้เปลี่ยนสภาพจากป่าพึ่งป่าเป็นป่าพึ่งเมืองเพื่อสอดคล้องกับนโยบายการสร้างแนวร่วมดังกล่าว ความแตกแยกทางความคิดในขบวนการ โดยเฉพาะข้อสงสัยในเรื่องความสำเร็จในการปฏิวัติประชาธิปไตยโดยชนชั้นกรรมาชีพเป็นจุดอ่อนสำคัญที่เกิดขึ้นในห้วงเวลานี้

[1] วัฒนชัย วินิจจะกูล และบัณฑิตย์ ธรรมตรีรัตน์ บ.ก., *เถื่อนเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2530), 140–43.

1.3 รัฐบาลมีเจตนารมย์ในการเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างเคร่งครัด บริหารราชการแผ่นดินโดยคำนึงถึงความผาสุกของประชาชน ยึดมั่นในการประสานผลประโยชน์ของคนในชาติและในเอกลักษณ์ที่ดีงามของไทย ยึดถือหลักการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมโดยเที่ยงธรรมและสันติวิธี รวมทั้งจะปลูกฝังให้คนไทยทุกคนยึดมั่นในอุดมการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพในการรับใช้ประชาชน และให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้กองทัพมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการป้องกันประเทศและรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐบาลถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญและเร่งด่วนในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์อันเป็นเหตุสำคัญยิ่งในการบั่นทอนความมั่นคงของชาติ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อยุติสถานการณ์สงครามปฏิวัติของคอมมิวนิสต์ อันมีความสำคัญและเป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างที่สุดของประเทศให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว

3. นโยบาย

ต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เน้นหนักในการปฏิบัติทั้งปวง เพื่อลิดรอนทำลายขบวนการแนวร่วมและกองกำลังติดอาวุธเพื่อยุติสถานการณ์ปฏิวัติ ยับยั้งการปฏิบัติเพื่อสร้างสถานการณ์สงครามประชาชาติด้วยนโยบายเป็นกลาง และขยายผลจากโอกาสที่เปิดให้เพื่อเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาเป็นการการต่อสู้ในแนวทางสันติ

4. การปฏิบัติ

4.1 ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ จะต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยรวดเร็ว หลีกเลี่ยงการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในสภาพยืดเยื้ออันเป็นความประสงค์ของฝ่ายตรงข้าม การจะเอาชนะดังกล่าวได้โดยรวดเร็วจะต้องกลับเป็นฝ่ายรุกทางการเมืองซึ่งได้แก่การปฏิบัติทั้งสิ้นที่ส่งผลให้ประชาชนสำนึกว่าแผ่นดินนี้เป็นของตนที่จะปกป้องรักษา ประชาชนมีส่วนในการเป็นเจ้าของปกครอง และได้ผลประโยชน์ ตลอด

ระยะเวลาของการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ งานการเมืองเป็นสิ่งชี้ขาด งานการทหารจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้บรรลุภารกิจงานการเมืองเป็นสำคัญ

4.2 ขจัดเหตุแห่งความไม่เป็นธรรมในสังคมทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่นถึงระดับชาติ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอย่างเฉียบขาด ทำลายการกดขี่ขูดรีดทั้งสิ้น สร้างความปลอดภัยให้เกิดแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

4.3 กำหนดการปฏิบัติให้มีการประสานประโยชน์ระหว่างชนชั้น เสียสละผลประโยชน์ของชนชั้นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีจิตใจที่เป็นธรรม และเข้าใจปัญหาของประชาชนทุกชนชั้นและสำนึกว่าประชาชนไทยทุกชนชั้นต่างก็มีจิตใจรักประเทศชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.4 ส่งเสริมประชาชนทุกกลุ่ม ทุกสาขาอาชีพให้สามารถในการปกครองตนเอง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกชนชั้นและสาขาอาชีพได้มีส่วนร่วมทางการเมือง กำหนดวิธีการให้ได้รับรู้ปัญหาของประชาชน ให้ถือความต้องการของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น

4.5 สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการประชาธิปไตยทั้งสิ้นที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงสิทธิและผลประโยชน์ของกลุ่มชนนั้น ๆ อันพึงจะมี ให้ระมัดระวังและอย่าสับสนระหว่างขบวนการประชาธิปไตยกับขบวนการคอมมิวนิสต์ที่แอบแฝงโดยยกประชาธิปไตยนำหน้า

4.6 ภารกิจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ มีทั้งการต่อสู้โดยใช้กำลังอาวุธ และการปฏิบัติในด้านการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น ขอบเขตและระดับของการปฏิบัติงานในการต่อสู้โดยใช้กำลังอาวุธอาจแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ภารกิจหน้าที่ในด้านการเมืองซึ่งเป็นเรื่องหลักมีความทัดเทียมกันทุกประการ การปฏิบัติด้วยกำลังอาวุธให้พิจารณาประเภท ขนาดกำลัง และยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ เพื่อกดดัน ลิดรอน ทำลายกองกำลังติดอาวุธโดยต่อเนื่อง

4.7 ปฏิบัติต่อผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือผู้หลงผิดเข้ามอบตัว หรือที่จับได้อย่างเพื่อนประชาชนร่วมชาติ ชี้แจงเพื่อให้ได้เข้าใจถึงนโยบายของรัฐบาลในปัญหานี้อย่างถ่องแท้ ช่วยเหลือให้ใช้ชีวิตใหม่ร่วมกันต่อไปในสังคมอย่างเหมาะสม

4.8 ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ในเมืองให้มากที่สุดเพื่อขจัดการจัดตั้ง และขยาย

แนวร่วมตามแนวทางเมืองสนับสนุนป่า และการขัดขวางการสร้างสถานการณ์ปฏิวัติและสถานการณ์สงครามประชาชาติ สถานการณ์ปฏิวัติมีรูปแบบในการโดดเดี่ยวรัฐบาลจากประชาชน ทำลายรัฐบาลให้อ่อนแอ การทำลายหรือช่วงชิงการนำขบวนการประชาธิปไตย อันเป็นศัตรูของคอมมิวนิสต์ การสร้างสถานการณ์สงครามประชาชาติจะอาศัยแนวร่วมซึ่งมีแทรกอยู่ทุกระดับเพื่อสร้างประชามติ และนำชาติไปสู่การสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน อันจะสนับสนุนให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถปฏิวัติได้สำเร็จ หากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยบรรลุผลสำเร็จในการจัดตั้งและขยายแนวร่วมในเมืองได้ จะสามารถดำรงขีดความสามารถในการรุกทางการเมือง สามารถสร้างความสับสนทางการเมือง ความวุ่นวายในทางเศรษฐกิจ และสามารถสร้างกระแสคลื่นของประชาชนส่วนใหญ่ไปในแนวทางที่ต้องการได้ จะต้องทำความเข้าใจว่าการสร้างแนวร่วมในเมืองนี้ยากที่จะมองเห็นได้แจ่มชัด เพราะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะดำเนินนโยบายอาศัยตัวแทนในรูปแบบต่าง ๆ และการใช้เหตุการณ์เฉพาะกรณีให้เป็นไปเสมือนการขัดแย้งโดยทั่วไป นับว่าอันตรายอย่างยิ่ง

4.9 การข่าว การจิตวิทยา ประชาสัมพันธ์ เป็นมาตรการอันสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ จึงได้ให้ความสำคัญและให้ดำเนินการในลักษณะเชิงรุกอย่างมีแผนและสอดคล้องกับการปฏิบัติทุกขั้นตอน

5. การบริหาร

5.1 การต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์นั้นเป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ จึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบสูงสุดของรัฐบาล ให้กระทรวง ทบวง กรม และองค์การต่าง ๆ กำหนดแผนโครงการ และการปฏิบัติทั้งสิ้นให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งนโยบายนี้

5.2 สภาความมั่นคงแห่งชาติรับผิดชอบในการเสนอคณะรัฐมนตรีในเรื่องอันเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง

5.3 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในเป็นกองอำนวยการเฉพาะกิจ มีผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไป เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและการสั่งการ ตลอดจนการประสานงานของกระทรวง ทบวง กรม และองค์การที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจหน้าที่ในการให้คุณให้โทษที่เป็นผลต่อข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหารและบุคคลอื่น ๆ ซึ่งผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไปได้แต่งตั้งจากส่วนราชการต่าง ๆ มาปฏิบัติงาน

5.4 การสนับสนุนงบประมาณในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ให้ถือว่ามีความเร่งด่วนเป็นกรณีพิเศษ

5.5 บรรดาคำสั่ง ระเบียบ หรือข้อบังคับใด ซึ่งขัดแย้งกับคำสั่งนี้ ให้ใช้คำสั่งนี้แทน ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ณ วันที่ 23 เมษายน พุทธศักราช 2523

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
(เปรม ติณสูลานนท์)
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก 2
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
ที่ 65/2525
เรื่อง แผนรุกทางการเมืองเพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์[1]

1. หลักการและเหตุผล

1.1 ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ลงวันที่ 23 เมษายน 2523 เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ได้กำหนดนโยบายให้ "ต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็วด้วยการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง" คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2525 เห็นชอบด้วยกับข้อเสนอแนะของคณะกรรมการนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ เรื่องแผนรุกทางการเมือง และให้ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนการรุกทางการเมือง และแผนงานต่าง ๆ ตามที่คณะกรรมการนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์จะได้กำหนดเป็นผนวกประกอบแผนการรุกทางการเมืองในโอกาสต่อไป

1.2 ปัจจัยสำคัญต่อการรุกทางการเมืองเพื่อต่อสู้เอาชนะคอมมิวนิสต์ และทำลายเผด็จการทุกรูปแบบ ก็คือ การพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะประชาชนในชาติปรารถนาที่จะให้ชาติบรรลุถึงซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่โดยเหตุที่การพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยยังล่าช้าและมีจุดอ่อน คอมมิวนิสต์จึงได้ใช้เป็นเงื่อนไขโฆษณาชวนเชื่อเพื่อช่วงชิงประชาชน แต่ประชาธิปไตยที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เสนอนั้นเป็นเพียงยุทธวิธีเพื่อให้ได้อำนาจรัฐแล้วพลิกกลับไปสู่สังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ในที่สุด

[1] วัฒนชัย วินิจจะกูล และบัณฑิตย์ ธรรมตรีรัตน์ บ.ก., *เถื่อนเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2530), 145–51.

ฉะนั้น รัฐจึงต้องเร่งพัฒนาประชาธิปไตยที่ดีกว่าให้สำเร็จอย่างรวดเร็วและเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงทั้งด้านยุทธศาสตร์และด้านยุทธวิธี กลุ่มบุคคลที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยในระยะเริ่มแรกนี้ได้แก่ ข้าราชการทุกฝ่ายและประชาชนที่มีอุดมการประชาธิปไตย โดยร่วมมือร่วมใจสร้างสรรค์ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นเป็นตัวอย่างสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกและความเข้าใจอย่างแท้จริงว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และเพื่อทำให้เสรีภาพของบุคคลได้ดุลยภาพกับอำนาจอธิปไตยของปวงชน

3. นโยบาย

ทำลายระบอบเผด็จการทุกรูปแบบและสถาปนาสังคมในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยใช้ลัทธิประชาธิปไตยเป็นแนวทาง

4. ยุทธศาสตร์

สร้างองค์กรนำที่มีเอกภาพ โดยมีข้าราชการและประชาชนที่มีอุดมการประชาธิปไตยเป็นแกนนำ และทำการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นโดยรวดเร็ว

5. ยุทธวิธี

ใช้องค์กรนำที่จัดตั้งขึ้นไปสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น

6. แนวความคิดในการปฏิบัติ

องค์กรนำที่จัดตั้งขึ้นจะทำหน้าที่ในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน และสร้างสรรค์ประชาธิปไตยให้เป็นจริง โดยเฉพาะความปรารถนาขั้นพื้นฐานสำคัญของประชาชน คือ

6.1 ทำให้ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ปราศจากการกดขี่ขูดรีดและอิทธิพลต่าง ๆ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

6.2 ทำให้ประชาชนอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี โดยมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นเจ้าของพรรคการเมือง เป็นเจ้าของประเทศ

6.3 ทำให้ประชาชนอยู่อย่างมีความหวัง มีอนาคต และมีความรู้สึกว่าชาติมั่นคง

7. แนวทางปฏิบัติ

7.1 การพัฒนาประชาธิปไตยมีงานสำคัญที่จะต้องทำ 2 ส่วน คือ งานทำให้เกิดความรู้สึกและความเข้าใจว่าอธิปไตยเป็นของปวงชน อันได้แก่การทำลายอำนาจเผด็จการและการกำจัดอิทธิพลตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ และงานทำเสรีภาพของบุคคลให้สมบูรณ์ อันได้แก่การทำกฎหมายให้เป็นกฎหมาย งานเหล่านี้มีเรื่องต้อง

พิจารณาดำเนินการอย่างกว้างขวาง ยากที่จะทำให้สมบูรณ์ได้ในเวลาอันสั้น ทั้งยังมีข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ทรัพยากร และข้อจำกัดทางกฎหมายที่จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงหรือยกเลิก

ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยจึงต้องทำอย่างมีขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง รวมทั้งต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับลักษณะพิเศษของสังคมไทยและความเป็นไปได้ของสภาวการณ์นั้นๆ ด้วย การดำเนินการในรายละเอียดนั้น คณะกรรมการนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์จะได้กำหนดเป็นแผนงานต่าง ๆ ตามห้วงเวลาที่เหมาะสมโดยการจัดทำเป็นผนวกประกอบแผนการรุกทางการเมืองในโอกาสต่อไป

7.2 สำหรับแนวทางปฏิบัติที่ส่วนราชการต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงานต่าง ๆ ต่อไปนั้น นอกจากคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ลงวันที่ 23 เมษายน 2523 แล้ว ให้ใช้แนวทางดังต่อไปนี้ประกอบด้วยคือ

7.2.1 การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาในคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยว่าจะสามารถทำให้ประชาชนมีชีวิตอยู่ได้อย่างเสรี มีความสุข มีเกียรติ มีหลักประกัน และมีความหวัง โดยให้มีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ คือ

7.2.1.1 ส่งเสริมความรู้ประชาธิปไตยที่ถูกต้องอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านทฤษฎี และการประยุกต์ทฤษฎีให้เข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ

7.2.1.2 ให้ข่าวสาร ข้อมูล และชี้แจงสถานการณ์ที่ถูกต้องสมบูรณ์โดยต่อเนื่อง อีกทั้งเชิดชูประชาธิปไตยให้ปรากฏแก่ประชาชนทั้งทางเปิดและทางปิด โดยใช้เครื่องมือประชาสัมพันธ์ของรัฐ สื่อมวลชน และนักวิชาการ เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลด้านดีของประชาธิปไตยอย่างมีรูปธรรมและสามารถเปรียบเทียบกับข้อเสียที่บางกลุ่มพยายามเผยแพร่อยู่ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้วิจารณญาณทางการเมืองโดยอิสระ กล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการหยิบยกสภาพในแง่ดีขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

7.2.1.3 จัดให้มีการอบรมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่สื่อมวลชนของรัฐและเอกชน เพื่อเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปสู่ประชาชน

7.2.1.4 ให้ข้าราชการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างในการเป็นประชา-ธิปไตย เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาแก่ประชาชน

7.2.2 การเร่งรัดการปฏิบัติตามหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยของกลไก

รัฐ ให้แยกดำเนินการออกเป็น 2 ระดับ คือ

7.2.2.1 การบริหารระดับสูง เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงหรือฝ่ายการเมือง อันได้แก่ นักการเมือง พรรคการเมือง และผู้บริหารประเทศ มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ตัดสินใจในการบริหารประเทศ และเป็นผู้นำในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ จึงมีแนวทางเพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงสามารถแก้ไขปัญหาได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนี้คือ

7.2.2.1.1 กำหนดนโยบายที่ชัดเจน แน่วแน่ และเป็นเอกภาพ โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชาติ หากเกิดผิดพลาดต้องรับผิดชอบ

7.2.2.1.2 ใช้ความเข้มแข็ง เด็ดขาด โดยคำนึงถึงความถูกต้องและผลประโยชน์ของประเทศชาติและของประชาชนส่วนรวมเป็นสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลุล่วงไปโดยเร็ว ทันต่อสถานการณ์และความต้องการเร่งด่วน

7.2.2.1.3 เปิดโอกาสให้หลาย ๆ ฝ่าย อาทิ นักวิชาการ สื่อมวลชน กลุ่มผลประโยชน์ และผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาอาชีพเข้ามามีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหา

7.2.2.1.4 ปรับปรุงรูปแบบการบริหารราชการในการสั่งการติดตามการแก้ปัญหาสำคัญอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีชุดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานดำเนิน-การเป็นเรื่อง ๆ โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ จากทุกส่วนราชการมาช่วยงาน

7.2.2.1.5 ปรับปรุงระบบราชการให้เป็นประชาธิปไตยเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการสถาปนาและการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการให้ข้าราชการมีจิตสำนึกทางการเมือง และทำให้ข้าราชการมีอุดมคติในการสนองตอบประชาชนอย่างมีความรับผิดชอบ ตลอดจนควบคุมให้ข้าราชการดำเนินการใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และสร้างความยุติธรรมให้ประชาชนโดยถ้วนหน้า

7.2.2.1.6 ใช้กลไกรัฐสภามาช่วยแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนหมู่มาก เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับตามครรลองประชาธิปไตย ตลอดจนออกกฎหมายที่สามารถปฏิบัติได้จริง

7.2.2.1.7 ใช้อำนาจที่มีอยู่ดำเนินการปราบปรามกลุ่มอิทธิพลที่มีอำนาจเกินกว่าขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่อย่างจริงจัง

7.2.2.2 การบริหารงานที่เกี่ยวกับข้าราชการประจำ เนื่องจาก

ข้าราชการประจำมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นกลไกนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติ แต่ยังขาดจิตสำนึกและอุดมการณ์ จึงทำให้ขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควรในการทำอำนาจอธิปไตยให้เป็นของปวงชนและทำกฎหมายให้ศักดิ์สิทธิ์ จึงให้มีแนวทางในการเร่งรัดการปฏิบัติหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการประจำ ดังต่อไปนี้คือ

7.2.2.2.1 ให้ข้าราชการโดยเฉพาะระดับสูงศึกษานโยบายของรัฐบาลให้เข้าใจแจ่มชัดจนเกิดความมั่นใจแล้วแบ่งความรับผิดชอบลดหลั่นลงไป

7.2.2.2.2 ค้นหาสาเหตุของปัญหาการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นและหาแนวทางแก้ไขโดยด่วนด้วยความเด็ดขาดและจริงจัง โดยในระยะเริ่มแรกควรมุ่งแก้ไขข้าราชการในระดับสูง โดยเฉพาะระดับหัวหน้าหน่วยก่อน เพื่อเป็นตัวอย่างซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระดับรองๆ ลงมาเอง แม้ไม่สมบูรณ์ก็จะได้ผลในระดับหนึ่งเมื่อทำต่อเนื่องความสำเร็จก็จะเพิ่มขึ้น

7.2.2.2.3 กำชับให้มีการปฏิบัติตามระเบียบและคำสั่งต่างๆ โดยเคร่งครัด และดำเนินการลงโทษผู้ฝ่าฝืนให้เป็นตัวอย่าง นอกจากนั้น ต้องกำกับดูแลมิให้มีการสั่งหรือขอร้องในลักษณะที่ทำให้ข้าราชการต้องรับผิดชอบนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือเกินขีดความสามารถ

7.2.2.2.4 ผู้บังคับบัญชาระดับสูงต้องให้ความช่วยเหลือและให้หลักประกันแก่ข้าราชการที่อุทิศตนต่องานราชการ แต่ต้องถูกกดดันจากผู้มีอิทธิพลต่างๆ

7.2.2.2.5 ดูแล กวดขันไม่ให้ข้าราชการทำตนเป็นเจ้าขุนมูลนายเอารัดเอาเปรียบ ขูดรีดประชาชน และลงโทษข้าราชการที่ฝ่าฝืนอย่างจริงจัง

7.2.2.2.6 พัฒนาขีดความสามารถ ตลอดจนอบรมและปลูกฝังเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ข้าราชการทุกระดับตระหนักถึงฐานะและภาระหน้าที่ในการเสนอสนองต่อประชาชนอย่างมีความรับผิดชอบ เสียสละ และซื่อตรง

7.2.2.2.7 ปรับปรุงระบบราชการให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้นโดยแก้ไขโครงสร้างการจัดระเบียบบริหารราชการให้มีการกระจายอำนาจการบริหารไปสู่ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ให้ข้าราชการในระดับต่างๆ สามารถตัดสินใจหรือสั่งการในเรื่องรับผิดชอบที่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความฉับไวมากยิ่งขึ้น

7.2.2.2.8 ปรับปรุงให้ข้าราชการโดยเฉพาะชั้นผู้น้อยมีรายได้และสวัสดิการเพียงพอ เพื่อให้สามารถรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของตนได้

7.2.2.2.9 เชิดชูเกียรติของข้าราชการที่ดีเด่น

7.2.2.2.10 พิจารณาเร่งรัดปรับปรุงระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการให้มีประสิทธิภาพและได้ผลอย่างเต็มที่

7.2.3 การส่งเสริมการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีประสบการณ์ในทางปฏิบัติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้เกิดความรู้สึกและเข้าใจว่าอธิปไตยเป็นของปวงชน ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จึงให้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ คือ

7.2.3.1 เร่งรัดการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้และมีประสบ-การณ์การพัฒนาประชาธิปไตยด้วยการปฏิบัติในระดับใกล้ตัว อาทิ สภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้านในรูปแบบต่าง ๆ และสหกรณ์

7.2.3.2 แก้ไขปัญหาให้กับประชาชนโดยการประสานประโยชน์ระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างยุติธรรม

7.2.3.3 ผู้มีอำนาจต้องมีความเสียสละ ใจกว้าง อดทนและอดกลั้นต่อสภาพความวุ่นวายทางการเมือง และใช้อำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่เป็นเครื่องมือประคับประคองการพัฒนาประชาธิปไตย และให้กลไกของระบอบประชาธิปไตยแก้ไขความดีงามด้วยวิถีทางของตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ให้ประชาชนเรียนรู้ มีประสบ-การณ์ถึงสาเหตุและสภาพปัญหา เพื่อให้สามารถใช้ดุลพินิจตัดสินใจด้วยตนเองได้

7.2.3.4 ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้พรรคการเมืองให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเมื่อมีปัญหาควรได้ร้องเรียนให้พรรคการเมืองช่วยแก้ปัญหาให้ หรือนำเข้าแก้ปัญหาในสภาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

7.2.3.5 นำแนวทางในการเสริมสร้างศรัทธาในความดีงามของประชาธิปไตยตามข้อ 7.2.1 มาใช้ประโยชน์

7.2.4 การจัดระเบียบการดำเนินบทบาทของกลุ่มพลังและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ บทบาททางการเมืองของกลุ่มพลังและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมหรือขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย ดังนั้น เพื่อให้บทบาทของกลุ่มพลังและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีส่วนส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย และป้องปรามมิให้กลุ่มพลังและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ แสดงบทบาทขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย จึงให้มีการจัดระเบียบการดำเนินบทบาทของกลุ่มพลังและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

7.2.4.1 กลุ่มเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบเศรษฐกิจ

แบบเสรีนิยม ซึ่งในขณะนี้ยังมีจุดอ่อนในด้านกลไกรัฐ การจัดสรรทรัพยากรและการกระจายประโยชน์ ทำให้กลุ่มเศรษฐกิจบางกลุ่มมีโอกาสและสามารถใช้อิทธิพลผูกขาดทางเศรษฐกิจได้ อันเป็นผลทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมและความยากไร้ทางวัตถุในหมู่ประชาชน และมีส่วนก่อให้เกิดเงื่อนไขสงคราม นอกจากนี้ยังปรากฏว่ากลุ่มผูกขาดทางเศรษฐกิจบางกลุ่มสามารถสร้างพลังต่อรองทางการเมืองได้สูง จนเป็นเหตุให้เป็นอุปสรรคและขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตยได้

อย่างไรก็ดี การดำเนินการต่อกลุ่มเศรษฐกิจดังกล่าวก็ควรทำในลักษณะเป็นขั้นตอนและถูกต้องตามกฎหมาย โดยเน้นการประสานประโยชน์ตามลักษณะของสังคมไทยเป็นสำคัญ เนื่องจากการกระทำที่รุนแรงน่าจะก่อผลเสียหายมากกว่าผลดี ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยา จึงให้มีแนวทางดำเนินการเพื่อลดการผูกขาดของกลุ่มทางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้คือ

7.2.4.1.1 เร่งรัด กวดขันกิจการธุรกิจที่ละเมิดกฎหมายอย่างจริงจัง ตลอดจนพิจารณาเพิ่มบทลงโทษความผิดที่สำคัญ ๆ ให้สูงขึ้น

7.2.4.1.2 ใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันและทำลายการผูกขาดตัดตอนทางเศรษฐกิจ

7.2.4.1.3 ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกให้พ่อค้านายทุนมีความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักเสียสละ คำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติและส่วนรวม และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยวิธีให้การยอมรับความสำคัญ ยกย่องนายทุนที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การให้การเรียนรู้ต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพวกตน

7.2.4.1.4 ดำเนินการตามความเหมาะสมต่อธุรกิจอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม โดยใช้มาตรการทางการเงิน การคลัง กฎหมาย และการบริหาร เพื่อให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกระจายสู่ประชาชน

7.2.4.2 มวลชนพื้นฐาน เนื่องจากผู้ใช้แรงงานและชาวนาชาวไร่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นมวลชนพื้นฐานที่จะชี้ขาดการปฏิวัติประเทศไทย และเป็นเป้าหมายในการแย่งชิงมวลชนของกลุ่มการเมืองทุกกลุ่ม รวมทั้งกลุ่มคอมมิวนิสต์ ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้มวลชนพื้นฐานถูกฝ่ายตรงข้ามช่วงชิง และเพื่อดึงมวลชนพื้นฐานให้สนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย และมิให้ตกเป็นเหยื่อการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มคอมมิวนิสต์ จึงให้มีแนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้คือ

7.2.4.2.1 ให้การสนับสนุนองค์กรจัดตั้งของมวลชนพื้นฐาน

ที่มีแนวทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตลอดจนช่วงชิงการนำในองค์กรจัดตั้งที่มีอยู่ มิให้ตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายตรงกันข้าม

7.2.4.2.2 ชิงการนำเพื่อทำลายการจัดตั้งของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่แทรกซึมอยู่ในองค์กรจัดตั้งของมวลชนพื้นฐาน

7.2.4.2.3 สร้างและส่งเสริมบรรยากาศที่ดีทางการเมืองเพื่อเปิดโอกาสให้มวลชนพื้นฐานสามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองตามครรลองประชาธิปไตย

7.2.4.3 นักเรียน นักศึกษา เนื่องจากนักเรียน นักศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะพิเศษและมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มีลักษณะที่ใฝ่หาประชา-ธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม แต่ยังมีประสบการณ์น้อย เป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองสูงตลอดมา และเป็นเป้าหมายที่กลุ่มคอมมิวนิสต์จะใช้เป็นแนวร่วมพื้นฐานด้วย ดังนั้น เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาเป็นพลังเสริมสร้างประชาธิปไตย และป้องกันมิให้ตกเป็นเครื่องมือตามยุทธวิธีประชาธิปไตยของกลุ่มคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเผด็จการอื่น ๆ จึงให้มีแนวทางดำเนินการดังนี้คือ

7.2.4.3.1 ให้นักเรียน นักศึกษา มีเสรีภาพในการทำกิจกรรม รวมทั้งกิจกรรมทางการเมืองภายใต้กรอบของกฎหมาย และระเบียบของสถาบันการศึกษา

7.2.4.3.2 สนับสนุนและส่งเสริมความเคลื่อนไหวของนักเรียน นักศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย และชิงการนำความเคลื่อนไหวมิให้นักเรียน นักศึกษาหันเหหรือตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้

7.2.4.3.3 เปิดโอกาสและหาหนทางให้นักเรียน นักศึกษาเข้าร่วมกับทางราชการในการแก้ไขปัญหาที่เป็นเงื่อนไขสงคราม เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้เห็นสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความตั้งใจจริงของทางราชการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักเรียน นักศึกษากับราชการ และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประชาธิปไตยด้วย

7.2.4.3.4 ให้การศึกษาทางการเมืองที่ถูกต้องแก่นักเรียน นักศึกษา โดยกำหนดให้มีเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ และมอบให้นักวิชาการจัดทำตำราการศึกษาที่เป็นมาตรฐานต่อไป

7.2.4.4 กลุ่มก้าวหน้าในเมือง เนื่องจากปัจจุบันมีความเคลื่อนไหวในเมืองของกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งกลุ่มผู้กลับจากป่า กลุ่มแสวงหาแนวทางใหม่

ในการแก้ไขปัญหาประเทศไทย กลุ่มคอมมิวนิสต์ กลุ่มแนวร่วม รวมทั้งกลุ่มแนวทางประชาธิปไตยอื่นๆ ดังนั้น เพื่อให้กลุ่มก้าวหน้าในเมืองเคลื่อนไหวอยู่ในขอบเขตที่ไม่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติและการพัฒนาประชาธิปไตย จึงให้มีแนวทางดำเนินการดังนี้คือ

7.2.4.4.1 เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มแสดงออกทางความคิดได้ภายในกรอบของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

7.2.4.4.2 สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ลว. 23 เมษายน 2523

7.2.4.4.3 สนับสนุนและชิงการนำทางความคิดในบรรดากลุ่มที่กำลังแสวงหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาของประเทศ

7.2.4.4.4 ติดตามและขัดขวางความเคลื่อนไหวของกลุ่มที่จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติและการพัฒนาประชาธิปไตย โดยใกล้ชิดและต่อเนื่อง

7.2.4.5 สื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมวลชนสามารถแสดงบทบาทได้ทั้งการส่งเสริมและทำลายประชาธิปไตย จึงให้มีแนวทางดำเนินการต่อสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมวลชนเป็นพลังในการเสริมสร้างประชาธิปไตยดังต่อไปนี้คือ

7.2.4.5.1 ส่งเสริมและให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมแก่สื่อมวลชนที่มีอุดมการประชาธิปไตย และเสริมสร้างให้สื่อมวลชนทุกสาขามีความรับผิดชอบในการเสนอข่าวสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย

7.2.4.5.2 สนับสนุนการต่อสู้ทางความคิดในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยของสื่อมวลชน

7.2.4.5.3 ใช้สื่อมวลชนของรัฐในการส่งเสริมประชาธิปไตยให้มีน้ำหนักเหนือกว่าข่าวสารที่ทำลายประชาธิปไตย

7.2.4.5.4 ยับยั้งการเผยแพร่ข่าวสารที่กระทบกระเทือนต่อระบอบประชาธิปไตย โดยใช้ทั้งมาตรการทางการบริหารและกฎหมาย

7.2.4.5.5 ให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงพยายามสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนและชักจูงให้สื่อมวลชนทำประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

7.2.4.6 กลุ่มทหารและผู้ถืออาวุธ

7.2.4.6.1 ทำความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

7.2.4.6.2 สนับสนุนค้ำจุนระบอบประชาธิปไตย

8. คำแนะนำในการดำเนินการ

8.1 กอ.รมน. จัดตั้งองค์กรนำที่มีอุดมการประชาธิปไตย คือ คณะกรรมการปฏิบัตินโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ (ปตค.) ดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติของข้าราชการและความต้องการของประชาชนคู่ขนานไปกับการตรวจสอบของทางราชการ

8.2 ให้ชิงการนำต่อขบวนการที่แอบแฝงประชาธิปไตยอื่น ๆ ซึ่งได้แก่การพัฒนาประชาธิปไตยให้สมบูรณ์โดยเร็ว

8.3 ให้ยึดถือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 23 เมษายน 2523 เป็นแนวทางในการปฏิบัติการรุกทางการเมือง

8.4 ให้คณะกรรมการนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์พิจารณากำหนดแผนงานต่าง ๆ ตามห้วงเวลาที่เหมาะสม ในลักษณะเป็นผนวกประกอบแผนรุกทางการเมือง และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องนำแผนงานที่จะกำหนดขึ้นดังกล่าวไปปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จและแจ้งให้คณะกรรมการปฏิบัตินโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ (ปตค.) ทราบเพื่อเป็นการประสานงานและการติดตามประเมินผลต่อไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 27 พฤษภาคม พุทธศักราช 2525

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

(เปรม ติณสูลานนท์)

นายกรัฐมนตรี

ประวัติผู้เขียน

พวงทอง ภวัครพันธุ์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีภาควิชาทฤษฎีและปรัชญา การเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และระดับปริญญาเอกที่ University of Wollongong ประเทศออสเตรเลีย ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "War and Trade: Siamese Intervention in Cambodia, 1767-1851" (1996) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผลงานตีพิมพ์ทั้งในประเทศไทยและระดับนานาชาติ อาทิ *Infiltrating Society: The Thai Military's Internal Security Affairs* (Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute, 2021), *State and Uncivil Society in Thailand at the Temple of Preah Vihear* (Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute, 2013), *การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2565), *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของรัฐไทย* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549), *สงคราม การค้า และชาตินิยมในความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552)

พวงทองเคยได้รับทุนวิจัยในฐานะนักวิจัยอาคันตุกะ (Visiting research fellowship) จาก The Cambodian Genocide Program at Yale University, ISEAS-Yusof Ishak Institute in Singapore, Center for Southeast Asian Studies at Kyoto University, Asia Pacific Research Council at Stanford University และ Harvard Yenching Institute at Harvard University หลังเหตุการณ์ล้อมปราบผู้ชุมนุมเสื้อแดงในปี 2553 พวงทองเป็นผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์ข้อมูล

ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค. 53 (ศปช.) และเป็นบรรณาธิการหนังสือ *ความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา-พฤษภา 53* (2555) ร่วมกับ ชัยธวัช ตุลาธน และ กฤตยา อาชวนิจกุล

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงมาจากหนังสือ *Infiltrating Society: The Thai Military's Internal Security Affairs* ซึ่งได้รับเลือกให้เป็น The Best of Books 2022 ประเภท Asia and Pacific ของวารสาร *Foreign Affairs* อันเป็นวารสารที่ทรงอิทธิพลในด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลก

บรรณานุกรม

เอกสารหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์. สบ. 9.7.2/46 (TH TUAC PD-SD-06-02-46-001) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เรื่อง กระทรวงมหาดไทย เรื่องการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2512 (15 พฤษภาคม 2512).

_____. สบ. 9.7.2/65 (TH TUAC PD-SD-06-02-65) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เรื่อง กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, เรื่องการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (31 กรกฎาคม 2514).

_____. สบ. 9.7.2/70 (TH TUAC PD-SD-06-02-70) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เรื่อง กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, คู่มือป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (2515).

_____. สบ. 9.7.2/88 (TH TUAC PD-SD-06-02-88) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เรื่อง กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, สรุปผลการปฏิบัติฉบับที่ 234 (3 มกราคม 2517).

_____. สบ. 9.7.2/147 (TH TUAC PD-SD-06-02-147) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เรื่อง บันทึกข้อความส่วนราชการ กอ.รมน., พลเอกสายหยุด เกิดผล ถึงนายกรัฐมนตรี (7 กรกฎาคม 2519).

_____. สบ. 9.7.2/148 (TH TUAC PD-SD-06-02-148) เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ บันทึกข้อความส่วนราชการ กอ.รมน. เรื่องแนวคิดทางยุทธศาสตร์ (5 สิงหาคม 2519).

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์. 23 เมษายน 2520. เข้าถึงเมื่อ 6 มิถุนายน 2560. https://goo.gl/n2o7At.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 65/2525 เรื่องแผนรุกทางการเมือง. 27 พฤษภาคม 2525. ใน *พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495*, บ.ก. เฉลิมพล โสมอินทร์. ม.ป.พ.: ม.ป.ป., 156–67.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545 เรื่องการจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน. 29 พฤษภาคม 2545. ใน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2545. *โครงการชุมชนมั่นคงด้วยยุทธศาสตร์ กอ.รมน.* กรุงเทพฯ: กอ.รมน., ภาคผนวก.

ราชกิจจานุเบกษา

ราชกิจจานุเบกษา. 2519ก. “คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแห่งชาติ ฉบับที่ 1.” เล่ม 93, ตอนที่ 120 (ฉบับพิเศษ 6 ตุลาคม): 6.

_____. 2519ข. “แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน.” เล่ม 93, ตอนที่ 120 (ฉบับพิเศษ 6 ตุลาคม): 1.

_____. 2519ค. “พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 3).” เล่ม 93, ตอนที่ 156 (24 ธันวาคม): 22–28.

_____. 2549. “แถลงการณ์ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข.” เล่ม 123, ตอนที่ 95ก (20 กันยายน): 14.

_____. 2551. “พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551.” เล่ม 125, ตอนที่ 39ก (27 กุมภาพันธ์): 33–44.

_____. 2552ก. “คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ที่ 251/2552 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย.” เล่ม 126, ตอนพิเศษ 137ง (21 กันยายน): 87.

_____. 2552ข. “คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ที่ 283/2552 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย.” เล่ม 126, ตอนพิเศษ 157ง (26 ตุลาคม): 113.

_____. 2552ค. “คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ที่ 283/2552 เรื่องการจัดตั้งศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย.” เล่ม 126, ตอนพิเศษ 182ง (21 ธันวาคม): 89.

_____. 2554. “คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ที่ 59/2524 เรื่อง ให้ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นศูนย์อำนวยการตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551.” เล่ม 128, ตอนพิเศษ 31ง (17 มีนาคม): 56.

_____. 2557ก “คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ที่ 560/2557 เรื่อง โครงสร้างการจัดและอัตรากำลังของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ประจำปี 2558.” เล่ม 131, ตอนพิเศษ 274ง (30 ธันวาคม): 40.

_____. 2557ข. “คำสั่งคณะรักษาความสงบ ฉบับที่ 106/2557 เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้.” เล่ม 131, ตอนพิเศษ 143ง (21 กรกฎาคม): 15–16.

_____. 2557ค. “ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 26/2557 เรื่อง การดูแลและสอดส่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์.” เล่ม 131, ตอนพิเศษ 89ง (29 พฤษภาคม): 3.

_____. 2557ง. “ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 106/2557 เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้.” เล่ม 131, ตอนพิเศษ 143ง (30 กรกฎาคม): 15.

_____. 2562. “พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562.” เล่ม 136, ตอนที่ 50ก (16 เมษายน): 106.

หนังสือและบทความภาษาไทย

กนก วงษ์ตระหง่าน. 2527. *การเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมกิจการพลเรือนทหารบก. 2545. *20 ปี กรมกิจการพลเรือนทหารบก*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการทหารบก.

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 2554. *รายงานประจำปี 2554*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไอเดียสแควร์.

กระทรวงมหาดไทย. 2561. *คู่มือการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กองทัพบก. 2563. *แผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563–2565) ของกองทัพบก*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดบัญชีกองทัพบก.

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.). 2535. *โครงการกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์.

_____. 2545. *โครงการชุมชนมั่นคงด้วยยุทธศาสตร์ กอ.รมน.* กรุงเทพฯ: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร.

_____. 2555ก. *ไทยอาสาป้องกันชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน.

_____. 2555ข. *ยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2555–2559*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2560. *ยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2560–2564*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2557. *แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการทัพบก.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2564*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน. 2519. *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และกองนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2553ก. *การให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และการเทิดทูนสถาบัน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2553ข. *การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2553ค. *การปกครองระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

จุฬารัตน์ ดำรงวิถีธรรม. 2559. *ถังแดง: การซ่อมสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำหลอนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เฉลิมพล โสมอินทร์, บ.ก. ม.ป.ป. *พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. 2550. *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชวลิต ยงใจยุทธ. 2549. *วันนั้นชนะได้ยังไง*. กรุงเทพฯ: โลกสีขาว.

ณัฐพล ใจจริง. 2556. *ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิปักษ์ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475–2500*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

_____. 2563. *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี: การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491–2500*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

แถมสุข นุ่มนนท์. 2548. *เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: สายธาร.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. 2534. *ทัศนคติของผู้นำชุมชนภาคอีสานกับการพัฒนาของทหารตามโครงการอีสานเขียว: รายงานการวิจัย*. นนทบุรี: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญกรม ดงบังสถาน และคณะ. 2532. *ชีวิตและผลงาน พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขงเบ้งแห่งกองทัพ*. กรุงเทพฯ: สะพานแกลเลอรี.

ปัญญา ขวัญอยู่. 2531. "กองทัพบกกับยุทธศาสตร์พัฒนา." *เสนาธิปัตย์* 37, 2 (พฤษภาคม–สิงหาคม): 89–97.

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. 2551. *กองทัพไทยกับภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่: การปรับบทบาทของกองทัพไทยเพื่อรองรับภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พวงทอง ภวัครพันธุ์. 2556. *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของรัฐไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

_____. 2558. "ปฏิบัติการสงครามของการรณรงค์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทย." ใน *ความรุนแรงซ่อนหาสังคมไทย*, บ.ก. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 105–56. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2565. *การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พวงทอง ภวัครพันธุ์ และธงชัย วินิจจะกูล. 2561. "การทำร้ายศพเมื่อ 6 ตุลา 2519: ใคร อย่างไร ทำไม?" *ฟ้าเดียวกัน* 16, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 43–64.

ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค. 53 (ศปช.). 2555. *ความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา-พฤษภา 2553*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค. 53 (ศปช.).

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2562. *ผลการปฏิบัติงานตามแผนแม่บทประจำปี งบประมาณ 2562*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ศูนย์ประสานงานทหารกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. 2535. *โครงการกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน.

สมชัย รักวิจิตร. 2514. *การใช้การปฏิบัติการทางจิตวิทยาในการสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ*. เอกสารประกอบการบรรยายที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก 30 พฤศจิกายน.

สภาความมั่นคงแห่งชาติ. 2546. *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2546–2549)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

_____. 2550. *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2550–2554)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

_____. 2558. *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2558–2564)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สยามจดหมายเหตุ. 2545. 26, 17 (26 เมษายน-2 พฤษภาคม).

สหายช่วง และบัญชร ชวาลศิลป์. 2546. *กระดูกเข้าบัว*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

สันติ คณานุรักษ์. 2533. "ภาวะผู้นำในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.): ศึกษาเฉพาะกรณีประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ในพื้นที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) จังหวัดราชบุรี." วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงบประมาณ. 2548. “กระทรวงกลาโหม.” *รายละเอียดประกอบพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2548*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2552. *เอกสารงบประมาณอิเล็กทรอนิกส์ พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2561. *งบประมาณรายจ่ายฉบับปรับปรุง ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.). 2545. *แผนยุทธศาสตร์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในชายแดนภาคเหนือ พ.ศ. 2542–2544*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2525ก. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525–2529)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2525ข. *รายงานผลการวิจัยการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนาหมู่บ้านยากจนเพื่อความมั่นคง*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2530. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530–2534)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. 2560. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560–2564)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สำนักพิมพ์ธรรมนิติ. 2532. *โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง: ความเขียวของอีสานเขียว*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

สิทธพร เกษจ้อย. 2560. “บทบาทการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.” *วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม* 4, 1 (มกราคม–มิถุนายน): 164–73.

สุจิต บุญบงการ และกนลา สุขพานิช ขันธปราบ. 2530. “งานกิจการพลเรือนของกองทัพไทย.” ใน *ระบบทหารไทย: บทศึกษากองทัพไทยในบริบททางสังคม-การเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาและความมั่นคงนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. 2551. *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายธารประวัติศาสตร์.

_____. 2562. *ธง แจ่มศรี ใต้ธงปฏิวัติ*. อนุสรณ์งานศพ ธง แจ่มศรี ณ วัดพระประโทณเจดีย์ นครปฐม. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2531. “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง อดีต ปัจจุบัน และอนาคต.” *เสนาธิปัตย์* 37, 3 (กันยายน–ธันวาคม): 113–17.

สุรชาติ บำรุงสุข. 2541. *ทหารกับประชาธิปไตย จาก 14 ตุลา สู่ปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.

_____. 2542. *ปรับโครงสร้างกลาโหม ประเด็นปัญหา ข้อพิจารณา*. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาด้านการทหาร ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2543. *ทหารกับการเมืองไทยในศตวรรษหน้า: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2545. "กระบวนทัศน์ความมั่นคงใหม่: ความเปลี่ยนแปลงของทฤษฎีและกรณีประเทศไทย." *วารสารสังคมศาสตร์* 33, 1 (มกราคม–มีนาคม): 237–70.

_____. 2559. *เสนาธิปัตย์: รัฐประหารกับการเมืองไทย.* กรุงเทพฯ: มติชน.

สุรศักดิ์ เกษมสุวรรณ. 2536. "ทหารกับการพัฒนาทางการเมือง: ศึกษากรณีบทบาทด้านกิจการพลเรือนของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3 ในพื้นที่จังหวัดน่าน." วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หาญ พงศ์สิฎานนท์. 2518. *9 ปีใน กอ.รมน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเนศ.

อภิชาต สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภวัครพันธุ์. 2556. *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย.* เชียงใหม่: สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์, บ.ก. 2543. *พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: สถานการณ์ในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุษณีย์ เกษมสันต์. 2542. *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกองทัพไทย ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.* กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

หนังสือพิมพ์ภาษาไทย และเว็บไซต์

กรมกิจการพลเรือนทหารอากาศ. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. https://www.facebook.com/กรมกิจการพลเรือน-ทหารอากาศ-1468497056773884/?ref=page_internal.

กรมกิจการพลเรือนทหาร. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. https://j5.rtarf.mi.th/web/index.php.

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. http://doca.rta.mi.th/.

กรมกิจการพลเรือนทหารบก. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. https://www.facebook.com/pg/doca.thaiarmy/posts/.

กรมกิจการพลเรือนทหารเรือ กองทัพเรือ. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. https://www.civil.navy.mi.th/index.php/main/index.

กรมกิจการพลเรือนทหารเรือ. "กองทัพเรือนำธรรมะต้านยาเสพติด ครั้งที่3-2560 อบรมเยาวชนสดใส หัวใจห่างไกลยาเสพติด วันที่ 9 ก.พ. 60 โรงเรียนโป่งน้ำร้อน." เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560. http://www.civil.navy.mi.th/index.php/main/detail/content_id/340.

กรมกิจการพลเรือนทหารเรือ. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. https://www.facebook.com/navalcivil/.

กรมกิจการพลเรือนทหารอากาศ. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. https://dca.rtaf.mi.th/.

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. "คู่มืออาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน." เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. http://122.155.1.141/upload/minisite/file_attach/185/56a1f88376ff7.pdf.

กรมส่งเสริมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. "คู่มือ อสม. ยุคใหม่." เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. http://phc.moph.go.th/www_hss/data_center/ifm_mod/nw/NewOSM-1.pdf.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. "แผนแม่บทพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ." เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. https://bit.ly/1TlZ17n.

กรุงเทพธุรกิจ. "โปรดเกล้าฯให้ 6 นายพล พ้นรองสมุหราชองครักษ์-รับบำเหน็จบำนาญ." 12 ธันวาคม 2559, เข้าถึงเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2561. www.bangkokbiznews.com/news/detail/731410.

กองทัพภาคที่ 2. "กอ.รมน.จังหวัดอุดรธานี เปิดการฝึกอบรมโครงการพัฒนาสัมพันธ์ขยายเครือข่ายมวลชน รุ่นที่ 5 ประจำปี 2561." 8 พฤษภาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. www2.army2.mi.th/th/isoc2/isoc2_20/2018/05/09/11851/.

_____. เว็บไซต์. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. http://www2.army2.mi.th/th/category/isoc2.

กองทัพอากาศ. "ตรวจเยี่ยมศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กองทัพอากาศ วันที่ 24 มิถุนายน 2562." เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2565. https://odmbc.rtaf.mi.th/web/index.php/p100/news/188-2019-05-08-07-08-35.

กองบัญชาการกองทัพไทย. "กองบัญชาการกองทัพไทย จัดพิธีฝึกอบรมเยาวชนอาสาต้านภัยยาเสพติดรุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562." วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2562, เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2565. https://gnews.apps.go.th/news?news=35849.

_____ "ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นประธานในพิธีมอบสิ่งของพระราชทานตามโครงการจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ." 24 กรกฎาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2561. www.rtarf.mi.th/index.php/th/2016-06-23-07-14-56/2018-07-20-08-11-15/2018-07-20-04-15-10/124-24-2561.

_____. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. www.rtarf.mi.th/index.php/th/.

กองหนุนเพื่อความมั่นคงของชาติจังหวัดภูเก็ต. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.facebook.com/groups/1581194052132176/.

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. "กอ.รมน.ภาค 2." เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. th-t.facebook.com/pg/กอรมนภาค-2-176558233055660/posts/?ref=page_internal.

_____. "ข่าวกิจการมวลชน กอ.รมน." เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2561. http://www.isoc.go.th/?page_id=112.

_____. "รวมพลังจิตอาสา 2,000 คนร่วมกิจการของการจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ." 27 มีนาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561. http://www.isoc.go.th/?p=3188.

_____. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.facebook.com/isocnews1/.

_____. เว็บไซต์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 3. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. https://www.isoc.go.th/?tag=%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84-3.

_____. เว็บไซต์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.isoc.go.th/?tag=%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84-4-%E0%B8%AA%E0%B8%99.

_____. "ISOC's 007." เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. shorturl.at/sEOZ4.

ข่าวสด. "'บิ๊กแดง' ลั่น ต้องเป็น 'ทหารอาชีพ' เป็นที่พึ่งของประชาชน ในทุกโอกาส!" 13 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2562. https://www.khaosod.co.th/politics/news_2510116.

ข่าวออนไลน์ RYT9. "กองทัพบกร่วมกับ กทม. เปิดป้ายต่อต้านยาเสพติดป้ายแรกอย่างเป็นทางการ และเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด." 15 พฤษภาคม 2544, เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2565. https://www.ryt9.com/s/prg/243240.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530–2534." เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2560. www.nesdb.go.th/nesdb_en/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=3781.

คมชัดลึก. "กอ.รมน.เร่งเดินหน้า ตั้งศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง." 3 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2561. http://www.komchadluek.net/news/regional/247753.

_____. "'ทหาร' ภาคพลเรือน ปรากฏการณ์อันตราย ขยายเป็น 'รัฐซ้อนรัฐ'." 15 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2561. http://www.komchadluek.net/news/scoop/302244.

_____. "ผรท.ชักธงแดง! เบื้องลึก 'อำมาตย์' จัดให้." 18 มิถุนายน 2555, เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2561. http://www.komchadluek.net/news/scoop/133060.

_____. "เลิกฉุกเฉินผุดศอส. แทนศอฉ. จับตาแดง." 20 ธันวาคม 2553, เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2563. www.komchadluek.net/news/politic/83400.

_____. "ส่องเอกสาร กอ.รมน. จ่ายหัวละ 2 แสนดึง 'ผรท.' เป็นฐานเสียง." 30 เมษายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 พฤษภาคม 2560. http://www.komchadluek.net/news/scoop/274327.

ครอบครัวข่าว 3. "กอ.รมน.รับ งบ 1,000 ล้านสกัดเสื้อแดง." 25 มีนาคม 2552, เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2559. goo.gl/o6kVk8content_copy.

_____. "นายกมอบ กอ.รมน. สลายสีเสื้อ เพื่อบูรณาการการทำงาน." 10 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงเมื่อ 4 มีนาคม 2560. news.ch3thailand.com/politics/4265.

เครือข่ายออฟโรดไทย ใจรักษ์แผ่นดิน. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2561. https://www.facebook.com/เครือข่ายออฟโรดไทย-ใจรักษ์แผ่นดิน-1519013815020683/.

ชมรมบิ๊กไบค์ไทยใจรักษ์แผ่นดิน กอ.รมน. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2561. https://www.facebook.com/Bigbike.center.

ชมรมลูกเสือชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.facebook.com/profile.php?id=100006388475830.

ฐานเศรษฐกิจ. "ค่าป่วยการ อสม. ล่าสุด 2567 อัตราใหม่ได้วันไหน." 20 มีนาคม 2567, เข้าถึงเมื่อ 23 มีนาคม 2567. https://www.thansettakij.com/business/economy/591350.

เดลินิวส์. "นพค.36 ทหารนักพัฒนา ส่งมอบถนนเป็นของขวัญปีใหม่ปชช." 23 ธันวาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2562. https://www.dailynews.co.th/article/684014.

เดอะอีสานเรคคอร์ด. "ทำแก้มลิงร่องหัวช้างแต่น้ำยังท่วม." 11 กันยายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 25 เมษายน 2561. https://isaanrecord.com/2017/09/11/rong_hua_chang/.

ทวิตเตอร์. "กษัตริย์มีไว้ทำไม." แฮชแท็ก. เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2563. https://twitter.com/hashtag/กษัตริย์มีไว้ทำไม.

ทันใจนิวส์. "อบรมหลักสูตรขยายเครือข่ายมวลชน กอ.รมน. กลุ่มสื่อมวลชนเพื่อความมั่นคงประจำปี 2561." 21 กรกฎาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561. http://thanjainews2017.blogspot.com/p/blog-page_277.html.

ไทยพีบีเอส. "ขู่ร้องศาลปกครอง! ครม.ผ่านเหมืองปูนป่าทับกวาง เขตลุ่มน้ำ 1 เอ." 6 มีนาคม 2562. https://www.thaipbs.or.th/news/content/278194.

_____. "ปรับปรุงหลักสูตร รด.-ร.ร.นายร้อยเหล่าทัพ." 16 มิถุนายน 2562, เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2563. https://www.thaipbs.or.th/news/content/281014.

_____. "เปิดการฝึกผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหาร." 16 ตุลาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2563. https://news.thaipbs.or.th/content/285231.

_____. "วิเคราะห์คำสั่ง 66/23 โมเดล MOU ปรองดอง." 24 มกราคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 31 พฤษภาคม 2560. http://news.thaipbs.or.th/content/259766.

ไทยรัฐ. "9 เพจต้านแม้วจี้ 'ปู' สลายหมู่บ้านแดง ชี้เป็นภัยกว่าคอมมิวนิสต์." 20 พฤษภาคม 2555, เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2561. https://www.thairath.co.th/content/261913.

_____. "กอ.รมน.ขยายการข่าวอบรมภาค ปชช.เพื่อมีส่วนร่วมความมั่นคง." 27 สิงหาคม 2558, เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2560. https://www.thairath.co.th/content/521098.

_____. "กอ.รมน. เชิญนักธุรกิจ ขรก. สื่อ เข้าอบรมเสริมความมั่นคง กทม." 21 มีนาคม 2559, เข้าถึงเมื่อ 29 มิถุนายน 2560. https://www.thairath.co.th/content/593822.

_____."กอ.รมน. ยันปิดวิทยุเสื้อแดงไม่เกี่ยวปฏิวัติ." 28 เมษายน 2554, เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2559. www.thairath.co.th/content/167527.

_____. "กอ.รมน. รับไม้ต่อหลัง คสช. หมดอำนาจ งัด พ.ร.บ. ความมั่นคง ดูแลแก้ปัญหา." 19 มิถุนายน 2562, เข้าถึงเมื่อ 23 มีนาคม 2563. www.thairath.co.th/news/politic/1595235.

_____. "ทบ.เปิดค่าย 173 แห่ง ชวน ปชช.ท่องเที่ยวช่วงวันหยุด 27 ธ.ค.-2 ม.ค." 19 ธันวาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2566. https://www.thairath.co.th/news/politic/1729666.

_____. "ทสปช. ยุคศึกใกล้แนวรบตาสับปะรด." 22 ตุลาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 22 ตุลาคม 2561. www.thairath.co.th/content/68392.

_____. "ผลเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขต รวม 349 คน แยกเป็นรายพรรค." 7 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563. www.thairath.co.th/news/politic/1562331.

_____. "พร้อมลุย! กอ.รมน. สั่งทุกหน่วยขับเคลื่อนนโยบายรัฐ 'ไทยนิยม ยั่งยืน'." 14 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561. www.thairath.co.th/content/1204415.

_____. "ภาคีชาวสวนยาง-ปาล์ม ร่อนจดหมาย ทวงเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล." 2 มีนาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563. ww.thairath.co.th/content/407177.

_____. "'วิโรจน์' จัดหนัก แฉปฏิบัติการไอโอ(IO) โยง 'บิ๊กตู่' สร้างความแตกแยก." 26 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2563. https://www.youtube.com/watch?v=VMkf3BKxX54&ab_channel=THAIRATHTVOriginals.

_____. "สุเทพปัด กอ.รมน. แกล้งบุกจับวิทยุชุมชนเสื้อแดง." 27 เมษายน 2554, เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2560. http://www.thairath.co.th/content/167268.

_____. "อปพร.เฮ! มท. ออกระเบียบใหม่ เบิกค่าใช้จ่ายทำงานอาสาสมัครแล้ว." 17 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2561. www.thairath.co.th/news/politic/1155150.

ไทยอาสาป้องกันชาติ. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.facebook.com/thai.asa.pongkanchat.

นอร์ทพับลิคนิวส์. "ใช้งบกลาง 98 ล้านบาท สร้างแก้มลิงกักเก็บน้ำโครงการแม่แตง (Water Bank) ตามแนวพระราชดำริ." 23 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงเมื่อ 25 เมษายน 2561. https://www.northpublicnews.com/ใช้งบกลาง-98-ล้านบาท-สร้าง/.

นิวส์วัน. "มาแล้ว ระเบียบ ก.คลัง ฉ.8 ขยายเพดาน 33 ขั้นเงินเดือน 'อส.มหาดไทย' 2.5 หมื่นคน ทั่ว ปท." 10 กรกฎาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2561. www.news1live.com/detail.aspx?NewsID=9610000068710.

เนชั่นทีวี. "พบรีสอร์ท รุกป่าสงวน 'เขาค้อ' กว่า 600 ราย." 30 เมษายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2560. www.nationtv.tv/main/content/378545249/.

บันทึก 6 ตุลา. "เอกสารคำให้การของพยานฝ่ายโจทก์." เข้าถึงเมื่อ 6 ตุลาคม 2566. https://doct6.com/archives/category/documents/testimonies.

บ้านเมือง. "การบูรณาการจัดตั้ง กนช. กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ." 3 มิถุนายน 2557, เข้าถึงเมื่อ 6 มิถุนายน 2557. http://www.ryt9.com/s/bmnd/1910891.

บิซนิวส์. "คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย วันที่ 20 พฤศจิกายน 2540." 21 พฤศจิกายน 2540, เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2560. http://www.ryt9.com/s/refg/166032.

บีบีซีไทย. "เทียบมาตรการช่วยชาวนา 'ยิ่งลักษณ์ vs ประยุทธ์' ก่อนถึงวันพิพากษาจำนำข้าว." 26 กันยายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 14 พฤษภาคม 2561. www.bbc.com/thai/thailand-41376824.

_____. "ไฟป่า: สมบัติ บุญงามอนงค์ คนธรรมดาท้ารบไฟใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น-นวัตกรรมทำ 'สงครามลูกผสม'." 14 เมษายน 2563. https://www.bbc.com/thai/thailand-52277877.

ประชาชาติธุรกิจ. "คสช. สั่งล้างสมอง 83,000 หมู่บ้าน ปูทางเลือกตั้งพ้น 'ประชาธิปไตย' จอมปลอม." 15 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2561. www.prachachat.net/politics/news-117240.

_____. "จุดพลุปลูก 'สัก-ยาง-พะยูง' ตอบโจทย์สร้างรายได้-เพิ่มพื้นที่ป่า." 10 มีนาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2561. https://www.prachachat.net/local-economy/news-128276.

_____. "ดันเอกชนเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ 40% กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ระบุภาษีถ่วง." 12 พฤษภาคม 2558, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2558. https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1431319208.

ประชาไท. "14 องค์กรสิทธิมนุษยชนร่วมต้าน 'พ.ร.บ.ความมั่นคง' สับให้อำนาจ กอ.รมน. ล้นฟ้าเป็น 'รัฐซ้อนรัฐ'." 21 ตุลาคม 2550, เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2559. http://prachatai.com/journal/2007/10/14588.

_____. "กองทัพปลดแอกฯ เรียกร้องประชาชนปกป้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและประเทศชาติ." 6 กรกฎาคม 2555, เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2561. https://prachatai.com/journal/2012/07/41422.

_____. "กอ.รมน. แจ้งข่าวกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จัดสนทนาพาที 'โรงไฟฟ้ามา

เทพาพัฒนาอย่างไร'." 8 เมษายน 2559, เข้าถึงเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2561. https://prachatai.com/journal/2016/04/65147.

_____. "คำสั่ง คสช. 64/2557 ปราบปราม-หยุดยั้งการทำลายป่าไม้." 15 มิถุนายน 2557, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. http://www.prachatai.com/journal/2014/06/54015.

_____. "คำสั่ง คสช.64, 66 กระทบหนัก ฟ้องชาวบ้าน 500 คดี อีสานอ่วม-นัดถก 'ดาวพงษ์' พรุ่งนี้." 17 ธันวาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. http://www.prachatai.com/journal/2014/12/57041.

_____. "ทวงคืนผืนป่า? 'Land Watch Thai' เปิด 5 ปี คสช. อนุมัติโครงการรุกผืนป่ากว่า 6 พันไร่." 8 มีนาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 8 มีนาคม 2562. https://prachatai.com/journal/2019/03/81398.

_____. "ปะทะ-จับ 16 ค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน-ฝ่ายหนุนเข้าค่ายอิงคยุทธฯ ขอเร่งสร้าง." 27 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2561. https://prachatai.com/journal/2017/11/74317.

_____. "เปิดเผยรายชื่อคนตาย พ.ค.35 และพ.ค.53 – 7 ปีความยุติธรรมที่ไม่ไปไหน." 19 พฤษภาคม 2560. https://prachatai.com/journal/2017/05/71545.

_____. "ผบ.ตร. แถลงผลงาน 6 เดือน คดีหมิ่นแล้วเสร็จ 239 คดีจากค้างปีก่อน 443 คดี." 25 เมษายน 2558, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558. http://prachatai.org/journal/2015/04/58968.

_____. "พวงทอง ภวัครพันธุ์: 10 ปี กม.ความมั่นคงภายใน ประชาธิปไตยคือภัยความมั่นคง." 27 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2561. https://prachatai.com/journal/2018/02/75615.

_____. "พวงทอง ภวัครพันธุ์: 'มวลชนจัดตั้ง' ของทหารในยุคต้านประชาธิปไตย เมื่อพวกเขาอยู่รอบตัวเรา." 17 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2560. https://prachatai.com/journal/2017/11/74171.

_____. "มีอะไรใน 'จิตอาสา 904' : จากสู้ภัยคอมมิวนิสต์สู่ภัยคุกคาม 'รูปแบบใหม่'." 3 ธันวาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563. https://prachatai.com/journal/2019/12/85400.

_____. "ย้อนดู ส.ส. โรมอภิปรายปม 'ป่ารอยต่อ' ข้อต่ออำนาจทหาร-ทุนภายใต้การนำของประวิตร." 29 กุมภาพันธ์ 2563. https://prachatai.com/journal/2020/02/86586.

_____. "รายงาน: ประมวลสถานการณ์สิทธิมนุษยชนเชียงใหม่หลังรัฐประหาร." 1 กรกฎาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2559. https://prachatai.org/journal/2014/07/54344.

_____. "เวทีปรองดองต่างจังหวัดห้ามนำมือถือเข้า กอ.รมน. แจง ไม่ต้องการให้นำความเห็นไปขยายความ." 7 มีนาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 23 มิถุนายน 2560. https://prachatai.com/journal/2017/03/70432.

_____. "เศรษฐศาสตร์สามัญสำนึก: 55 ปี ทุนกองทัพไทย." 23 มีนาคม 2555, เข้าถึงเมื่อ 17 มิถุนายน 2560. https://prachatai.com/journal/2012/03/39802.

_____. "สุทินเชื่อลดกำลังพล-เกณฑ์ทหารมาแน่ภายในปี'70 ไม่เลิกเกณฑ์ทหาร 100% เหตุขัด รธน." 13 กันยายน 2566. https://prachatai.com/journal/2023/09/105888.

_____. "เสียงจากนามูล: ทางผ่านของการขุดเจาะปิโตรเลียม หรือชีวิตและสิทธิชุมชน." 5 มีนาคม 2558, เข้าถึงเมื่อ 8 มีนาคม 2562. https://prachatai.com/journal/2015/03/58227.

_____. "'หมอสุภัทร' อัดรัฐโอนเงิน 1.8 พันล้านให้ อสม. ก่อน 22 มี.ค. ส่อเจตนา 'ใช้ภาษีซื้อเสียง' ย้ำสังคมเปลี่ยนไปแล้ว." 19 มีนาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 19 มีนาคม 2562. https://prachatai.com/journal/2019/03/81582.

_____. "เหมืองแร่ทองคำ สองทศวรรษไม่เคยมีประชาชนในสายตา." 13 กุมภาพันธ์ 2558, เข้าถึงเมื่อ 5 สิงหาคม 2558. www.prachatai.com/journal/2015/02/.

ผู้จัดการออนไลน์. "กอ.รมน. จับมือ ก.สธ. ลงนาม MOU สร้างความสมานฉันท์ อสม." 26 มิถุนายน 2557, เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2560. https://m.mgronline.com/crime/app-detail/9570000072044.

_____. "กอ.รมน. ชลบุรีจัดสัมมนาสัมพันธ์ เพื่อตรวจสอบและขยายเครือข่ายมวลชน." 26 กรกฎาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2560. https://mgronline.com/local/detail/9600000075531.

_____. "กอ.รมน. ประสานไอซีที ปิดเว็บหมิ่นสถาบันฯ ได้แค่ 50%." 7 กันยายน 2558, เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน 2560. www.manager.co.th/Politics/viewnews.aspx?NewsID=9580000101476.

_____. "กอ.รมน. เห็นชอบโครงสร้างจัดและอัตรากำลัง 59 พร้อม 2 ร่างปฏิบัติการ." 27 ธันวาคม 2558, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2559. www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9580000139653

_____. "กองทัพบกจับมือกรมชลฯ ขุดลอกแก้มลิง 24 โครงการ แก้ปัญหาอุทกภัย-ภัยแล้ง." 13 มกราคม 2559, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2559. https://mgronline.com/uptodate/detail/9590000004251.

_____. "คสช. แจกใบปลิว 10 เหตุผลทำรัฐประหารที่อนุสาวรีย์ชัยฯ." 2 มิถุนายน 2557, เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2560. www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9570000061701.

_____. "คืบหน้าปรับโครงสร้าง กอ.รมน. พ่วงแบ่งส่วนงาน-อัตรากำลัง ตามบัญชา 'บิ๊กตู่' สั่งปรับใหม่ ปมเพิ่มเติม 6 ส่วนงานภายในหวั่นกระทบเพิ่มงบฯ." 16 มิถุนายน 2561, เข้าถึงเมื่อ 28 มกราคม 2563. https://mgronline.com/politics/detail/9620000057246.

_____. "ซัด 'เบสท์ อรพิมพ์' พูดดูหมิ่นคนอีสาน มองเห็นคนไม่เท่ากัน." 19 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงเมื่อ 2 มิถุนายน 2560. http://www.manager.co.th/HotShare/ViewNews.aspx?NewsID=9590000115412.

_____. "'บิ๊กตู่' คืนเก้าอี้ 'ขวัญชัย-ชูศักดิ์' ชงไอซีทีปิด 143 เว็บหมิ่นฯ." 7 กันยายน 2558, เข้าถึงเมื่อ 8 เมษายน 2562. https://mgronline.com/daily/detail/9580000101509.

_____. "ผบ.ทบ. สวนสนามพิธีพลังมวลชนคน กอ.รมน.ตรัง." 4 กุมภาพันธ์ 2554, เข้าถึงเมื่อ 2 มิถุนายน 2560. manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9540000015640.

_____. "รวมแถลงการณ์ ประกาศ คำสั่ง คณะปฏิรูปการปกครองฯ." 20 กันยายน 2549, เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2560. https://mgronline.com/politics/detail/9490000118389.

_____. "สร้างสันติสุขเพื่อชุมชนเข้มแข็ง ภารกิจทหารนักพัฒนา." 15 เมษายน 2549, เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2550. http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9490000050036.

_____. "หมู่บ้านเสื้อแดง รอยร้าวแห่งแผ่นดิน." 18 พฤษภาคม 2555, เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2555. https://mgronline.com/daily/detail/9550000061502.

_____. "อ้างป่าแห้งแล้ง! แฉ 'อนุพงษ์' เซ็นยกป่าชุมชนให้ 'กระทิงแดง' สร้างโรงงาน." 9 กันยายน 2559, เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2562. https://mgronline.com/onlinesection/detail/9600000092561.

_____. "'อำมาตย์' จัดเต็ม 'ผรท.' ชูธงหนุนตุลาการ เด็ดขั้วหัวใจคนเสื้อแดง." 23 มิถุนายน 2555, เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2561. https://mgronline.com/daily/detail/9550000076969.

พรชัย แซ่ตั้ง. "การฝึกอบรมผู้นำชุมชน กอ.รมน. ภาค 2 ครั้งที่ 1." 15 พฤศจิกายน 2559, เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2561. https://www.youtube.com/watch?v=wM8OqCeHvKc.

โพสต์ทูเดย์. "4 ล้านจิตอาสา ถวายองค์ราชันจนถึงวันสุดท้าย." 25 ตุลาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2561. https://www.posttoday.com/politic/report/521825.

_____. "กอ.รมน. เตรียมระดมมวลชนหนุน กรธ. แจงร่างรธน." 7 พฤษภาคม 2559, เข้าถึงเมื่อ 6 พฤษภาคม 2560. http://www.posttoday.com/politic/430568.

_____. "บิ๊กตู่แจง ไทยนิยม เป็นเนื้อเดียวกับ 'ประชารัฐ'." 26 มกราคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 4 พฤษภาคม 2562. https://www.posttoday.com/politic/news/537536.

_____. "'บิ๊กตู่' สั่ง เปลี่ยนภาพลักษณ์ กอ.รมน.เพิ่มสัดส่วน ตำรวจ-พลเรือนมากขึ้น." 25 ธันวาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 4 พฤษภาคม 2562. https://www.posttoday.com/politic/news/574974.

_____. "โปรยประชานิยม หาเสียงเลือกตั้ง." 28 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 29 ธันวาคม 2560. https://www.posttoday.com/politic/analysis/532635.

มติชน. "กองทัพตั้ง ศอร.108 ต้านยาเสพติด." 26 ตุลาคม 2543.

_____. "กอ.รมน.รับ เอกสารไอโอสามจังหวัดใต้ ของจริง แจงแค่ต้องการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง." 27 กุมภาพันธ์ 2563, เข้าถึงเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2563. www.matichon.co.th/politics/news_2008868.

_____. "ครม.ไฟเขียว บ.ปูนซิเมนต์ไทยทำเหมืองในป่าสงวนทับกวาง-ป่ามวกเหล็ก 3 พันไร่ ถึงปี 79." 5 มีนาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2565. https://www.matichon.co.th/politics/news_1392149.

_____. "ครม.ไฟเขียวปรับค่าตอบแทน กองอาสารักษาดินแดนเป็น 13,285 บาท เบี้ยเลี้ยงวันละ 200." 3 พฤษภาคม 2559. https://www.matichon.co.th/politics/news_125231

_____. "นครบาลวิสามัญมาเฟีย หมิงรัชดา รวบ 3 ม้ง รับขนส่งยาบ้าผ่านเที่ยวบิน." 27 พฤศจิกายน 2543.

_____. "'บิ๊กตู่' นั่งหัวโต๊ะ ถก กอ.รมน. วางโจทย์การบ้าน 7 ข้อเน้นงานมวลชน." 6 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2560. www.matichon.co.th/news/453710.

_____. "'บิ๊กตู่' สั่ง กอ.รมน. พิจารณา 37 วาระปฏิรูป เดินหน้าตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี." 6 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 กันยายน 2560. www.matichon.co.th/politics/news_453532.

_____. "เปิดตัวในงานสุธรรม สันติบาลไม่มีข้อหา." 21 พฤษภาคม 2522. เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2563. https://doct6.com/wp-content/uploads/2019/10/นศ-เข้าป่า-คืนเมือง-ข่าว-2519-2524-2.pdf.

_____. "พิเชียร ปรากฏตัว เรียนต่ออเมริกา." 14 ตุลาคม 2521, เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2563. https://doct6.com/wp-content/uploads/2019/10/นศ-เข้าป่า-คืนเมือง-ข่าว-2519-2524-2.pdf.

_____. "'เศรษฐา' แจง 4 เหตุผลไม่ยุบ กอ.รมน. ลั่นไม่ใช่หุ่นเชิดเพื่อไทย และอย่าดูหมิ่น ปชช." 2 พฤศจิกายน 2566. https://www.matichon.co.th/politics/news_4264458.

_____. "สัมภาษณ์ บก.ลายจุด: นักการเมืองไม่รู้ปัญหาไฟป่า ฝุ่นพิษ เปลี่ยนรัฐบาลอาจดีขึ้นบ้าง." 28 มีนาคม 2566. https://www.matichon.co.th/clips/news_3898454.

_____. “Land Watch Thai ชี้ 5 ปี คสช.อนุมัติโครงการรุกพื้นที่ป่าแล้วกว่า 6,243 ไร่.” 8 มีนาคม 2562. https://www.matichon.co.th/politics/news_1396630.

มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2561 และ 6 มีนาคม 2562. https://www.facebook.com/pg/fiveprovincesforest/posts.

ศูนย์ข้อมูลกลางลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2561. https://www.facebook.com/profile.php?id=100068928757861.

ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ). “คสช. ใช้ ม.44 เพิกถอนป่าสงวน จ.ตาก 2,100 ไร่ เตรียมให้เอกชนเช่าสิ้นปี.” 19 กันยายน 2558. เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2562. https://www.tcijthai.com/news/2015/19/current/5795.

ศูนย์ไซเบอร์กองทัพบก. เพจเฟซบุ๊ก. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2562. https://www.facebook.com/ArmyCyberCenter/.

สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี. “กรมพัฒนาที่ดินจัดฝึกอบรมหลักสูตร ‘การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน’ โครงการฝึกทักษะอาชีพแก่เกษตรกรฯ ‘ไทยนิยมยั่งยืน’ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี.” 20–22 มิถุนายน 2561, เข้าถึงเมื่อ 10 กันยายน 2565. http://r01.ldd.go.th/spb/News61/ThaiYangYearn61/Thaiyangyearn2561.html.

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดพิษณุโลก NBT. “ชมรมจิตอาสาลูกเสือชาวบ้านจังหวัดพิษณุโลก.” 25 กรกฎาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2565. https://www.youtube.com/watch?v=8DPcjku-kSQ.

สนุกดอทคอม. “เครือข่ายยางพาราขึ้นเวที กปท. ร่วมไล่รบ.” 12 พฤศจิกายน 2556, เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563. www.sanook.com/news/1308306/.

สยามรัฐรายวัน. “กองทัพไทยรวมพลังไทยต้านภัยยาเสพติด.” 30 มีนาคม 2544.

ส่วนกิจการมวลชน กระทรวงมหาดไทย. เข้าถึงเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2563. https://multi.dopa.go.th/mad/main/web_index.

ส่วนภาคีเครือข่ายป้องกันรักษาป่า. https://www.forest.go.th/forest-protection/%e0%b9%80%e0%b8%84%e0%b8%a3%e0%b8%b7%e0%b8%ad%e0%b8%82%e0%b9%88%e0%b8%b2%e0%b8%a2-%e0%b8%a3%e0%b8%aa%e0%b8%97%e0%b8%9b/.

สำนักการข่าว กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. “เครือข่ายข่าวประชาชนเฝ้าระวังภัย.” เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม 2559. http://center.isocthai.go.th/images/doc_information/sor-kor-wor/1.NetworkSecurity/NetworkSecurity2.pdf.

สำนักกิจการความมั่นคงภายใน. “FAQ หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.). กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.” 22 เมษายน 2564, เข้าถึงเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2565. https://multi.dopa.go.th/isab/news/cate2/view471

สำนักกิจการมวลชนและสารสนเทศ กอ.รมน. “โครงการเพชรในตม.” เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561. http://www.massisoc.com/2_mass_isoc/2_mix_mass_isoc/2_petnitom/project_petnitom.html.

_____. “พัฒนาสัมพันธ์เครือข่ายความมั่นคงระดับผู้บริหาร (พคบ.).” เข้าถึงเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2565. https://mass-isoc.isoc.go.th/?page_id=50.

_____. “ประวัติความเป็นมาโครงการประชาชนมีส่วนร่วม (ปชร.).” เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2561. http://www.massisoc.isoc.go.th/2_mass_isoc/2_mix_mass_isoc/3_pochoro/1_hist_pochoro/hist_pochoro.html.

_____. เข้าถึงเมื่อ 22 ตุลาคม 2559. http://www.1374.org/13_download.php.

_____. เข้าถึงเมื่อ 29 พฤษภาคม 2560. http://www.massisoc.com/2_mass_main.php.

_____. “ภาพกิจกรรมส่วนภูมิภาค.” เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2565. https://massisoc.isoc.go.th/?cat=11.

_____. เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2565. https://mass-isoc.isoc.go.th/?page_id=71.

สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. “กอ.รมน. จัดอบอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง.” 13 มีนาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2561. thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNSOC6003130010067

_____. “นายกรัฐมนตรีขอบคุณ กอ.รมน.” 6 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2560. http://thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNPOL6002060010011.

_____. “รัฐบาลสานต่อศาสตร์พระราชา น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการวางยุทธศาสตร์ 20 ปี.” 24 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2561. http://thainews.prd.go.th/website_th/news/print_news/WNPOL6011240010036.

สำนักข่าวอิศรา. “กก.มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ‘บิ๊กป้อม’ 24 คน เป็น สนช. 11 คน.” 26 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2562. https://www.isranews.org/isranews-scoop/62285-report001-62021-62285.html.

_____. “นับถอยหลังเปิดเหมืองโพแทชอุดรฯ หลังรัฐไฟเขียวประทานบัตร ชาวบ้านปักหลักต้านกลุ่มทุน.” 30 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2565. https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/110811-open-mining-Potash-Udon-Thani-report.html.

_____. “ผ่าอาณาจักร ‘คอม-ลิงค์’ ชุมนุมบิ๊กธุรกิจคนดัง เพื่อนรัก ‘บิ๊กป้อม ในมูลนิธิอนุรักษ์ป่าฯ.” 24 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2562. https://www.isranews.org/isranews-scoop/62246-scoop-62222.html.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. “สรุปภาพรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.” 12 มิถุนายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 4 เมษายน 2561.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. “สช. จับมือ กอ.รมน. ขับเคลื่อนความมั่นคงสถาบันหลักของไทย.” 17 กุมภาพันธ์ 2560, เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560. https://www.opec.go.th/old/content.php?page=content&group=executive&cid=845.

สำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา. เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560. https://mdo.rtarf.mi.th/index_2.html

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย กรมประชาสัมพันธ์. เพจเฟซบุ๊ก. 26 พฤศจิกายน 2565, เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2565. https://www.facebook.com/prdprloei/posts/pfbid02Zuih46VdA1Q7GE8ukkqsHD5o7ZFBYhrCRuPY9yAjRJkPXsDUUqReQcYrVJNFYY5Ml

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา. เข้าถึงเมื่อ 4 มีนาคม 2562. http://afdcict.rtarf.mi.th/afdcintra/index1.html.

หลักเมือง. “งานกิจการพลเรือนในประเทศไทย.” 6 มีนาคม 2559. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2559. http://lakmuangonline.com/?p=2889.

เอ็มไทย. “กอ.รมน. เผยปี 57 พบเว็บหมิ่น ถึง 907 เว็บ.” 25 ธันวาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 8 เมษายน 2562. https://news.mthai.com/politics-news/408375.html.

_____. “มือบกองทัพ ปชช. ตบเท้าแห่ให้กำลังใจประยุทธ์ ให้ทหารต่อสู้รัฐเผด็จการ.” 10 กรกฎาคม 2556, เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2561. https://news.mthai.com/politics-news/253820.html.

ไอเอ็นเอ็นนิวส์. “กอ.รมน. MOU กับ ศธ.-กศน. เผยแพร่หลักเศรษฐกิจพอเพียง.” 9 ตุลาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน. 2560. http://www.innnews.co.th/shownews/show?newscode=815072.

_____. “จัดอบรมเครือข่ายข่าวประชาชนเฝ้าระวังภัย.” 5 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2561. https://www.innnews.co.th/politics/news_7304/.

attanid rasmidatta. “เพลงไทยอาสาป้องกันชาติ.” เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. https://www.youtube.com/watch?v=wGXU9iIhl5s.

Billy Airforcerider. “บันทึกการประชุมโครงการฝึกอบรมของ(กอ.รมน.)รุ่นพิเศษสำหรับชาวไบเกอร์.” 11 มกราคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2561. www.youtube.com/watch?v=eV78STJq-0o&t=275s.

Blogspot. “พลเอกฤทธี อินทรวุธ.” 3 เมษายน 2561, เข้าถึงเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2563. https://rittee1834.blogspot.com/2018/04/.

Box Wedding. "คลิปบีบหัวใจ เพื่อ 'ประเทศไทยจะต้องเข้มแข็ง เพื่อในหลวง'." 26 ตุลาคม 2559, เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2565. https://www.youtube.com/watch?v=RZs_5gfAWh0.

GM Live. "เรียง 25 นาฬิกา 'พล.อ.ประวิตร' สิ่งของบนข้อมือบิ๊กป้อมมูลค่ารวมเฉียด 40 ล.บาท." 18 มกราคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 18 มกราคม 2561. https://gmlive.com/25-watches-of-prawit-wongsuwan-from-csi-la-social-media-info/.

iLaw. "ร่าง พ.ร.บ. มั่นคงไซเบอร์ฯ 62: เปิดช่องเจ้าหน้าที่รัฐ 'สอดส่อง' คนเห็นต่างได้." 25 กุมภาพันธ์ 2562, เข้าถึงเมื่อ 4 ธันวาคม 2565. https://ilaw.or.th/node/5173.

_____. "รู้จักกับเพกาซัส อาวุธไซเบอร์ที่ร้ายแรงที่สุดในโลก เครื่องมือของรัฐ การล้วงข้อมูลคนเห็นต่าง." 17 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 4 ธันวาคม 2565. https://www.ilaw.or.th/articles/10133.

Military Reservists of National Security and the Military Veterans. เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561. www.youtube.com/watch?v=mlXc7ZjFl7Y.

ThaiPublica. "เปิด MOU รัฐบาลก้าวไกล ผลักดันวาระร่วม 23 ข้อ 5 แนวทาง." 22 พฤษภาคม 2566. https://thaipublica.org/2023/05/responsible-election2566-41-22-05-2566/.

The 101 World. "พวงทอง ภวัครพันธุ์: กองทัพ การเมืองมวลชน และความมั่นคงภายในประเทศ." 14 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 14 ธันวาคม 2560. www.the101.world/puangthong-interview-on-military-operations/.

Trat Today. "23 ก.พ. 59 กอ.รมน. ตราด จัดโครงการฝึกอบรมอาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อปพร." 23 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565. https://www.youtube.com/watch?v=-0vrfhiY9v8.

Way Magazine. "กิจการพลเรือนภายใต้การแทรกซึมของกองทัพ." 15 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2560. https://waymagazine.org/behind_army.

Woodbury Media Group. "กอ.รมน. เพื่อประชาชน ตอนที่ 4 โครงการเพชรในตม." 4 มีนาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2560. www.youtube.com/watch?v=5viz5C_W640.

Workpoint Today. "เครือข่ายคนเทพาฯ เคลื่อนพลสนับสนุนโรงไฟฟ้าถ่านหิน." 21 ธันวาคม 2560, เข้าถึงเมื่อ 3 ธันวาคม 2565. https://workpointtoday.com/เครือข่ายคนเทพา-เพื่อกา/.

_____. "นายกฯ เศรษฐาเฉลยข่าวใหญ่กองทัพมอบที่ดินเกือบหมื่นไร่ให้ ปชช. ย้ำไม่ยุบ กอ.รมน. ไม่อยู่ในความคิด." 31 ตุลาคม 2566. https://workpointtoday.com/politic-powerarmy/.

สัมภาษณ์

กลุ่มนายรอง, นครพนม 3 ธันวาคม 2560
เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย, เชียงใหม่ 29 พฤศจิกายน 2560
นางสมจิตร (นามสมมติ), อุบลราชธานี 21 สิงหาคม 2560
นายบัน (นามสมมติ), อุบลราชธานี 19 สิงหาคม 2560
นายบุญ (นามสมมติ), อุบลราชธานี 26 ตุลาคม 2560
นายไผ่ (นามสมมติ), มุกดาหาร 2 ธันวาคม 2560
นายเพื่อน (นามสมมติ), สกลนคร 2 ธันวาคม 2560
นายวัฒน์ (นามสมมติ), กรุงเทพฯ 30 มีนาคม 2560
นายอำเภอ (ไม่ระบุชื่อ), ใกล้กรุงเทพมหานคร 21 พฤศจิกายน 2560
สหายวัน (นามสมมติ), มุกดาหาร 1 ธันวาคม 2560

หนังสือและบทความภาษาอังกฤษ

Anan Ganjanapan. 2000. *Local Control of Land and Forest: Cultural Dimensions of Resource Management in Northern Thailand*. Chiangmai: Regional Center for Social Science and Sustainable Development, Chiangmai University.

Anderson, Benedict R. O'G. and Ruchira C. Mendiones. 1985. *In the Mirror: Literature and Politics in Siam in the American Era*. 1st edition. Bangkok: Duang Kamol.

Barber, Willard F and C. Neale Ronning. 1966. *Internal Security and Military Power: Counterinsurgency and Civic Action in Latin America*. Ohio: Ohio State University Press.

Baker, Chris and Pasuk Phongpaichit. 2005. *A History of Thailand*. New York: Cambridge University Press.

Ball, Desmond and David Scott Mathieson. 2007. *Militia Redux: Or Sor and the Revival of Paramilitarism in Thailand*. Bangkok: White Lotus.

Bowie, Katherine A. 1997. *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand*. New York and Chichester: Columbia University Press.

Caballero-Anthony, Mely and Alistrair D.B. Cook, eds. 2013. *Non-traditional Security in Asia: Issues, Challenges and Framework for Action*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Chai-anan Samudavanija, Kusuma Snitwongse, and Suchit Bunbongkarn.

1990. *From Armed Suppression to Political Offensive*. Bangkok: Institute of Security and International Studies, Chulalongkorn University.

Chambers, Paul. 2015. *Civil-Military Relations in Thailand since the 2014 Coup: The Tragedy of Security Sector "Deform"*. PRIF Report No. 138. Frankfurt: Peace Research Frankfurt.

Chambers, Paul and Napisa Waitoolkiat. 2016. "The Resilience of Monarchised Military in Thailand." *Journal of Contemporary Asia* 46, 3 (March): 425–44.

Connors, Michael Kelly. 2007. *Democracy and National Identity in Thailand*. Copenhagen: NIAS Press.

Croissant, Aurel, David Kuehn, Paul Chambers, and Siegfried O. Wolf. 2010. "Beyond the fallacy of coup-ism: conceptualizing civilian control of the military in emerging democracies." *Democratization* 17, 5 (2010): 950–75.

Crouch, Harold. 1988. *The Army and Politics in Indonesia*. Ithaca NY: Cornell University Press.

Farooq, Sadaf. 2012. "Pakistan's Internal Security Dynamics and the Role of Military Regimes." *International Journal on World Peace* 29, 3 (September): 51–83.

Fineman, Daniel. 1997. *A Special Relationship: the United States and Southeast Asia since World War II*. New York: University of Hawaii Press.

Fitch, J. Samuel. 1986. "The Military Coup d'Etat as a Political Process: A General Framework and the Ecuadorian Case." In *Armies and Politics in Latin America*. Lowenthal, edited by Abraham F. and J. Samuel Fitch. New York and London: Holmes and Meier.

Ford, Eugene. 2017. *Cold War Monks: Bhuddhism and America's Secret Strategy in Southeast Asia*. New Haven and London: Yale University Press.

Forsyth, Tim and Andrew Walker. 2012. *Forest Guardians, Forest Destroyers: The Politics of Environmental Knowledge in Northern Thailand*. Washington: University of Washington Press.

Haberkorn, Tyrell. 2013. "Making Massacre Possible: Impunity and Denial in Phatthalung, 1972–1976." In *State Violence in East Asia*, edited by N. Ganesan and Sung Chull Kim, 185–208. Kentucky: The University of Kentucky Press.

_____. 2015. "The Hidden Transcript of Amnesty: The 6 October 1976 Massacre and Coup in Thailand." *Critical Asian Studies* 47, 1: 1–43.

_____. 2017. *In Plain Sight: Impunity and Human Rights in Thailand.* Wisconsin: University of Wisconsin Madison Press.

Hyun, Sinae. 2014. "Indigenizing the Cold War: Nation-building by the Border Patrol Police of Thailand, 1945–1980." Ph.D. dissertation, University of Wisconsin-Madison.

International Commission of Jurists. 2010. *Thailand's Internal Security Act: Risking the Rule of Law?* Geneva: International Commission of Jurists.

Ivarsson, Søren and Lottee Isager. 2010. *Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand.* Copenhagen: NIAS Press.

Kasian Tejapira. 2016. "The Irony of Democratization and the Decline of Royal Hegemony in Thailand." *Southeast Asian Studies* 5, 2: 219–37.

Katoch, Prakash. 2016. "Internal Security: Need for Comprehensive Matrix." *Scholar Warrior* (Spring): 18–26.

Kauffman, Karen S. and Donna Hicks Myers. 1997. "The Changing Role of Village Health Volunteers in Northeast Thailand: An Ethnographic Field Study." *International Journal of Nursing Studies* 34, 4 (August): 249–55.

Kobkua Suwannathat-Pian. 2003. *King, Country and Constitutions: Thailand's Political Development 1932–2000.* London: Routledge.

Krittian, Han. 2010. "Post-Coup Royalist Groups: Re-inventing Military and Ideological Power." In *Saying the Unsayable: Monarchy and Democracy in Thailand,* edited by Soren Ivarsson and Lotte Isager, 203–22. Copenhagen: NIAS Press.

Kusuma Snitwongse. 1985. *Thai Government Responses to Armed Communist and Separatist Movement.* Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Lowenthal, Abraham F. and John Samuel Fitch. 1986. *Armies and Politics in Latin America.* New York: Holmes & Meier.

Marks, Thomas. 1994. *Making Revolution: The Insurgency of the Communist Party of Thailand in Structural Perspective* (Studies in Contemporary Thailand No. 3). Bangkok: White Lotus.

McCargo, Duncan. 2002. "Security, Development and Political Participation in Thailand: Alternative Currencies of Legitimacy." *Contemporary*

Southeast Asia 24, 1 (April): 50–67.

_____. 2005. “Network Monarchy and Legitimacy Crises in Thailand.” *Pacific Review* 18, 4: 499–519.

Mérieau, Eugénie. 2016. “Thailand’s Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997–2015).” *Journal of Contemporary Asia* 46, 3 (March): 445–66.

Mietzner, Marcus. 2008. *Military Politics, Islam, and the State in Indonesia: from Turbulent Transition to Democratic Consolidation*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Montesano, Michael. 2019. “As Thai military holds on to power, a 1980 order by former PM Prem looms large.” *ToDay* 6 June 2019, accessed on 6 June 2019. https://www.todayonline.com/commentary/thai-military-holds-power-1980-order-former-pm-prem-looms-large.

Moore, Jeff M. 2013. *The Thai Way of Counterinsurgency*. Greenville, NC: A Muir Analytics Book.

Morell, David and Chai-anan Samudavanija. 1981. *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn&Hain.

Nattaka Chaisinthop. 2014. “Volunteering, Dana, and the Cultivation of ‘Good People’ in Thailand.” *Anthropological Forum* 24, 4: 396–411.

Ockey, James. 2014. “Broken Power: The Thai Military in the Aftermath of the 2006 Coup.” In *“Good Coup” Gone Bad: Thailand’s Political Developments since Thaksin’s Downfall*, edited by Pavin Chachavalpongpun. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Prajak Kongkirati and Veerayooth Kanchoochat. 2018. “The Prayuth Regime: Embedded Military and Hierarchical Capitalism in Thailand.” *TRaNS: Trans-Regional and National Studies of Southeast Asia* 6, 2 (July): 279–305.

Puangthong Pawakapan. 2015a. “Will Thailand’s New Constitution Be a Return to Authoritarianism?” *ISEAS Perspective* no. 3.

_____. 2015b. “Thai Junta Militarizes the Management of Natural Resources.” *ISEAS Perspective* no. 47.

Puangthong Rungswasdisab. 2005. “Thailand’s Response to the Cambodian Genocide.” In *Genocide in Cambodia and Rwanda: New Perspectives*, edited by Sue Cook, 73–118. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Pye, Oliver. 2005. *Khor Jor Kor: Forest Politics in Thailand.* Bangkok: White Lotus Press.

Randolph, R. Sean. 1986. *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950–1985.* Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California.

Raymond, Gregory Vincent. 2018. *Thai Military Power: A Culture of Strategic Accommodation.* Copenhagen: NIAS Press.

Rossi, Amalia. 2012. "Turning Red Rural Landscapes Yellow? Sufficiency Economy and Royal Projects in the Hills of Nan Province, Northern Thailand." *ASEAS – Austrian Journal of Southeast Asian Studies 5*, 2: 275–91.

Saiyud Kerdphol. 1986. *The Struggle for Thailand: Counter-Insurgency 1965–1985.* Bangkok: S. Research Center.

Srisompob Jitpiromsri. 2013. "Thailand's Security Sector and the Southern Insurgency." In *Knights of the Realm: Thailand's Military and Police, Then and Now*, edited by P. Chambers. Bangkok: White Lotus.

Stepan, Alfred. 1986. "The New Professionalism of Internal Warfare and Military Role Expansion." In *Armies and Politics in Latin America*, edited by A. Lowenthal and J. Samuel Fitch, 134–50. New York: Holmes and Meier.

Stithorn Thananithichot. 2012. "Political Engagement and Participation of Thai Citizen in the Rural-Urban Disparity." *Contemporary Politics* 18, 1: 87–108.

Streckfuss, David. 2014. "Freedom and Silencing under the Neo-Absolutist Monarchy Regime in Thailand, 2006–2011." In *"Good Coup" Gone Bad: Thailand's Political Developments since Thaksin's Downfall*, edited by Pavin Chachavalpongpun, 109–40. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Suchit Bunbongkarn. 1987. *The Military in Thai Politics 1981–1986.* Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

_____. 1996. *State of the Nation: Thailand.* Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Suchit Bunbongkarn and Kanala Sukhaphanij-khanthaprab. 1987. *National Security and the Contemporary Political Role of the Thai Military.* Bangkok: Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

Suehiro, Akira. 2014. "Technocracy and Thaksinocracy in Thailand: Reform of the Public Sector and the Budget System under the Thaksin Government." *South East Asian Studies (SEAS), Kyoto University* 3, 2: 299–344.

Tanham, George. 1974. *Trial in Thailand*. New York: Crane Russak and Company.

Thak Chaloemtiarana. 1979. *Thailand: The Politics of Despotic Paternalism.* Bangkok: Thammasat University Press.

_____. 2007. *Thailand: The Politics of Despotic Paternalism*. New York: Cornell Southeast Asia Program.

Time. 2008. "'A Monarchy Fights for Freedom' 27 May 1966." In *The King of Thailand in World Focus*, edited by Denis Gray and Dominic Faulder, 53–56. Singapore: Editions Didier Millet.

Thongchai Winichakul. 2002. "Remembering/Silencing the Traumatic Past: The Ambivalent Memories of the October 1976 Massacre in Bangkok." In *Cultural Crisis and Social Memory: Modernity and Identity in Thailand and Laos*, edited by C. F. Keyes and Shigeharu Tanabe, 243–83. New York: Routledge/Curzon.

_____. 2008. "Toppling Democracy." *Journal of Contemporary Asia* 38, 1 (February): 11–37.

_____. 2014. "The Monarchy and the Anti-Monarchy: Two Elephants in the Room of Thai politics and the State of Denial." In *"Good Coup" Gone Bad: Thailand's Political Developments since Thaksin's Downfall*, edited by Pavin Chachavalpongpun, 79–81. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

_____. 2016. "Thailand's Hyper-Royalism: Its Past Success and Present Predicament." *Trends in Southeast Asia* 7. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.

_____. 2019. "Thailand's Royal Democracy in Crisis." In *After the Coup: The National Council for Peace and Order Era and the Future of Thailand*, edited by M.J. Montesano, T. Chong, and Mark Shu Xun Heng, 308–334. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.

_____. 2020. *Moments of Silence: the Unforgetting of the October 6, 1976 Massacre in Bangkok*. Hawai'i: Hawai'i University Press.

Williams, William Appleman, Thomas McCormick, Lloyd C. Gardner, and Walter LaFeber, eds. 1985. *America in Vietnam: A Documentary History*. New York: W.W. Norton.

Yoshifumi, Tamada. 2008. *Myth and Realities: The Democratization of Thai Politics*. Kyoto and Melbourne: Kyoto University Press and Trans Pacific Press.

Walker, Andrew. 2012. *Thailand's political peasants: power in the modern rural economy*. Madison: University of Wisconsin Press.

Newspapers and Website

ABC News. "Thai Cave Rescue: Volunteers from around the Country Come to Help Support the Operation." 5 July 2018, accessed 4 December 2018. https://www.abc.net.au/news/2018-07-06/thailand-cave-rescue-inspires-volunteers-from-around-the-country/9946260.

Bangkok Post. "Buri Ram Forest Encroachers Face Eviction." 26 June 2014, accessed 13 October 2020. https://www.bangkokpost.com/thailand/politics/417510/buri-ram-forest-encroachers-face-eviction.

_____. "Corruption Rises in Thailand, Global Watchdog Says." 29 January 2019, accessed 16 February 2016. https://www.bangkokpost.com/news/general/1619930/corruption-rises-in-thailand-global-watchdog-says.

_____. "Future Forward Hits Back at Army Chief." 12 October 2019, accessed 26 March 2020. https://www.bangkokpost.com/thailand/politics/1770679/future-forward-hits-back-at-army-chief.

_____. "Prayuth Denies Buriram Trip 'Political'." 8 May 2018, accessed 8 May 2018. https://www.bangkokpost.com/news/politics/1460286/prayut-denies-buri-ram-trip-political.

_____. "Students Protest Party Ban as Opposition Grills Prayut." 24 February 2020, accessed 26 March 2020. https://www.bangkokpost.com/thailand/politics/1864749/students-protest-party-ban-as-opposition-grills-prayut.

BBC News. "Thai Army's Struggle to Unite Polarised Country." 9 June 2014, accessed 16 February 2016. http://www.bbc.com/news/worldasia27735992.

Human Rights Watch. *Thailand: Junta Making Mockery a Criminal Offense*. 18 April 2017, accessed 17 June 2017. https://www.hrw.org/news/2017/04/18/thailand-junta-making-mockery-criminal-offense.

Khaosod English. "Ultra-royalist General Wants Charter to Permit King's Intervention." 6 January 2015, accessed 24 January 2020. www.khaosodenglish.com/politics/2015/01/06/1420549690/.

Prachatai English. "Anti-potash Mining Protester Faces Charge." 28 March 2017, accessed 6 June 2017. https://prachatai.com/english/node/7038.

_____. "Life after Eviction." 20 May 2015, accessed 6 June 2017. https://prachataienglish.com/node/5074.

_____. "Thailand: Protect Human Rights Defenders in Udon Thaini." 5 March 2015, accessed 6 June 2017. https://prachatai.com/english/node/4832.

Reuters. "Thai Junta to Set up Reconciliation Centres across Country." 30 May 2014, accessed 23 June 2017. http://www.reuters.com/article/thailand-politics-reconciliation-idUSL3N0OG1AG20140530.

_____. "Thai King's Yellow and Blue Volunteers Boost His Support, Visibility." 3 September 2018, accessed 3 November 2018. https://www.reuters.com/article/idUSKCN1LK07F/.

_____. "Thailand Passes Internet Security Law Decried as 'Cyber Martial Law'." 28 February 2019, accessed 8 April 2019. https://www.reuters.com/article/thailand-cyber-idUSL3N20G3R5.

Straits Times. "Thai Turn to Twitter to Criticise Royalty." 9 January 2020, accessed 26 March 2020. www.straitstimes.com/asia/se-asia/thais-turn-to-twitter-to-criticise-royalty.

The Nation. "Bomb Plot to Kill Thaksin Foiled, Questions Linger." 25 August 2006, accessed 25 April 2018. http://nationmultimedia.com/2006/08/25/headlines/headlines_30011945.php.

_____. "Govt to Rebrand Populism." 19 October 2015, accessed 8 May 2018. www.nationmultimedia.com/politics/Govt-to-rebrand-populism-30271153.html.

_____. "Paiboon Backs Orapim's Renewed Bid for US Visa." 28 November 2016, accessed 2 June 2017. http://drive.nationmultimedia.com/news/breakingnews/30301016.

Thai Lawyers for Human Rights (TLHR). "Human Rights One Year after the 2014 Coup: A Judicial Process in Camouflage under the National Council for Peace and Order." 5 June 2015, accessed 8 June 2016. https://tlhr2014.wordpress.com/2015/06/05/report-human-rights-one-year-after-the-2014-coup-a-judicial-process-in-camouflage-under-the-national-council-for-peace-and-order/.

ดรรชนี

ก

กฎอัยการศึก, 127, 132, 224
กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT), 6–7
กระทิงแดง, กลุ่ม, 8, 145, 154
กลุ่มจัดตั้งของรัฐ
กรรมกรเสรี, 154
กระบวนการปฏิรูปแห่งชาติ, 154
กล้วยไม้ไทย, 154
ค้างคาวไทย, 154
ช้างดำ, 154
ชาวบ้านพิทักษ์ถิ่น, 145
ชุดปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชน, 145
ไทยอาสาป้องกันตนเอง, 145
แนวร่วมต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ, 154
แนวร่วมรักชาติ, 154
บางระจัน, 145
ประชาชนผู้รักชาติ, 154
พิทักษ์ไทย, 154
เพชรไทย, 154
ราษฎรรักษาความสงบและพัฒนาหมู่บ้าน, 145
ราษฎรสามัคคี, 145
ราษฎรอาสาป้องกันชายแดน, 145
ราษฎรอาสาป้องกันผู้ก่อการร้าย, 145
ราษฎรอาสาและป้องกันตนเอง, 145
ราษฎรอาสาสมัครพัฒนาท้องถิ่นและป้องกันปราบปรามอาชญากรรม, 145
ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า, 182
เสียงชาวบ้าน, 145
อาสาป้องกันอาชญากรรม, 145
อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย, 145
และดู อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน, อาสาสมัครรักษาดินแดน, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
กษัตริย์นิยม (royalism)
กระแส~ล้นเกิน (hyper-royalism), 106, 134
ระบอบ~, 212, 221
ระบอบประชาธิปไตยแบบ~ (royal democracy), 11, 23
อุดมการณ์~, 46, 169–70, 177, 179
กองกิจการพลเรือน, 47–48, 111–12

กองทัพปลดแอกประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, 202 *และดู* พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยรักษาพระองค์
กองบัญชาการความมั่นคงกลาง, 37
กองบัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์ (บก.ปค.), 5, 34, 39, 84 *และดู* กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
กองพลพัฒนา, 111
กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (กนช.), 107, 151, 173, 184, 195
กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.), 5, 17, 34, 160 *และดู* กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.), 24–26, 98
    กับกิจการความมั่นคงภายใน, 16, 48, 91, 98–100
    กับคนเสื้อแดง, 5–6, 70–71, 209
    กับโครงการ คจก., 119–20
    กับโครงการอีสานเขียว, 116, 118
    กับ ทสปช., 8
    กับแผนบุญชูศรี 2541, 131
    กับ พคท.รอ., 202, 204–7
    กับรัฐบาล คมช. และ คสช., 9–11, 18, 44, 79–82
        ขับไล่ประชาชนออกจากป่า, 5, 218
        โครงการประชารัฐ-ไทยนิยม, 218
        ใช้เทคโนโลยีจับตาประชาชน, 6, 196–97
        แผนแม่บทป่าไม้, 3, 124–25
        มูลนิธิอนุรักษ์ป่ารอยต่อ, 121
        ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 133, 136
    กับรัฐบาลเปรม, 44, 63–64
    กับรัฐบาลพลเรือน, 43, 65–77, 100, 223–24
    กับมวลชนจัดตั้งกลุ่มใหม่, 186–95, 201–2
    กับมโนทัศน์ความมั่นคงรูปแบบใหม่, 21, 51, 58, 74
    กับสถาบันกษัตริย์, 55, 111–12
    กับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้, 18–19, 47, 67, 100
    กับหน่วยงานรัฐอื่นๆ, 45–46
    การขยายอำนาจหน้าที่หลังยุคคอมมิวนิสต์, 99–112, 168–69, 173, 178–85, 215–16, 219–20, 222
    ชื่อเดิมและการก่อเกิด, 17, 34, 37, 39, 43
    ภารกิจในยุคต่อสู้กับคอมมิวนิสต์, 4–5, 26, 40, 56, 141, 143–45, 147–48, 150–51, 153–63, 166–67
    วงการไทยศึกษากับการศึกษาเรื่อง~, 13
    และดู พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551
กัมพูชา, 34, 56, 61, 63, 154, 165, 167
กาจ กาจสงคราม, น.อ., 32
การพัฒนาเพื่อความมั่นคง, แนวคิด
    ก่อตัวในยุคต่อสู้กับคอมมิวนิสต์, 4, 26
    กับกระทรวงมหาดไทย, 110
    กับรัฐบาลจากการเลือกตั้ง, 129
    ถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญ, 109
    ถูกปรับและขยายตัวอย่างกว้างขวาง, 13, 27, 31, 103–4, 137, 178
    ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 60, 110
    เป็นอิทธิพลจากสหรัฐฯ, 41–42, 98,
    พระราชดำรัสและโครงการพระราชดำริเกี่ยวกับ~, 107–8, 111, 113
    เอื้อประโยชน์นายทุน, 119
การเมืองนำการทหาร, แนวทาง (The Political Offensive Approach)

กับพล.อ. เกรียงศักดิ์, 61
กับพล.อ. เปรม, 63–64
กำเนิด, 17, 26, 37–38, 216
ในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์, 31, 59, 141, 222
ในยุคปัจจุบัน, 47
ประเมิน~, 27, 43, 142, 145, 157–58, 162–64, 174
กิจการพลเรือนของกองทัพ (military civilian affair projects), 19, 45–47, 51, 112
กลุ่มเป้าหมายของ~, 48
กับโครงการพระราชดำริ, 111, 115
ข้อเสนอเรื่องยกเลิก~, 224
เครื่องมือในการขยายกลไกการเมืองของกองทัพ, 13, 21–22, 99, 111, 220, 222
งบประมาณที่ใช้ใน~, 91, 95
ถูกใช้แทนที่คำว่า "ปฏิบัติการปราบปรามภัยคอมมิวนิสต์", 217
รัฐบาลพลเรือนประเมิน~ต่ำเกินไป, 72–73, 75, 100, 129, 138
สถาบันกษัตริย์ส่งเสริมความชอบธรรมให้~, 37, 52–53
สร้างงานให้นายพล, 218
และดู กองกิจการพลเรือน
กิตติ ดำเนินชาญวนิชย์, 119
กิตติพงษ์ เกษโกวิท, พล.อ., 122
เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์, พล.อ., 17, 27, 61–63, 141, 150, 165–67, 169, 172

ข

ขบวนการนักศึกษา, 5, 56, 85, 109, 142, 153, 161, 169, 172
ขบวนการเยาวชน, 177, 221
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่, กรณี, 124

ค

คณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (สกมช.), 198–99
คณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (กกม.), 198
คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.), 194
คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.), 4n, 57
คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.), 4, 18, 57, 67, 79, 82–84, 177, 202
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.), 57, 112n4, 190
กรณีการประท้วงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน อ.เทพา, 193
ขึ้นค่าตอบแทนให้มวลชนจัดตั้ง, 199–200
จัดการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ 2560, 8, 195
จัดระเบียบรถตู้โดยสาร, 9–10, 216
จับตาความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง, 191–92
ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า, 3–4, 103–4, 123–26, 128, 139, 145, 192, 216–17
ผลักดันโครงการประชานิยม, 210
แผนการปรองดอง, 185
ระดมมวลชนจัดตั้งยุคใหม่, 177–78
ระบอบ คสช., 18, 26, 71, 82–83, 123, 130, 223
เรียกผู้เห็นต่างไป "ปรับทัศนคติ", 6–7, 10, 223
ยื้อการเลือกตั้ง, 212
อนุมัติเงินให้ พคท.รอ., 204

และดู โครงการแก้มลิง,
โครงการประชาธิปไตยไทยนิยม,
โครงการประชารัฐ, โครงการอนุรักษ์
ป่ารอยต่อฯ, แผนแม่บทป่าไม้,
แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, มาตรา 44
คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.), 4, 78, 120
คณิต สาพิทักษ์, พล.อ., 122
คนเสื้อแดง
กับโครงการกล่อมเกลาอุดมการณ์ของรัฐ, 209–10
กับ พคท. รอ., 205–7
การควบคุมความเคลื่อนไหวของ~, 5–7, 26, 70–71, 88, 185, 191–93
ขบวนการ~, 18, 67, 79, 135, 177–78
ความมั่นคงของมนุษย์ (Human security), 19–20, 73, 75, 81, 95
คอมมิวนิสต์, 75, 82, 99, 115, 119, 131, บทที่ 5
กับสถาบันกษัตริย์, 35–37, 53–55, 104–7, 137
ในยุคธานินทร์, 61
ในยุคพล.อ. เปรม, 37, 64
ในยุคจอมพลถนอม-ประภาส, 34, 39, 43, 64, 84
ในยุคจอมพล ป., 32–33
ในยุคจอมพลสฤษดิ์, 33, 36, 41–42
ปฏิบัติการต่อต้าน~, 8, 12, 21–22, 25–26, 31, 37–41, 43, 45–46, 53–55, 98, 142, 148, 150
ยุคต่อสู้กับ~, 14, 16–18, 20, 27, 51, 56, 58–59, 103–4, 110, 113, 117, 138, 141, 144–46
และดู พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์, พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 58, 60, 160
เคนเนดี, จอห์น เอฟ. (John F. Kennedy), 34, 42
เครือข่ายคนสงขลา-ปัตตานีไม่เอาโรงไฟฟ้าถ่านหิน, 193
คำสั่ง คสช.
~ฉบับที่ 64/2557, 123–25
~ฉบับที่ 106/2557, 126
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
~ที่ 66/2523, 18, 27, 37, 43, 62–63, 84, 142, 164, 174, 220
~ที่ 65/2525, 18, 27, 62–63, 142, 164, 174, 220
~ที่ 83/2526, 63
~ที่ 47/2529, 64
~ที่ 288/2534, 151
~ที่ 187/2542, 84
~ที่ 158/2545, 66, 84–85, 89
โครงการ
~แก้มลิง, 129–31
~จัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.), 4, 114, 119–21, 123–26
~จิตอาสา, 48, 136, 156, 178, 186, 190, 211
~ทวงคืนผืนป่า, 3–4, 103, 126, 138–39, 145, 192, 209
~ไทยนิยม, 135–37, 218
~ประชาชนมีส่วนร่วม, 188, 190, 195
~ประชาธิปไตยไทยนิยม, 90, 114, 182
~ประชารัฐ, 83, 90, 114, 135–36, 139, 182, 200, 218
~ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านรักษาความสงบ, 149
~พัฒนาเพื่อความมั่นคง, 110, 137
~เพชรในตม, 187, 195
~รด. ไซเบอร์, 189–90

~ลุ่มน้ำเข็ก, 107
~หลวง, 35, 46, 48, 52–55, 60, 103–6, 129
~หมู่บ้านป่าไม้, 118, 120
~อีสานเขียว, 107, 109, 114–20, 126
~อนุรักษ์ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (มูลนิธิ), 114, 121–23, 139
~Army Land, 95, 98

จ

จตุพร พรหมพันธุ์, 5
จอห์นสัน, ลินดอน (Lyndon Johnson), 34
จาตุรนต์ ฉายแสง, 205
จีน, 32–33, 164–67, 174, 216
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ, 14
เจริญ สิริวัฒนภักดี, 122
เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน, พล.ต.ต., 170

ช

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, 105
ชมรม
~ไทยออฟโรดรักษ์แผ่นดิน, 187, 195
~บิ๊กไบค์ไทยใจรักษ์แผ่นดิน กอ.รมน., 187, 195
~แม่บ้าน, 154
~อาชีวะเสรี, 154
ชวน หลีกภัย, 43, 65, 72, 84, 100, 129, 180n2, 181
ชวลิต ยงใจยุทธ, พล.อ., 62, 107–8, 115–17, 119, 163
ชัยสิทธิ์ ชินวัตร, พล.อ., 65
ชาติชาย ชุณหะวัณ, พล.อ., 78, 119–20, 128
ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.), 147, 149, 159–60
ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.), 40, 148, 183

ซ

ซอยราชครู, กลุ่ม, 11, 32

ณ

ณพล บุญทับ, พล.อ., 180
ณัฐ อินทรเจริญ, พล.อ., 122
ณัฐพล ใจจริง, 54

ด

ดิฏฐพร ศศะสมิต, พล.ต., 70

ต

ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.), 35–36, 60, 106, 131, 143–44, 146–47, 152, 161, 170

ถ

ถนอม กิตติขจร, จอมพล, 64, 162
รัฐบาลถนอม-ประภาส, 34, 36, 39, 84, 110, 161
ระบอบเผด็จการทหารถนอม-ประภาส, 55

ท

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 42
ทักษิณ ชินวัตร, 210
กรณีคาร์บอมบ์, 67
การปฏิรูปของ~, 65–66
โครงสร้าง กอ.รมน. ในยุค~, 68–69
นโยบาย 30 บาท, 153
นโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติด, 67, 84
นโยบายเสรีนิยมใหม่, 134–35
ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้, 67, 223

พรรคการเมืองของ~, 18, 70, 79, 135, 178, 202, 206–8
รัฐบาล~, 72, 78, 83, 100, 134, 151, 203–6, 209
และดู คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 158/2545
ไทยอาสาป้องกันชาติ, กลุ่ม (ทสปช.), 8, 107, 143, 150–51, 172, 179–83, 182n4, 192, 194–95, 200

ธ

ธงชัย วินิจจะกูล, 11, 23, 155–56, 219
ธนาธิป สว่างแสง, พ.อ., 5–6
ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 61 142, 155, 157, 167
ธีรชัย นาควานิช, พล.อ., 122

น

นพดล อินทปัญญา, พล.อ., 122
นวพล, กลุ่ม, 8, 145, 154–57
นิกสัน, ริชาร์ด (Richard Nixon), 56
นิรโทษกรรม, กฎหมาย, 63, 166
แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.), 5, 67, 70
แกนนำ~, 7n3, 192, 205–6

บ

บูรพาพยัคฆ์, กลุ่ม, 122

ป

ป. พิบูลสงคราม, จอมพล, 32–33, 36, 55, 146
ปฏิบัติการทวงคืนผืนป่า, 3–4, 145, 192, 209
ปฏิรูปกองทัพ, 15, 58–59, 65, 71–72, 223
ปฏิวัติ 2475, 12, 51, 78
ประชาธิปไตย
~ครึ่งใบ, ระบอบ, 17, 27, 62, 64–65, 142
~แบบกษัตริย์นิยม, มโนทัศน์ (royal democracy), 11, 23
~แบบไทย, 133, 137, 169, 212
~แบบรัฐสภา, 14, 23, 62, 224
~แบบเลือกตั้ง, 11, 62, 203, 209
~แบบเสียงส่วนใหญ่, 78–79, 137
~อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, 53, 64, 142, 168–69, 185–86, 212, 221
ประชามติ, 8, 195
ประภาส จารุเสถียร, จอมพล, 39, 43, 64, 84, 162 *และดู* รัฐบาลถนอม-ประภาส ใน ถนอม กิตติขจร
ประยุทธ์ จันทร์โอชา, พล.อ., 58, 122
กับ กอ.รมน., 8–9, 44, 47, 74, 90, 179, 181–83, 194
กับปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร, 196–98
กับแผนแม่บทป่าไม้, 123, 127–28
กับ พคท. รอ., 204–8
กับมาตรา 44, 6–7, 126–27
ขยายการทำงานของกองทัพ, 94
ขึ้นค่าตอบแทนให้มวลชนจัดตั้ง, 199–200
โครงการประชานิยม, 208
ระบอบประยุทธ์, 71–72
รื้อฟื้นแผนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน, 193
ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง, 134–36, 139
อ้างนโยบาย 66/2523, 164
และดู โครงการประชารัฐ
ประวิตร วงษ์สุวรรณ, พล.อ., 122–23, 189
ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, 62
ปรัชญา เฉลิมวัฒน์, พล.อ., 199n
ปราการ ปทะวานิช, พ.อ., 190

ปราโมทย์ แสงลอย, พ.อ., 193
ปรีดิยาธร เทวกุล ณ อยุธยา, ม.ร.ว., 122
ปัฐวาท สุขศรีวงศ์, 122
ป่าชุมชนตำบลสระใคร, กรณี, 127–28
ป่าชุมชนห้วยเม็ก, 128
ป่าสงวนแห่งชาติป่าทับกวางและป่ามวกเหล็ก, 128
เปรม ติณสูลานนท์, พล.อ., 78, 119
  กับโครงการอีสานเขียว, 116, 118
  แก้ไขโครงสร้างอำนาจของ กอ.รมน., 44
  ขยายการจัดตั้ง อพป. 173
  แผนช่วยเหลืออดีตคอมมิวนิสต์, 203, 207
  สนับสนุนบทบาทกองทัพแก้ปัญหายาเสพติด, 132
  และดู กองกิจการพลเรือน, กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 และ 65/2525, ประชาธิปไตยครึ่งใบ

ผ

ผิน ชุณหะวัณ, พล.ท., 32
ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย, 202–3, 205 *และดู* พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยรักษาพระองค์
เผ่า ศรียานนท์, พล.ต.อ., 32, 35–36
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 60, 65, 80, 94, 96–97, 99, 110, 129, 133–34, 173, 202
แผนแม่บทป่าไม้, 3–4, 103, 123–24, 126
แผนยุทธการ 0910, 158–60
แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 83, 90, 94, 133–34, 202, 220

ฝ

ฝรั่งเศส, 33, 41

พ

พณวรรธน์ พงศ์ประยูร, 193
พโยม จุลานนท์, พ.ท., 202, 205
พระราชกำหนด
  พ.ร.ก. การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก. ฉุกเฉิน), 86, 88
พระราชบัญญัติ
  พ.ร.บ. กองอาสารักษาดินแดน พ.ศ. 2497, 146
  พ.ร.บ. การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550, 198–99
  พ.ร.บ. การรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562, 198
  พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 (พ.ร.บ. ความมั่นคง), 45, 48n4, 67, 70, 83–84, 86, 88–90, 180, 220, 224
  พ.ร.บ. จัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522, 148
  พ.ร.บ. จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551, 59, 224
  พ.ร.บ. นิรโทษกรรม พ.ศ. 2521, 63
  พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495, 33, 43, 55, 65, 84, 180–81
  พ.ร.บ. ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522, 152
  พ.ร.บ. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550, 152
  พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484, 126
พรรคการเมือง
  พรรคก้าวไกล, 71–72, 121, 196n, 210, 223n
  พรรคไทยรักไทย, 78
  พรรคประชาธิปัตย์, 70, 204
  พรรคพลังประชารัฐ, 200

พรรคเพื่อไทย, 7, 71–72, 204–5, 210
พรรคอนาคตใหม่, 196, 210
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.), 85, 118, 137, 151, 156–59, 163
กับ พตท., 143–44
ช่วงเข้มแข็ง, 34, 38–39, 41, 56, 61, 109, 142, 147–48, 153, 172–73
ช่วงแรก, 32–33
ในพื้นที่เขาค้อ, 107
ในภาคอีสาน, 42
หลังพ่ายแพ้/ล่มสลาย, 5, 8, 11–18, 27, 31, 47, 51, 63–65, 84, 91, 104, 111, 113, 117, 169, 220, 222
สาเหตุความพ่ายแพ้, 164–67, 174
และดู เหตุการณ์ถีบลงเขา เผาลงถังแดง
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รักษาพระองค์ (พคท. รอ.), 202, 205–7, 211
พลเรือน-ตำรวจ-ทหาร, แนวทาง (พตท.), 26, 39–40, 64, 142–45
พัฑฒะนะ พุธานานนท์, พล.อ., 122
พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, กลุ่ม, 78, 205–6
พัลลภ ปิ่นมณี, พล.อ., 67, 157
เพกาซัสสปายแวร์ (Pegasus Spyware), 197, 223

ภ

ภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security threats), 19, 73–74, 99–100, 215, 220
ภาณุวัชร นาควงษม์, พล.ท., 201
ภูมิพลอดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ในหลวงรัชกาลที่ 9), 8–9 61, 79, 191, 194, 211–12
กษัตริย์นักพัฒนา, 54, 104–5
กับลูกเสือชาวบ้าน, 170
กับสฤษดิ์, 36
กับอาสารักษาดินแดน, 146
โครงการพระราชดำริ, 35, 103, 105, 107, 109–12, 115, 123, 129, 138, 178, 182, 204
แต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 56
แทรกแซงในเหตุการณ์พฤษภา 2535, 129
พระราชดำรัสเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพ, 113, 131–32
บทบาทต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความมั่นคง, 52, 54–55, 106–7
และดู กษัตริย์นิยมล้นเกิน, โครงการแก้มลิง, โครงการลุ่มน้ำเข็ก, เศรษฐกิจพอเพียง, โครงการหลวง, โครงการอีสานเขียว, ราชาชาตินิยม, องคมนตรี

ม

มงคล อัมพรพิสิฏฐ์, พล.อ., 130
มาตรา 44, 6–7, 126–27, 218
มาตรา 112, 6, 57–58
มาตรา 116, 58

ย

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, 7n4, 78, 85, 122, 127, 191–92, 194, 204, 206, 209–10
ยุคอเมริกัน (the American era), 35
ยุทธพัฒนา, 31, 41, 103 *และดู* การพัฒนาเพื่อความมั่นคง

ร

รัฐธรรมนูญ, 36, 60, 63, 65, 99, 151, 220
พ.ศ. 2475, 57
พ.ศ. 2517, 56–57, 59, 109
พ.ศ. 2521, 59, 62
พ.ศ. 2534, 59

พ.ศ. 2540, 53, 59
ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2549, 4n
พ.ศ. 2550, 59, 80, 82–83
พ.ศ. 2560, 8, 59, 82–83, 85, 134, 195, 212
ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557, 6–7, 126
รัฐประหาร, 15, 65, 212, 222–23
ปี 2490, 11, 32, 56, 99
ปี 2500, 33, 35–36, 202
ปี 2501, 33, 41
ปี 2519, 57, 167
ปี 2520, 61, 167
ปี 2534, 4, 78, 120, 124, 128
ปี 2549, 67
การเกิดขึ้นของขบวนการเสื้อแดงหลัง~, 135, 151
การขยายมวลชนจัดตั้งหลัง~, 7–8, 17–18, 27, 153, 175, บทที่ 6
การยกระดับสถานะทางกฎหมายของ กอ.รมน. หลัง~, 85
การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงหลัง~, 133, 139
การอบรมอุดมการณ์กษัตริย์นิยมหลัง~, 46, 221
กองทัพขยายบทบาทหลัง~, 4, 10–13, 57, 217
จุดมุ่งหมายของ~, 78–80, 83
ปฏิบัติการด้านความมั่นคงภายในของกองทัพหลัง~, 26, 100
ปี 2557, 10, 57, 112n4, 126
กับคนเสื้อแดง, 6–7, 191
การปลุกและจัดตั้งกลุ่มฝ่ายขวาหลัง~, 177, 184–85, 187–88, 199, 204
การอพยพคนออกจากป่าหลัง~, 3, 103–4, 123, 145, 192
ความพยายามแฝงฝังอำนาจนิยมหลัง~, 82, 85
โครงการความมั่นคงภายในหลัง~, 100
จุดมุ่งหมายของ~, 78
บทบาทกอ.รมน. หลัง~, 9, 44
ราชาชาตินิยม
ประวัติศาสตร์แบบ~, 16
อุดมการณ์~, 18, 48, 55, 59, 82, 100, 177, 210, 217

ฤ

ฤทธี อินทราวุธ, พล.อ., 190n17

ล

ลาว, 63
คอมมิวนิสต์~, 34, 38, 56, 61, 154, 165, 167
ลูกเสือชาวบ้าน, กลุ่ม, 25n8–9, 131, 145, 152, 154, 170–72, 182–83, 185–86, 194
เลิศฤทธิ์ เวชสวรรค์, พล.อ., 122

ว

วชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ (ในหลวงรัชกาลที่ 10), 18, 105, 171, 180n3
โครงการจิตอาสาตามพระราชดำริ, 48, 178
วลิต โรจนภักดี, พล.อ., 122
วัฒนา เขียววิมล, 155
วันเสียงปืนแตก, 38–39
วิชญ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, พล.อ., 122
วิโรจน์ ลักขณาอดิศร, 196–97
วุฒิสมาชิก/วุฒิสภา, 62, 72, 83, 85
เวียดนาม, 63, 164, 166–67, 174
คอมมิวนิสต์ใน~, 34, 56, 61, 154, 165
รัฐบาลเบ๋าได๋ของ~, 33

สงครามเวียดนาม, 32, 34, 36, 42, 56, 146, 154
และดู Vietnamization

ศ

ศาลรัฐธรรมนูญ, 83, 85, 205, 209
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 124
ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.), 70
ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.), 71
เศรษฐกิจพอเพียง, ปรัชญา, 6, 9, 13, 55, 86, 133–37, 139, 182, 189, 218
เศรษฐา ทวีสิน, 72, 219n

ส

สงัด ชลออยู่, พล.ร.อ., 61, 167
สถาบันกษัตริย์, 9, 20, 186–87, 189–90, 194, 198
กับคนเสื้อแดง, 6
กระแสต่อต้าน~, 178, 199, 210–11
การปกป้อง~, 179, 181–82, 191, 205, 217, 221
ความสัมพันธ์กับกองทัพ, 16–17, 23, 27
บทบาทในการต่อต้านคอมมิวนิสต์, 26, 31
~เชิงเครือข่าย (network monarchy), 11, 23
อำนาจนำของ~, 11, 23, 212, 221
สนธิ บุญยรัตกลิน, พล.อ., 83
สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.), 74, 80, 86, 224
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 56, 84, 122
สภาวะยกเว้น (the State of Exception), 88, 219–20
สฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพล, 32–33, 35–36, 41–42, 202
สมควร หริกุล, พล.ต.ต., 170
สมชัย รักวิจิตร, 162
สมชาย วงศ์สวัสดิ์, 204
สมบัติ บุญงามอนงค์, 219n
สมัคร สุนทรเวช, 204
สวนป่ากิตติ, กรณี, 119
สหพันธ์ครูอาชีวะ, 154
สหพันธ์นักศึกษาครูแห่งประเทศไทย, 154
สหภาพโซเวียต, 165
สหภาพแรงงานเอกชน, 154
สหรัฐอเมริกา, 166
บทบาทในปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในไทย, 26, 31–35, 41–42, 53–54, 98
ยุติบทบาทในสงครามเวียดนาม, 56, 61, 153–54
สำนักข่าวสารอเมริกัน (ยูซิส-United States Information Service), 54
หน่วยข่าวกรองของสหรัฐฯ (ซีไอเอ-Central Intelligence Agency), 36, 40, 155, 162
ให้การสนับสนุนกลุ่มจัดตั้งฝ่ายขวา, 146
องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐฯ (ยูซอม-United States Operations Mission), 42, 147
และดู สงครามเวียดนาม, Vietnamization
สัญญา ธรรมศักดิ์, 58
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้, ปัญหา
กลุ่มจัดตั้งของรัฐใน~, 147, 149, 151, 184, 187
กองทัพกับ~, 13, 18–19, 90–91, 94, 179, 215
ทักษิณกับ~, 67, 223
ปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารของ กอ.รมน. ใน~, 196–97

สายหยุด เกิดผล, พล.อ., 38n
สิริกิติ์ สมเด็จพระนางเจ้า, 36, 121, 123, 179, 191
สุจินดา คราประยูร, พล.อ., 11, 120, 129
สุทิดา สมเด็จพระราชินี, 191
สุทิน คลังแสง, 72
สุเทพ เทือกสุบรรณ, 71, 204
สุนทร คงสมพงษ์, พล.อ., 120
สุเมธ ตันติเวชกุล, 60, 149
สุรยุทธ์ จุลานนท์, พล.อ., 67, 83–84, 134, 198, 202–5, 207, 220
เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., 58, 61, 85, 154, 156
สำนักข่าวกรองแห่งชาติ (สขช.), 86
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.), 131
สำเภา ชูศรี, พล.อ., 131
สำราญ แพทยกุล, พล.อ., 155

ห

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา, 48, 110
หน่วยราษฎรพัฒนาและรักษาความสงบหมู่บ้าน, 150
หมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนา, 107
หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.), 143, 145, 148–49, 154, 172, 183
หาญ พงศ์สิฏานนท์, พ.อ., 145, 162–63
เหตุการณ์
  ถีบลงเขา เผาลงถังแดง 2514–2515, 161
  14 ตุลาคม 2516, 14, 55–56, 58, 60–61, 85, 109, 153, 161, 172
  บ้านนาทราย 2517, 161
  6 ตุลาคม 2519, 27, 60–61, 63 141, 152, 154–57, 161, 167, 171–72, 174
  พฤษภาคม 2535, 11–12, 59, 65, 120, 128
  เมษา–พฤษภา 2553, 70–71
เหมืองแร่โปแตช, กรณี, 127

อ

องคมนตรี, 58, 61, 83, 155
อนุพงษ์ เผ่าจินดา, พล.อ., 122, 128, 137
อภิรัชต์ คงสมพงษ์, พล.อ., 74
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 5, 67, 70–72, 88, 100, 204, 207, 223
อมร ชมเชย, 199n
อรพิมพ์ รักษาผล, 8–9
อาทิตย์ กำลังเอก, พล.อ., 44, 151
อาสารักษาดินแดน (อส.), 146, 172
อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.), 145, 152–54, 173 182–85, 187, 194
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), 152–53, 185, 194, 200
อินโดจีน, 33, 41–42
อิสระพงศ์ หนุนภักดี, พล.อ., 120
อุดมเดช สีตบุตร, พล.อ., 122
แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์, 35
ไอเซนฮาวร์, ดไวท์ ดี. (Dwight D. Eisenhower), 40

A

Akira Suehiro, 66

B

Bowie, Katherine, 154, 170

C

Chambers, Paul, 11, 23
Connors, Michael, 110
counterinsurgency operations, 19, 21

E

Merieau, Eugenie, 11

F

Fineman, Daniel, 33

M

McCargo, Duncan, 11, 23, 117

Montesano, Michael, 169

R

Raymond, Gregory, 15, 81

S

Stepan, Alfred, 20

P

Pye, Oliver, 4, 118

T

Tamada Yoshifumi, 65

V

Vietnamization, 56

หนังสือชุด
ทหารไทย
ลำดับที่ 1

ในนามของความมั่นคงภายใน การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย

พวงทอง ภวัครพันธุ์

หนังสือเล่มนี้ท้าทายให้เราตั้งคำถามว่าความมั่นคงภายในที่ว่านี้ เป็นความมั่นคงของใคร และเพื่อใครกันแน่ ทั้งยังตีแผ่ให้เราเห็นว่าทหารในฐานะชนชั้นนำสูบเอาทรัพยากรส่วนรวมไปใช้ในการแทรกซึมและควบคุมสังคมด้วยข้ออ้างเรื่องความมั่นคงภายในนานเกินไปแล้ว ความมั่นคงภายในตลอดจนความมั่นคงของชาติ คืออะไรกันแน่นั้น เป็นเรื่องที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต้องช่วยกันขบคิดให้คำนิยาม มิใช่ปล่อยให้ทหารว่าเอาตามใจชอบ

สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

ไม่ใช่การป้องกันประเทศจากการคุกคามของศัตรูภายนอก แต่คือกิจการความมั่นคงภายในที่เป็นเหตุผลของการดำรงอยู่ (raison d'être) ของกองทัพ เป็นพันธกิจหลักของกองทัพ เป็นกลไกให้กองทัพสามารถแทรกซึมและควบคุมสังคม เป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองของกองทัพ เป็นกลไกให้กองทัพสามารถมีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือนและตำรวจของประเทศได้อย่างชอบธรรม

พวงทอง ภวัครพันธุ์

ฟ้าเดียวกัน